সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

প্ৰবীণ গগৈ

সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা
(Surya Kumar Bhuyan)
A biographical writing on Dr Surya Kumar Bhuyan (1894-1964)
by Sri Prabin Gogoi published by the author
in collaboration with Katha Readers' Forum, in 2010
Sri Prabin Gogoi Naharkatia, Mob 98543-54520
Email prabingogoi@gmail com

Price : Rs. 200.00

মোৰ আজীৱন সহযোগী
শ্ৰীমতী গুণৰ হাতত—

সূচীপত্ৰ

লেখকৰ নিবেদন

যিসকল সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ অসম সন্তানে অসম ৰাজ্যৰ উন্নতিৰ হকে প্ৰাণপণ চেষ্টা কৰিছিল, নিজৰ গভীৰ অধ্যৱসায়, নিষ্ঠা আৰু ঐকান্তিকতাৰে অসমৰ শিক্ষা, সাহিত্য, সংস্কৃতিৰ জগতখন সুন্দৰ-সবল-সুঠাম কৰি তোলাত ব্যক্তিগতভাৱে নিজ স্বাৰ্থৰ বহু উৰ্দ্ধত থাকি বৰঙণি যোগাইছিল, দেশৰ বুৰঞ্জীত নিজ মনস্বিতা গুণেৰে ভাস্কৰ হৈ উজলি উঠিছিল সেইসকলৰ ভিতৰৰে অন্যতম ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা। এনে এগৰাকী ব্যক্তিৰ জীৱন-চৰিত আমি অসমীয়াই জনাটো নিতান্ত প্ৰয়োজন বুলি ভাবি, বিশেষকৈ আজিৰ নতুন প্ৰজন্মই থাওকতে পাব পৰাকৈ এই জীৱন-চৰিত লিখি উলিয়ালোঁ। জানো, পণ্ডিত তথা প্ৰখ্যাত ব্যক্তিৰ জীৱন-চৰিত লিখাটো সিমান সহজ কাম নহয়। ইয়াৰ কাৰণে যিমানখিনি অধ্যয়ন, ধৈৰ্য, চেষ্টা আৰু অধ্যৱসায়ৰ প্ৰয়োজন সেয়া আমাৰ অভাৱ। তথাপি নিজৰ অক্ষমতাক বিনম্ৰতাৰে স্বীকাৰ কৰি লৈ ক'ব বিচাৰোঁ যে ছাত্ৰজীৱনৰেপৰা আজিলৈকে ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ প্ৰকাশিত প্ৰায়বিলাক গ্ৰন্থ পঢ়াৰ উপৰি তেওঁৰ জীৱনকালৰ কৰ্মৰাজিক আমি নিৰ্মোহ নিৰপেক্ষ দৃষ্টিৰে এদিন অনুধাৱন কৰিছিলো। তাৰেই আলমত আমি এই জীৱনীগ্ৰন্থ অংকন কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিলোঁ। তাতে ইতিমধ্যে প্ৰকাশিত পুৰণি আলোচনী আৰু অন্য গ্ৰন্থৰ পাতৰপৰা আমাৰ মনত লগা আৰু নিজে প্ৰয়োজনীয় বুলি ভবা বিভিন্ন কথা আৰু কাহিনী সন্নিৱিষ্ট কৰি গ্ৰন্থখনিক তথ্যভিত্তিকভাৱে সুন্দৰ কৰি তোলাৰ প্ৰয়াস কৰিছোঁ। সেই বুলি জ্ঞাতে-অতিৰঞ্জন অথবা সত্যৰ অপলাপ কৰা নাই। বৰঞ্চ তেওঁক জানিবৰ বাবে তেওঁ প্ৰদান কৰা অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ আৰু বুৰঞ্জী শাখাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ আদিৰপৰাও তথ্য সংগ্ৰহ কৰিছোঁ। এই সকলোবিলাকৰ নামোল্লেখ প্ৰসংগত কৰি গৈছোঁ। ড° ভূঞাৰ কনিষ্ঠ গুণৱান পুত্ৰ শ্ৰদ্ধেয় বিজয় ভূঞাই ড° ভূঞাই এৰি যোৱা কৰ্মৰাজিৰ স্বাক্ষৰ স্বৰূপ পুথিভঁৰালকে লৈ অনেক খা-খবৰ আৰু ফটো আদি এৰি দি যথেষ্ট সহায় কৰিছে। আমাৰ দৰে অক্ষম ব্যক্তিয়ে হয়তো সকলোখিনি গ্ৰহণ কৰিব

নোৱাৰিলেও সামান্যভাৱে ড° ভূঞাৰ সম্পদৰাজিৰ চমুকৈ যথাযথ মূল্যায়ন কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছোঁ। তথাপি ইয়াৰ মাজতো ক'ৰবাত যদি অজানিতে কিবা ভুল-ভ্ৰান্তি ৰৈ গৈছে সুধীজনে শুধৰাই দিলে কৃতাৰ্থ হ'ম।

অস্বীকাৰ নকৰোঁ, জীৱন-চৰিত ৰচনাৰ বাবে ইয়াৰ পদ্ধতিগত যি নিয়ম আছে তাক মানি চলিব পৰা নাই। তাৰ বাবেও পাঠকবৰ্গৰ ওচৰত ক্ষমা প্ৰাৰ্থী হৈ ৰ'লোঁ।

এইখিনিতে ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ বাঙালী ছাত্ৰ সন্মিলনৰ সংক্ষিপ্ত তথা সম্পাদিত সভাপতিৰ ভাষণখন ওচৰ চপাই দিয়াৰ বাবে নকছাৰী মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যয়নশীল প্ৰবক্তা-লেখক শ্ৰীকুমুদ ঘোষলৈ আমাৰ আন্তৰিক মৰম আৰু শুভেচ্ছা যাচিলোঁ।

ড° ভূঞাৰ সুযোগ্য সন্তান বিজয়কুমাৰ ভূঞাই আত্মীয়তাৰে ভূঞাদেৱৰ সমস্ত এৰি থৈ যোৱা আৰু ঘৰতে সংগৃহীত হৈ থকা গ্ৰন্থৰাজি প্ৰদৰ্শন কৰাৰ লগতে বহুতো প্ৰয়োজনীয় টোকা আৰু ফটো সংগ্ৰহ কৰি লোৱাত যি উদাৰতা দেখুৱালে, তাৰ বাবে তেখেতৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ হৈ ৰ'লোঁ। সকলো ফটো গ্ৰন্থৰ বাবে উপযোগী কৰি দিয়াৰ বাবে ভাগিনী শ্ৰীমতী সুৰ্নিকা (চুম্পু) গগৈলৈ থাকিল মোৰ হিয়াভৰা মৰম আৰু আশীৰ্বাদ।

পুনৰ কৈছোঁ— ২০০৪ চনতে লিখি অসম্পূৰ্ণ হিচাপে সামৰি থোৱা এই গ্ৰন্থখনিৰ পাণ্ডুলিপি আমাৰ বৰপুত্ৰ শ্ৰীমান মানৱেন্দ্ৰ গগৈয়ে উলিয়াই আনি প্ৰেছ কপি কৰি সজাই-পৰাই পোহৰলৈ অনাৰ প্ৰচেষ্টা হাতত ল'লে। তাৰ বাবে তেওঁলৈ শলাগ জনাইছোঁ।

প্ৰবীণ গগৈ

সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা (১৮৯৪-১৯৬৪)

সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

জন্ম-মৃত্যুৰ জীৱনপৰিক্ৰমাত বজ্ৰতৃষাৰ মানুহজন

ইতিহাসবিদ ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা অসমৰ এটি চিৰপৰিচিত নাম। কেৱল ইতিহাসবিদেই নহয়, তেওঁ আছিল এগৰাকী শিক্ষাবিদ, সফল জীৱনীকাৰ, একাধাৰে কবি, গল্পকাৰ, প্ৰবন্ধকাৰ আৰু সমালোচক। বহুমুখী প্ৰতিভাসম্পন্ন এইগৰাকী বুৰঞ্জীবিদেই পণ্ডিতপ্ৰৱৰ কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈৰ পিছতে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাচাৰ্য পদৰ আসন শুৱনি কৰিছিল। প্ৰকৃততে সেই সময়ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ অন্যতম আগশাৰীৰ এই উচ্চ শিক্ষানুষ্ঠানৰ মহাৰ্ঘ আসনত ড° ভূঞাৰ দৰে অতীৱ যোগ্য ব্যক্তি সমাসীন হৈছিল। সেয়া আছিল ১৯৫৭ চনৰপৰা ১৯৬০ চনলৈ তিনি বছৰ কাল। ইয়াৰ আগতে তেওঁ আছিল অসমৰ শিক্ষাধিকাৰ। উল্লেখ্য যে সেই সময়ত শিক্ষাধিকাৰৰ পদ গোটেই অসমত এটাই আছিল। সুদীৰ্ঘ জীৱনপৰিক্ৰমাত ভূঞাদেৱে অসমৰ শিক্ষা আৰু সাহিত্য-ভঁৰাললৈ অনবদ্য অৱদান আগবঢ়ায় থৈ গৈছে। কটন মহাবিদ্যালয়ৰ ইংৰাজী বিভাগৰ অধ্যাপক হিচাপে কৰ্মজীৱন আৰম্ভ কৰা এইগৰাকী বুৰঞ্জীবিদৰ বিষয়ে আমি অসমীয়াই জনাটো অতীৱ প্ৰয়োজন।

সময় বালিত খোজ থৈ যোৱা আপোন কীৰ্তিৰ মহিমাৰে মহিমামণ্ডিত যিসকল কৰ্মযোগী মহান ব্যক্তিৰ অক্লান্ত শ্ৰম আৰু এহাশুধীয়া প্ৰচেষ্টাত আধুনিক বুৰঞ্জীকে লৈ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ফুলনি ফলে ফুলে জাতিষ্কাৰ হৈ উঠিল, সেইসকল মহান আৰু কীৰ্তিমান সাধকৰ ভিতৰত অন্যতম সৰ্বজন শ্ৰদ্ধেয় ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ জন্ম হৈছিল ইং ১৩ জানুৱাৰী ১৮৯৪ চনত নগাঁৱৰ ফৌজদাৰীপট্টিত। তেওঁৰ পিতৃৰ নাম আছিল ৰবিলাল ভূঞা আৰু মাতৃৰ নাম আছিল ভুৱনেশ্বৰী ভূঞা। তেওঁ নগাঁও অসমীয়া স্কুলৰপৰা আহি নগাঁও চৰকাৰী হাইস্কুল, শ্বিলং চৰকাৰী হাইস্কুলত শিক্ষা লাভ কৰি ১৯০৯ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰপৰা অসম উপত্যকাত প্ৰথম হৈ এণ্ট্ৰেন্স পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয়। তাৰ পিছত ১৯১১ চনত কটন কলেজৰপৰা আই-এ, ইংৰাজীত অনাৰ্ছ(মেজৰ)সহ ১৯১৩ চনত প্ৰেছিডেন্সী কলেজৰপৰা বি-এ, ১৯১৬ চনত ইংৰাজীত এম-এ, ১৯২৪ চনত বি-এল লণ্ডন স্কুল অব অৰিয়েণ্টেল ষ্টাডিজ ১৯৩৬,

লণ্ডন বিশ্ববিদ্যালয়ৰপৰা পিএইছ-ডি ১৯৩৮ আৰু ডি-লিট ১৯৫১ চনত তেওঁ লাভ কৰে। ড° ভূঞাৰ গৱেষণাগ্ৰন্থ **Anglo Assamese Relations** প্ৰকাশ হয় ১৯৪৯ চনত।

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই আনুষ্ঠানিক শিক্ষা সমাপ্ত কৰি ১৯১৭ চনত বিয়া কৰায় আৰু ১৯১৮ চনত কটন কলেজত ইংৰাজী বিষয়ৰ অধ্যাপক হিচাপে যোগদান কৰে। সেই সময়ত তেৱেঁই আছিল প্ৰথম অসমীয়া অধ্যাপক। কটন কলেজত অধ্যাপক হিচাপে তেওঁ প্ৰায় ত্ৰিছ বছৰ কাল (১৯১৮-১৯৪৮) অধ্যাপনা কৰিছিল। বিভিন্ন বিভাগৰ বিভিন্ন পদত কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰা তেওঁৰ কৰ্মজীৱনৰ তালিকাখন আছিল বৰ দীঘলীয়া। ১৯৪০-৪১ আৰু ১৯৪৭ চনত অসম চৰকাৰৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ 'স্পেচিয়েল অফিচাৰ' আৰু সমগ্ৰ অসম উপত্যকাৰ 'ইন্সপেক্টৰ অব স্কুলছ' (১৯৪১-৪২) হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰাৰ উপৰি তেওঁ কটন কলেজৰ অধ্যক্ষ হৈছিল ১৯৪৬-৪৭ চনত। ব্ৰিটিছৰ দিনতে প্ৰথম অসমীয়া হিচাপে এই দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰিবলৈ পোৱাটো তেওঁৰ নিজৰ অসীম দক্ষতাৰে পৰিচায়ক আৰু আমাৰ বাবে গৌৰৱৰ বিষয়।

অধ্যৱসায় মানৱজীৱনৰ এটা বৰ ডাঙৰ গুণ। ছাত্ৰ-জীৱনতে ইয়াক আয়ত্ত কৰিব পাৰিলে ই জীৱন গঢ়াত সহায়ক হয়। সন্দেহ নাই, ই জীৱনক মহত্ত্ব দান কৰিব পাৰে। লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য আগত ৰাখি আদৰ্শৰ জোৰ বাতি লৈ আগবাঢ়িব পাৰিলে অধ্যৱসায়ী জীৱনে সঠিক ৰূপত সুন্দৰভাৱে গঢ় লয়। ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা এনে জীৱন প্ৰাপ্তিৰ এক জীৱন্ত নিদৰ্শন। অসীম ধৈৰ্য আৰু কষ্টৰ মাজেদি ইতিহাস সৃষ্টি কৰা এই মানুহজন এদিন নিজেই ইতিহাস হৈ গ'ল— সেই কথা কোনে নাজানে।

কৰ্মজীৱনৰ মাজতে বি-এল ডিগ্ৰী লাভ কৰা ড° ভূঞা অসম বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগৰ অবৈতনিক সহকাৰী সঞ্চালক (১৯২৮-৩৩), অবৈতনিক সঞ্চালক (১৯৩৩-৪৭, ১৯৪৯) আৰু 'ডাইৰেক্টৰ' (১৯৪৭-৫৭) হৈছিল। উল্লেখযোগ্য যে তেওঁৰ প্ৰচেষ্টা আৰু ঐকান্তিকতাৰ ফলতেই গুৱাহাটীত স্থাপন হৈছিল বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগ। ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ দিনতে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা এই অনুষ্ঠান দুটাৰ সমুদায় কৃতিত্ব ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ। সেই সময়তে তেওঁ বহুতো হাতেলিখা বুৰঞ্জী উদ্ধাৰ কৰি তাৰ সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰে। কেইবাখনো পুৰণি বুৰঞ্জী সম্পাদনা কৰাৰ উপৰি ব্যক্তিগতভাৱে বুৰঞ্জী ৰচনা কৰি অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাল চহকী কৰি থৈ গৈছে ড° ভূঞাই।

তেওঁ আছিল অসমৰ প্ৰথম শিক্ষাধিকাৰ (১৯৪৮-৪৯), Director of Public Instruction। ড° ভূঞাই সুদীৰ্ঘ কৰ্মময় জীৱনত এৰি থৈ যোৱা তেওঁৰ অধ্যয়ন আৰু কৰ্মৰ প্ৰতি থকা নিষ্ঠা, একাগ্ৰতা, ধৈৰ্য, অধ্যৱসায় আৰু সাধুবাদ আজিৰ প্ৰজন্ম তথা কৰ্মত আগ্ৰহী সৎ বিষয়া-কৰ্মচাৰীৰ বাবে অৱশ্যে প্ৰেৰণাৰ উৎস হ'ব পাৰে।

সামাজিক জীৱনৰ দায়বদ্ধতা মানি লৈ ড° ভূঞাই গুৱাহাটী পৌৰসভাৰ মনোনীত সদস্য পদ (১৯৫২-৫৪) গ্ৰহণ কৰিছিল। নিষ্ঠা আৰু আন্তৰিকতাৰে নিৰলসভাৱে কৰি যোৱা কৰ্মৰ মাজেদি তেওঁ দেশ আৰু জাতিৰ সেৱা কৰাৰ লগতে এক বিৰল আদৰ্শ প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। এই আদৰ্শ ত্যাগৰ আদৰ্শ। এই আদৰ্শ মানৱসেৱাৰ আদৰ্শ। অপৰাজেয় মনুষ্যত্বৰ আদৰ্শ।

'পুৰুষৰ পৌৰুষত্ব নিষ্ফল নহয়' —এই কথাষাৰ তেওঁৰ জীৱনতে খাটে। এই বাবেই নিজৰ কৰ্মত কোনো দিন এলাহ নকৰা অসম বুৰঞ্জীৰ গৱেষক ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা অসম আৰু অসমীয়াৰ বাবে এক অবিস্মৰণীয় পুৰুষ হৈ ৰ'ল।

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা আধুনিক ইতিহাসচৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰত অন্যতম বাটকটীয়া। একে পথৰে যাত্ৰী অন্য গৰাকী বুৰঞ্জীবিদ বেণুধৰ শৰ্মাও আছিল আধুনিক অসমীয়া ইতিহাস অধ্যয়নৰ বাটকটীয়া। এই যাত্ৰাত তেওঁলোক দুজনাৰ নিষ্ঠা আৰু আন্তৰিকতাৰ তুলনা নাই। দুয়োজনেই ইতিহাসচৰ্চাৰ এক কণ্টকময় পথ বাছি লৈছিল। দুয়োজনেই ইতিহাসৰ অতল সমুদ্ৰত অৱগাহন কৰি বিৰল স্বাক্ষৰ ৰাখি থৈ গৈছে। বৰ্ণনাবহুল সেই অধ্যায়ৰ কথা থাওকতে ক'ব নোৱাৰি। প্ৰসংগতঃ মাথোঁ চিনাকি বাটৰ অমূল্য ৰত্ন বুলি ভাবি উল্লেখ কৰা হ'ল।

ড° ভূঞাই আনন্দৰাম বৰুৱাৰ দৰে এগৰাকী পণ্ডিত তথা কৰ্মবীৰৰ জীৱনচৰিত লিখি এক মহৎ কাম সাধিত কৰি থৈ গ'ল। এই জীৱনচৰিত ৰচনা কৰোঁতে তেওঁ অশেষ কষ্ট স্বীকাৰ কৰিব লগা হৈছিল। কাৰণ, সেই সময়ত আনন্দৰাম বৰুৱাৰ বিষয়ে সকলো কথা বিস্তৃতভাৱে জনা মানুহ অতি কম আছিল বা নাছিল বুলিয়েই ক'ব পাৰি। অথচ এই গৰাকী ব্যক্তিৰ সুখ্যাতি ইতিমধ্যে সমগ্ৰ ভাৰত আৰু ইউৰোপৰ শিক্ষাকেন্দ্ৰত ব্যাপ্ত বুলি আমি জানো। তথাপি বহুজন স্বনামধন্য ব্যক্তি বিশেষক লগ ধৰি সুধি-সুধি এই জীৱনীগ্ৰন্থ তেওঁ ৰচনা কৰিছিল। এই মহা মূল্যবান জীৱনস্মৃতি গাঁথিবৰ বাবে আহিলা-সম্বল আদি গোটাবলৈ তেওঁ স্বৰ্গীয় ছাৰ গুৰুদাস বন্দ্যোপাধ্যায়ৰপৰা আৰম্ভ কৰি আনন্দৰাম বৰুৱাৰ আজীৱন বন্ধু বংগৰ দাতাকৰ্ণ স্বৰ্গীয় ছাৰ তাৰকানাথ বন্দ্যোপাধ্যায়, বৰুৱাৰ বাল্যকালৰ শিক্ষাগুৰু সৰ্বশাস্ত্ৰ বিশাৰদ পণ্ডিত আশী বছৰীয়া স্বৰ্গীয় চন্দ্ৰমোহন গোস্বামীলৈকে বহুজন গুণী-জ্ঞানী ব্যক্তি বিশেষক লগ কৰিছিল। কেৱল সেয়াই নহয়; চিঠি-পত্ৰ আদান-প্ৰদানৰ যোগেদি একালত অসমত বহু দিন ডেপুটী কমিছনাৰ হৈ থকা অৱসৰপ্ৰাপ্ত চিভিলিয়ান— কেমব্ৰিজ আৰু লণ্ডন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বাংলা আৰু অসমীয়া ভাষাৰ অধ্যাপক মিঃ জে.ডি. এণ্ডাৰছনৰ সহায়ত কেমব্ৰিজৰ মিঃ চেচিল বেণ্ডেলৰ আনন্দৰাম বৰুৱাৰ বিষয়ে লিখা প্ৰবন্ধও সংগ্ৰহ কৰিছিল। অৱসৰপ্ৰাপ্ত এক্‌জিকিউটিভ ইঞ্জিনীয়াৰ বলিনাৰায়ণ বৰা ডাঙৰীয়াৰপৰাও এই সম্পৰ্কত পৰ্যাপ্ত সহায়, তথ্য আদায় কৰিছিল। এই বিষয়ে ড° ভূঞাই জীৱনচৰিতখনত সন্নিবিষ্ট 'গ্ৰন্থকাৰৰ নিবেদন'ত বিনয়েৰে বিস্তাৰিতভাৱে উল্লেখ কৰিছে। ড° ভূঞাৰ এনে অকপট স্বীকাৰোক্তিয়ে জীৱনীপ্ৰণেতাৰ চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্যকে প্ৰকাশ কৰিছে।

প্ৰণিধানযোগ্য যে আজীৱন শিক্ষাব্ৰতী আৰু সাহিত্যসেৱী ড° সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই সংস্কৃত ভাষা-সাহিত্যতো ব্যুৎপত্তি লাভ কৰিছিল। তেওঁ নিজৰ দায়িত্ব পালনত কেতিয়াও এলাহ কৰা নাছিল। অসীম ধৈৰ্যৰে নিয়াৰিকৈ যিকোনো কাম সম্পাদন কৰাৰ বাবেই বিভিন্ন সময়ত তেওঁৰ ওপৰত ৰাজহুৱা দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা হৈছিল। আনন্দৰাম বৰুৱাই অসমীয়াৰ ভৱিতব্যতা দেখুৱাই থৈ যোৱাৰ দৰে ড° ভূঞায়ো একক সাধনাৰে আমাৰ জাতীয় জীৱনৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ কাৰণে অভূতপূৰ্ব অৰিহণা দি থৈ গ'ল। সেই কথা আজিৰ সময়ে স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব।

ওঠৰশ শতিকাৰ শেষ দশকত জন্ম লাভ কৰা ড° ভূঞাই সৰুৰেপৰাই বুৰঞ্জী অধ্যয়নৰ

সমান্তৰালভাৱে জীৱনীসাহিত্যৰ প্ৰতি আগ্ৰহান্বিত হৈছিল। তাৰ ফল স্বৰূপে আমি পালোঁ **আনন্দৰাম বৰুৱা, গোলাপকৃষ্ণ গোখলেকে** আদি কৰি কেইবাখনো জীৱনীগ্ৰন্থ। এয়া তেওঁৰ জাতিৰ প্ৰতি থকা দায়বদ্ধতা তথা দেশপ্ৰেমৰ সুন্দৰ চানেকি। উল্লেখযোগ্য যে বহু সমলেৰে পূৰ্ণ অনবদ্য গদ্যৰীতিৰ জীৱনচৰিত **আনন্দৰাম বৰুৱা** জীৱনীসাহিত্যৰ এখন প্ৰামাণ্য দলিল তথা অসমীয়া সাহিত্যৰ আপুৰুগীয়া সম্পদ।

বুৰঞ্জীবিদ ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ জীৱনৰ মূল চালিকা শক্তিয়েই আছিল দেশপ্ৰেম আৰু সাহিত্যপ্ৰেম। সেইবাবেই বুৰঞ্জীৰ কৃচ্ছ্ৰসাধনাত ব্ৰতী হ'লেও কৰ্মজীৱনৰ ব্যস্ততাৰ মাজতে তেওঁ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ বাবে যৎপৰোনাস্তি চেষ্টা কৰিছিল। ইতিহাসৰ প্ৰতি গভীৰ টান থাকিলেও তেওঁ প্ৰকৃততে এগৰাকী কবি আছিল। তেওঁৰ **নিৰ্মালী** (১৯১৮) নামৰ কাব্যপুথিত এনে সাধনাৰ পৰিচয় ফুটি উঠিছে। তেওঁৰ যৌৱনপ্ৰাপ্ত সময়ছোৱাত ৰোমান্টিক ভাবধাৰাৰে প্লাৱিত জীৱনবীক্ষাৰ জলধিত অৱগাহন কৰিলে এই কথা উপলব্ধি হয় যে কবিতা আৰু বুৰঞ্জী এই দুই ধাৰাই তেওঁক গভীৰভাৱে আৰু সমান্তৰালভাৱে আকৰ্ষণ কৰিছিল। এই সম্পৰ্কত প্ৰখ্যাত কবি বীৰেশ্বৰ বৰুৱাই তেওঁৰ 'সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ কবিতাৰ বিকাশ আৰু ব্যাপ্তি' (**সূত্ৰধাৰ**, ১৬-৩১ আগষ্ট, ১৯৯৩) নামৰ 'আলোকপাত'ত এনেকৈ উল্লেখ কৰিছেঃ "ভূঞাৰ জীৱনলৈ চকু দিলে দেখা যায় যে, কবিতা আৰু বুৰঞ্জী এই দুই ধাৰাই সমান্তৰালভাৱে তেওঁক আকৰ্ষণ কৰিছিল। তেওঁৰ প্ৰথম উল্লেখযোগ্য প্ৰকাশ আছিল 'আহোমৰ দিন' —এখন বুৰঞ্জীমূলক ৰচনা। কিন্তু প্ৰকৃতপক্ষে তেওঁ কবি। তেওঁৰ বুৰঞ্জী-সাধনা দেশপ্ৰেমৰ বাবে জীৱন উছৰ্গাৰ বহিৰ্প্ৰকাশ মাথোন। ভূঞাৰ অন্তৰৰ নিভৃতৰ তুলাচনীত কবিতাই ওজনভাৰী, এই কথাত সন্দেহ নাই। যেনে—

কিন্তু হায় কবিতাৰ তান
আজিলৈ শুনো ৰিণি-ৰিণি
বৃন্দাবন যমুনাত বোৱা
কাণুৱাৰ যেন বংশীধ্বনি।"

এই কথা স্বীকাৰ্য যে— "সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা আছিল হাড়ে হিমজুৱে কবি। সেইবাবে কবিতাৰ বাহিৰে অন্য কোনো দিশৰ সাৰ্থকতাত তৃপ্ত হোৱাটো তেওঁৰ পক্ষে সম্ভৱ নাছিল।" (বী.ব.)

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ সাহিত্যিক অৱদানৰ কথা ক'বলৈ গৈ সাহিত্যিক-সমালোচক উপেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই কৈছে, "ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা অসমীয়া নৱন্যাস যুগৰ এটি উজ্জ্বল নক্ষত্ৰ।" (**ডেউকা**, দ্বাদশ সংখ্যা) তেওঁৰ কাব্যগ্ৰন্থ 'নিৰ্মালি'কে ধৰি 'আপোন সুৰ'ৰ দৰে কবিতাই অসমীয়া কাব্য-সাহিত্যৰ যে সৌষ্ঠৱ বৃদ্ধি কৰিছে তাত সন্দেহ নাই।

"এই যে ৰচিলোঁ গান সকলো মিছাই
বীণাত আপোন সুৰ বাজি উঠা নাই"

অথবা,

"জীৱন সংগীতময় সৃষ্টি বিতোপন,

অমৃতৰ ৰহঘৰা, সুৱলা শাসন।
কবিৰ ধাউতি, —ধৰা সৌন্দৰ্যৰ থল,
তাত যেন ফুলি উঠে প্ৰেম শতদল।"

—বুলি কোৱা কবিজনাৰ কবিতা সম্পৰ্কে উপেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই পুনৰ কৈছে, "ভাবৰ সংহত আন্দোলন, ৰূপকৰ যথোপযুক্ত প্ৰয়োগ, চিত্ৰকল্পৰ মনোৰম সংযুক্তি আৰু ধ্বনি সমাৱেশৰ বাবে, ভূঞাৰ 'সন্ধিয়া' কবিতাটোৱে অসমীয়া সাহিত্যত বিশেষ স্থান লাভ কৰি থকাটো সুনিশ্চিত।

কোন তুমি আইদেউ মুকলি চুলিৰে
ৰইছা আঁউজি থিৰ আকাশৰ গাত?" (ডেউকা, দ্বাদশ সংখ্যা)

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ এখন গল্পৰ পুথি প্ৰকাশ হৈ ওলাইছিল ১৯২৭ চনতে। ইয়াত 'মাণিক বৰা', 'শিলা নহয় ফুল', 'আমিনা', 'তেতিয়া আৰু এতিয়া', 'বিজুলী' আদি পাঁচটি গল্প সন্নিৱিষ্ট হৈছে। এই গল্পবিলাকত আধুনিক সামাজিক জীৱনৰ চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হৈছে। মানৰ দিনত হোৱা ভয়াৱহ দৃশ্যপটৰ আগত প্ৰতিফলিত হৈছে মাণিক বৰাৰ নিষ্কলুষ চৰিত্ৰৰ ৰূপ। উজলি উঠিছে বৰুণা, আমিনা, বিজুলী, ৰামৰতন আদি আমাৰ পুৰণি চিনাকি মানুহবিলাক। অৱশ্যে এই গল্প-সংকলনে ড° ভূঞাক সফল গল্পকাৰ হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাব নোৱাৰিলে। তথাপি বুৰঞ্জীবিদ হিচাপে পৰিচিত 'অসমৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ অসম-বুৰঞ্জী জ্ঞান-সম্পন্ন' ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ সাহিত্যিক অৱদানক কোনোপধ্যেই অস্বীকাৰ কৰা নাযায়।

কল্পনাতীত। ভাবিলে আচৰিত যেন লাগে। ছাত্ৰ আছিল 'লজিক' আৰু 'কেমিষ্ট্ৰী'ৰ। ছাত্ৰ আছিল 'ইংৰাজী' আৰু 'অৰ্থনীতি'ৰ। কিন্তু সপোন দেখিছিল বুৰঞ্জীচৰ্চাৰ। ইতিহাস খেদাৰ। জ্যোতিৰ্বিদে দূৰ-দূৰান্তৰৰ আকাশৰ তৰালৈ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰাৰ দৰে ছাত্ৰজীৱনত বুৰঞ্জী নপঢ়াকৈয়ে বুৰঞ্জীচৰ্চাক জীৱনৰ মূলমন্ত্ৰ হিচাপে গ্ৰহণ কৰি ইতিহাসৰ পম খেদিছিল ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই। স্বপ্ন বাস্তৱত পৰিণত হৈছিল। এণ্ট্ৰেন্স মহলাতে যি জনাৰ বুৰঞ্জী অধ্যয়নৰ সমাপ্তি ঘটিছিল, পৰৱৰ্তী জীৱনত সেইজনাই বুৰঞ্জীচৰ্চাক জীৱনৰ ব্ৰত হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু এই ক্ষেত্ৰত আশাতীতভাৱে সফল হৈছিল।

বাল্যকালৰপৰাই এক সুস্থ পৰিৱেশৰ মাজত জীৱন যাপন কৰা ড° ভূঞাই সকলো কাম নিষ্ঠা আৰু আন্তৰিকতাৰে যে কৰিছিল তাক দোহৰাৰ প্ৰয়োজন নাই।

১৯৬০ চনৰ কথা। ইতিমধ্যে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ক ৰাজনীতিৰ কু-চক্ৰান্ত আৰু সাম্প্ৰদায়িকতাৰ বিষবাষ্পই স্পৰ্শ কৰিছে বুলি গুজব ওলাইছে। ব্যক্তিগতভাৱে বিদ্যায়তনিক জীৱনত আৰু সাহিত্য তথা ইতিহাসচৰ্চাৰ দুৰ্গম পথত সফলতা অৰ্জন কৰা 'সোণৰ ৰূপৰ কলচী' যেন ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ দৰে এগৰাকী বিৰল প্ৰতিভাধৰ ব্যক্তিকো উল্লেখিত পৰিৱেশৰ বতাহে চুই যোৱাৰ কথা, তেওঁৰ প্ৰতি প্ৰদৰ্শন কৰা মুষ্টিমেয় এচাম মানুহৰ ঈৰ্ষা অথবা ৰাজনৈতিক স্বাৰ্থপূৰণৰ কথা কোনো-কোনোৱে ক'ব বিচাৰে। আনহে নালাগে তেওঁ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাচাৰ্য পদৰপৰা স্বেচ্ছাই পদত্যাগ কৰা বুলিও কোৱা হয়। কিন্তু এইবিলাকৰ তথ্যভিত্তিক কোনো প্ৰমাণ

আমি বিচাৰি পোৱা নাই। বৰঞ্চ Bound Up Volume containing papers of Dr. S.K. Bhuyan relating to the establishment of Gauhati University in January 1948 নামৰ নিজস্ব **Bound up Volume**-ত লিখা আছে এই কথা ঃ "As for me, I served as a member of the Executive Council, the Court, and of the Selection Committee since the begining of Gauhati University. I became its Vice-Chancellor on the 23rd February 1957, from which office I retired at the end of my three years' term in 1960. The Court of the University at their meetıng held on the 23rd January 1960 recorded "its deep appreciation of the services rendered by Dr. S.K. Bhuyan as Vice-Chancellor of the Gauhati University, during his tenure of office from 1957 to 1960". A prominent member of the Court spoke at the meeting in appreciation of my services. He kindly referred to me "as a distinguished educationist. He was a man of integrity, and he served the University these three years with ability and success."

My direct association with the University thus came to an end and from the 23rd February 1960. I am now a distant spectator of its activities, and an ardent seeker of its progress and welfare.

S.K. Bhuyan,
Tuesday, August 10, 1963

বহুতো গুণী-জ্ঞানী পণ্ডিতৰ সমাৱেশত উজলি উঠা গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় এখন সৰ্বাংগ সুন্দৰ উচ্চ শিক্ষাৰ অনুষ্ঠান। ৰাজনীতিবিদ, সমাজবাদী নেতা স্বৰ্গীয় নিবাৰণ বৰাৰ ভাষাত ঃ "১৯৫০ চনতেই লণ্ডন, ব্ৰিষ্টনকে ধৰি ১২ খন মান বিশ্বৰ লেখত ল'বলগীয়া বিশ্ববিদ্যালয়ে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ক স্বীকৃতি প্ৰদান কৰিছিল। ...স্বৰ্গীয় লোকপ্ৰিয় বৰদলৈৰ মানস-সন্তান, ড° ৰাধাকৃষ্ণণৰৰ অভিভাৱকত্ব আৰু পণ্ডিত পুৰুষ সন্দিকৈ ডাঙৰীয়াৰ মনোযোগৰ অধ্যৱসায়ৰ ফল" গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়। (লুকিং বেক, নিবাৰণ বৰা।) এনে এখন বিশ্ববিদ্যালয়ত নিষ্ঠা আৰু সততাৰে খোজ পেলাই থৈ যাব পৰাটো কেৱল ড° ভূঞাৰ বাবেই কেৱল গৌৰৱৰ বিষয় নহয়— আমাৰ জাতিটোৰ বাবেও গৌৰৱৰ বিষয়।

'কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতি'ৰ জন্ম হৈছিল ১৯১২ খ্ৰীঃত। ভূঞা ডাঙৰীয়া এই অনুষ্ঠানৰো কাৰ্যনিৰ্বাহক সদস্য আছিল। তাত তেওঁ সম্পাদক ৰূপেও সেৱা আগবঢ়াইছিল। তেওঁ Indian History Congressৰ জন্মলগ্নৰ লগতো জড়িত আছিল। জড়িত আছিল বিভিন্ন শিক্ষামূলক অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠানৰ লগত। গুৱাহাটী পৌৰসভাৰ মনোনীত সদস্যকে লৈ 'ৰয়েল এছিয়াটিক ছ'চাইটি অব বেংগল', 'ৰয়েল এছিয়াটিক ছ'চাইটি অব গ্ৰেট ব্ৰিটেইন এণ্ড আয়াৰলেণ্ড' আদি

অনুষ্ঠানৰো সদস্য আছিল ড° ভূঞা। অসমৰ এইগৰাকী সুযোগ্য সন্তানে ১৯৫২ চনত গোৱালিয়ৰত অনুষ্ঠিত হোৱা ভাৰতীয় বুৰঞ্জী কংগ্ৰেছৰ আধুনিক বুৰঞ্জী শাখাৰ সভাপতিৰ আসনত উপৱিষ্ট হৈছিল। জীৱনপৰিক্ৰমাৰ সফলতা-বিফলতাৰ খতিয়ান মেলিলে দেখা যায়— ছাত্ৰজীৱনতে ১৯২৮ আৰু ১৯২৯ চনত দুবাৰকৈ Cotton College Magazineৰ সম্পাদক হৈ ব্যক্তিগত জীৱনৰ সফলতাৰ ইতিহাস আৰম্ভ কৰিছিল ড° ভূঞাই, যি অন্ত হোৱা নাছিল মৃত্যুপৰ্যন্ত।

স্মৰ্তব্য যে ১৯৫২ চনত ড° ভূঞা ৰাজ্যসভালৈ নিৰ্বাচিত হৈছিল। ৰাজনীতিৰ সৈতে জড়িত নাথাকিলেও সেই সময়ৰ কংগ্ৰেছ চৰকাৰে তেওঁৰ যোগ্যতাৰ প্ৰতি সন্মান জনাইছিল। ১৯৫২ চনৰ ১৩ মে'ৰপৰা ১৯৫৪ চনৰ ১ এপ্ৰিললৈকে ৰাজ্যসভাত প্ৰতিনিধিত্ব কৰি অসমৰ সমস্যাৰাজিৰ লগতে সমগ্ৰ দেশৰ বৃহত্তৰ স্বাৰ্থৰ হকে বিভিন্ন প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰিছিল ড° ভূঞাই ৰাজ্যসভাত। তেওঁ তেওঁৰ বক্তব্যত গান্ধীবাদী আদৰ্শৰ কথা কওঁতে নৱ-প্ৰজন্মৰ ভৱিষ্যতৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছিল। তেওঁ অসমৰ ৰে'লপথ, পাণ্ডুত দলং নিৰ্মাণৰ কথা, বিদ্যালয়সমূহত N C.C. পাঠ্যক্ৰম প্ৰৱৰ্তনৰ গুৰুত্বৰ বিষয়ে ৰাজ্যসভাত উত্থাপন কৰিছিল।

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা অসম সাহিত্য সভাৰ শ্বিলং অধিৱেশনৰ (১৯৫৩) সভাপতি আৰু একে অনুষ্ঠানৰ বুৰঞ্জী শাখাৰ সভাপতি (ধুবুৰী, ১৯২৮) আছিল। অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ বহুমূলীয়া তথ্যৰে ভৰপূৰ ড° ভূঞাৰ এক অনবদ্য অৱদান। এইবিলাকৰ উপৰি তেওঁ অনেক প্ৰবন্ধ, বিভিন্ন ধৰণৰ আলোচনা আদি লিখি থৈ যোৱাৰ লগতে বহুতো পুথি, বুৰঞ্জী আদি সম্পাদনা কৰি থৈ গৈছে।

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ দিনত ৰায়বাহাদুৰ উপাধিৰে (১৯৩৬) বিভূষিত হৈছিল। স্বাধীন ভাৰতৰ চৰকাৰে তেওঁক পদ্মশ্ৰী উপাধিৰে (১৯৫৬) সন্মানিত কৰিছিল।

এক বৰ্ণময় জীৱনগাথাৰ গৰাকী মৃত্যুঞ্জয়ী মহৎ ব্যক্তি ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ বিষয়ে বিনা দ্বিধাই ক'ব পাৰি যে তেওঁ প্ৰকৃতাৰ্থত এগৰাকী উৎসৰ্গীকৃত ইতিহাসবিদ আছিল। বুৰঞ্জীৰ পম খেদোতে অথবা বুৰঞ্জীৰ লেছেৰি বুটলিবলৈ যাওঁতে তেওঁ যথেষ্ট কষ্ট স্বীকাৰ কৰিব লগা হৈছিল। আকৌ আনহাতে, কাৰোৰে সৈতে তুলনা নকৰাকৈ ক'ব পাৰি তেওঁ এজন সফল জীৱনীকাৰ। ক'ব পাৰি এজন কবি-সাহিত্যিক। তেওঁৰ জীৱনৰ গভীৰ অধ্যয়ন আৰু অধ্যৱসায়ৰ পৰিচয় তেওঁৰ এখন-দুখন পুথি পঢ়িলেই পোৱা নাযাব। তেওঁৰ অসমীয়া, ইংৰাজী সকলো লেখাৰ মাজত ই বিলীন হৈ আছে। তেওঁৰ বুৰঞ্জীচৰ্চাৰ গভীৰ অন্তৰ্দৃষ্টি আৰু ত্যাৰ সীমাবদ্ধতাক স্বীকাৰ কৰি লৈও আমি ক'ব পাৰোঁ যে আজিৰ ইতিহাস অথবা বুৰঞ্জী ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁৰ উপলব্ধি আৰু সিদ্ধান্তসমূহ অৱশ্যে এক পথ নিৰ্দেশনা হ'ব পাৰে। ইতিহাসৰ পুনৰ মূল্যায়ন কৰিবলৈ যাওঁতে আজি আমি হয়তো ড° ভূঞাৰ বুৰঞ্জী ৰচনাৰ দৃষ্টিভংগীৰ সীমাবদ্ধতাক সমালোচনা কৰিব লাগিব। কিন্তু সেয়ে হ'লেও ছাৰ এডৱাৰ্ড গেইটৰদ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত তথা তেওঁৰ মন্ত্ৰশিষ্য, সাম্ৰাজ্যবাদী ইতিহাস ৰচনাৰ সৈতে জড়িত ড° ভূঞাই আধুনিক অসমীয়া বুৰঞ্জী-সাহিত্য ৰচনাৰ পথ সুগম কৰি থৈ গ'ল।

আমি জানো যে ছাৰ এডৱাৰ্ড গেইটেই চৰকাৰী পৃষ্ঠপোষকতাত প্ৰথম অসমৰ বুৰঞ্জী (**History of Assam, 1906**) প্ৰণয়ন কৰে। পূৰ্বতে আৰু আজিও এই গ্ৰন্থ বুৰঞ্জী ৰচনাৰ এক প্ৰামাণ্য দলিল। এই বুৰঞ্জীখন যে ঔপনিৱেশিক দৃষ্টিভংগীসম্পন্ন তাক অস্বীকাৰ কৰা নাযায়। তথাপি এই গ্ৰন্থখনকে মৌলিক সমল হিচাপে গ্ৰহণ কৰি বহুতো গৱেষক-পণ্ডিতে বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন কৰিছে। মধ্য যুগৰ ইতিহাস সম্পৰ্কে বিভিন্ন প্ৰবন্ধকে ধৰি গ্ৰন্থাদি প্ৰকাশ কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত ড° ভূএগ্ৰাৰ অৱদানেই আটাইতকৈ বেছি।

আজিৰপৰা প্ৰায় পঞ্চাছ বছৰৰ আগতেই ড° ভূএগ্ৰাই অসমত বুৰঞ্জীচৰ্চাৰ গুৰুত্ব তথা প্ৰয়োজনীয়তা উপলব্ধি কৰি অসম সাহিত্য সভাই অনুষ্ঠিত কৰা বুৰঞ্জী অধিৱেশনৰ সভাপতিৰ অভিভাষণত (ধুবুৰী, ১৬ অক্টোবৰ ,১৯৬০) কৈছিল ঃ "ভাৰতৰ অন্যান্য জাতিয়ে অতীতৰ লিপিবদ্ধ বুৰঞ্জীৰ কাৰণে হা-হুতাহ কৰি মৰিছে, কিন্তু আমি অসমীয়াই সেই কাৰণে অসভ্য, আধা সভ্য আৰু কিম্বদন্তীৰ ওপৰত জাতীয় গৌৰৱৰ মহামন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলগীয়া হোৱা নাই। অসমীয়া বীৰপুৰুষ, বীৰাংগনা, ধৰ্মবীৰ, কৰ্মবীৰ সকলৰ কাহিনীৰে অসমৰ অতীত প্লাৱিত হৈ আছে। তেওঁলোকৰ আদৰ্শৰপৰা যুগ-যুগান্তৰ অসমীয়া জাতিয়ে সঞ্জীৱনী মন্ত্ৰ গ্ৰহণ কৰিব আৰু তেওঁলোকৰ মহৎ কাৰ্যাৱলীৰ ফালে সকলো অসমীয়াই একেলগে দৃষ্টিপাত কৰি ঐক্যতানৰ মন্ত্ৰেৰে একত্ৰীভূত হ'ব পাৰিব।

বুৰঞ্জী কি, বুৰঞ্জীৰ প্ৰয়োজনীয়তা কি, বিষয়লৈ অসমীয়া সমাজক ন-কৈ কোনো কথা কোৱাৰ আৱশ্যক নকৰে। বৰ্তমান যুগৰ সভ্য জগতৰ চাৰিওফালে চকু মেলি চাওক। অতীতৰ ৰহস্য ভেদ কৰা কাৰ্যত সাত সমুদ্ৰৰ মাণিক আৰু সাত ৰজাৰ ধন ব্যয় কৰা হৈছে। বুৰঞ্জীৰ অন্তৰ্গত এটি সত্য ঘটনাৰ কাৰণে বুৰঞ্জীৰ গৱেষকসকলে অপৰিমেয় পৰিশ্ৰম কৰিছে। বুৰঞ্জী অধ্যাপনাৰ কাৰণে প্ৰত্যেক শিক্ষাকেন্দ্ৰতে উপযুক্ত শিক্ষকৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। কাৰণ সভ্য জগতে আজি বুজিব পাৰিছে যে অতীত অভিজ্ঞতাৰ সম্বল নহ'লে কোনো জাতিৰ ভৱিষ্যত প্ৰতিষ্ঠা কৰিব নোৱাৰি। ইংলণ্ডৰ সুপ্ৰসিদ্ধ ইতিহাসবিদ দাৰ্শনিক Frederic Harrison-ৰ ভাষাৰে ক'বলৈ গ'লে, "All our hopes of the future depend on a sound understanding of the past." (অতীতৰ নিৰ্ভৰযোগ্য বুজাপৰাৰ ওপৰতে আমাৰ ভৱিষ্যতৰ সকলো আশা-ভৰসা নিৰ্ভৰ কৰে।) তেওঁ আৰু কৈছে, "সভ্য জগতৰ আগত অসমৰ অতীত গৌৰৱৰ চিনাকি দিবলৈ অসমত বুৰঞ্জীচৰ্চা কৰা প্ৰধান আৱশ্যক। তেনেহ'লেহে আমাক সকলোৱে সন্মানৰ চকুৰে চাব আৰু আমাৰ নিজৰ মাজতো আত্মবিশ্বাসৰ ভেটি বন্ধোৱা হ'ব। যি দেশত মহাপ্ৰাণ কৰ্মী পুৰুষসকলে জন্মগ্ৰহণ কৰিছে, সেই দেশত সেই ধৰণৰ মহাপ্ৰাণ কৰ্মী পুৰুষসকলৰ পুনৰ আৱিৰ্ভাৱ হ'ব পাৰে, এয়ে বুৰঞ্জীৰ বাণী।" —কিন্তু পৰিতাপৰ কথা, আমাৰ অসমৰ জাতীয় চৰকাৰ তথা চৰকাৰৰ শিক্ষাবিভাগে বিগত সময়ছোৱাত বুৰঞ্জীশিক্ষা আৰু বুৰঞ্জীচৰ্চাৰ ওপৰত গুৰুত্ব কমাই দিলে। আমাৰ দেশৰ শিক্ষিত লোকসকলেও ইয়াৰ প্ৰতি আওকাণ কৰিলে। ফলত আজিৰ প্ৰজন্মই তাহানিৰ দৰে বিদ্যালয়সমূহত বুৰঞ্জীৰ প্ৰাথমিক জ্ঞানকণো লাভ কৰাৰপৰা বঞ্চিত হ'ল।

ড° ভূঞাৰ অভিভাষণ প্ৰামাণ্য তথ্য-পাতিৰে ভৰুণ এখন অধ্যয়নসমৃদ্ধ ইতিহাসৰ দলিল। ইয়াত তেওঁৰ মগজুৰ ভিতৰত লুকাই থকা চিন্তাৰ স্বকীয়তা উপলব্ধি কৰা যায়। বংগদেশৰপৰা ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত আনি নিজ ৰাজ্যত মাটি-ভেটি দি স্থাপন কৰা, ৰাজসভাত পণ্ডিতসকলৰ সততে সমাবেশ ঘটোৱা মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ৰাজচ'ৰাক তেওঁ এটি 'সৰু-সুৰা বিশ্ববিদ্যালয়' বুলি কৈছে। বুৰঞ্জীবিভাগত আমাৰ কৰিবলগীয়া কামবিলাকৰ আভাস দিয়াৰ লগতে তেওঁ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা ইয়াত উল্লেখ কৰিছেঃ "আমাৰ অসমীয়াৰ গৌৰৱৰ সৰ্বপ্ৰধান বস্তু কি— যিকেইটা বস্তুৰ অধিকাৰী সূত্ৰত অসমীয়াৰ মাজত ঐক্যভাব জাগ্ৰত হয়, এই দুই বস্তু হৈছে, প্ৰথম কামাখ্যাৰ মহামন্দিৰ, যাৰ কাৰণে অসম-কামৰূপৰ নাম ভাৰতত দিগ-দিগন্তত প্ৰচাৰিত হৈছে, যাৰ কাৰণে সন্ত-মহন্ত ধৰ্মপ্ৰাণ যাত্ৰীয়ে অসমৰ পুণ্যভূমি দৰ্শন কৰি ইয়াৰ শান্ত স্নিগ্ধ সৌন্দৰ্যত মুগ্ধ হৈছে আৰু আমাৰ গৌৰৱৰ দ্বিতীয় বাহানি হৈছে শঙ্কৰদেৱৰ যুগত ৰচিত গ্ৰন্থাৱলী, যাৰ কাৰণে অসমীয়া অশিক্ষিত মানুহৰ মাজতো ধৰ্ম, মোক্ষ আৰু সাহিত্যৰ ত্ৰিবেণী সংগম হৈছে। অসমীয়াই সকলো এৰিব পাৰে কিন্তু কামাখ্যা গোসাঁনী, শঙ্কৰদেৱৰ ভাগৱত আৰু ৰাম সৰস্বতীৰ মহাভাৰত এৰিলে অসমীয়াৰ অস্তিত্ব নিৰৰ্থক, নিষ্প্ৰভ। মহামতি কাৰ্লাইলে কৈছে, ইংৰাজসকলে ভাৰতবৰ্ষ পৰিত্যাগ কৰিব পাৰে, কিন্তু মহাকবি শ্বেইক্সপীয়েৰক কেতিয়াও এৰি নিদিয়ে—

"Shakespear is the grandest thing we ever yet had done. For our honour among foreign nations, as an ornament to our English household, what item is there that we would not surrender rather than him? Consider now, if they asked us will you give up your Indian Empire, or your Shakespear, you English never have had any Indian Empire or never have had any Shakespear? Really it were a grave question. Official persons would answer doubtless in official language : but we, for our past too, should not we be forced to answer : Indian Empire, or no Indian Empire, we can not do without Shakespear. India will go at any rate, some day; but this Shakespear does not go, he lasts forever with us, we can not give up our Shakespear." (Hero and Hero Worship : 'The Hero as a man of letters')

পূৰ্বতেই উল্লেখ কৰা হৈছে— ড° সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাক অসম সাহিত্য সভাই সভাপতি হিচাপে বৰণ কৰিছিল ১৯৫৩ চনত শ্বিলং অধিৱেশনত। সেই তেতিয়াই অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰতি থকা তেওঁৰ আস্থা আৰু ধাৰণা সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণত এনেদৰে ব্যক্ত কৰিছিল ঃ "সাহিত্য সভা হৈছে অসমীয়া জাতিৰ সাৰ্বজনীন আৰু চিৰন্তন মনোবৃত্তি আৰু পৰিণতিৰ সৰ্বপ্ৰধান মাৰ্গ আৰু সংঘ। ...অসমীয়াৰ উন্নতিৰ উপায় এই সভাতে নিহিত হৈ আছে আৰু অসমীয়াৰ জীৱন-মৰণ নিৰ্ভৰ কৰিছে এই সাহিত্য সভাৰ কল্যাণ-অকল্যাণৰ ওপৰতেই।" সাহিত্যক তেওঁ ঐক্য সাধনৰ উপায় বুলি কৈছে। অসম সাহিত্য সভাৰ যি পৰিণতি তথা পুতৌ লগা অৱস্থা তাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত ড° ভূঞাই কোৱা কেইআষাৰ মান কথা এইখিনিতে

অধিক প্ৰণিধানযোগ্য, "প্ৰত্যেক অসমীয়াই উপলব্ধি কৰা উচিত যে সাহিত্য সভাৰ উন্নতি সাধন কৰি আমি অসমীয়া একতা ডোলত বান্ধ খাই থাকিম, আমাৰ কৃষ্টি আৰু সভ্যতাৰ সমৃদ্ধি দেশবাসী আৰু পৰদেশবাসী সকলোৱে জানিব পাৰিব আৰু সাহিত্য সাধনাৰ সহায়েৰে আমাৰ মনোভাব উচ্চ কৰিব পাৰিম, সেই উচ্চ মনোভাবৰ সৌৰভ গোটেই জাতীয় জীৱনতে বিয়পি পৰিব। যিসকলে স্বাৰ্থ সিদ্ধিৰ অভিসন্ধিকে জীৱনৰ একমাত্ৰ কৰ্মপন্থা বুলি ভাবে, তেওঁলোকক সমাজে চিনি পাবলৈ সৰহ পৰ নালাগে। এই সুপবিত্ৰ সাহিত্য সভা অনুষ্ঠানত তেনে স্বাৰ্থান্বেষী মানুহৰ যেন হাটবাট নহয়। তাৰ হন্তে সকলো সতৰ্ক সজাগ হৈ থকাটো উচিত। সাহিত্য সভাৰ নিয়ম-প্ৰণালী-আঁচনি-পৰিকল্পনা সকলো বিশুদ্ধভাৱে ৰচিত হ'ব পাৰে, কিন্তু নিঃস্বাৰ্থ পুৰুষে ইয়াৰ দৈনন্দিন কাৰ্য পৰিচালনা নকৰিলে সেই ৰচনাৰ পাৰিপাট্য তুলাপাততে যাহ যাব।" (অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ ঃ দ্বাবিংশ অধিৱেশন।)

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভাৰ দৰে অসমৰ সামগ্ৰিক উন্নতিৰ কথা কৈছিল। কৈছিল অসমীয়া বঙালীৰ মিলনৰ বাস্তৱসম্মত কথা। সমন্বয়ৰ প্ৰতীক বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভাই যেনেকৈ পৰ্বত-ভৈয়ামৰ সমন্বয় স্থাপন কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল, বিভিন্ন জনগোষ্ঠীক একত্ৰিত কৰি যেনেকৈ ঐক্য সাধনৰ মাজেদি অসমীয়া জাতি তথা অসম গঢ়ি তোলাৰ স্বপ্ন দেখিছিল ড° ভূঞায়ো প্ৰতিবেশী ৰাজ্যৰ সৈতে সততে সংঘটিত হৈ থকা সংঘাত, অসূয়া-অপ্ৰীতি বিনাশ কৰি অসমীয়া-বাঙালীৰ মিলনৰ সেতু বন্ধাৰ প্ৰয়াস কৰিছিল। তাৰ বাবে তেওঁ অতীৱ বাস্তৱসম্মত বিজ্ঞানসম্মত কথাকেইআষাৰ নিৰপেক্ষভাৱে ১৯৪৭ চনতে গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত বাঙালী ছাত্ৰ সন্মিলনৰ বিংশতিতম অধিৱেশনত মুকলিভাৱে ব্যক্ত কৰিছিল ঃ "অসমত থকা প্ৰত্যেক বাঙালীয়ে অসমীয়া ভাষা শিকাটো নিতান্ত প্ৰয়োজনীয়। বংগদেশত যেনেকৈ চৰকাৰী বাঙালী ভাষা চলাৰ আয়োজন হৈছে, তেনেকৈ সমগ্ৰ অসমত অসমীয়া ভাষা প্ৰচলন হোৱাটো অৱশ্যম্ভাবী। বাঙালীসকলে অসমীয়া ভাষা শিকি নল'লে অসমৰ উন্নতিমূলক প্ৰচেষ্টাত অংশ গ্ৰহণ কৰিবলৈ টান পাব। ওচৰ-চুবুৰীয়া দেশত ইজনে সিজনৰ ভাষা শিকাটো নিয়ম। প্ৰত্যেক শিক্ষিত অসমীয়াই বাঙালী জানে। আপোনালোকে ক্ষমা কৰিব, তাহানি কলেজীয়া অৱস্থাত মই বাঙালী কবিতা লিখি ছাৰ গুৰুদাস বন্দ্যোপাধ্যায়ৰপৰা পুষ্পমাল্য লাভ কৰিছিলোঁ, আৰু বংগীয় সাহিত্য পৰিষদ পত্ৰিকাতো বাঙালী প্ৰবন্ধ লিখিছোঁ। সেইবুলি মোৰ মাতৃভাষা অসমীয়া আৰু অসমীয়া কৃষ্টিৰ প্ৰতি কিমান ধাউতি তাক সকলোৱে জানে। অসমীয়া ভাষা শিকিলে আপোনালোকৰ অসমীয়াৰ লগত মিলনৰ বাট বহুত প্ৰকাৰে সুগম হ'ব। সেইদৰে প্ৰতি অসমীয়াই বংগীয় সাহিত্য অধ্যয়ন কৰি তাৰ সৌৰভ অসমীয়া সাহিত্যলৈ অনাৰ চেষ্টা কৰিব লাগে।" (বাঙালী ছাত্ৰ সন্মিলনৰ উদ্বোধনী ভাষণ, ১৯৪৭)

ড° ভূঞাই নিজ জন্মভূমি অসমক 'সুপ্ত সিংহৰ দেশ' বুলি কৈছে। এই কথাৰ সত্যতা ইতিহাসৰ পাতত সঁচা বুলি প্ৰতীয়মান হৈছে। এনেকৈয়ে তেওঁৰ বিভিন্ন ভাষণ তথা লেখাত অভিজ্ঞতালব্ধ জীৱনৰ অনেক সাৰুৱা কথাই আন্ধাৰত পোহৰৰ চাকি হৈ আমাক বাট দেখুৱাইছে।

মানুহৰ জীৱনৰ সফলতা-বিফলতা নিৰ্ভৰ কৰে নিজ কৰ্মদক্ষতাৰ ওপৰত। ড° ভূঞাই

সঁচা জীৱনৰ সফলতাৰ চাবিকাঠি ক'ত পাইছিল, কেনেকৈ সংগ্ৰহ কৰিছিল আমি নাজানো। আৰু সেইবাবেই তেওঁক বুলিয়েই নহয় এনে বিশাল প্ৰতিভাধৰ ব্যক্তি বিশেষৰ অতীত মাধুৰী বিতংকৈ জানিবৰ মন যায়। জনাৰ বাবে উৎকণ্ঠাৰ শেষ নহয়।

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ পূৰ্বপুৰুষ আছিল বিহাৰৰ পূৰ্ণিয়া জিলাৰ। অৰ্থাৎ তেওঁৰ পিতৃ পূৰ্বতে উল্লেখ কৰা ৰবিলাল ভূঞাৰ পূৰ্বপুৰুষ আছিল কৌণৰ সিংহ— এগৰাকী আঢ্যৱন্ত লোক। দুজন পুত্ৰ আৰু এজনী কন্যাকে লৈ তেওঁৰ আছিল এখন সৰু সংসাৰ। নিয়তিৰ পৰিহাস— এজন পুত্ৰ সহদেৱ সিংহ আৰু একমাত্ৰ কন্যাগৰাকী ঢুকোৱাৰ পিছত মংগল সিংহই আছিল একমাত্ৰ বংশৰ প্ৰদীপ। তেওঁ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ তলত এদিন সৈনিকৰ চাকৰিত মকৰল হয়। সেই কোম্পানীৰে এদল সৈন্য অসমলৈ অসমীয়া সৈন্যক প্ৰশিক্ষণ দিবলৈ আহোঁতে লগত আহিছিল সেইজন মংগল সিংহ। স্বৰ্গদেউ গৌৰীনাথ সিংহৰ দিনত তেওঁ কিবা এক অজান মায়াত মোহ গৈ অসমৰে মাটিত স্থায়ীভাৱে ৰৈ গ'ল আৰু এদিন শিৱসাগৰৰ জনৈক শনি ভূঞাৰ পৰিয়ালৰে এগৰাকী কন্যাৰ পাণি গ্ৰহণ কৰিলে। সেইদিন ধৰি অসমৰ বায়ু, মাটি-পানীৰ সৈতে একাকাৰ হৈ তেওঁ মিলি গ'ল। বৰ্তমান অতীত হৈ গ'ল। সময়ে বাগৰ সলালে। কেইবা শতিকাৰ পূৰ্বৰ অতীতলৈ ঘূৰি গ'লে দেখা যায় সেইজন মংগল সিংহই আছিল ড° ভূঞাৰ আজো ককাক।

অসমৰ অলিখিত বুৰঞ্জীৰ বুকুত লুকাই থকা অলেখ সোণৰ চেঁকুৰা বুটলি আমাক দি থৈ যোৱা অসীম প্ৰতিভাধৰ এক অনুষ্ঠান সদৃশ আজীৱন সাহিত্যৰ সেৱক আৰু সাধক এইজনা কৃতী আৰু কৰ্মী পুৰুষে ১৯৬৪ চনৰ ৫ জুলাই তাৰিখে ইহলীলা সম্বৰণ কৰিলে।

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ প্ৰকাশিত গ্ৰন্থসমূহ

জীৱন-চৰিত ঃ অসমীয়া

১। **গোপালকৃষ্ণ গোখলে** (১৯১৬)
২। **আনন্দৰাম বৰুৱা** (১৯২০/২৪/২৬)
৩। **ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ** (১৯২০)
৪। **ৰমণী গাভৰু** (স্বৰ্গদেউ জয়ধ্বজ সিংহৰ জীয়ৰী ৰমণী গাভৰু আৰু সম্ৰাট ঔৰংজেৱৰ পুত্ৰ আজমতৰাৰ পত্নীৰ জীৱনচৰিত, ১৯৫১)
৫। **লাচিত বৰফুকন** (১৯৬২)
৬। **হৰিহৰ আতা** (১৯৬০)
৭। **ৰাজেশ্বৰ সিংহ** (১৯৭৫)

জীৱন-চৰিত ঃ ইংৰাজী

1. **Lachit Borphukan and His Times**
2. **Atan Buragohain and His Times**

এইবিলাকৰ উপৰি তেওঁৰ ভালেকেইখন ইংৰাজী আৰু অসমীয়া গ্ৰন্থ আমি প্ৰকাশিত ৰূপত পঢ়িবলৈ পাইছোঁ। সেইবিলাকৰ ভিতৰত আছে—

১। **নিৰ্মালী** (১৯১৮)
২। **আহোমৰ দিন** (১৯১৮)
৩। **জয়মতীৰ উপাখ্যান** (১৯২০)
৪। **পঞ্চমী** (গল্প সংকলন. ১৯২৭)
৫। **অসম জীয়ৰী** (১৯৫৫/২টা খণ্ড)
৬। **কোঁৱৰ বিদ্ৰোহ** (১৯৪৮)
৭। **ৰমণী গাভৰু** (১৯৫১)
৮। **বুৰঞ্জী বাণী** (১৯৫১)
৯। **কছাৰী বুৰঞ্জী** (১৯৩৬)

১০। **জয়ন্তীয়া বুৰঞ্জী** (১৯৩৭)

১১। **ত্রিপুৰা বুৰঞ্জী** (১৯৩৮)

১২। **অসম বুৰঞ্জী** (১৯৪৫)

১৩। **সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী** (১৯৬০)

১৪। **কামৰূপৰ বুৰঞ্জী** (১৯৩০)

১৫। **দেউধাই অসম বুৰঞ্জী** (১৯৩৩)

১৬। **টুংখুঙীয়া অসম বুৰঞ্জী** (১৯৩২)

১৭। **বৰফুকনৰ গীত** (১৯২৪)

১৮। **শৰাইঘাটৰ সুবচনী** (১৯৬৩, ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰদ্বাৰা সংকলিত আৰু সম্পাদিত)

১৯। **An Assamese Nurzahan** (1926)

২০। **Early British Relations with Assam** (1928)

২১। **Assamese Literature– Ancient and Modern** (1936)

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ পঢ়া কোঠাৰ ভিতৰভাগ

অতীতৰ পম খেদি ঃ সাগৰতলিৰ মুকুতা

বিভিন্ন গুণেৰে বিভূষিত ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা। পূৰ্বতেই উল্লেখ কৰিছোঁ যদিও পুনৰ উভতিছোঁ তেওঁৰ জীৱনাদৰ্শৰ তীৰ্থভূমিলৈ। নিয়মানুবৰ্তিতা, মহানুভৱতা আৰু পৰিপাটিতা আছিল ড° ভূঞাৰ চৰিত্ৰৰ অত্যুজ্জ্বল ভূষণ। তাৰ নিদৰ্শন তেওঁ এৰি যোৱা অনেক কৰ্মৰ মাজত আজিও বিদ্যমান হৈ আছে। মৃত্যুৰ আগমুহূৰ্ত পৰ্যন্ত ব্যস্তমুখৰ কৰ্মজীৱনে তেওঁৰ নিয়মানুৰৰ্তিতাক কেনেকৈ প্ৰতিভাত কৰে তাৰ নিৰ্দৰ্শন ঘৰত সংৰক্ষিত অনেক চিঠি আৰু লেখাৰ মাজত উজলি আছে। এনে প্ৰামাণ্য তথ্য কেমেৰাৰে বন্দী কৰিব নোৱৰাৰ বাবে ইয়াত দেখুৱাব পৰা নগ'ল।

তেনেকৈ সকলো মানুহৰ প্ৰতি সমান ব্যৱহাৰ, শ্ৰদ্ধাশীল মনোবৃত্তি আৰু তেওঁৰ অবৰ্তমানত শৃংখলিতভাৱে তেওঁ নিজেই বন্ধাই থৈ যোৱা কিতাপৰ Bound up Volume-বিলাকে তেওঁৰ মহানুভৱতা আৰু পৰিপাটিতা গুণকে প্ৰতিফলিত কৰে। ইয়াৰ উপৰি ড° ভূঞাৰ অলেখ প্ৰবন্ধ অপ্ৰকাশিত ৰূপত সংগৃহীত হৈ আছে নিজৰে গৃহত।

১৯৫১ চনত ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই নিজৰ প্ৰকাশিত আৰু অপ্ৰকাশিত সৃষ্টিকৰ্মৰ এখন তালিকা কৰিছিল— **Bibliography of the Works of Dr. S.K. Bhuyan**। ইয়াৰপৰাই অনুমান কৰিব পাৰি তেওঁৰ কাম-কাজ কিমান নিয়াৰি আছিল।

প্ৰকৃততে এক প্ৰচণ্ড পৰিচ্ছন্ন ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰী ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই নিজেই নিজৰ জীৱন গঢ়িছিল। নিজেই নিজৰ সকলো আঁচনি-কৰ্মৰ খতিয়ান নিখুঁতভাৱে নিয়াৰিকৈ কৰি গৈছিল। "Dr. Bhuyan was a man of plan and method. He planned his own life, laying it out in parts... He stored all that he had written and all that others had written about him. (Dr. Maheswar Neog: 'Learned opinions about Professor Bhuyan')

Bibliography

লেখকে নিজে সম্পাদনা কৰা ড° বাণীকান্ত কাকতিৰ Introduction সহ ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ Bibliography-ৰ অবিকল ৰূপ—

Bibliography of the Works of Dr. S.K. Bhuyan

COMPILER'S PREFACE

The writings of a worker in the field of literature and history fall generally into four categories : first, writings which are published in book form, and are thus readily available for study and ieference ; Secondly writings which appear in periodicals and are read at the time of publiscations, but are available afterwards only to those who have access to those peridicals ; thirdly, writings which are in manuscript and could not be published in book-form or in periodicals ; and fourtly, writings which, on account of the author's other preoccupations or lack of opportunities, could not be completed.

In a place like Assam, where there are no proper facilities for publication, where there are no libraries containing complete volumes of old peridicals, and where there are no arrangements for preserving the traces of an author's writings, they have every possibility of being completely blotted out of human memory though there may be materials enough in those writings which may prove useful as a source of information and entertainment, as well

as a means of edification and inspirations. Some kindred spirit may take up the cue in future and complete the works commenced, suggested or hinted at by a preceding author. Continuity is thus maintained between the literary activities of one period and those of subsequent ages. It is this idea which lies at the root of the compilation of this bibliography.

This aspect was pointed out by me in the penultimate paragraphs of **'Assamese Literature : Ancient and Modern'**, 1936—

"To understand the quantity and quality of modern Assamese litrature we must turn to the reviews and periodicals wherein are published articles of all shades of interest. A large number of articles of permanent value have been published in the pages of the **'Arunoday'**, **'Assam Bandhu'**, **'Jonaki'**, **'Bijuli'**, **'Usha'**, **'Banhi'**, **'Alochani'**, **'Milan'**, **'Assam Sahitya-Sabha Patrika'**, **'Awahon'** etc. The few Assamese anthologies that have come out are more or less collections from periodical literature. There is room for several more anthologies if we ransack all the periodicals and make judicious selections from them.

"Elsewhere, when an author contribute articles to the papers he collects them afterwards in book-form. The works of Matthew Arnold, Thomas Carlyle, Frederic Harrison, John Morley and Edward Dowden are mostly of this character. An Assamese author goes on writing throughout his life, and he can never dream of putting them together under one cover. In course of time, the very traces of his articles are lost and forgotten owing to the absence of the practice of compiling author's bibliographies. The copious contributions of authors like Anandaram Dhekial Phukan, Gunabhiram Barua, Ratneswar Mahanta, Hemchandra Goswami and Kamalakanta Bhattacharyya are buried in the pages of magazines. What Srijut Lakshminath Bezbarua has published in book-form represents only a fraction of what he has written during his life as most of his wirtings are scattered in the newspapers and magazines of the last half-a-century. Some of Mr. Bezbarua's contributions in periodicals are as interesting and valuable as those he has published in books. The publication of anthologies is also a lukewarm business in Assam. On account of the paucity of publishing firms prepared to invest money in ventures of a

precarious character. The late Srijut Hemchandra Goswami's monumental work **Typical Slections from Assamese Literature** was possible on account of a combination of circumstances, –Sir Asutosh Mukherjee's zeal for the promotion of vernacular studies in his alma mater, and the generous patriotism of Assam's premier merchant and philanthropist Bholanath Barua."

In our particular case, a bibliography has also become necessary to serve as a guidance in the execution of the plan to publish in book-form the author's contributions to periodicals and his unpublished works and also to bring out new editions of his books which are now out of print. If the plan is not accomplished in the near future this bibliography will be helpful when some one intends to continue the work of publication. The articles published in periodicals and the unpublished writings have been grouped under appropriate heads so that they can be collected together for publication under the suggested titles. Mention has also been made of the incomplete treatise 'Historical Research in Assam' and the projected work of collaboration 'Assam and the Assamese', as the proposed subjects will indicate the lines on which historical investigations can preferably be conducted in future.

'Art is long, and time is fitting', and an author in Assam can hardly expect to see the accomplishment of his literary plans. Permanance and oblivion intermingle in the prospects of an author's contributions. Residual appreciation at the hands of posterity is responsible for many a resurrection in the grave-yards of literary labours. Such resurrections constitute a visible symbol of progress in the country's intellectual activities. A bibliography is therefore essential in order that the bearings can be fully worth, can be transmitted from one hill-top to another.

I am grateful to Dr. Banikanta Kakati, now Professor of Assamese at Gauhati University, for having kindly written an introduction to this bibliography. My literary career is more or less coeval with my association with Dr. Kakati. We were fellow students at the Presidency College, Calcutta, from 1913 to 1915 : and colleagues in the English Department of the Cotton College, Gauhati from 1918 to 1946; and co-workers all the time in the field of Assamese literature. I therefore attach special value to the words

of Dr Kakati as they come from one who has known me so intimated and so long.

Company Bagan Road
Uzanbazar
Gauhati, Assam
The 15th June, 1951

S.K. Bhuyan

INTRODUCTION

Dr. S.K. Bhuyan hardly needed an introduction. As the Provincial Director of Historical and Antiquarian Studies in Assam, as a frequent contributor of original historical articles to numerous learned periodicals, as a scholarly editor and translator of old Assamese chronicles and as an author of numerous original compositions in English and Assamese, his is a valued named in the noted centres of historical studies in India. Some of his historical publications had the honour of being very favourably commented on in the pages of the 'Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland' and the 'Bulletin of the School of Oriental Studies' by such eminent authorities as Sir Edward Gait, Lt.Col. P.R.T. Gurdon, and Lt.Col. Sir Wolsely Haig.

The works listed in the following bibliography range over a period of about four decades. They fall mainly into there divisions . historical biographical, and original and miscellaneous. Dr. Bhuyan's forte is history and biography. Like those of many other historians, his earlier publications are mostly biographical with occasional dips into some interesting periods of history. Such earlier studies are '**Ahomar Din**', 1918, containing an account of the Ahom system of administration, and '**Early British Relations with Assam**', 1928. Some of his original Assamese compositions have already been, recognised as classics having been for many years running as text-books for several examinations of the Universities of Calcutta, Dacca, Benares and Gauhati.

Circumstances had developed which led Dr. Bhuyan on to devote his wholehearted attention to the history and antiquities of Assam. Some time in 1927, the manuscript of his **'Early British Relations with Assam'** fell into the hands of Mr. J.R. Cunningham, then Director of Public Instruction of Assam. Mr. Cunningham, recognised considerable merit in it as a piece of historical writing and took it upon himself to move the Assam Government to publish it. The book was accordingly published in 1928. Realising at the same time possibilities of future research works in the unexplored field of Assam history, specially in view of the difficulties experienced by Dr. Bhuyan and his fellow-workers, Mr. Cunningham also move the Government for establishing a department of historical and antiquarian studies to be maintained with a regular allotment from the provincial revenues. The department thus came into being in June, 1928 with Mr. A.H.W. Bentinck, C.I.E., I.C.S., F.R.G.S., M.A. (Oxon), then Commissioner of the Assam Valley Division as the Honorary Provincial Director and Mr. J.P. Mills, I.C.S. M.A. (Oxon), Deputy Commissioner and Prof. S.K. Bhuyan, M.A., B.L, Professor of the Cotton College, Gauhati, as Honorary Assistant Director for the Surma and the Brahmaputra Valley Divisions respectively.

As the historical publications entered in the following bibliography will show. Dr. Bhuyan became the life and soul of the Department. He put in all the scanty leisure of a College teacher at the service of the Department. He collected historical manuscripts, collated and finally edited them with necessary notes and introduction both in Assamese and English. To this must be added the onerous responsibilities connected with the administration of the Department. After the retirement of Mr. Bentinck from office in 1933, the Government of Assam offered free scope to Dr. Bhuyan's eagerness for the promotion of the Department's objects by placing him in sole charge of the Department as its Provincial Director.

Dr Bhuyan's interest in the Department is that of genuine selfless worker who desires its permanency on behalf of future scholars who will continue its traditions. The Department so happily inaugurated had so far been functioning with a name, but

it had no local habitation. There was no permanent building to accommodate it, only a room in the Divisional Commissioner's office having been set apart for its work, and previously to this, for many long years the Department was housed in Dr. Bhuyan's private quarters. Without embarrassing the Government with requests for more grants for this infant institution. Dr. Bhuyan looked about for funds from other sources towards erecting a permanent building for it. And he was not long in the search. He secured the sympathy of a generous and cultured Assamese gentleman Rai Bahadur Radhakanta Handique who had already earned the gratitude of his countrymen by considerable donations towards the promotion of Assamese language and literature. At Dr. Bhuyan's instance, Rai Bahadur Handique placed adequate funds at the disposal of the Government towards the construction of a permanent building for the Department. The building, named after the donor's wife, Narayani Handique Historical Institute, was completed in February 1936. On April 4, 1936 the building was formally opened by His Excellency Sir Michael Keane, K.C.S.I., C.I E., I.C.S. Governor of Assam, in the presence of the donor and his wife, and of an assembly of distinguished guests. For all time to come, the office of the Department has been located in this building. What Mr. Cunningham said about Dr. Bhuyan and the Department in 1932 is more than justified when viewed in the light of its subsequent achievements,— "The fact is that had it not been for one S.K. Bhuyan the Department would never have come into being and were it not for the abilitites and devotion of the same S.K. Bhuyan's it would have had but little to record in the way of accomplishment."

The earnest zeal and sincerity of Dr. Bhuyan in the pursuit of historical and antiquarian studies were rewarded by the conferment of the title of Rai Bahadur in 1936 at a comparatively young age.

Dr. Bhuyan's research activities the historical instincts of the Assamese race combined with the critical methods of modern scholarship. In olden times knowledge of historical lore was looked upon as an essential part of the intellectual equipments of an educated Assamese gentleman. Often times he was expected to sum up his knowledge by writing a history of his country or some

neighbouring tract. The tradition continued down through the last century, and three noted Assamese gentlemen with liberal English education, left behind three distinct studies of the history of Assam– Kashinath Tamuli Phukan, Rai Bahadur Gunabhiram Barua and Harakanta Barua Sadar-Amin.

With immense labour Dr. Bhuyan has unearthed a vast mass of unused materials from original sources. Under the auspices of the research institute of which he is in sole charge, he has edited several original documents with all the requirements of a modern scholarly publications. Dr. Bhuyan has never spared himself for a due appreciation of the materials that came his hands. For a correct understanding of the racial and cultural traditions of the Ahom race he engaged for some time the services of an Ahom Deodhai Pandit, i.e., and orthodox Ahom priest regarded as a repository of the knowledge of Ahom traditions. His English version of the **'Tungkhungia Buranji'** published by the Oxford University Press in 1933, with a brief resume of the events of other periods before and after that dynasty with notes, a glossary, an index and an introduction, is quite characteristic of the critical methods which Dr. Bhuyan has applied to editing the Assamese chronicles.

Dr. Bhuyan discovered some fresh materials about Moghul India from Assamese sources. They were published in several issues of the **Islamic Culture**, Hyderabad, Deccan, 1928 and 1933-34, and they have now appeared in book-form under the title **Annals of the Delhi Badshahate**.

A word must be said about Dr. Bhuyan's introductions to the several chronicles he has edited. They are in English as well as in Assamese. Each of them contains a critical synopsis of the contents with further amplifications from other available sources as well as an examination of their historical and literary value. They have bearing also on other aspects of Assamese civilization and culture. The chronicles being comprehensive records of the political, social and religious sympathies of different times, Dr. Bhuyan has supplied the proper background of the varied thought movements by his illuminating comments, and has made each period covered by a particular chronicle full of life and vitality.

It must be admitted that inspite of the limitations under which

he is labouring. Dr. Bhuyan has been able to rouse interest in Assamese history and civilisation among emiment historical scholars in India and Europe. Prof. C.S. Srinivasachari, formerly of Annamalai University, and Mahamahopadhyaya D.V. Potdar of Poona, have reviewed one or other of Dr. Bhuyan's works in the **Journal of Indian History**, and **Journal of the Bhandarkar Oriental Research Institute** respectively. Calculated to evoke wide-spread interest in Assamese historical matters. Dr. B.A. Saletore of Poona has, in an issue of the **Journal of the Assam Research Society**, searched for Sumerian prototypes for the burial system of the Ahoms which has been fully described by Dr. Bhuyan in his introduction to **Deodhai Asom Buranji**. The same book as far as its contents can be judged from the English introduction running up to seventy pages has been reviewed in the German periodical **Orientalistische Literaturzeitung** of Leipzig. Dissemination of knowledge about the Assamese people and creation of interest in their past history and civilization, far and wide has been a welcome offshoot of Dr. Bhuyan's life-long devotion for the cause of Assamese historical research.

An intensive study of the several periods of Assamese history has brought Dr. Bhuyan into intimate touch with the varied streams of thought that go into making the cultural life of a people. **Assamese Literature : Ancient and Modern**—a note prepared at the instance of and printed by the Government of Assam, July 1936 shows how intimate is Dr. Bhuyan's knowledge of things Assamese.

To co-ordinate all the materials and bring them all together into a synthesis, the intervals of time in a teacher's business are not enough. The situation cannot be better depicted than in the words of Dr. Bhuyan himself— "I must frankly declare that our chief handicap is one of time. The normal duties of a teachers in the constitutent colleges of the Calcutta University leave him very little leisure for research and investigation. The routine work of our Department which has increased rapidly in recent years, caused by the necessity of securing a fair market for our publications in order to give some return for the money spent upon the Department by the Government together with the task of rearing an infant institution by enlisting support in its behalf and conferring upon it

status and prestige in the hierarchy of orientological institutions and the unavoidable worries and cares relating to all these endeavour, has taken our life-blood out. With this enormous routine work to discharge where is the time for original contribution to which we feel tempted in view of the large mass of materials at our disposal? My own cherished researches have been sacrificed at the altar of the exacting goddess of routine and red-tape." Dr. Bhuyan's zeal would, however acknowledge no discomfiture in the pursuit of the studies nearest to his heart. He proceeded to England on leave in search of that leisure and that facility which he could not get in his own land.

He joined the school of Oriental Studies in London, and worked under the late Professor H.H. Dodwell, the editor of the fifth and sixth volumes of **The Cambridge History of India**. The result of his labour has been embodied in the publication **Anglo-Assamese Relation** which was approved for the Ph.D. degree of London University. It is a comprehensive work containing information about the social, political and economic conditions of Assam side by side with Assam's relations with the East India Company, culminating in the occupation of the country by the British in 1824-25.

After his return from England towards the end of August 1938 Dr. Bhuyan resumed charge of his duties at the Cotton College, and also served Government in various other capacities. But all the while he maitained his connection with the D.H.A.S. by continuing to serve it as its Honorary Director. In 1947, he was relieved of his duties at the Cotton College and placed in wholetime charge of the institute.

Dr. Bhuyan's services have been recognised by Government. In addition to his title of Rai Bahadur he received the decoration of M.B.A in 1946. After his retirement from service, the present Government has re-employed him as the Director of the D.H.A.S.

The following bibliography will show the variety and magnitude of Dr. Bhuyan's literary and historical output.

Gauhati, Assam
The 9th Feb, 1951

B.K Kakati

BIBLIOGRAPHY OF THE WORKS OF DR. S.K. BHUYAN

SECTION - I

PUBLISHED BOOKS : ENGLISH

1. **An Assamese Nur Jahan** : Life-sketch of Phuleswari Devi, queen-regnant of King Siva Singha of Assam. Pages iv+57 Gauhati, December 1926.

2. **Report and Conspectus of the Kamarupa Anusandhan Samiti** or the Assam Research Society for 1925-26, and a part of 1926-27, with a statement of its aims and objects and of its activities since 1912, pages iv+84. Gauhati 1927.

3. **Early British Relations with Assam** : A study of the original sources and records elucidating the history of Assam from its first contact with the East India company to the transfer of the Company's territories to the Crown in 1858. With notes and Bibliography. pages iii + 68. Assam Government Press, Shillong 1928. Second Edition, Shillong, 1949.

4. **Preliminary Report on the old Records of the Assam Govenment, 1823-74** : Pages 54 foolscap, Printed for official use, Shillong, 1931.

5. **Bulletin I of the Department of Historical and Antiquarian Studies in Assam** : With an Introduction by His Excellency Sir Laurie Hammond, Governor of Assam, containing a hand-list of manuscript and transcripts collected by the D.H.A.S. Pages viii+48. D.H.A.S., Gauhati, 1932.

6. **Balletin II of the D.H.A.S.** : With an Introduction by His

Excellency Sir Michael Keane, Governor of Assam, containing a list of manuscripts newly collected. Pages xii+76, D.H.A.S. Gauhati 1934.

7. **Bulletin III of the D.H.A.S.** : A souvenir of the opening ceremony of the Narayani Handiqui Historical Institute, held on April 4, 1936, containing the speeches of H.E. Sir Michael Keane, and the Honorary Provincial Director of the D.H.A.S. etc. Pages iv+52. D.H.A.S. Gauhati, 1936.

8. **Tungkhungia Buranji**, or a History of Assam from 1681 to 1826, being mainly a translation of Srinath Duara Barbarua's Assamese chronicle. With Genealogical Tables, Bibliography, Glossary and Index. Published by the Oxford University Press for the D.H.A.S. Pages xxxii+262. Bombay and Gauhati 1933.

9. **Assamese Literature : Ancient and Modern** : A bird's eye view Monograph compiled for the Government of Assam. Printed for official use. Shillong 1936.

10. **An Account of Assam**, compiled in 1807-14 by Dr. Francis Hamilton, formerly Buchanan. Text from a copy in the India Office Library. Pages x+104. D.H.A.S. Gauhati, 1940.

11. **Lachit Barphukan and His Times** : An exhaustive and critical biography of Lachit Barphukan, the commander of the Assamese forces during the conflicts with the Moghuls from 1667 to 1671. With a Bibliography, etc. Pages xiv+221. D.H.A.S. Gauhati, 1947.

12. **Annals of the Delhi Badshahate** : A translation of the old Assamese chronicle **Padshan-Buranji** relating to the Muslim rulers of Delhi upto Emperor Aurangzeb. The Introduction deals with Assam's contact with the Muslim world, etc. Pages xii+244. D.H.A.S. Gauhati 1947. Originally published in two serial in the **Islamic Culture**, Hyderabad, Decan, 1928-29 and 1933-34.

13. **Anglo-Assamese Relations** : A history of Assam's relations with the East India Company from 1771 to 1826, and the earlier years of British administration. With Map, Bibliography and Index. Thesis approved for the Ph.D. Degree of the University of London in 1933. Pages xxiii+636. D.H.A.S. Gauhati 1950.

* The abbreviation 'D.H.A.S.' stands for the Department of Historical and Antiquarian Studies in Assam.

SECTION II
PUBLISHED BOOKS : ASSAMESE

14. **Gopal Krishna Gokhale** : Life-sketch of the great Indian patriot and statesman. Pages viii+46. Calcutta, 1916.

15. **Nirmali** : A collection of poems written between 1907 and 1917. First edition, pages xii+176, Jorhat, 1918. Second edition, Gauhati with additional poems. Pragjyotish Granthasala, Gauhati, In the Press.

16. **Ahomar Din** : An account of the Ahom system of administration. Compiled in March-May, 1909. With a Foreword by Srijut Satyanath Bara. Pages xvi+100. Jorhat, 1918.

17. **Rabindra Nath Thakur** : Life-sketch and appreciation. Pages vii+39. Nowgong, 1920.

18. **Jaimati Upakhyan** : Story of the devotion and sacrifice of Jaimati, consort of Prince Gadapani, afterwards Swargadeo Gadadhar Singha, King of Assam, in old Assamese poetic diction Pages xii+60. Gauhati, 1920.

19. **Anundoram Borooah** : Biography of the great Indian Sanskritist Anundoram Borooah, I.C.S. First edition with a Foreword by Pandit Hemchandra Goswami, pages xxii+203, Gauhati, 1920; Second edition pages xviii+235, Gauhati 1924.

20. **Barphukanar Git** : Ballad of Badanchandra Barphukan, who brought the Burmese to Assam in 1817. With Introduction and Notes. First edition page vi+74, Gauhati, 1924 ; Second edition, enlarged pages viii+90, Pragjyotish Granthasala, Gauhati 1950. Third edition, in the press.

21. **Panchami** : Five short sotries wirtten during 1909 and 1913 First edition, pages iii+58, Calcultta, 1927; Second edition, pages vi+69, Pragjyotish Granthasala, Gauhati, 1950, Contents : 'Manik Bara', originally published in **Usha**, Vol. V; 'Sila nahoi phul', **Usha**, Vol. IV; 'Amina', **Usha**, Vol. V; 'Tetia aru etia', **Banhi**, Vol. VI; and 'Bijuli', **Banhi**, Vol. VI.

22. **Jonaki** : Life sketches of eminent men. First edition, pages

vii+105, Jorhat, 1928; Second edition, pages viii+105, Gauhati, 1938 ; Third edition, Pragjyotish Granthasala, Gauhati, in the press. Contents of the third edition: Swargadeo Gadadhar Singha, originally published in **Usha**, Vol. III ; Hazi Muhammad Mohsin Islami Akbar, Vol. I; Anandaram Dhekial Phukan, Anundoram Borooah; Jagannath Borua; Manikchandra Barua; Harinath De, **Usha**, Vol IV ; Dwijendralal Roy, **Usha**, Vol. V ; Gopal Krishna Gokhale; Gurudas Bandopadhyaye, **Alochani**, Vol. IX ; Asutosh Mukhopadhyaye, **Banhi**, Vol. XIV; Hemchandra Goswami, **Milan**, Vol, VI, 'Momai-tamuli Barbarua', **Arun**, Vol. I; Rabindra Nath Thakur, formerly published as a booklet; and Sir Edward Gait, **Dainik Asomiya**, Gauhati, March 19 and 20, 1950.

23. **Chaneki** : Life-sketches of eminent women. Pages viii+100. First edition, Jorhat 1928. Contents : Asamiya Tirota, **Janmabhumi**, Gauhati, Vol.I ; Tapaswini Rabiya, **Islami Akhbar**, Vol.I; Jaimati Kunari, Dr. Anandibai Joshi, **Banhi**, Vol.VII; Florence Nigtingle; Fandita Ramabai Saraswati; Agar dinar asomiya tirota, **Milan**, Gauhati, Vol.V.

24. **Asam-Jiyari** : Part I, Survey of the women of old Assam; Part II, Prnices Jaimati's life-sketches, with an examination of the sources of information. Pages iv+62. Gauhati, 1935.

25. **Kowanr-Bidroh** : Episodical history of the revolt of princes in king Lakshmi Singha's reign. Pages vi+89. Gauhati 1948. Contents 'Bhudhar Singha's Sharajantra', 'Tipamia Gohainar Droh' and 'Rangai Barmoranar Kirti', orignially published in **Awahon**, Calcutta, Vol. XIII, V and IV respectively.

26. **Assam Buranji** : A history of Ahom rule in Assam, 1228-1826, by Kashinath Tamuli Phukan and Radhanath Barbarua, first published in 1844. Revised and enlarged by Harakanta Barua. Edited with Preface in English. Pages xxii+152, D.H.A.S., Gauhati, 1930.

27. **Kamrupar Buranji** : An old chronicle describing the Assam-Mogul, conficts of the seventeenth century, with chapters on ancient Assam. Buchanan-Hamilton's 'General View of the History of Kamarupa'. a MS document of the India Office Library is inserted in Appendix C. Edited with Preface in English. Pages xvii+152. D.H.A.S., Gauhati, 1930.

28. **Tungkhungia Buranji** : A chronicle of the Tungkhungia Dynasty of Ahom monarchs who ruled from 1681 to 1826. Compiled by Srinath Duara Barbarua. Edited with Preface and Introduction in English. The prefatory chapters from 1671 to 1751, have been compiled from other contemporary chronicles. Pages xivii + 188. D.H.A.S. Gauhati, 1932

29. **Deodhai Asam Buranji** : A chronicle of the Ahom kings from the earliest times to the accession of Jayadhwaj Singha in 1648, with a number of shorter chronicle including Atan Bahgaria Buragohain's Buranji, Datiyalia Buranji, accounts of Ahom royal recreations and marriage, the offical functions of Daivajnas or Astrologers; and origins of the ruling powers of the Koches, Kacharis, Jayantias, Chutias, Mikirs and Naras. Edited with preface and Introduction in English. Pages ixx+222. D.H.A.S. Gauhati, 1933.

30. **Asamar Padya-Buranji** : Two metrical chronicles of Assam dealing with the events of the period from 1679 to 1859; the first, by Dutiram Hazarika; and the second by Bisweswar Vaidyadhipa. Edited with Preface, Introduction and Synopsis in English. Pages iv+308. D.H.A.S. Gauhati. 1933.

31. **Padshah-Buranji** : An old Assamese chornicle of the Muslim rulers of Delhi upto Emperor Aurangzeb.With Preface and Introduction in English. Pages xi+104. Kamrupa Anusandhan Samiti, Gauhati, 1934.

32. **Kachari Buranji** : An old Assamese chronicle of Cachar from the earliest times to the reign of the Kachari Raja Tamradhwajnarayan and the Ahom monarch Swargadeo Rudra Singha. Edited with Preface, Introduction and Synopsis in English First edition pages xxx+124. D.H.A.S. Gauhati 1936, Second edition, 1950-51.

33. **Jayantia Buranji** : An old Assamese chronicle of Jayantia from the earliest times to the reign of the Jayantia Raja Lakshmi Singha and the Ahom monarch Swargadeo Siva Singha. Edited with Synopsis in English. Preface and Introduction in English by Srijut Sarat Kumar Dutta. Pages xxiv+190. D.H.A.S. Gauhati, 1937.

34. **Tripura Buranji** : An account of Tripura in Bengal,

compiled in 1724 by Ratna Kandali Sarma and Arjun Das Bairagi, —the ambassadors deputed by King Rudra Singha to the Tripura court in 1710-14. From a MS in the British Museum, London. Edited with Introduction in English. Pages xx+103. D.H.A.S. Gauhati, 1938.

35. **Assam Buranji** : From a manuscript obtained from the family of Sukumar Mahanta. A chronicle of Assam from the first Ahom conqueror Sukapha to the reign of Gadadhar Singha. With Preface, Analysis and Introduction in English. The Introduction elaborates sixty-three maxims and observations depicting the old-time political ideology of the Assamese people. Pages lxxv+154. D.H.A.S. Gauhati, 1945.

36. **Ramani Gabharu** : Life-sketch of Princess Ramani Gabharu, daughter of king Jayadhwaj Singha of Assam and consort of Sultan Azamtara, son of Emperor Aurangzeb. Pragjyotish Granthasala Gauhati. In the press.

37. **Buranjir Vani,** or the message of history. Consisting of fifteen articles on difference aspects of the history of Assam, written between 1925 and 1950. Pragjyotish Granthasala, Gauhati. In the press. Contents :

(1) Bar Asamat Ebhumuki —A glimpse into Greater Assam. An abridgement of the address delivered as President of the historical section of the Assam Literary Conference, held at Dhubri in October 1926. Originally published in **Assam Sahitya Sabha Patrika**, Vol. I, Part II.

(2) Assam-jiyari Amritaprabha —Life-sketch of the Assamese consort of King Meghavahana of Kashmir. **Awahon**, Vol. II.

(3) Prachin Kamrupar Buranji Abhas —A glimpse into the history of ancient Kamarupa from the inscriptions of Northern India, **Assam Sahitya Sabha Patrika**, Vol II.

(4) Garama Kunari —Life-sketch of Garama, consort successively of the rulers of Kamata, Cachar and Assam, of the early sixteenth century.

(5) Mula Gabharu —Life-sketch of Mula Gabharu, consort of Phaseng-mung Bargohain. She died fighting against the Gauda commander Turbak about the year 1530.

(6) Santi-kanya Radhika Aru Telia-patni —Stories of two

Assamese female saints. **Awahon**, Vol. V.

(7) Got-paikar Nibandhan —An account of the origin of the Paik system in Assam. **Janambhumi**, Jorhat, August 15, 1949. Enlarged version.

(8) Ekota Manuhe Ekokhan Parvat —The value of the individual man in old Assam, **Sadiniya Asamiya**, Gauhati, 15th August, 1949.

(9) Bar-Asam aru Buranji-Vani —An account of the attempts made by Assamese sovereigns to consolidate Greater Assam. **Awahon**, Vol. III.

(10) Nagayan Saikia Bhotai Deka —An account of the commando Assamese leader of the seventeenth century. **Akan**, Vol. III.

(11) Karengat Paji-kata Siksha —An account of the training in music and spinning imparted by Queen Sarveswari to neighbouring girls in the palace premises. **Dainik Asomiya**, April 1, 1947.

(12) Santi aru Samar —A contrast between the peace and plenty in Assam during the reign of Swargadeo Rajeswar Singha, 1751-69 and the convulsious in India in that period, being the first chapter of the history of that monarch. **Banhi**, Gauhati, Vol. XV. Enlarged.

(13) Dualia Pani-phukanar Viratwa —The heroism of an Assamese commander. **Banhi**, Vol. XIV.

(14) Kirtichandra Barbarua Rajniti —The political wisdom of the Barbarua with illustrative extract from his speeches. **Assam Sahitya Sabha Patrika**, Vol. II, Part II.

(15) Hadira-chokir para Gana-parishadaloi —A glimpse into the history of Assam from 1822 to 1947. **Dainik Asamiya**, Gauhati 15th August, 1947.

SECTION III
PROPOSED PUBLICATIONS IN BOOK-FORM: ENGLISH

38. **An Assamese Miscellany** : A collection of articles and papers of historical and general interest, mostly published in journals and

periodicals. Contents:

(1) The Assamese —**The Assam Review**, Silchar, Part I, March, 1928 ; and Part II, April, 1928.

(2) A rock inscription near Gauhati —It records the invasion of Assam by Muhammad Bin Bukhtiyar Khilji. Written in January 1932 for Mr. C.E.A.W. Oldham. Honorary Secretary of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland at the request of H.E. Sir Lauric Hammond.

(3) Introduction of Hindu Astronomy into Europe —**The Times of Assam**, Dibrugarh, January 2, 1924; and **The Cottonian**, Gauhati for March 1933.

(4) Ahom rule in Assam —The work of the Kamarupa Anusandhan Samiti, Gauhati, 1920.

(5) Mir Jumla and Ram Singha in Assam —**Journal of Indian History**, Madras for December, 1926; reprinted in the **Assam Review** for September, 1928.

(6) Shivaji Maharaja from Assamese Sources —**Shivaji Nivandhavali**. Part II, Siva-charitra Karyyalaya. Poona, 1930.

(7) An Early historian of the East India Company –Dr. J.P. Wade —Proceedings of the Twelfth Session of the Indian Historical Records Commission held at Gwalior in December, 1929; published also in **Bengal : Past and Present** for January-March 1930

(8) More about Dr. J.P. Wade —Compiled in July, 1947 from Wade's letters in Fowke MSS, India Office Library, London.

(9) Opium in Assam —paper submitted in July, 1933 to Mr. J.A. Dawson, I.C.S., Chairman of the Assam Opium Enquiry Committee.

(10) Anundoram Borooah —**The Indian Review**, Madras for July, 1920. Inserted in G.A. Natesan's **Eminent Orientalists**.

(11) Anundoram Borooah in English Verse —**The Cotton College Magazine** for April 1924; reprinted in the **Assam Review** for June, 1928.

(12) Old Assam : A Momentous Letter —A letter leading to the flight of Badanchandra Barphukan to Bengal and Burma. **The Statesman**, Calcutta, December 5, 1924.

(13) Modern Khasi Literature —Inserted as Introduction to **Ki**

Poetry Khasi containing the collected poems of Mr. Soso Tham. **The Assam Review**, October, 1925.

(14) An Asiatic Society of Assam —**The Cotton College Magazine**, December, 1929.

39. **Atan Buragohain and His Times** : A history of Assam from Mir Jumla's invasion in 1662 to the expulsion of the Moguls from Gauhati in 1682, centering round the Prime Minister Atan Buragohain Rajmantri Dangaria. In twenty chapters. The first two chapters were published in the **Cotton College Magazine** for March 1931 and September 1931.

40. **Assam in the Eighteenth Century** : Being Dr. John Peter Wade's 'Geographical Sketch of Assam', from the original manuscript in the India Office Library, London. Edited with Introduction and Notes. Published as a serial in the **Assam Review** in 1928 and 1929 Vol.s, I and II.

41. **Studies in Assamese Literature** : Contents :

(1) An Note on Assamese Manuscripts —Originally prefixed as introduction to Pandit Hemchandra Goswarmi's **Descriptive Catalogue of Assamese Manuscripts**, published by Calcutta University, 1930.

(2) Assamese Literature : Ancient and Modern —Printed for official use by the Government of Assam, 1936.

(3) Assamese Historical Literature —Read at the Fifth Session of the All-India Oriental Conference held at Lahore in November 1928. **Indian Historical Quarterly**, Calcutta, September 1929.

(4) Hemchandra Goswami —Biographical sketch prefixed to Goswami's **Typical Selections from Assamese Literature**, Volume I, published by Calcutta University, 1929.

(5) Aids to the study of Assamese —A Bibliography of Assamese lexicons, grammars, histories of literature, philological treatises, anthologies etc.

42. **Inscriptions of Assam** : An examination and study of the copper-plate and stone inscriptions of ancient and medieval Assam, compiled in 1929.

43. **The Millitary System of the Assamese People**, being the fourth series of Pratibha Devi Memorial Lectures delivered at Gauhati in February, 1941.

44. **A Note on Assamese Language and Literature,** compiled by Srijut Hemchandra Goswami and Padmanath Gohain Barua in 1907 and submitted to Mr. F.W. Sudmersen, Principal, Cotton College, Gauhati, author of 'Notes on the Assamese Language and Literature', published by Assam Government in November 1908. Edited with Introduction and Notes, and prefixed to Goswami's **Typical Selections from Assamese Literature**, Calcutta University, 1929.

45. **Mir Jumla's Invasion of Assam** : A detailed study compiled from Assamese Buranjis and the Persian chronicles of the Mogul Court, 1931.

46. **Assam-Khasi Relations** : The Khasi version was published as a serial in the journal **U'Lurshai**, Shillong, for July, August, September and November, 1926.

47. **Report on American Baptist Mission Manuscripts** : These MSS were found in 1925 in the godown of the A.B.M. at Gauhati. They consist of Assamese Buranjis or chronicles, translations of the **Bhagavata** and the **Mahabharata**, astrological treatises, etc.

48. **Academic Verses** : Poems in English. Contents :

(1) Sir Walter Scott —**The Collegian**, Calcutta, 1912; **The Cotton College Magazine** for October 1928.

(2) Ye Sons of England —Written during World War No. I. Published in **The Times of Assam**, Dibrugarh, April 10, 1915; **The Moslem Journal**, Calcutta for October-December, 1915; and the **Century Review**, Calcutta for March 1916. Vide, **The Statesman**, Calcutta, September 14, 1917.

(3) The Critic —A metrical survey of all great English poets, from Chaucer to Swinburne. **The Cotton College Magazine**, September 1926.

(4) The College Gong —A humorous skit. **The Cotton College Magazine**, February 1929.

49. **Quintessence of Experience** : A record of impressions and observations in the form of aphorisms. Commenced in 1934.

50. **Occasionals and Abstracts** : A collection of speeches, abstracts and notes on historical and general topics. Contents :

(1) **Bara-Bhuyan**, by Nakul Chandra Bhuyan, a review —**The Times of Assam**, March 19, 1918.

(2) **Nimantran**, By Padmadhar Challiah a review —**The Times of Assam**, 1918.

(3) **Contributions to the Geography of Ancient India** by Prof. S.N. Majumdar Sastri. A noteworthy omission —**The Indian Antiquary**, July 1920.

(4) Chandrakanta and Indrakanta Handique, Speech delivered on March 8, 1924, at the ceremony to unveil their portraits at the Cotton College, Gauhati —**The Cotton College Magazine**, January 1925.

(5) Anthropological Research in Assam —**The Statesman**, December 4, 1925.

(6) Speech at the 14th anniversary of the Kamarupa Anusandhan Samiti, held on September 11, 1926 —Inserted in **Report and Conspectus of the K.A.S.**, 1927.

(7) Progress of Assamese Language and Literature in 1926 —Written for insertion in 'India in 1925-26' at the request of Principal P. Seshadri, February 1927.

(8) Dr. J. H. Hatton, anthropologist —Inserted in **Report and Conspectus of the K.A.S.**, 1927.

(9) Cultural activities of a school student —**Cotton Collegiate School Magazine**, March 1927.

(10) Dr. J. P. Wade's **Account of Assam.** –The Cotton College Magazine, January 1925. Reprinted in the **Assam Review** July 1928

(11) Some provincial facts you ought to know —**The Assam Review**, May 1928.

(12) Stray notes on David Scott —**The Assam Review**, May 1928.

(13) Hemchandra Goswami –An obituary notice —**The Times of Assam**, May 12, 1928.

(14) Speech at the 16th anniversary of the Kamarupa Anusandhan Samiti, held on October 13, 1928 —Inserted in **Report and Conspectus of the K.A.S. for 1927-30**.

(15) Summary of the paper 'Assamese Historical Literature'. read at the Fifth All-India Oriental Conference, Lahore, 1928 —Included in 'Summaries of Papers'.

(16) Selections from the Editorial Notes in the **Cotton College**

Magazine for February 1929, April 1929 and March 1933.

(17) Preface to Hemchandra Goswami's **Typical Selections from Assam Literature**, dated September 3, 1929.

(18) Preface to Hemchandra Goswami's **Descriptive Catalogue of Assamese Manuscripts**, dated October 29, 1929.

(19) Summary of the paper 'An Early Historian of the East India Company' read at the 16th Session of the I.H.R.C., Gwalior. 1929 —Included in 'Summaries of Papers'.

(19-A). Foreword to the musical drama **Basantir Abhishek** by Srijut Kirtinath Bardoloi and Srijut Muktinath Bardoloi, dated December 12, 1929.

(20) Introduced to Tarinicharan Bhattacharyya's English translation of **Ghora-nidan** dated December 9, 1931.

(21) Round about Gauhati —The **Cottonian**, March 1933.

(22) **Rukmini-haran Nat**, edited by Srijut Ambikanath Bara. A review published in the **Cottonian** for March 1933, and **Calcutta Review** for June 1933.

(23) Anundoram Borroah —Summary of the speech delivered at the anniversary of Mr. Borroah at Cotton College, Gauhati, on the 19th January 1934 —The **Cottonian**, January, 1935.

(24) Dr. Sir Shafaat Ahmad Khan —Speech proposing him as President of the first session of the Indian History Congress held at Poona in June 1935. Published in the proceedings of the session.

(25) Summary of the paper on Lachit Barphukan read at the first session of the Indian History Congress held at Poona in June, 1935. Published in the proceedings of the session.

(26) An account of the first session of the Indian History Congress held at Poona in June 1935. Published in **The Times of Assam**, July 6, 1935; and the **Cottonian** for February 1936.

(27) Presidential speech at the first series of the Pratibha Devi Memorial Lectures, delivered by Dr. M.I. Islam Borah at the Cotton College, Gauhati on the 28th November 1935 —**The Times of Assam**, December 21. 1935.

(28) Royal Interest in Assam. Message sent to Assam by His Imperial Majesty king Edward VIII during his visit to India in 1921-22 as H.R.H. The Prince of Wales —**The Statesman**, Calcutta. January 31, 1936.

(29) Speech at the opening ceremony of the Narayani Handiqui Historical Institute performed by H.E. Sir Michael Keane on April 4, 1936 —Inserted in Bulletin III of the D.H.A.S.

(30) General Editor's Preface to Dr. M.I. Islam Borah's **Baharistan-i-Ghaybi**, dated August 10, 1936.

(31) On the eye of departure to England. Speech delivered before the Cotton College Union Society on the 27th August, 1936. The **Cottonian** for January 1937.

(32) Summary of the address to the I.C.S. Probationers of 1936, delivered at their meeting at St. James's Court, London, on the 25th January, 1937.

(33) Summary of the lectures on the culture and civilisation of Assam, delivered before the Institute Italiano per il Medio ed Estremo Oriente, Rome, on April 16 and 22, 1937.

(34) Abstract of **Anglo-Assamese Relations**, prefixed to the thesis for the Ph.D. Degree submitted to the University of London on the 3rd June, 1938.

(35) Two years in England. Summary of the speech delivered before the Cotton College Union Society on December 17, 1938. —**The Hindustan Standard**, Calcutta, December 21, 1938 and **The Statesman**, December 22, 1938.

(36) Mahapurush Sankardeva. Summary of the speech delivered at the Conference of Religions, held at Gauhati on the 24th October 1939. The Assamese version was published in **Tinidinia Assamiya**, Gauhati, November 3, 1939.

(37) Summary of the paper on King Rudra Singha of Assam, 1696-1714, read at the third session of the Indian History Congress held at Calcutta in December 1939. Published in the Proceedings.

(38) Kanaklal Barua, An obituary notice published in **The Times of Assam**, January 9, 1940.

(39) Summary of the speech at the Magh Bihu festival held at Nowgong on the 15th January, 1940.

(40) Summary of the speech at the Bakrid-Majlis, held at Gauhati on the 22nd January 1940.

(41) Speech of the ceremony to unveil the portrait of Mrs Narayani Handiqui held at the D.H.A.S. on the 17th February, 1940. —Inserted in Bulletin IV of the D.H.A.S.

(42) Summary of the speech at the Fatiha-Duaz-Daham festival, held at Gauhati on the 22nd April 1940.

(43) Claims of Gauhati to be the seat of a University. Note submitted in November 1935 to Mr. J.R. Cuningham, Special officer for Assam University Enquiry.

(44) Mahapurush Sankardeva. Summary of the speech delivered before the Assamese Students Library Club, St. Edmund's College, Shillong. —**The Hindustan Standard**, Calcutta, September 12, 1940.

(45) Swami Vivekananda. Summary of the speech delivered as president of the anniversary meeting held at Quinton Hall, Shillong. —**The Hindusthan Standard**, February 4, 1941.

(46) Assam, a hundred years ago —**The Assam Tribune**, September 30, 1946.

(47) Preface to Dr. B.K. Kakati's **Assamese : Its Formation and Development**, dated March 17, 1941.

(48) A brief sketch of Lachit Barphukan —**The Assam Tribune**, February 5, 1947.

(49) Muga Industry of Assam : Observations of David Scott ––**The Assam Tribune**, June 27, 1947.

(50) Dramatic incidents from the history of Assam, prepared in September 1947 for a tableaux at Government House, Shillong.

(51) Mahapurush Sankardeva. Summary of the speech before the Assam Chattra Sangha, Shillong, on the 24th September 1947. —**The Assam Tribune**, September 28, 1947.

(52) Jahangir Faquir, a Muslim Saint of Garigaon in Pandu, near Gauhati. October 1947.

(53) The Baillie Brothers. Summary Of the paper on Hugh Baillie, the pioneer of E.I.C's commerce with Assam, read at the Jaipur sesson of the Indian Historical Records Commission, held in December 1947.

(54) Hills-Plains Relationship in Assam, Speech delivered on the 5th November 1947 during the Hills-plains week in Shillong. —**The Assam Tribune**, November 8, 1947.

(55) Home education under Universities —**The Assam Tribune**, January 30, 1948.

(56) Mahapursh Sankardev –Summary of the speech delivered

at the 500th anniversary of the birth of the saint held at Barpeta on October 12, 1948.

(57) Maniram Dewan : Some new facts —**The Assam Tribune**, December 26, 1948.

(58) Assam and the Royal Commission on Opium, 1892-94 – –**The Assam Tribune**, August 15, 1949.

(59) In support of Mahatmaji's Ahimsa, fundamental human rights of women, and citizenship —Ten extracts from Assamese literature and history. Compiled for submission to the UNESCO Exhibition at Paris, September 1949.

(60) Sariputta and Maha-Moggallana —Summary of the speech delivered at a public meeting held at Gauhati on April 20, 1950 to pay homage to the sacred relics of the two Chief Disciples of Lord Buddha.

(61) The aims of University education in India —A talk broadcast at the Gauhati Station of the All-India Radio on July 6, 1950.

(62) Assam as seen by Shihabuddin Talish, Chronicler to Nawab Mir Jumla in the Assam expedition of 1662-63 —A talk broadcast at the Gauhati Station of the All-India Radio on August 7 1950.

(63) Assam through the ages —Summary of the first Extension lecture of the newly established Shillong Historical Society, delivered at a meeting of the Society held at Government House, Shillong, on the 2nd December, 1950, under the presidency of His Excellency Shri Jairamdas Doulatram, Governor of Assam. Vide, **The Assam Tribune**, December 5, 1950.

(64) Ancient cannon-balls at Gauhati —**Assam Banti**, Tezpur, March 21, 1926; **The Times of Assam**, March 20, 1926; and, **The Amrit Bazar Patrika**, March 26, 1926.

(65) Dr. Wade's letters, forming part of the Fowke MSS, India Office Library —**The Assam Tribune**, January 27, 1948.

(66) Assamese script versus Devnageri script — March 3, 1951.

(67) The message of Lord Buddha. Summary of the speech delivered at the Bauddha Purnima Festival, Pandu Railway Institute, on May 24, 1931. —**Hindusthan Standard**, 28-5-1951.

(68) The role of a schoolmaster. Summary of the speech delivered at Gauhati Curzon Hall on May 26, 1951, on the

Secondary Education Day, organised by the All Assam Aided High School Teachers Association, —**Natun Assomiya**, Gauhati, 27-5-1951 and **The Assam Tribune**, August 12, 1951.

(69) Reminiscences of Lokapriya Gopinath Bardoloi. Speech delivred at the first death anniversary of Shri Bardoloi held at Gauhati Curzon Hall on August 5, 1951.

51. **Historical Research in Assam**, Showing what has been done and what has yet to be done. Commenced in 1926. The book has been divided into twelve chapters, as follows :

(1) Introductory –The object of the book. Need for an organisation.

(2) The spirit of the age –Research activities under the auspices of Universities and other institutions in India.

(3) Government's encouragement of research in Assam.

(4) Contributions of European scholars officially or professionally connected with Assam.

(5) Contribution of European scholars living or serving outside Assam.

(6) Contributions of Indian scholars.

(7) Contributions of Assamese scholars.

(8) Past and existing institutions for the promotion of research

(a) The Assamese language Improvement Society, Calcutta, 1888-1900.

(b) The Ethnography Department of the Government of Assam.

(c) The Kamarupa Anusandhan Samiti, or the Assam Research Society.

(d) The Assam Sahitya Sabha.

(e) The Department of Historical and Antiquarian Studies of the Government of Assam.

(9) Suggestions for the establishment of an Asiatic Society of Assam, or a central bureau of research with a library and a museum.

(10) Research work under the University.

(11) The subjects for investigation and programme of research.

(12) The value of research; its cultural and remunerative aspects, with special reference to Assam.

Chapter XI of the book, viz., 'The subjects for Investigation', is

divided into the following sections:

(1) Compilation of a bibliography of Assam History.

(2) Collection of ancient 'puthis' or manuscripts.

(3) Collection of manuscript Assamese Buraji's or chronicles.

(4) Examination of the records of the East India Company.

(5) Examination of the records deposited in Government archives in Assam and the adjoining Bengal Districts.

(6) Collection of ballads, folk-songs and folk-tales, traditions, lengends, etc.

(7) Compilation of a descriptive list of the archaeological remains in Assam, preferably with photographs.

(8) Compilation of treatises on historical relies and curios

(9) Anthropology of the various tribes and races living in Assam.

(10) Preparation of the texts of ancient copper-plates and rock inscriptions.

(11) History of towns and other historical places and sites, topography and toponomy.

(12) Accounts of foreign travellers.

(13) Accounts of Assam in the Persian language.

(14) References to Assam in Sanskrit, Pali, Prakrit, Tibetan, Chinese, Shan, Burmese, Siamese, and Vernacular literatures of India.

(15) Treatises on cannon and warlike implements, costume, etc.

(16) Compilation of treatises on palaeolothic implements, mineralogy, fauna and flora of Assam.

(17) Records relating to the history of tea industry in Assam

(18) Records of the various Christian Missions in Assam.

The following chapters and Sections of **Historical Research in Assam**, have been compiled, –Chapters I to X; and Sections 1, 2, 3, 4, 5, 10 and 15 of Chapter XI.

SECTION - IV
PROPOSED PUBLICATIONS IN BOOK-FORM : ASSAMESE

52. **Maharaj Rajeswar Singha Swargadeo, King of Assam,**

1751-69 : A detailed history of his reign. Originally published in fourteen instalments in **Banhi**, Gauhati, Vol.s. XV and XVI, 1925-26. Compiled from all availalbe materials. —Assamese and Manipuri chronicles, numismatic and epigraphic sources, records of the E.I.C. old Assamese literary remains, etc. Since revised and enlarged. In 22 chapters; MS. in 500 foolscap pages.

53. **Nawab Mir Jumlar Assam Abhijan** : An account of the invasion of Assam by Mir Jumla in 1662-63. Published in **Awahon** in four instalments, Vol.s. VII and VIII.

54. **Buranjir Katha** : A collection of popular narratives mostly relating to the history of Assam. Contents:

(1) Assam Buranjir Katha —Anecdotes from the history of Assam. Published in three instalments in **Chetana**, Gauhati, Vol. I.

(2) Kochar Assam Akraman —An account of the invasion of Assam by Cooch Behar under King Naranarayan and his brother Chilarai. Published in two instalments in **Usha**, Tezpur, Vol. III.

(3) Mahapurushia Dharmar Baisishtya —It points out the special features of the Vaisnava faith in Assam. **Tindinia Asamiya**, November 3, 1939; and **Jayanti**, Vol II.

(4) Vaisnava-niryatan —An account of the oppression and deliverance of the Vaisnava monks of Assam by Gadadhar Singha and Rudra Singha respectively. **Assam-Bandhava**, Nowgong, Bahag 1832 saka.

(5) Kachari Buranjir Akhyan —Anecdotes from the history of Cachar. **Awahon**, Vol VII.

(6) Asamat Nawab Mir Jumla —**Assam Hitoishi**, Calcutta, Vol. III.

(7) Aurangzeb Badshahaloi Mir Jumlar Chithi —**Sadhana**, Gauhati, Vol II.

(8) Raja-Sahur Barphukan —**Awahon**, Vol. VIII.

(9) Asamar Utpanna Sampad —An enomeration of the products of Assam. **Janambhumi**. Jorhat. June 9, 1947

(10) Rajeswar Singhar Chikitsa-bibhrat —An account of the mistake in the diagnosis and treatment of King Rajeswar Singha. **Awahon**, Vol. VII.

(11) Ahomar Ses-yugar Buranji —A history of the last period

of Ahom rule in Assam. Published in two instalments in **Awahon**, Vol. IV.

(12) Phopai Paniphukanar Katha —The story of Phopai, the rebel leader of North Lakhimpur. **Milan**, Gauhati, Vol. I.

(13) Lachit Barphukan —**Awahon**, Vol. VI.

(14) Maharaj Rudra Singha Swargadeo —**Banhi**, Vol. XXVI, Bezbarua number.

(15) Ingraj aru Asamar Majat Sambandha —A brief account of the relations between the E.I.C. and Assam. **Jayanti**, Gauhati, Vol. I.

(16) Prachin Bharatat Gao-unnayanar Prachesta —A story of rural uplift in ancient India, from 'Kulayaka Jataka'. **Natun Asamiya**, July 3, 1949.

(17) Lichchavi Vijjay –King Ajatasatru's scheme to invade the kingdom of the Vajjis or Lichchavis and Lord Buddha's advice there upon, from the 'Maha-parinirvana Suttanta', **Natun Asamiya**, August 15, 1949.

(18) Manar Katha —Reflections on the importance of the study of Assam History. **Surabhi**, Gauhati, Vol. II.

(19) Chutia Raj-kanya Teja —**Saumar Jyoti**, Tinsukia, Vol. I, No. 5.

55. **Buranji Alochana**, consisting mainly of essays and discussions on subjects relating to the history of Assam. Contents:

(1) Asamiya Buranji Sahitya —Assamese version of Dr. Bhuyan's article 'Assamese historical literature', translation by Srijuts Bipin Kumar Bargohain and Harendranath Sarma. Published in two instalments in **Awahon**, Vol I.

(2) Bangala Bhashat Asamar Buranji —Assamese version of Dr. Bhuyan's Bengali article on Haliram Dhekial Phukan's **Asamer Itihas**, published in 1829 : Translation by Srijut Jajneswar Sarma, **Banhi**, Vol. XIV.

(3) Dr. Wade-ar Assam Buranji —Assamese version of Dr Bhuyan's article 'Dr. Wades Account of Assam'; translation by Srijut Radhanath Hazarika. **Milan**, Gauhati, Vol. III.

(4) Ahomar Abhidhan-sastra —An account of the lexicographical literature of the Ahoms. **Awahon**, Vol. III

(5) Asamiya Buranjit Shivaji Maharaja —Assamese version of

Dr. Bhuyan's article 'Shivaji Maharaja from Assamese Sources'; translation by Srijut Atulchandra Hazarika. **Awahon**, Vol. II.

(6) Maranar Ranachandi Radha aru Rukmini —On the separate indentity of the two Moran heroines Radha and Rukmini. **Banhi**, Vol. XIV.

(7) Europe-at Asamar Jyotish-sutra —Assamese version of Dr. Bhuyan's article 'Introduction of Hindu astronomy into Europe'; translation by the author. **Banhi**, Vol. XV.

(8) Manar Dinar Kahta —Some quaries regarding the Burmese invasion of Assam. **Arghya**, Gauhati, Vol. I.

(9) Sati Jaimatir Katha —Notes on princess Jaimati. **Batori**, Jaorhat, April 4, 1931.

(10) Moran Raja Bharath Singha —**Batori**, 1932.

56. **Bartaman Asamiya Sahitya** : A collection of articles and notes relating mainly to modern Assamese literature. Contents:

(1) Bartaman Asamiya Sahitya —A review of present day Assamese literature with suggestions for its improvements. Published in **Chetana**, Gauhati in three instalments, Vol. I; and in two instalments in **Banhi**, Vol. XV.

(2) Prachin aru Adhunik Asamiya Sahitya —An Assamese version of Dr. Bhuyan's booklet **Assamese Literature : Ancient and Modern**; translation by Srijut Liladhar Sarma Kataki. Published in two instalments in **Awahon**, Vol. VIII.

(3) Asamiya Chatara Sahitya-charcha —A brief account of the literary activities of Assamese students. **Milan**, Gauhati, Vol. I.

(4) Asamiya Sahitya aru Chatrar Kartabya —Speech delivered at a meeting of the Assamese Students Literary Club, Gauhati, held on the 30th September 1939. Published in two instalments in **Banhi**, Vol. xxvi; included in **Chintadhara**, published by Pragati Sangha in 1939; and also in Prof. Tirthanath Sarma's **Pravesika Katha-Chaneki**.

(5) Asamiya Musalman Sampradayar Sahitya Sadhana —An account of the literary activities of Assamese Muslims. **Sadhana**, Gauhati, Vo. II.

(6) Shaitya Toka —Notes on various aspects of present day Assamese literature. Published in **Chetana**, Vol I; **Janambhumi**, Vol. I; **Arghya**, Vol I; **Banhi** Vols. XIII and XV.

(7) Anandaramar Unnati-kamana —On the solicitude of Anandaram Dhekial Phukan for the prosperity and advancement of the people of Assam, **Usha**, **Tejpur**, Vol. III.

(8) Hemchandra Goswami — An account of his literary activities, revised by Mr. Goswami himself. **Milan**, Gauhati, Vol. III.

(9) Chandrakanta Abhidhan —A review of the Assamese dictionary published by the Assam Sahitya Sabha. **Tindinia Asamiya**, Gauhati, December 22, 1933; and the **Cottonian**, January, 1935.

(10) Preface to Srijut Padmadhar Chaliha's **Phulani** —1916.

(11) Preface to Srijut Sailadhar Rajkhowa's **Vidyavati** dated November 22, 1918.

(12) Preface to Srijut Hiteswar Barbarua's **Chaku-lo**, dated April 13, 1922.

(13) Review of Srijut Nakul Chandra Bhuyan's **Bahagi**, dated September 24, 1923.

(14) Preface to Srijut Sailadhar Rajkhowa's **Nijara**, dated September 27, 1935.

(15) Preface to Srijut Surendramohan Das's **Tolstoy-ar Sadhu**, or stories from Tolstoy, dated September 28, 1938/

57. **Nava Nirmali** : New poems written after the publication of **Nirmali** in 1918. Contents:

(1) Sankardev and Damodardev —**Janambhumi**, Gauhati, Vol. I.

(2) Moranar Rana-Sangit —War-song of the Morans, composed at Mathura in December 1929.

(3) Bhashavid Sir George Grierson —Written for his Commemoration Volume. **The Cotton College Magazine**, March 1931.

(4) Gan —A song. **Awahon**, Vol. III.

(5) Anathini —A song. **Awahon**, Vol. IV.

(6) Lachitar Rana-jatra —War-song in commemoration of the departure of Lachit Barphukan at the head of the Assamese forces written in 1932.

(7) Dhani — A man of wealth. Inserted in 'Asamiya Sahitya aru Chatrar Kartabya'.

(8) Yotra-hin —A man without a sustenance. Inserted in 'Asamiya Sahitya aru Chatra Kartabya'.

58. **Anadari**, literally the neglected maiden, consisting of poems not included in **Nirmali** or **Nava Nirmali**.

SECTION - V
MISCELLANEOUS CONTRIBUTIONS

(1) Chataroloi Gohari – An appeal to students for literary exertions. **Assam Banti**, Tejpur, July 20, 1908, and January 11, 1909, Assamese.

(2) Princess Jaimati —An English poem, **The Times of Assam** August 15, 1908.

(3) Su Aru Ku —An Assamese poem. **Usha**, Tezpur, Vol. II.

(4) Mor Janambhumi —An Assamese poem. **Usha**, Vol. III

(5) Ahom Rajar Maidam —On the burial mounds of Ahom monarchs. **Usha**, Vol. III.

(6) Purani Assam Buranji —Two pieces from old chronicles. **Usha**. Vol. III

(7) Tungkhungia Phoidar Kalanka —A fictitious story about Prince Gadapani and his brother. **Usha**. Vol. III

(8) Pranayar Parinam —Assamese translation of a story in Prabhat Kumar Mukherji's 'Sorashi'. **Usha**, Vol. IV.

(9) Rabindra Nath Thakur —**Usha**, Vol. V.

(10) Anirudhar Prati Usha —An Assamese sonnet. **Assam Bandhab**. Vol. I.

(11) Saptam Edward-ar Swargarohan —Demise of King Edward VII. **Assam Bandhab**, Vol. I, No. 7.

(12) Anundoram Borooah —**Assam Bandhab**, Vol. II. Inserted in the **Life of Anundoram Borroah**, 2nd edition.

(13) Dalia —A story from Rabindra Nath Tagore's **Galpaguccha**. Translated into Assamese in collaboration with Srijut Lakshminath Phukan, **Alochani**, Vol. VII.

(14) Anundoram Borooah —Earlier version of the introductory

chapter of his biography. **Alochani.** Vol. VIII.

(15) Anundoram Borooah in the I.C.S. examination of 1870 – – A comparative record of his result in the competitive examination. **Awahon**, Vol. VIII.

(16) Lukua Nam —Assamese translation of a story from Prabhat Kumar Mukherji's **Sorashi. Banhi**, Vol. III.

(17) Jivanar Chaidhyati Bhul —On the fourteen mistakes of life. Translated from the England of Justice Rentoul. **Banhi**, Vol. VI.

(18) Chintar Dhou —Translation of a portion of Prof. S. Khuda Buksh's 'Maxims and Reflections'. **Banhi**, Vol.VII.

(19) Rajeswar Singha Swargadevar **Kichak-badh Natak** -- **Banhi**, Vol. XIV.

(20) Dr. Mrs. Anandibai Joshi —Shorten life-sketch, **Akan**, Calcutta, Vol. I, No 3.

(21) Asam Desh Satru-e Akraman Karar Katha —A short account of the foreign invasions of Assam, by Anandaram Dhekial Phukan, originally published in **Arunoday** for September 1851. Reprinted in **Janambhumi**, Vol. I.

(22) Assam Desar Upakar —A short note on the advancement of the Assamese language, by Gunabhiram Barua. Originally published in **Arunoday** for April 1858. Reprinted in **Janambhumi**, Vol. I.

(23) Guahatir Bibaran —A metrical description of Gauhati by Dharmakanta Buragohain. Originally published in **Arunoday** for June 1853. Reprinted in the **Cotton College Magazine** for September 1929.

(24) Education in Assam in 1853 —Extract from the **Calcutta Review** for January-June 1853. Reprinted in the **Cotton College Magazine** for October 1928.

(25) Asame Ahom Rajatwa —A short account of the Ahom system of administration. Published in the Bengali journal **Pravasi**, Calcutta, Vol. XXIV, Part I, No. 4, B.S. 1331.

(26) Bangla Bhashaiy Asamer Itihas —A history of Assam in Bengali by Haliram Dhekial Phukan, originally published in 1829. A review. **Bangiya Sahitya-Parishat Patrika**. Vol. XXXIII, No. 1 B.S. 1333.

(27) Antime Janani —A sonnet in Bengali winning a prize in the Sonnet Competition of the Eden Hindu Hostel, Presidency College, Calcutta in 1911. Vide, **Assam Banti**, Tezpur, November 9 and 16, 1911.

(28) Kavya-rasik Vaijnaniker Atmacharit —A humorous poem dealing with the refelctions of a scientist-poet. Composed in September, 1914.

(29) Banchita-Banchita —Bengali translation of the lyric 'Eleu Lora' in Scott's 'Marmion'. Composed in March 1910.

(30) Sandhya —Bengali translation of an Assamese poem, composed in September, 1912.

(31) Priti-upahar —A Bengali poem written in February 1912 on the occasion of a friend's marriage.

(32) A review of the **Assam Review** —**The Times of Assam**, May 19, 1928.

(33) Karatoya —An account of the western frontier of old Assam. **The Assam Tribune**, August 15, 1947.

(34) A list of modern Assamese books written during the British period —Classified according to subjects. Commenced in 1918.

(35) Press-list of Assam Records of the East India Company, 1750-1840, deposited in the India Office Library London, used mostly in the compilation of **Anglo-Assamese Relations**. Compiled in 1947.

(36) Asamiya Mahamahopadhyaya, proposing Pandit Kirtichandra Vidyabhushan, Mukalimuria Satra, Baligaon, Jorhat, for the title —**Assam Vilasini**, Jorhat, February 1917.

(37) Scheme for the compilation of a Bibliography of Assam History, submitted to Mr. H.C. Barnes, I.C.S., Member of the Executive Council of the Governor of Assam, on the 16th April 1925.

SECTION - VI
ASSAM AND THE ASSAMESE

In December 1919, Dr. Bhuyan set forth a scheme for the compilation of a book **Assam and the Assamese**, consisting of

several chapters, each to be written by an expert. The object was explained in the following words in the letter addressed to each proposed contributor:

"With a view to place before the world a brief but an authoritative account of the Assamese people and of their country, with a history of their past achievements in all branches of human activity. We propose to compile a book in English to be named 'Assam and the Assamese'. Which will be beautifully printed, illustrated and bound, and circulated as widely as possible. This book will, we believe, dissipate the erroneous notion about our people and our country that exist amongst those outside the pale of the Assamese nation. We have very frequently realized that even when an inquisitive foreigner wants to know about us we have no single book containing all necessary information which we can recommend to him. By this compendious volume, 'Assam and the Assamese' we hope to remove this long-felt want, and afford, by suggesting bibliographies on each subject, a help to those who desire to continue further their studies about this country. The book will be divided into several chapters representing the different phases of our culture and civilisation. The treatment of each subject will be entrusted to a gentleman from whom, on account of his labours in that particular field, or from his long experience in that line of work, or from his opportunities to investigate into the subject, we expect a succinct and authoritative account."

It was proposed to deal with the following subjects:

(1) Geographic and climatic condition of Assam.

(2) The fauna and flora of Assam; botanical aspects of the country; elephant-catching in Assam.

(3) The mineralogical and geological features of the country.

(4) The Assamese: their racial charactieristics, habitat and affinities.

(5) Aryan migration into Assam: Pragjyotisha.

(6) Assam in the epics, classics, Puranas, Tantras etc.

(7) Buddhist influence in Assam.

(8) Assam from the first century A.D. to the thirteenth.

(9) The Ahoms in Assam: Short history of their rule; wars with the Moguls.

(10) The fusion of Shan and Assamese culture.

(11) The Ahom system of Government; state of the country during Ahom rule.

(12) The Bara-Bhuyans of Assam.

(13) The Koch, Chutia, Jayantia, Cachari and Manipur kingdoms; short history of each.

(14) The Muhammadans in Assam, their customs and usages, etc.

(15) Foreigner's accounts of Assam.

(16) Archaeological remains in Assam.

(17) Assamese language and literature.

(18) Assamese art, music, painting, sculpture, pottery, weaving, wicker-works etc.

(19) Extinct and existing Assamese industries.

(20) Religious institutions: Satras, Buri-Gosanir Thans or shrines, etc.

(21) Assamese social customs, pastimes, recreations; marriages, Bihus, etc.

(22) Assamese village life: Namghar, Bhawana, Khel, Mel, Panchayat etc.

(23) Agriculture, crops, cattle etc.

(24) Great men and women of Assam.

(25) Specimens of Assamese folklore.

(26) The economic condition of the Assamese people.

(27) The border tribes of Assam.

(28) Christian Missionary work in Assam.

(29) Tea industry in Assam.

(30) History of education in Assam.

The scheme of compiling the book, 'Assam and the Assamese' was republished in the form of a leaflet on the 1st January, 1925, to which the following note was added : "For want of sufficient leisure and opportunity we have not found it possible at present to push through the scheme, which we now place before the public with the hope that—

(i) In the event of our inability to carry out the scheme in the near future, some one, either singly or jointly, will take up the work and execute it;

(ii) The subjects detailed above will suggest the lines on which the history and cultural development of the Assamese people can be investigated by future scholars and historians;

(iii) As a preliminary step, encouragement should be given to the discussion of these subjects in the various literary organisations, periodicals and reviews;

(iv) The zeal and enthousiasm of one young scholars will be fruitfully employed in these half-explored regions of Assamese historical research;

(v) The labours of a life-time can be devoted to the study and investigation of each subject, which can be treated under various sub-headings, and that independent volumes can be written on each subject or its sub-division.

(vi) There will come a time when the history of Assam will be studied in the same comparitive, critical and scientific spirit in which the histories of India, England, Greece, Rome and Europe are now studied in our Universities and that Doctorates and Masters Degree will be conferred on these written on the subjects mentioned above;

(vii) It may be noted that this country of Assam is a prolific and interesting subject of study and investigation on account of the diversity of its races and tribes, religions, creeds, languages, customs and grades of civilisation."

THE END

Corrected upto the 31st December 1950

APPENDICES

1. Biographical Note

Srijut Suryya Kumar Bhuyan was born in January 1894, at Fauzdaripatti in Nowgong, Assam. His father was the late Srijut Rabilal Bhuyan, 1870-1939; and his mother, the late Srijukta Bhubaneswar Bhuyan. On the 14th February 1917, Dr. Bhuyan married Miss Laksheswari Bhuyan, daughter of the late Srijut Binodchandra Bhuyan of village Garehaga in North Lakhimpur, Assam. They have six children: sons, Sriman Parvatikumar, Sriman Bhavanikumar and Sriman Bijayakumar; daughaters, Srimati Suala, Srimati Sitala and Srimati Kamali. Miss Suala has been married to Sriman Indranath Hazarika of Sibsagar, in 1940; Miss Sitala to Sriman Bharatchandra Das of Rampur in Kamrup district, in 1946; and Sriman Bhavanikumar to Miss Devabala Barbara of Shillong and Golaghat, in 1948.

Dr. Bhuyan was educated at the Nowgong Government High School 1901-04; Shillong Government High School, 1904-09; Cotton College, Gauhati, 1909-11; Presidency College, Calcutta, 1911-15; University Law College, Calcutta 1913-16; and the School of Oriental Studies in London, 1936-38.

He passed the Entrance Examination of Calcutta University in 1909; the Intermediate Examination in Arts in 1911; the B.A. Examination with Honours in English in 1913, the M.A. Examination in English Literature in 1916; the Bachelor of Law Examination in 1924; and the Ph.D. Examination in the field of History, Faculty of Arts, London University, in 1938; and the Examination for the D.Lit. Degree of London University in July,

1951.

Dr. Bhuyan was appointed Professor of English at the Cotton College, Gauhati, on the 4th July 1918; was placed on deputation at Shillong in May-June 1930 for compiling a report on the old record of the Assam Government; was on Study Leave in England from 1936 to 1938, during which he worked at the old Assam records at the India Office Library : Special University Officer to the Government of Assam in 1940-41, and again in 1947; Officciating Inspector of Schools, Assam valley Circle in 1941-42; Officiating Principal of the Cotton College in July-August 1946; wholetime Director of the Department of Historical and Antiquarian Studies in Assam from January 1947; Principal of the Cotton College in December 1947 which office he did not actually join as he was then Director of the D.H.A.S.; Director of Public Instruction, Assam, 1948-49; retired from Government service on the 31st March 1949; Re-employed as Provincial Director of the D.H.A.S. from the 1st April 1949.

Dr. Bhuyan served as Honorary Secretary of the Kamarupa Anusandhan Samiti, or the Assam Research Society, in 1921-22 and again in 1926-29 : Honorary Assistant Director of the newly established Department of Historical and Antiquarian Studies, 1928-33; Corresponding Member of the Indian Historical Records Commission, 1928-47; Honorary Provincial Director of the D.H.A.S. since 1933; editor of the **Cotton College Magazine** in 1928-29, and again in 1933-34; Additional Lecturer in Assamese at the School of Oriental Studies, London University, 1936-38; Member of the Executive Council of Gauhati University in 1948, and again since June 1949; Member of the Selection Committee, Gauhati University, since June 1948; President of the Committee for the translation of the indian Constitution into Assamese, December 1949; President of the Governing Body of the Nowgong College since February 1950; Vice-President of the Shillong Historical Society, November 1950.

Some of the lectures delivered by Dr. Bhuyan at different places are.

Dhubri : On the history and antiquities of Greater Assam, being the presidential address at the History Section of the

Assam Literary Conference October, 1926.

Poona : On Assam, a historical survey, at the first session of the Indian History Congress, June 1935.

London: On Assam, before the I.C.S. probationer at St. James's Court, London, February 25, 1937.

Rome : On the culture and civilisation of Assam, at the Instituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente, April 16 and 22, 1937.

Gauhati : On Mahapurush Sankardeva, the great Assamese Vaishnava saint and poet, at the conference of Religions, October 24, 1939.

Gauhati : On Islam, at the Baqr-Iid Majlis, January 22,1940.

Gauhati : On Islam, at the Fatiha-i-Duaz-Daham festival, April 22, 1940

Shillong : On Swami Vivekananda at Quinton Hall, January 26, 1941

Gauhati : On the military system of the Assamese people, being the fourth series of the Prativa Memorial Lectures, February 1941.

Shillong : On hills-plains relations in Assam, in connection with the hills-plains week in Shillong, November 5, 1947.

Barpeta : On Mahapurush Sankardeva, at the 500th Anniversary of the saint, October 12, 1948.

Gauhati : On the message of Lord Buddha at the reception of the sacred relies of the two Chief Disciples. Arahans Sarputta and Moggallana, April 20, 1950.

Pandu : On the message of Lord Buddha, at the Bauddha Purnima festival at the Pandu Railway Institute, May 24, 1951.

Dr. Bhuyan was awarded the Silver Jubilee Medal in 1935; the title of Rai Bahadur on New Years Day, 1936; and the decoration of M.B.E. in June 1946.

2. A list of the Reviews of Dr. Bhuyan's Books

Reviews of Dr. Bhuyan's books have been published from time to time in Assamese magazines and periodical; his books have also been reviewed in oriental journals in other parts of India and in

England and the Continent of Europe. A list of some of the reviews published in the latter is given below:

Ananda Bazar Patrika, Calcutta, Bengali Daily·

September 9, 1945, Review of **Tripura Buranji** by Pundit Jatindramohan Bhattacharyya, M.A.

Special Puza issue, October 1946, Review of **Tripura Buranji**, by the late Dr. Nalini Kanta Bhattasali. Ph.D

Annual Bibliography of Indian Archaeology, Kern Institute, Leyden, Holland. Short notices of 'Assamese Historical Literature'. Bulletins I and II of the D.H.A.S., **Tungkhungia Buranji**. English translation, **Asamar Padya-Buranji**; **Padshah-Buranji**, and **Kachari Buranji** in

Vol III, 1928, Entry No. 324;
Vol VII, 1932, Entry No 64;
Vol VIII, 1933, Entry No. 420,
Vol IX, 1934, Entries No 65 and 476;
Vol X, 1935, Entry No. 373, and
Vol XI, 1936, Entries No 398 to 401

Assam Review, Silchar, Edited by the late Rev W H S Wood, December 1928. Review of **Early British Relations with Assam**, by Mr J P Mills, M.A (Oxon), I.C.S now retired

Bulletin of the School of Oriental (Now African as well) Studies, University of London, Vol. VI, part IV, Review of **Bulletin I of the D.H.A.S.** By the late Lt. Col. Sir Wolsey Haig

Educational Review, Madras, edited by Prof C.S Srinivasachari, September 1947. Review of **Lachit Barphukan and His Times, Annals of the Delhi Badshahate** and **Asam Buranji** obtained from Sukumar Mananta's family

Federated India, English weekly, Tondiarpet, Madras, edited by Shri Venkateswara Sastrulu, April 3, 1935. Review of **Bulletin II of the D.H.A.S.**

Geographical Journal, Royal Geographical Society, London Vol LXXXIV, No. 6, December 1934. Review of **Tungkhungia Buranji**, English translation, by the late Mr. C E A W Oldham

History, London, March 1935. Review of **Tungkhungia Buranji**, English translation, by Dr. D.G.E Hall

Indian Culture, Journal of the Indian Research Institute,

Calcutta, Vol. II, No. 3. Review of **Bulletin II of the D.H.A.S.** by Prof. N.N. Das-Gupta.

Indian Historical Quarterly, Calcutta, Vol, XII, 1936. Review of **Asamar Padya-Buranji** by U.N. Ghoshal.

Indian Review, Madras, edited by the late Mr. G.A. Natesan, July 1934. Review of **Tungkhungia Buranji**, English translation.

Islamic Culture, Hyderabad, Deccan :

April 1934. Review of **Tungkhungia Buranji**, English translation by the late Mr. Marmaduke Pickthall;

January 1948. Review of **Annals of the Delhi Badshahate**, by Principal H.K. Sherwani.

Janata, New Delhi, edited by Shri Achyut Patwardhan, August 24, 1947. Review of **Lachit Barphukan and His Times**, and **Annals of the Delhi Badshahate**.

Journal of the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona. 1935. Review of **Tungkhungia Buranji**, English translation, by Professor (now Mahamahopadhyaya) Datta Vaman Potdar.

Journal of Indian History, Madras, now Trivandrum. Reviews by Dewan Bahadur Professor C.S. Srinivasachari :

Vol. XI, Part I, April 1932. Review of **Bulletin I of the D.H.A.S.**

Vol. XIII, Part III, December 1934. Reviews of **Bulletin II of the D.H.A.S., Tungkhungia Buranji**, English translation; **Deodhai Assam Buranji**; and **Asamar Padya-Buranji**.

Vol XXV, Part III, December 1947. Reviews of **Assam Buranji** obtained from Sukumar Mahanta's family; **Lachit Barphukan and His Times**, and **Annals of the Delhi Badshahate**.

Vol. XXVIII, Part III, December 1950. Review of **Anglo-Assamese Relations**.

Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, London :

October 1925. Review of **Barphukanar Git**, by the late Lt. Col P.R.T. Gurdon.

July 1927. Reviews of **An Assamese Nur Jahan**, and **Report and Conspeetus of the Kamarupa Anusandhan Samiti** by the late Lt. Col. P.R.T. Gurdon.

April 1934. Reviews of **Assam Buranji** by Harakanta Barua. **Kamrupar Buranji**; **Tungkhungia Buranji**, Assamese original:

Deodhai Assam Buranji; and **Assamar Padya-Buranji** by the late Sir Edward Gait.

January 1935. Review of **Tungkhungia Buranji**, English translation by the late Sir Edward Gait.

Journal of the Bombay Branch of the Royal Assam Society Bombay, Vol. X, 1934. Review of **Tungkhungia Baranji** English translation.

Oriental Literary Digest, Poona :

May 1938. Review of **Jayantia Buranji**, by Mr. K.K. Handiqui.

November 1938. Review of **Tripura Buranji** by Mr. K.K. Handiqui.

Oriental listiche Literaturzeitung, Leipzig, Germany, November 1938. Reviews of **Tungkhungia Buranji**, English translation; and **Deodhani Asam Buranji**, by Angezeigt von Franz Joseph Meier, Munchen.

Vaitarini, English monthly, Cuttack, Orissa, Edited by Kumar Bidyadhar Singh Deo, Vol. VI, Nos. XI and XII, July and August 1932. Review of **Bulletin I of the D.H.A.S**.

PRAGJYOTISH GRANTHASALA
BOOKS BY DR. S.K. BHUYAN

Pragjyotish Granthasala is arranging to bring out Dr. Bhuyan's hitherto unpublished books and also new editions of his books published beforehand.

The following books have just come out :

1. **Nirmali** —a book of poems, prescribed as a text book by Gauhati University for the I.A. Examination of 1953, in Alternative Assamese to be taken by candidates who offer Assamse as an Alternative Vernacular.

Second edition, 1851, Crown 8vo, pp8+170, Price Rs. 2/8/- per copy

2. **Barphukanar Git** —An Assamese Ballad dealing with Badanchandra Barphukan and the Burmese invasions of Assam.

With introduction and Notes. Prescribe as a text book in Assamese Vernacular for the I.A. and I.Sc Examinations of Gauhati University in 1952 and 1953.

Third edition 1951. Crown 8vo, pp8+105, Price Rs. 2/- per copy

3. **Buranjir Vani** —or the message of history, containing sixteen articles in Assamese on different aspects of the History of Assam from the Early Hindu period to the attainment of India's independence in August, 1947.

First edition 1951, Crown 8vo, pp10+210, Price Rs. 3/- per copy

4. **Ramani Gabharu** —Life-sketch of Princes Ramani Gabharu, daughter of King Jayadwaj Singha of Assam and consort of Padshahzada Sultan Azamtara, son of Emperior Aurangzeb. With an Introduction by Srijut Benudhar Sharma and chronology of events, bibliography, etc. In Assamese.

First edition, 1951, Crown 8vo. pp16+90, Price Rs. 1/8/- per copy

5. **Panchami** —contaning five short stories in Assamese. To attractive tri-coloured cover.

Second edition, 1951, Crown 8vo. pp6+69, Price Rs. 1/4/- per copy

PRAGJYOTISH GRANTHASALA
COMPANY BAGAN ROAD
GAUHATI ASSAM

[বিজয়কুমাৰ ভূঞাৰ সৌজন্যত]

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই ১৯৬২ চনতে নিজে প্ৰস্তুত কৰি থৈ যোৱা কিতাপৰ তালিকা

WORKS BY DR. S.K. BHUYAN

English:
Anglo-Assamese Relations, 1771-1826.
Lachit Barphukan and His Times.
Atan Buragohain and His Times.
Annals of the Delhi Badshahate.
Studies in the Literature of Assam.
Tungkhungia Buranji –A Chronicle of Assam, 1681-1826
An Assamese Nur Jahan –Queen Phuleswari Devi.
Some Literary Reminiscences.
Early British Relations with Assam.
Preliminary Report on Assam Secretariat Records.
Assam in the Eighteenth Century –A Serial in **Assam Review**
Bibliography of the Works of Dr. S. K. Bhuyan
Men I Have Met.

Assamese:
Gopal Krishna Gokhale –A Short Biography
Anundoram Borooah –Sanskritist. A Biography
Nirmali –Poems.
Jaimati Upakhyan –A Longer Narrative Poem.
Barphukanar Git –A Ballad, Edited with Introduction.
Ahomar Din –The Ahom System of Administration
Buranjir Vani –Historical Essays.
Kowanr Bidroh –Revolt of Assam Princes, 1769-80

Panchami –Short Stories.
Jonaki –Life-Sketches of Eminent Men.
Chaneki –Life-Sketches of Eminent Women.
Assam Jiyari –Assamese Women of History.
Buranji-Mulak Pravandhavalir Talika.
Mir Jumlar Assam Akraman.
Tripadi –Essays on Assam's Culture and Literature.
Harihar Ata –Sketch of A Great Vaisnava Saint of Assam.
Ramani Gabharu –Assamese Consort of Sultan Azamtara.
History of King Rajeswar Singha, 1751-69
–Ready for the Press.

Assamese Chronicles (Edited with introduction in English):
Assam Buranji –By Harakanta Barua Sadar-Amin.
Kamrupar Buranji –History of Assam-Mogul conflicts.
Deodhai Assam Buranji –Chroncles of Early Ahom History.
Tungkhungia Buranji –By Srinath Duara Barbarua.
Asamar Padya Buranji –Two metrical Chronicles.
Padshah Buranji –A Chronicle of Delhi Badshahs.
Kachari Buranji –A Chjronicle of Cachar Rajas.
Jayantia Buranji –A Chronicle of Jayantia Rajas.
Tripura Buranji –By Ratna Kandali and Arjundas.
Assam Buranji –Obtained from Sukumar Mahanta's Family.
Satsari Assam Buranji –A Collection of Seven Old Chronicles.

[বিজয়কুমাৰ ভূঞাৰ সৌজন্যত]

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ সকলোৰে প্ৰতি থকা সমান মৰম, শ্ৰদ্ধা, সহমৰ্মিতা গুণৰ আভাস বিভিন্ন চিঠি, চাৰ্টিফিকেট আদিত সংগোপনে সঞ্চিত হৈ আছে। সেইবিলাকেও আমাক ড° ভূঞাক জনাৰ বাবে ব্যাকুল কৰি তোলে।

ড° ভূঞাই ড° বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱা, তীৰ্থনাথ শৰ্মা, ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা, ড° ভূপেন হাজৰিকা, অসমৰ প্ৰাক্তন মুখ্য মন্ত্ৰী তথা জৱহাৰলাল নেহৰুৰ প্ৰধান মন্ত্ৰিত্বৰ কালত কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰা লোকসভাৰ সংসদীয় সচিব যোগেন্দ্ৰনাথ হাজৰিকা, ড° পদ্মেশ্বৰ গগৈ, ড° লীলা গগৈকে আদি কৰি অসমৰ অলেখ খ্যাতনামা ব্যক্তিক বিভিন্ন কৰ্মৰ প্ৰয়োজনত প্ৰয়োজনীয় প্ৰমাণপত্ৰ দি সহায় কৰিছিল।

এই কথা সকলোৱে জানে যে ড° ভূপেন হাজৰিকাক প্ৰথম অৱস্থাত কলম্বিয়া বিশ্ববিদ্যালয়ে

নামভৰ্তিৰ বাবে অনুমতি দিয়া নাছিল। তেওঁক কমিউনিষ্ট আখ্যা দি তেওঁৰ আজন্ম প্ৰতিভাক বিশ্ববিদ্যালয়খনে নস্যাৎ কৰিছিল। কিন্তু ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ চিঠি পোৱাৰ পিছত ড° হাজৰিকাৰ সাধনালব্ধ জীৱনৰ পথ প্ৰশস্ত হৈ পৰিল। উল্লেখ্য যে ড° ভূপেন হাজৰিকা আৰু তেওঁৰ পিতৃ নীলকান্ত হাজৰিকা দুয়োজনাই আছিল ভূঞাৰ ছাত্ৰ। এনেকৈ আজিৰ অসমৰ কিমান বিদ্বান অথবা প্ৰখ্যাত লোকৰ জীৱনৰ উত্তৰণৰ পথ ড° ভূঞাৰ Certificate-ৰ বাবে প্ৰশস্ত হৈ পৰিছিল সেই কথা আমি হয়তো বহুতেই নাজানো। এনেধৰণৰ ড° ভূঞাৰদ্বাৰা কৃত Bound up Volume (09\06\1964) —Collection of Certificate and Testimonials(1929-64)-ত ড° ভূঞাৰ যাদুকৰী ভাষাৰ মাধুৰ্য আৰু অনেক শিকিব লগা বিষয় যে নিহিত হৈ আছে তাত সন্দেহ নাই। এইবিলাকৰ একো-একোটা প্ৰতিলিপি(হাতে লিখা অথবা টাইপ কৰা)ৰ সংগ্ৰহ সুন্দৰকৈ সযতনে আজিও তেওঁৰ সুযোগ্য ভাষা-সাহিত্যপ্ৰেমী সন্তান শ্ৰীবিজয়কুমাৰ ভূঞাই ড° ভূঞাই যেনেকৈ এৰি গৈছিল তেনেকৈয়ে ৰাখি থৈছে। কেইবাটাও আলমাৰীত থৈ যোৱা এনেধৰণৰ বহুতো Bound up Volume-ত আজিৰ গৱেষক শিক্ষাৰ্থীয়ে বুৰঞ্জীকে লৈ সমসাময়িক সামাজিক, ৰাজনৈতিক বিষয়বস্তুৰ লগতে ভাষা-সাহিত্যৰ অনেক সমল সংগ্ৰহ কৰি নিজৰ লগতে জাতিটোৰ বহুত উপকাৰ সাধিব পাৰে। প্ৰায় ১৫০খন Certificate-ৰ প্ৰতিলিপি থকা 'About others' নামৰ সংকলনটিও বাস্তৱিকতে এটা আপুৰুগীয়া সম্পদ। কেৱল সেই বুলিয়েই নহয় ড° ভূঞাৰ সংৰক্ষণৰ এনে আৰ্হি আমি শিকিবলগীয়া। এই কামৰ মাজত বিচাৰি পোৱা যায় ড° ভূঞাৰ ধৈৰ্য আৰু কষ্ট স্বীকাৰৰ গুণ। ড° ভূঞাই জীৱনকালত ভাৰতবৰ্ষ আৰু এই দেশৰ বাহিৰৰ বহুতো খ্যাত-অখ্যাত ব্যক্তিক লগ পাইছিল। বহুতৰ লগত চিঠি-পত্ৰৰ আদান-প্ৰদান কৰিছিল। সেইসকলৰ ভিতৰতে প্ৰায় ১৫২ জনৰ চমু পৰিচয়, এটি Bibliography প্ৰতিলিপি তেওঁ সুন্দৰকৈ বান্ধি থৈ গৈছে। এইবিলাকো আমাৰ বাবে অমূল্য সম্পদ। বহু তথ্যৰ সমলেৰে পূৰ্ণ এই 'বাউণ্ড ভলিউম'সমূহত অসমৰ শিক্ষা, সাহিত্য-সংস্কৃতি আৰু সামাজিক, অৰ্থনৈতিক জীৱনৰ চমু ৰাখ্যা আছে। এইবিলাকৰ মাজতে আমি বিচাৰি পাইছিলোঁ ড° ভূঞাৰ মাতৃয়ে পিতৃলৈ লিখা এখন চিঠিৰ প্ৰতিলিপি। পুত্ৰ বিজয় ভূঞাৰ বক্তব্যত জানিব পাৰিছিলোঁ, ড° মহেশ্বৰ নেওগে কোৱা মতে এই চিঠি আছিল ড° ভূঞাৰ অতীব মৰম আৰু হেঁপাহৰ। আমৃত্যু পৰ্যন্ত তেওঁ এই চিঠি বুকুত সাবটি লৈ ফুৰিছিল। গোটেই জীৱন এই চিঠি স্পৰ্শ কৰি তেওঁ অনুভৱ কৰিছিল কলাজ্বৰৰ আক্ৰমণত মৃত্যুবৰণ কৰা মাতৃৰ অফুৰন্ত মৰম।

ভুৱনেশ্বৰী ভূঞাৰ সেই চিঠিখন—

My mother's letter to my father, written from Gauhati

শ্ৰীহৰি সহায়।।

শনিবাৰ

পৰম পূজনীয় মান্যবড় শ্ৰীযুক্ত স্বামীবড়েষু,

প্ৰাণনাথ,

আপুনি মোৰ শত শত সেৱা জানিব। মোলৈ নেপাহৰিব। আজি বহুত দিন হ'ল আপুনাৰ চিঠি পাইছিলোঁ।

মোৰ শৰীৰ মোটে ভাল নহয়। আপুনালৈ চিঠি লিখিব পৰা নাই। বমী আৰু হাগনি। এতিয়া লেখিবলৈ হাত আৰু গা থৰ থৰ কৰি কঁপে। আজি বৰ বমি কৰিছোঁ। আজি ৪/৫ দিনৰ পৰা ভাত খাব নোৱাৰো। তাৰ নাম ক'লৈই বাঁতি আহে।

গোবিন্দৰ বেমাৰ টান বুলি শুনি মৃত্যুৰ সমান দুঃখ পালো। আৰু প্ৰাণৰ পানী লগা শুনি বৰ বেজাৰ পালো।

আপুনি ময় চিঠি নেলেখো মানে আপুনি চিঠি নেলেখে। ময় বেমাৰি মানুহ। পাৰিলে দিম, নোৱাৰিলেই নাই। আপুনিতো পাৰে। মৰম চেনেহ সকলো ল'ম।

আৰু মোৰ বাচাই হুমুনীয়া পেলাই থকাৰ কথা শুনি মোৰ কলিজা ফাটি গৈছে।

অধিক কি লিখিম। সকলোকে সেৱা জনাব। আৰু আপুনি সেৱা জানিব। ল'ৰা-ছোৱালী হালক মোৰ আশীৰ্বাদ জনাব। আৰু মোৰ বাপায়কনক মোৰ চুমা আৰু আশীৰ্বাদ জনাব।

শ্ৰীভুবন

উল্লেখযোগ্য যে উনবিংশ শতিকাৰ শেহৰ ফালে নগাঁৱত প্ৰবলভাৱে কলাজ্বৰৰ মহামাৰী হৈছিল। বহু হাজাৰ মানুহৰ মৃত্যু হৈছিল এই মহামাৰীত। সৰ্বগ্ৰাসী এই মহামাৰীয়ে ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ পিতৃ ৰবিলাল ভূঞা আৰু তেওঁৰে কৈশোৰ পাৰ হোৱা দুজন ভাতৃ কনকলাল আৰু মতিলালক এই পৃথিৱীৰপৰা আঁতৰাই লৈ গ'ল। এনেকৈয়ে তেনেই শিশু অৱস্থাত সূৰ্য্যকুমাৰকো এৰি থৈ মাক ভুৱনেশ্বৰী আঁতৰি গৈছিল দূৰ-দূৰান্তৰ কোনোবা অচিন দেশলৈ। মৃত্যুৰ আগতে স্বামী ৰবিলাললৈ লিখা উক্ত চিঠি। চিকিৎসাৰ বাবে গুৱাহাটীলৈ আহিব লগা হোৱা মাতৃৰ দুৰণিৰ ঘৰত এৰি অহা কণমানি শিশুটিৰ প্ৰতি উথলি উঠা মাতৃহৃদয়ৰ ব্যথা ভৰা টান এই চিঠিত প্ৰকাশিত হোৱা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ দূৰদৰ্শিতা আৰু দেশপ্ৰেমৰ চানেকী আমি দেখিবলৈ পাওঁ এখন গুৰুত্বপূৰ্ণ ঐতিহাসিক চিঠিত। এই চিঠিখন তেওঁ দিছিল অসমৰ মুখ্য মন্ত্ৰী প্ৰয়াত বিমলাপ্ৰসাদ চলিহালৈ। বিষয় শৰাইঘাট দলং। আমি হয়তো বহুতেই নাজানো ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰত দিয়া দলঙৰ নাম কেনেকৈ শৰাইঘাট হ'ল। ১৯৬৩ চনত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰত দিয়া শৰাইঘাট দলং উন্মোচন কৰিছিল ভাৰতৰ প্ৰথমগৰাকী প্ৰধান মন্ত্ৰী জৱাহৰলাল নেহেৰুৱে। অসম ৰাজ্যৰ ঐতিহাসিক বহু ঘটনাৰ সাক্ষী গুৱাহাটীৰ শৰাইঘাট অঞ্চল। এই অতীত মৰ্মে-মৰ্মে উপলব্ধি কৰি তদানীন্তন মুখ্য মন্ত্ৰী বিমলাপ্ৰসাদ চলিহালৈ ড° ভূঞাই লিখিছিল ঃ

27.12.59

SARAIGHAT

The Muguls led by the Rajput general Raja Ram Singha of Amber were defeated by the Assamese in April 1671 in a naval battle near Gauhati. On pages 83-84 of my book **Lachit Barphukan and His Times**, published in 1947, I wrote: "The battle is known in history as the battle of Saraighat, the name loosely applied in those days, and even now by men of the older type, to Gauhati and its environs, though Sarai was strictly that small village Amingaon, the present railway station of the Bengal and Assam Railway, opposite Pandu. The officers stationed the Gauhati and the neighbourhood were always called Saraighatia and the commanders who participated in the victory were over afterwards known as Saraighat Vaterans."

The term *Saraighat*, which literarily means a tray port or boat station, derives its origin from the hill near Amingaon Railway station on the top of which a Railway officer's bungalow is situated. The hill which is just on the shore in the north bank of the Brahmaputra looks like a raised tray or Sarai, and it faces Pandu on the south bank of the river. The two places Pandu and Amingaon were centres of great military and strategic importance, and armies were posted in the forts near about both of them. Mir Jumla sailed along the river Brahmaputra flowing between Pandu and Amingaon without receiving any resistance from the Assamese. The old chronicler has recorded this discomfiture in the following words: "There was no one to shoot even an arrow at Pandu and Saraighat."

Though Saraighat meant especially the area in the immediate proximaty of Amingaon Railway Station it came subsequently to be implied to the whole locality around Gauhati. The actual battle at Saraighat was faught in the triangle between Amrajurigahat which was the landing station of the Kamakhya hill, Suklaswar temple on the south bank, and Aswakranta temple on the north bank. As this triangle was a part of Saraighat the battle came to be known as the battle of Saraighat which is remembered by the Assamese just as the memory of

the battle of Trafalgar is regarded by Englishmen. The reparian limite of Saraighat may be described as Agiathuri Parvat, some two miles to the west of Amingaon, and Kurua village, some three miles to the east of Gauhati.

The new bridge on the Brahmaputra river which is under construction and which is withing the Saraighat area should be very appropriately called Saraighat Bridge. The name will evoke sentiments of patriotism and self-confidence. It will also carry with it suggestive and euphonic dignity. It will link the glory of the present set-up with that of the golden days of Assam's independence in the seventeenth century.

—Sd.

To,
Shri Bimalaprasad Chaliha
Chief Minister, Assam, Camp, Gauhati.

নকলেও হ'ব যে ড° ভূএগ্রাৰ পৰামৰ্শ চৰকাৰে গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু সেই চিঠিৰ প্ৰতিপাদ্য বিষয় উল্লেখ কৰি চলিহা ডাঙৰীয়াই প্ৰধান মন্ত্ৰীক হয়তো অনুৰোধ জনাইছিল ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰত গঢ়ি তোলা দলংখনৰ নাম শৰাইঘাট দলং বুলি নামাকৰণ কৰিবলৈ। দলং উন্মোচন কৰি প্ৰয়াত নেহেৰুৱে ঘোষণা কৰিছিল ঃ

"What should be the name of this bridge? This deserves consideration. While discussing it we recalled that over 300 years ago a great event took place on the site of this Bridge. Assam had been invaded and the people of Assam defended themselves. The final battle took place at this very site when the Assamese faught bravely on boats. This is a glorious chapter in the history of Assam. It was suggested, therefore, that the bridge should be named after that battle. I liked the idea and the Minister of Railways too. Chalihaji was already in favour of this. Therefore, I name this Bridge as 'Saraighat Bridge'." (Clapping) (From Railway News Letter, June 1963-66.)

সূৰ্য্যকুমাৰ ভূএগ্রাই এৰি থৈ যোৱা নিজৰ বহা কোঠাটোত বিভিন্ন আচবাব নিৰীক্ষণ কৰি এই কথা অনুমান কৰিব পাৰি যে, তেওঁ আছিল অতীব সৰল আড়ম্বৰহীন জীৱনৰ গৰাকী। সীমাহীন গধুৰ দায়িত্বৰ বোজা বৈ এইগৰাকী পণ্ডিত, ইতিহাসবিদে কতো খুঁত নৰখাকৈ নিয়াৰিকৈ নিজৰ কৰ্মময় জীৱন আগুৱাই নিছিল। মনতে ভাব হয় তেওঁৰ দক্ষতাপূৰ্ণ পৰিকল্পনাত মেধা-বুদ্ধি-মনীষাৰ যেন সঁচাকৈয়ে প্ৰয়োগ হৈছিল।

ড° ভূপেন হাজৰিকাৰ সমৰ্থনত
কলম্বিয়া বিশ্ববিদ্যালয়লৈ লিখা ড° ভূঞাৰ চিঠিখন ঃ

Mr. Bhupendra Kumar Hazarika. 14.2.1951

To Prof. Halph B. Spencer, Teachers College.
Columbia University. New York 27, N.Y.
United States of America.

With regard to Mr. Bhupendra Nath Hazarika's application for Matriculation for the Doctorate Degree in the Advanced School of Education of Teachers College, Columbia University, New York 27, N.Y., U.S.A. Confidential from Dr. S.K. Bhuyan, Gauhati, Feb. 14, 1951

I have known Mr. Bhupendra Kumar Hazarika for nearly fifteen years. His father Mr. Nila Kanta Hazarika, B.A., B.T., was a student of mine at the Cotton College, Gauhati. The son Bhupendra has also been my student at the same College. Bhupendra was also a Research Scholar for some time in the Assam Government Department of Historical and Antiquarian Studies of which I was the Director. He belongs to a family of about ten children. The father is struggling on to give his children a liberal education not only in letters, but also in fine arts, music and painting. He is a man of remarkable energy; and having retired from Government service some what prematurely is contemplating to contest for a seat in the state legislature in the General Elections to be held in India towards the end of this year. I met his old aunt some years ago at the family's ancestral residence in upper Assam, and she impressed me as a lady of very great refinement and understanding. Bhupendra's younger sister Miss Queenie Hazarika has attained a reputation as an exquisite songstress, and is generally known as 'The Nightingale of Gauhati'. The above lines are written just to give an indication of the environments of Bhupendra's upbringing.

The first and foremost trait in Bhupendra's intellectual make-up is his artistic temperament. He is well-known in Assam as a musical prodigy since his early teens, when he used to enrapture large audiences by the melody of his voice and the perfection of his technique of singing. Many of his songs have been recorded, and there is a great demand for them, specially for his song about the Tazmahal built by the Mogul emperor Shah Jahan to the memory of his consort. The appearance of Bhupendra and Queenie in a musical soiree is always a great public attraction. Bhupendra is also a painter of considerable merit.

But an artist suffers from handicaps when he has to put himself to the discipline of sustained constructive work like compiling a thesis, where his primary preoccupation is the collection of data and arrival at inferences from these data. The artist repels at synthetic and scientific sifting of evidentiary materials, unless he considers the compilation of a constructive work to be an artistic performance in itself.

Besides, the artist being very sensitive to beauty in all forms, runs the risk of being led at times to harbour a passing phase to the utter neglect of his original purpose and plan. In furtherance of some momentary pleasure which appears to be of greater attraction for the present the artist takes the utmost advantage of a psychological excuse for deflecting from his toilsome and laborious work of collecting dry-as-dust facts and weaving them into a coherent whole.

I was a worker for the Ph.D degree myself and I know the amount of concentration necessary to produce a good thesis, and I know Bhupendra very well, his strong points as well as his weak spots. The artist must first perish in a kind of phoenix firedeath to be reborn as a synthesist. If such a reconciliation can be effected then only Mr. Hazarika, with his noted creative abilities, will be able to produce good results. And for this, very close and strict supervision of his work, and total discouragement of all centrifugal tendences will be a matter of constant and rigorous necessity. His Director of Research must be an unrelenting task-master keeping his charge ironnailed to the execution of his allotted duties.

It must be clearly understood that I do not oppose Mr. Hazarika's Matriculation for the Doctorate, but I throw some confidential hints to his supervisor in order that the student may achieve his cherished object, and come back home to his poor and loving parents, brothers, sisters and friends with the laurel of a Columbia University.

S.K. Bhuyan
Gawahati, 14.2.51

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাচাৰ্য ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দ্বিতীয় গৰাকী উপাচাৰ্য। কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈৰ পিছতে উপাচাৰ্যৰ সোণসেৰীয়া আসন শুৱনি কৰা শুৱনি মানুহজনক উপাচাৰ্য হিচাপে আমি লগ পাইছিলোঁ ১৯৫৭ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহৰপৰা। অৱশ্যে তেওঁৰ কাৰ্যকাল দীঘলীয়া নাছিল। ১৯৬০ চনৰ ২৩ ফেব্ৰুৱাৰীলৈকেহে তেওঁ কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছিল।

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা উপাচাৰ্য হৈ থকা কালছোৱাত শিক্ষাব্যৱস্থাৰ আমূল পৰিৱৰ্তন সধাৰ প্ৰয়াস প্ৰচেষ্টা মন কৰিবলগীয়া। একছৰীয়া প্ৰাক-বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পাঠ্যক্ৰম প্ৰৱৰ্তন, তিনি বছৰীয়া ডিগ্ৰী পাঠ্যক্ৰম প্ৰৱৰ্তন— পৰীক্ষাসমূহৰ প্ৰথম খণ্ড, দ্বিতীয় খণ্ড কৰি ভাগ কৰাৰ ব্যৱস্থা, এই সময়ছোৱাতে আৰম্ভ হৈছিল। তেওঁ পিছলৈ সফল নহ'লেও Culture and Civilisation of Assam নামেৰে এটা নতুন বিষয় প্ৰচলন কৰাৰ পূৰামাত্ৰাই পোষকতা কৰিছিল। তেওঁৰ এনে বহুতো মৌলিক চিন্তা-চৰ্চাৰ কৰ্মৰাজীয়ে সততে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বিদ্যায়তনিক পৰিমণ্ডল জীৱন্ত কৰি তুলিছিল। কিন্তু মাত্ৰ তিনি বছৰীয়া এটা 'টাৰ্ম'ত তেওঁৰ পৰিকল্পনাই বাস্তৱত সামগ্ৰিকভাৱে সফলতা লভিব নোৱাৰিলে।

উল্লেখ্য যে, ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ প্ৰস্থানৰ পিছত এতিয়ালৈকে (২০১০) প্ৰায় তেৰগৰাকী পণ্ডিত ব্যক্তিয়ে উক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ মহাৰ্ঘ আসনত বহি কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰাৰ সুযোগ সুবিধা লাভ কৰিছে। দুৰ্ভাগ্যৰ কথা, ষাঠি চনৰ পিছৰপৰা বিগত সময়ছোৱাত এই বিশ্ববিদ্যালয়ে আৰ্থিক সমস্যাকে লৈ সামাজিক, ৰাজনৈতিক, শৈক্ষিক, প্ৰশাসনিক, ন্যস্ত স্বাৰ্থৰ হস্তক্ষেপ আদি আৰু অনেক সমস্যা তথা দুৰ্যোগৰ মুখামুখি হ'ব লগা হ'ল। ফলত ঐতিহ্যপূৰ্ণ বিশ্ববিদ্যালয়খনক লৈ অনেক আলোচনা-সমালোচনা হ'বলৈ ধৰিছে। আনহে নালাগে সৌ সিদিনা India Today-ৰ ২০১০ চনৰ ৩১ মে' সংখ্যাত সৰ্বভাৰতীয় বিচাৰৰ তুলনাত ইয়াৰ অৱনমিত মানদণ্ডৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। এই আলোচনাবিলাকে আমাক সোঁৱৰাই দিয়ে কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈৰ পিছতে ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা তথা তেওঁ এৰি থৈ যোৱা গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সোণাময় অতীতৰ কথা। এসময়ৰ দুৰ্নীতিমুক্ত ঐতিহ্যক বোকোচাত লৈ এই বিশ্ববিদ্যালয়ে যেন প্ৰগতিৰ পথেৰে আগবাঢ়ি লুইতৰ দুই পাৰ জিলিকাই তোলে, এয়া অসমবাসীৰ ঐকান্তিক কামনা।

সোঁৱৰণি সেই ৰাঙলী অতীত ঃ
শিক্ষা আৰু জীৱনপঞ্জী

অসমৰ সু-সন্তানসকলৰ অন্যতম, দেশপ্ৰেমিক, বুৰঞ্জীবিদ, শিক্ষাবিদ সাহিত্যিক ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা সৰুতেই মাতৃহাৰা হৈছিল। সেয়ে হ'লেও তেওঁৰ শৈক্ষিক জীৱন, পাৰিবাৰিক জীৱন মধুৰ আছিল। ১৮৯৪ চনত নগাঁৱৰ কলং নদীৰ ওচৰত ফৌজদাৰীপট্টিত জন্ম লাভ কৰা ভূঞাৰ পিতৃ-মাতৃৰ সংসাৰ সেইকালত ৬ গৰাকী পুত্ৰ-কন্যাৰে এটি সুখী পৰিয়াল আছিল। তেওঁলোক আছিল যথাক্ৰমে পাৰ্বতীকুমাৰ ভূঞা, ভবানীকুমাৰ ভূঞা, বিজয়কুমাৰ ভূঞা আৰু কন্যা সন্তান শুৱলা, শীতলা আৰু কমলী।

ড° ভূঞাৰ শিক্ষা জীৱন এনেকৈ আৰম্ভ হৈছিল—

Nowgong Middle Vernacular School, 1900-1901;
Nowgong Government High School, 1901-1904;
Shillong Government High School, 1904-1909;
Cotton College, Guwahati, 1909-1911;
Presidency College, Calcutta, 1911-1915;
University Law College, Calcutta, 1913-1916; and,
School of Oriental (Now African as well) Studies, London, London University, 1936-1938,

Dr. Bhuyan has passed the:
Entrance Examination of Calcutta University in 1909;
Intermediate Examination in Arts in 1911;
B.A. Examination with Honours in English in 1913;
M.A. Examination in English Literature in 1916;
Bachelor of Law Examination in 1924;
Ph.D. Examination in the field of History. Faculty of Arts London University, in 1938; and

Examination for the D.Lit degree in History of London University in July, 1951.

ড° ভূঞাৰ কৰ্ম-জীৱন তথা কৰ্ম-স্থানৰ চমু খতিয়ান ঃ

Brief Sketch of Dr. Bhuyan's official career :

1918, July 4, to January 5, 1947. Professor of English at the Cotton College, Gauhati.

1930, May-June. He was placed on special duty at the Assam Secretariat for compiling a preliminary report on the Assam Government records.

1930-38, was on Study Leave in England, during which he worked at the India Ofice Library in London as a Ph.D. student of London University.

1940-41, Special University Officer to the Government of Assam and again in 1947.

1941-42, Inspector of School, Assam Valley Circle, Jorhat.

1946, July-August Principle, Cotton College, Gauhati.

1947, January 6, Wholetime Director of Historical and Antiquarian Studies in Assam.

1947, December. Principal of the Cotton College, which office he did not join as he was then wholetime Director of the D.H.A.S.

1948-49, Director of Public Instruction, Assam.

1949, March 31. Retired from Government Service.

1949, April 1 to March 10, 1952, Re-employed as wholetime Director of the D.H.A.S.

1954, May 1 to Feb. 21, 1957. Re-employed as wholetime Director of the D.H.A.S.

1957, February 23 to Feb. 22, 1960. Vice-Chancellor of Gauhati University.

Dr. Bhuyan has also Served as :

1921-21. Honorary Secretary of the Kamarup Anusandhan Samiti, or the Assam Research Society, Gauhati and again in 1926-29.

1928-33. Honorary Assistant Director of the Newly established Department of Historical and Antiquarian Studies in Assam.

1928-47. Corresponding Member of the Indian Historical Records Commission; and again since 1952.

1933-47. Honorary Director of Historical and Antiquarian Studies in Assam, except during Study Leave in England, 1936-38; again in 1948-49; and again from the 11th March 1952 to the 30th April 1954.

1936-38. Additional Lecture in Assamese at the School of Oriental Studies, London University.

1940. As Interim President of the Board of Trustees of the Assam Provincial Museum, Gauhati.

1948. Member of the Executive Council of Gauhati University.

1948. Member of the Appointments Slection Committee of Gauhati University.

1948-49. Member of the Court of Gauhati University; and again since 1951.

1949. President of the Committee for the Translation of the Indian Constitution into Assamese.

1952-54. Member of the Indian Parliament, Council of State.

1953. Member of the Regional Committee for the Compilation of the History of the Freedom Movement in India

1955. Member of the Gauhati University Committee for the revision of Chandrakanta Abhidhan.

1955. Chairman of the Regional Survey Committee under the auspices of the Indian Historical Records Commission.

1958. Member of the Advisory Board Hindu University Court.

1959. Member of the Publication Board of Assam.

1961. January, Member of the Board of Trustees, Indian Museum, Calcutta.

1961. March, Member of Railway Bookstalls under Northeast Frontier Railway.

1961. November 24, Chairman of the Regional Survey

Committee, reconsituted.

1962. July 12, Member of the High Power Committee for Assam for the award of Pensions.

1963. July, Central Govt. Representative on the Assam State Selection Committee on the National Awards of School Teachers in 1963-64.

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ বৈচিত্ৰ্যতা

1963. August 10 Chairman of the Advisory Committee for the Department of Historical & antiquarian studies in Assam, reconsituted.

1963. December, Member of the Committee appointed by the UGC to examine the proposal for the establishment of a Federal University for the Hill areas for Assam, NFFA Nagaland and Manipur.

Dr. Bhuyan has been awarded the following distinctions

Silver Jubilee Medal, 1935.
The title of Rai Bahadhur in January, 1963.
The Decoration of MBB in June, 1946.
The Distinction of Padmashri on the Independence Day. January 26, 1956.

Some of the records of speeches delivered by Dr. Surya Kumar Bhuyan :

Dhubri, October 1926. On the history and antiquities of Greater Assam, being the presidential address at the History Section of the Assam Sahitya Sabha session.

Poona, June 1935. On Assam, a historical survey, at the first session of the Indian History Congress.

London, Feb. 25, 1937. On Assam at a meeting of the ICS Probationers at St. James's Court, Victoria Street London.

Rome, April 16 and 22, 1937. On the culture and civilisation

of Assam, at the Institution Itallano per ii Medio ed Estremo Oriente.

Gauhati, October 24, 1939. On Mahapurush Sankaradeva the great Assamese Vaisnava Saint and Poet, at the conference of religion.

Gauhati, January 22, 1940. On Islam, at the Baqr-Id Majlis.

Gauhati, April 22, 1940. On Islam, at the Fatiha-i-Duaz-Daham Festival.

Shillong, January 26, 1941. On Swami Vivekananda, at the Quinton Hall.

Gauhati, Feb. 1941. On the military system of the Assamese people, being the fourth series of the Pratibha Devi Memorial Lectures.

Shillong, November 5, 1947. On hills-plains relations in Assam, in connection with the Hills-Plains Week

Barpeta, October 12, 1948. On Mahapurush Sankaradeva, at the five hundredth anniversary of the saint.

Gauhati, April 20, 1950. On the message of Lord Buddha, at the reception of the sacred relics of the two Cheif Disciples, Arahans Sariputte and Maha-Moggalana.

Shillong, December 2, 1950. On Assam through the ages, at a function held at the Government House under the auspices of the shillong Historical Society.

Pandu, May 24, 1951. On the message of Lord Buddha, at the Buddha Purnima Festival, held at the Pandu Railway Institute. Again on 27.5.1956.

Tinsukia, November 25, 1951. Reply to the felicitations offered by the residents of Tinsukia.

Haflong, November 27, 1951. Speech at the public reception held at Haflong.

New Delhi, May 1952. On the message of Lord Buddha, at the Buddha Purnima festival, held at the Buddha Vihara, under the presidency of Dr. K.N. Katju.

Margherita, April 6, 1952. On the message of Lord Buddha, as president of the Assam Buddha Mahasabha.

Delhi, July 26, 1952. On the history and culture of Assam, at St. Stephen's College, Delhi.

Nowgong, Sept. 13, 1952. On Assam's educational problem, delivered as prsident of the 16th session of the Assam School Service Organisation.

Imphal, Manipur, October 1952. Inaugural address at the general session of the Manipuri Sahitya Parishad.

Gwalior, December 1952. Speech as president of the Modern History Section of the Indian History Congress.

Cuttak, April 1953. On Assam-Orissa relations speech as guest of honour at the Mahabiṣhva Sammelan.

Shillong, November 1953. Speech delivered as president of the 22nd session of the Assam Sahitya Sabha.

Gauhati, May 2, 1954. On Assamese music, at the Parting Social of the Gauhati Student's Post Graduate Union.

Gauhati, Septmber 2, 1955. On Ahimsa, speech delivered at the celebration of Ahimsa Day under the auspices of Anuvrata Movement.

Jhanji, Sibsagar, February 26, 1956. On Lachit Bar Phukan, as president of the Jhanji Lachit Mela function.

Gauhati, May 24, 1956. On the message of Lord Buddha, as president at the public meeting held to celebrate the 2500th Mahaparinirvana Jayanti of Lord Buddha

Gauhati, November 11, 1959. On Forth Convocations of Gauhati University.

(ড° ভূঞাৰ পুত্ৰ বিজয়কুমাৰ ভূঞাৰ সৌজন্যত)

প্ৰশস্তিপত্ৰৰ বুকুত লুকাই থকা মানুহজন

ড° ভূঞাই Gait-ৰ **History of Assam** পঢ়াৰ পিছত অসমৰ বাদ পৰা কথাবিলাক যেনেকৈ অশেষ পৰিশ্ৰম কৰি অধ্যয়ন কৰি লিখি গৈছিল, তেনেকৈ সুধীজনে ড° ভূঞাই নিজে লিখি এৰি থৈ যোৱা অফুৰন্ত ভাণ্ডাৰসমূহ পোহৰলৈ আনিলে অসম তথা অসমীয়া জাতিৰ অশেষ উপকাৰ সাধিত যে হ'ব তাত অকণো সন্দেহ নাই।

Department of Historical and Antiqurian Studies ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ মানস-সন্তান। বহুত কষ্ট স্বীকাৰ কৰি তেওঁ এই প্ৰতিষ্ঠানটি গঢ়ি তুলিছিল। বিগত সময়ছোৱাত অসমলৈ অহা বহুজন স্বনামধন্য ব্যক্তিয়ে এই সংগ্ৰহালয়ত প্ৰবেশ কৰি নিজৰ অভিব্যক্তি প্ৰকাশ কৰি গৈছিল। ড° ভূঞাৰ নিজা আৰু পাৰিবাৰিক উদ্যোগত সংগৃহীত প্ৰায় দুশতকৈ অধিক অপ্ৰকাশিত পত্ৰ আজিও বন্ধা অৱস্থাত বিজয়কুমাৰ ভূঞাৰ হাতত সযত্নে সংৰক্ষিত হৈ আছে। ইয়াত সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ কৰ্মৰাজিৰ প্ৰশংসাপত্ৰও আছে। নিদৰ্শন হিচাপে তাৰে মাথোঁ পোন্ধৰখন ইয়াত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হ'ল—

Shri Lakshinath Bezbarua
[Eminent Assamese Literateur]

"I am delighted to go through a copy of **Assam Buranji** by the late Harakanta Barua Sadar Amin, and a copy of **Kamrupar Buranji**, compiled from manuscript chronicles, both so ably edited by Professor S.K. Bhuyan, M.A., B.L., Honorary Assistant Director, and published by the Department of Historical and Antiquarian Studies, Assam. They are scholarly editions. I am sure they will be very

useful to students of Assam history as well as the history of the Mughal Empire. It is now quite evident that the establishment of the Department of Historical and Antiquarian Studies was a move in the right direction. My heartfelt gratitude goes to those who were instrumental in bringing the Department being." [January 7, 1932]

Shri Satya Nath Bora
[Eminent Assamese Literateur]

"I am greatly delighted to read the book entitled **Ahomar Din**. It is written by Srijut Surya Kumar Bhuyan, and it is new kind of book. The condition of the people and society of the Ahom period is described here in detail. ...There is a desire on the part of all to know about past events and conditions, but these matters are not available in the histories hitherto published. ...The book is not only a historical compilation, it can also be described as a gem of Assamese literature. The diction of the this book is pure Assamese. It is a matter of great regret that most of the books published now-a-days are written in a Bengal style; we find it difficult to see books written in pure Assamese. ...These defects are very rare in Bhuyan's book. By reading **Ahomar Din** one can learn not only history, but can also acquire a knowledge of the innate forms of the Assamese language. Truly speaking, Shri Bhuyan has removed a great need of the educated section of the people. And for this we offer our sincere praise to him."
[Foreward to Prof. S.K. Bhuyan's **Ahomar Din** dated Gauhati, the 16th April, 1918. Translated from Assamese.]

Shri Benudhar Sharma

[On Shri Surya Kumar Bhuyan's contributions published in Assamese magazines]

"Those who have read the articles and poems of Shri Bhuyan in the pages of the several Assamese monthlies have been able to realise the sweetness of his language. the depth of his thought, and picturesquencess in the description of beauty. It is needeless to say more about his life of Gokhale. Bhuyan is like the moon in the firmament of Assamese literature growing from one phase to another in the bright forthnight. We pray to God that he may live long, and the light of his genius may spread over the whole earth."

[**Assam Bilasini**, Jorhat, a weekly paper, dated Bahag 12, 1838 Saka, or April 26, 1916 A.D. Translated from Assamese]

Dr. Maheswar Neog

[Lecturer in Assamese, Gauhati University, on Dr. Bhuyan's **Studies in the Literature of Assam**]

"**Studies in the Literature of Assam**' has come as a welcome collection of Dr. S.K. Bhuyan's literary essays, most of which are already in the rank of classical writing. The paper on Assamese Historical Literature is the first attempt at a connected and critical account of the vast wealth of Buranjis. Besides studies in periods, patterns and personalities in Assamese literature, this attractively produced volume including two essays on the literature of the Khasis and the Manipuris. Dr. Bhuyan's exhaustive review of the chronicle of Tripura will be found extremely valuable in view of the newly developing relations between this State and Assam. Professor Bhuyan's style of writing, easy and lucid, makes for happy reading."

[Gauhati, April 15, 1956]

Sir Michael Keane
[Governor of Assam, 1932-37]

A.

"The interest aroused both within and without the Province of Assam by the publication of the first Bulletin of the Department of Historical and Antiquarian Studies is amply illustrated by the appreciations quoted, in the second Bulletin which itself contains a striking record of achievement.

Despite the financial difficulties of the intervening period the Department has not only published several books of great interest to the student of Assam–– among which Professor S.K. Bhuyan's **Tungkhungia Buranji** deserves special mention— but has broken a great deal of ground in the collection and preparation of numerous old manuscripts.

Not the least proof of the Department's fair prospects for a long career of increasing utility is to be found in the promise which it has secured so early in the day, of funds for a permanent home from the generous hands of Rai Bahadur Radhakanta Handique.

The services of the first Director, Mr. A.H.W. Bentinck, C.I.E., whose wise organisation ensure so successful a beginning, have been lost by retirement, but in Prof. S.K. Bhuyan the Department has found a successor of unusual deligence and enthusiasm, with a capacity for making dry bones live.

Under his guidance, and with the assistance of his corps of willing workers, I have every confidence that it will carry on the fair promise already shown, and will continue to attract the support, in labour and money, of all who have

the storied past and the hopeful future of Assam at heart." [Introduction of Bulletin II of the Department of Historical and Antiquarian Studies in Assam. Government House, Shillong, 15th February 1934]

B.

"I need to add only the fewest possible words to the full exposition just given by Professor Bhuyan for the aims and objects of the work of the Department of Historical and Antiqurian Studies in Assam. Listening to the record of what has been done by this Department which was established only in 1928, one cannot but be impressed and astonished at the scope and variety of the work accomplished in so short a time, and if so much has been done in 7 or 8 years, what a magnificent promise the future holds. It is a remark repeated time after time by historical writers of the past that notwithstanding her ancient culture and civilization India provides the most scanty authentic and especially written material in the field of early history. Assam has reason to be proud that the reproach applies least of all to her. She is one of the few provinces that has her own native historical written records going back hundreds of years. It is therefore appropriate that the study of history should make a special appeal to the people of this Province and that historical research should be given here a habitation and a home. The present time is particularly fitting for this development. The historical treasures of Assam are almost a modern discovery. They lay hidden for centurires within a land that was itself a hidden land. ...You will see that an inexhaustible field of research opens up before the historical, antiquarian and ethnological scholar...

But already the Department has begun to spread its wings to a wider air. ...All this is right and proper. The Department should be as wide as the Province... Its activities should embrace both Valleys and all the Hill. Its should be the depository of any and every historical record for the whole

Province.
The Department has been singularly fortunate in the men who guided its infant steps. That fine educationist, Mr. Cunningham, whom we were glad to welcome back for a brief visit recently and whose lucid report on a University for Assam, was the first to prepare a scheme for an Historical Department. This scheme my predecessor, Sir Laurie Hammond accepted and welcomed. The Department found in Mr. Bentinck its first Director an able administrator and an enthusiastic worker.
When Mr. Bentinck left India the good fortune, the Department did not desert it. Rai Bahadur Professor Surya Kumar Bhuyan was ready to assume the Director's mantle. The Professor unites energy with scholarship, method with enthusiasm, and under his care the Department fresh progress almost daily. The ceremony at which we are present today had its roots in the Director's activity. He found in Rai Bahadur Handique a man of lofty public spirit as well as a generous patron of literature.
The Rai Bahadur had already done much for his native Jorhat, and now the donation of this building and all that it stands for well preserve his name and the name of his wife to times when the work and names of most of us will be forgotten. I am glad to have the opportunity of expressing publicity to the Rai Bahadur the gratitude of us all."
[Speech delivered in performing the opening ceremony of the Narayani Handique Hisrotrical Institute, Gauhati, on April 4, 1936]

Sri Gopinath Bordoloi
[Chief Minister and Minster of Education, Assam]

"Dr. Bhuyan, it would be admitted by any one who has studied his activities closely, is an expert in the modern

development of ancient studies, and is a person who is known inside and outside Assam. ...He is considered to be a very learned man and one of those who had done reserch work for the building up of the history of the Ahom and Mughal periods of Assam, and of Indian history."
[In the Session of the Assam Legislative Assembly held on September 20, 1946]

Professor Humayun Kabir
[Minister for Cultural Affairs and Scientific Research, Government of India]

"I visitied the Narayani Handique Historical Insitute in the company of Srijut Mahendra Mohan Choudhury and Mr. Handique, Vice Chancellor of Gauhati University. I was greatly impressed by the work which Dr. Bhuyan and his colleagues have done so devotedly and unostentatiously. I hope their spirit will impress generation of young scholars and contribute to the enrichment of our knowledge of Assam and the rest of the country. From work already published by Dr. Bhuyan it is clear that Assam has a very rich historical literature and can contribute much to our knowledge of the past. I congratulate the Institute for the work already done and wish it very great success in its future endeavours."
[After visiting the D.H.A.S. on May 5, 1949]

Dr. Rajendra Prasad
[President of India]

"Dr S.K. Bhuyan was good enough to show me some of

the most valuable illustrated manuscripts and also some of the publications relating to Assamese history. I was very much interested in all that I could see within the very short time I had, and I am only sorry that I could not give more time. His work deserves all help both from the public and the Government, and I hope it will not be allowed to suffer for want of it. I wish him all success in his work."

[After examining the collections and publications of the D.H.A.S. on board the steamer. S.S. Persian, at Gauhati, on October, 28. 1950]

Dr. Banikanta Kakati

[Professor of Assamese, Gauhati University]

"Dr. S.K. Bhuyan hardly needs an introduction. As the provincial Director of Historical and Antiquarian Studies in Assam, as a frequent contributor of original historical articles in numerous learned periodicals, as a scholarly editor and translator of old Assamese chronicles and as an author of numerous original compositions in English and Assamese, this is a valued name in the noted centres of historical studies in India. ...Some of his original Assamese compositions have already been recognized as classics having been for many years running as text-books for several examination of the Universities of Calcutta, Dacca, Benares and Gauhati. ...With immense labour Dr. Bhuyan has unearthed a vast mass of unused materials from the original sources. Under the auspices of the research Institute of which is in sole charge, he has edited several original documents with all the requirements of a modern scholarly publication. Dr. Bhuyan has never spared himself for a due appreciation of the materials that came into his hands. ...It must be admitted that in spite of the limitations under which he is labouring, Dr. Bhuyan has been able to

rouse interst in Assamese history and civilisation among eminent historical scholars in India and Europe."
[Introduction to **The Bibliography of the Works of Dr. S.K. Bhuyan**, dated February 9, 1951]

Professor C.V. Raman
[Nobel Laureate, F.R.S.]

"It was a piece of good fortune for me to have met Dr. Bhuyan today and to have been shown by him the historical and artistic treasures housed in the Department of which he both the head and architect. The record of publications put forth by him during these years is a most remarkable and impressive one of which any University might justifiably feel proud."
[After visiting the D.H.A.S. on February 5 1952]

Shri Jawaharlal Nehru
[Prime Minister of India]

"Dr. Bhuyan has kindly shown me some of the manuscrpits that he has in his collection. They were remarkable and undoubtedly valuable from the historical point of view. I have not seen the whole collection, but it seems to me clear that this collection is of considerable value. A number of publications has been issued; more await publication. I hope this good and important work will continue and will received the help it deserves."
[After examining the collections of the D.H.A.S. at Raj Bhavan, Shillong, on October 19, 1952]

Dr. Suniti Kumar Chatterji

[Emeritus Professor, Calcutta University, and Chairman of the West Bengal Legislative Council]

"This institution is quite a national one and is unique in its collection of old manuscripts from Assam. ...The Department has as its presiding spirit Dr. Bhuyan his labours in gathering the collections and in editing and commenting upon them, particularly the rich mass of Buranjis or historical literature in Assamese. Assam has so long remained isolated from the rest of India, but with researches of Dr. Bhuyan, with the help of the materials collected by him, the place of Assam in the history and culture of India may be said to have been fully indicated."
[After visiting the D.H.A.S. on may 7, 1954]

Sir George Abraham Grierson

[On reading the English translation of Prof. S.K. Bhuyan's Assamese poem on him written for incorporation in a Commemoration Volume presented to him by the Linguistic Society of India]

"Permit me to thank you heartly for your contributing that charming Assamese poem to the Commemoration Volume now being issued under the auspices of the Linguistic Society of India. Your general language is far more than I deserve. As some time muse necessarily elapse before the volume can be printed, Mr. Woolner has been good enough to allow me to see it in manuscript, so that I had the priviledge of reading and admiring your kind words before their publication. I can tell you how deepl · I am touched

by this token of affection from my friends and fellow-workers and how unworthy I feel of all the kindly learning that has been lavished upon me."
[Rathfarnham Camberley, Surrey, England, letter dated July 31, 1931. The poem is in **London Memories**, Chapter II]

Mr. F.W. Sudmersen

[The first Principal of the Cotton College, Gauhati, 1907-26]

"I must write to let you know the intense pleasure your article in the Cotton College Jubilee Volume gave me. The whole volume was an excellent production, and I have already wirtten my appreciation to the editor Dr. Heramba Kanta Barpujari. Throughout my services to the College have been more than abundantly recognised, and the reading of these kindly references has moved me very deeply. I greatly enjoyed your personal remarks, and the stories you have told of pranks and escapades of which I was perforce in ignorance. And your references to the many professors of the College who served in my time, most of whom have passed away, show a knowledge and understanding which reveal your own generous character. Your own distinguished career with the crowning achievement of the Doctorate of London University is a record of proud accomplishment of which the College claims a share of contribution gratefully acknowledged. I am glad to see that you have attained a position of dignity and usefulness in which your talents for research have a rich for their employment."
[Woodcock Farm, Nutley, Sussex, England, dated April 5, 1952. Dr. Bhuyan's article in the Golden Jubilee Volume was entitled 'Cottonian's Reminiscences, 1909-11']

Shri Jairamdas Doulatram

[Governor of Assam, to Maulana Abul Kalam Azad, Union Education Minister, introducing Dr. S.K. Bhuyan]

"I am giving this letter to Dr. S.K. Bhuyan, M.A., B.E. (Cal.) Ph.D. (Lond.), D.Lit. (Lond.), who was recently awarded the honorary degree [Not honorary, but after passing the prescribed examination] of Doctorate of Literature by the London University, because of his very conspicuous service in the field of historical research. He has been a worker in the field for many years and has built up a fine reputation as a historian and a research scholar in Assam. He has produced a number of publications, and from such contacts and I have had with him I can see that he goes fairly deeply into the problems he studies, and is a very painstaking and careful historian.

"He retired recently as Director of Public Instruction in Assam, and has since then been appointed the Director of Historical and Antiquarian Studies in Assam."

"The Congress party has selected him as a candidate for election to the Council of States, and he has been declared successful. He has also attended some of the national gatherings of eminent historians on several occasions.

I am suggesting him seeing you so that you might come in contact with some people from our State who have the capacity of rendering service in various spheres. I expect that you will also make the same favourable impression about him as I have done."

[Raj Bhavan, Shillong, May 4, 1952]

Tinsukia Bengali Association of the National Chamber of Commerce

[In the Address of Felicitation presented to Dr. Bhuyan on his obtaining the D.Lit. Degree of London University.]

"We, on behalf of the Tinsukia Bengali Association of the National Chamber of Commerce, accord you our heartiest felicitations for your obtaining the much-coveted degree of Doctor of Literature from the University of London."

"Your painstaking studies and researches in the field of the Ancient History of the country, your diligent work for the establishment of the institution for Historical and Antiquarian Studies, your unceasing efforts to unravel the past glories of the State of Assam, have amply proved your scholarship, which has prompted the University of London to confer upon you its highest insignia.

"We will be failing in our duty if we do not mention the voluminous works of yours in the field of Assamese literature which have greatly enhanced the prestige of the nation as a whole.

"We pray to God to grant you a long life and buyoant spirit to enable you to enrich the country with further contributions, and to afford facilities to the younger generations to follow your footsteps."

[Members of the Association. Tinsukia, 25.11.51]

[ড° ভূঞাৰ অপ্ৰকাশিত 'Bound up Volume' আৰু প্ৰশান্ত চক্ৰৱৰ্তী, কান্তৰভূষণ নন্দী সম্পাদিত ফিনিক্সৰ সৌজন্যত ।]

সত্য-সুন্দৰৰ অনন্ত যৌৱন

জনম কবি সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই 'আপোন সুৰ'ত কৈছিল ঃ

বিশ্বৰ লগত যত ভাবৰ বন্ধন।
সেয়ে মোৰ জীৱনৰ ধৰ্ম সনাতন।।

বাস্তৱিকতে কবিৰ মনত ভাহি থকা এই ধাৰণা বাস্তৱত পৰিণত হৈছিল। দেশ-বিদেশৰ অনেক গুণী-জ্ঞানী ব্যক্তিৰ সৈতে যোগাযোগ ৰক্ষা কৰি কবিয়ে নিজৰ জীৱন ধন্য কৰিছিল। কবিৰ এই সহৃদয় অন্তৰে ইয়াৰ মাজতে অন্য এখন বুটা বছা আকাশ নিৰ্মাণ কৰি লৈছিল। ইয়াতেই তেওঁ পাতি থৈ যোৱা 'কানন'ত বসন্তৰ সমীৰে আজিও ঢৌ খেলি আছে। আমিহে জনাৰপৰা বঞ্চিত হৈ ৰ'লোঁ অতদিনে।

তিনি গৰাকী বৰেণ্য ব্যক্তিৰ চমু পৰিচয় ঃ

Acharyya, Dhireswar, Mahamahopadhyaya

His fame as an erudite Sanskrit scholar had spread far beyond the frontier of Assam. He was one of the last landmarks in the field of Sanskrit learning in Kamarupa. Those who came in contact with him felt at one the impress of his personality and scholarship. Soon after I joined the teaching staff of the Cotton College, he came to our house one day on invitation, and he instructed my wife on the duties of a householder. The words he uttered appeared as if they emanated from the lips of an Indian Rishi of old. His pupil Pundit Kamakhya Charan Bhattacharyya Vyakarantirtha compiled a biography of the Mahamahopadhyaya at my instance, and as Director of the Department of Historical

and Antiquarian Studies I was instrumental in making the preliminary arrangements for the publication of his treatise on Sanskrit prosody entitled **Vritta-manjari**.

Agarwala, Ananda Chandra

In the early years of this century Mr. Agarwala lived for some time in our neighbourhood at Nowgong as a junior officer of the Police Department. He had already established his reputation as a poet, and he possessed a good library of Assamese books including the old volumes of the magazines **Jonaki** and **Bijuli**. He was a frequent visitor to our house, and his conversation with my father mainly related to Assamese literature, specially with reference to the activities of the Assamese students of Calcutta. My first inquisitiveness and interest in Assamese literature were roused by listening to these conversations. I met him again at Gauhati and Dhubri when he was at the height of his official career. His love of Assamese literature and of Assam's glorious past never deserted him even when he was engrossed in the arduous responsibilities of his office.

Agarwala, Chandra Kumar

Mr. Agarwala, Hemchandra Goswami and Lakshminath Bezbarua constituted the triumvirate who in their College days at Calcutta fought valiantly in the cause of the Assamese language to protect it from the onslaught that it was a mere patois of Bengali. They edited and published the magazine **Jonaki** which in a way laid the foundation of modern Assamese literature. Agarwala was also a poet, and his poems are still popular. He lived at Gauhati in our immediate neighbourhood. His patriotic bent of mind, and more specially, his zeal for the promotion of Assamese literature remained unabated till the end.

"জীৱন সংগীতময় সৃষ্টি বিতোপন
অমৃতৰ ৰহঘৰা সুৱলা শাসন।
কবিৰ ধাউতি ধৰা সৌন্দৰ্যৰ থ'ল
তাত যেন ফুলি উঠে প্ৰেম শতদল।"

ইংৰাজী সাহিত্যৰ ছাত্ৰ জনম কবি ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ সঠিক মূল্যায়ন যেন আজিও নহ'ল। সেয়ে হোৱা হ'লে বুৰঞ্জীবিদ হিচাপে একাষৰীয়াকৈ থৈ তেওঁৰ জীৱনাদৰ্শ উপলব্ধি কৰাৰপৰা আমি বঞ্চিত নহ'লোঁহেঁতেন। আজিৰ সময়ে সেয়েহে নতুন প্ৰজন্মক আহ্বান জনাইছে ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ জীৱনৰ সামগ্ৰিক মূল্যায়ন হওক।

"জীৱন গছৰ পুলি নৰ সি পুলিৰ মালী
আশা তাৰ সঞ্জীৱনী পানী।" ('আশা')

কবি ভূঞাই নিজেই আমাক কৰ্তব্যৰ আহ্বান জনাই গৈছে ঃ

"আঁহা সবে মিলিজুলি নিজ ক্ষুদ্ৰ স্বাৰ্থ ভুলি
আঁহা কৰোঁ অসমৰ মহিমা কীৰ্তন,
সুঁৱৰি প্ৰাচীন কীৰ্তি ইটো-সিটো মিলি-পিতি
আঁহা সবে কৰোঁ দেশ মংগল সাধন।"

জীৱন মাধুৰী ঃ সোঁৱৰণিৰ অন্য এটি অধ্যায়

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই **Some Literary Reminiscences** নামেৰে এখন ক্ষুদ্ৰ কিতাপ প্ৰকাশ কৰি থৈ গৈছে। ১৯৫৪ চনতে গুৱাহাটীৰ প্ৰাগজ্যোতিষ গ্ৰন্থশালাৰদ্বাৰা প্ৰকাশিত ৬৪ পৃষ্ঠাৰ এই সৰু পুথিখনে ড° ভূঞাৰ জীৱনৰ কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ অধ্যায় পোহৰলৈ আনিছে। লক্ষ্ণৌ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বুৰঞ্জীৰ 'এমেৰিটাছ প্ৰফেচাৰ' ড° ৰাধাকুমুদ মুখাৰ্জীৰ প্ৰাক-কথনসহ একপ্ৰকাৰ আত্মজীৱনীমূলক দুৰ্লভ এই গ্ৰন্থত তেওঁ অনেক কথাৰ মাজতে জীৱনৰ আদিছোৱাত লগ পোৱা অনেক ব্যক্তি বিশেষৰ নাম উল্লেখ কৰিছে। সেইবিলাকৰ ভিতৰত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, পদ্মনাথ গোহাঁঞি বৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালা, হৰিবিলাস আগৰৱালা, কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্য, সত্যনাথ বৰা, নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ আৰু ভোলানাথ বৰুৱা। তেওঁলোকৰ আদৰ্শ আৰু কথা-বাৰ্তাই প্ৰেৰণা দিয়াৰ কথাও লেখকে ইয়াত বিনম্ৰতাৰে স্বীকাৰ কৰিছে। তেওঁ ১৯১১ চনৰ ডিচেম্বৰত অনুষ্ঠিত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ কলিকতা অধিৱেশনত উপস্থিত থাকি ৰবীন্দ্ৰনাথৰ প্ৰখ্যাত 'জন-গণ-মন অধিনায়ক' গানটো গোৱা শুনিছিল। তেতিয়া ই ৰাষ্ট্ৰীয় সংগীত হোৱা নাছিল। ড° ভূঞাই গোপালকৃষ্ণ গোখলে, গুৰুদাস বেনাৰ্জী, মদনমোহন মালব্য, ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ, এনি বেচান্ত আদি অনেক খ্যাতনামা ব্যক্তিক দেখা পাইছিল, তেওঁলোকৰ বক্তৃতা শুনিছিল।

ড° ভূঞাৰ উল্লিখিত এই দুৰ্লভ পুথিখনে তেওঁৰ সাহিত্যৰ প্ৰতি থকা গভীৰ অনুৰাগ, প্ৰাচীন অসমৰ বুৰঞ্জী-চৰ্চাকে লৈ জীৱনৰ বিচিত্ৰ অভিজ্ঞতা আৰু কৰ্মৰাজিৰ জানিবলগীয়া পৰিচয় দাঙি ধৰিছে। D.H.A.S.(Departement of Historical and Antiquarian Studies of Assam)-ৰ দৰে অনুষ্ঠানৰ গধুৰ দায়িত্বৰ বোজা মূৰ পাতি লৈ কৰ্মব্যস্ত জীৱনত আগুবাই যোৱা তেওঁৰ জীৱনৰ লক্ষ্য, আদৰ্শ তথা বৃত্তিক বাস্তৱিকতে শলাগিবলগীয়া। তেওঁৰ নিজৰ ভাষাত ঃ "to acquaint the world with the good and beautiful things of Assam, and to make my countrymen consicous of their strength." অসম বুৰঞ্জীৰ অনুসন্ধান আৰু অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ কিমান ধৈৰ্যশীল আছিল, কিমান দায়বদ্ধ

আছিল তলত উল্লেখ কৰা তেওঁৰ নিজা কথাকেইআষাৰে প্ৰমাণ কৰিব ঃ

Sources of Assam History : It was in this period that I searched for and studied all the extant materials throwing light on the Hindu period of Assam History, on Assam's conflicts with the Mughals, and on Assam's relations with the East India Company.

It was not difflcult for me to realise that Assam being an ancient kingdom, having extensive relations with other countries of India, there must be references to Assam in the records and inscriptions of those countries. The results of my study were embodied in a long article entitled 'Glimpse into the History of Ancient Kamarupa in the Inscriptions of Northern India'. My main source of information was J.B. Fleet's Collection of inscriptions. This article was published in the **Assam Sahitya Sabha Patrika**, and it has been incorporated in **Buranjir Vani** which has recently been published, I also compiled a treatise on the copper-plate and stone inscriptions of Assam. It was submitted to Mr. K.N. Dikshit who arranged to get it published in the **Indian Antiquary** which, however, became defunct soon afterwards. My Study of the Kashmir Chronicle **Rajatarangini**. translated into English by Sir Aurel Stein, resulted in the compilation of the story of Queen Amritaprabha, daughter of a king of Kamrupa, and the consort of King Meghabahana of Kashmir. It was first published in the **Awahon**, Its English version has since been published in all the leading periodicals of India as the fact about Assam's link with Kashmir in the remote ages is a matter of great significance. It may be said that my study of the inscriptions of Northern India and **Rajatarangini** as source materials of Assam History represented the first attempt in that direction.

Srijut Benudhar Sharma had obtained from England a chronicle of the Muslim rulers of Delhi known as **Padshah-Buranji** compiled in Assamese sometime in the latter part of the seventeenth century. I was surprished to see that the Assamese

had realised the necessity of such a chronicle, and that they had taken interest in countries far remote from their own land. I translated into English a portion of the Chronicle containing the description of the Naoroza festivites of the reign of Emperor Shah Jahan. I showed this piece to Prof. Khuda Buksh during his visit to Gauhati in December 1927. He became greatly interested, and he asked me to write an article describing the character and contents of the chronicle. I worked day and night, studied all available literature on the Muslim rulers, and wrote an article running to more than one hundred foolscap pages, under the title 'New Lights on Mughal India from Assamese Sources', and sent it to Prof. Khuda Buksh in the middle of January 1928. He sent it to Mr. Marmaduke Pickthall, editor of **Islamic Culture**, Hyderabed, Deccan, where it was published serially in 1928-29. In November 1928, I met Sir Mahammad Iqbal, the poet, at a tea party in Lahore, and he asked me to translate the whole **Padshah Buranji** into English. The translation was also published in **Islamic Culture** in 1933-34. The Assamese version was subsequently edited by me and published by the K.A.S. in 1935; and the English articles have been published in book-form by the D.H.A.S. in 1947 under the title **Annals of the Delhi Badshahate**. My Mughal studies led me to compile an exhaustive account of Mir Jumla's invasion of Assam, both in English and Assamese. In 1950, I compiled an account of Ramani Gabhoru, the Assamese princess who was married to Sultan Azamtara, son of Aurangzeb. It has been published a few months ago. The Assamese chronicles throw ample light on the Mughal was of Assam and my object has been to bring the Assamese versions of the conflicts to the notice of Indian Scholars.

তদুপৰি তেওঁ কৈছিল ঃ

"As for myself, I am at the service of the country till the last breath of my life, and I need your blessings at this hour that I may

serve you long, and that faithfully." (**Some Literary Reminiscences**, Page 44)

ড° ভূঞাই গ্ৰন্থখনৰ শেহৰ ফালে কৰ্মযোগী মানুহৰ কামৰ উন্নতিত হেঙাৰ হৈ থিয় দিয়া জীৱনৰ সাতটা প্ৰতিবন্ধকৰ (**The Seven Hindrances**) কথা ব্যাখ্যা সহিত উল্লেখ কৰিছে। সেয়া হ'ল Centrifugal Pressure, Expectation of Praise, Behaviour of Friends, Inordinate Ambition, Vigilance over Other's Defects, Jealousy আৰু Worries. এই কথাবিলাক আমাৰ সকলোৰে বাবে প্ৰেৰণাদায়ক অথবা ৰোগ নিৰাময়ৰ অন্যতম প্ৰতিষেধক ঔষধৰ দৰে। মানুহৰ জীৱনদৰ্শন, দৃষ্টিভঙ্গী অথবা জীৱনটোক আমি কেনেকৈ অৱলোকন কৰিছোঁ তাৰ ওপৰত থকা ইয়াৰ প্ৰভাৱৰ কথা তেওঁ **The Seven Hindrances** নামৰ ১৩ পৃষ্ঠাৰ ক্ষুদ্ৰ পুস্তিকা(প্ৰকৃততে A talk broadcast from the A.I.R. Gauhati, on October 22, 1953, in the series 'Life as I see it" and published in the **Assam Tribune** of Nov 3, 1953)খনত কৈছে ঃ "A man's view of life, or the way in which he sees life, sheds its influences, visibly and invisibly, on all his thoughts, utterances and actions."

এই সম্পৰ্কত আমাৰ বক্তব্য বাহুল্য নকৰি পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থৰ প্ৰাক-কথন হুবহু তুলি ধৰা হ'লঃ

Foreword

By Dr. Radha Kumar Mookerji, M.P., M. A., Ph.D., Hony. D.Litt., F.A.S.B., Emeritus Professor of History, Lucknow University.

I feel very happy that I have been requested by Dr. Suryya Kumar Bhuyan, M.P., to write the Foreword to his book **Some Literary Reminiscences**. Dr. Bhuyan needs no introduction as his contributions to the literature and history of Assam are well known in India and abroad. He has illuminated many a dark space in the history of his people, and has helped us to know more about a little known but very important State of India. His work is marked by a high degree of enthusiasm and idealism which alone can make the dry bones of history live and bring before our eyes once again the buried past.

The redeeming feature of Dr. Bhuyan's historical activities

is the steadfastness and tenacity with which he has pursued his object formulated so early as his school days in Shillong. His mission in life, to quote his own words, has been "to acquaint the world with the good and beautiful things of Assam, and to make my countrymen conscious of their strength."He took up the profession of a College Teacher in preference to other lucrative careers. He was a teacher of English Literature, but historical pursuits engaged his attention more and more. This led him to proceed to England for higher study and research even when he was middle-aged.

The handicaps experienced by a lonely scholar, working without the facilities offered by a well organised institution, led him to devote all his energy in the building up of the Assam Government Department of Historical and Antiquarian Studies which has now got a large collection of manuscripts and rare books on Assam, and has to its credit several valuable publications throwing light on Assam's history and literature. The Buranji's or chronicles which constitute a special cultural heritage of Assam are helpful as sources not merely of Assam's History but also of Indian History as a whole. Dr. Bhuyan has edited a number of select chronicles with critical introductions in English, and has brought out complete English translations of some of them. The publications have been favourably reviewed in oriental Journals in India and abroad; and several historians in India have used them as materials for their own works. The collections of the aforesaid Department have been examined and appreciated by eminent persons like Dr. Rajendra Prasad, Shri Jawaharlal Nehru and Professor S. Radhakrishnan. The development of this Department has been the most conspicuous achievement of Dr. Bhuyan, and the late Sir Edward Gait rightly described him as its 'life and soul'. It was in the fitness of things that Dr. Bhuyan was invited to preside over the Modern History Section of the Indian History Congress at Gwalior last year of

which I was the General President. The Assam Sahitya Sabha similarly honoured him by making him the President of its session held recently at Shillong.

These pages of Dr. Bhuyan's reminiscences are valuable as giving a picture of the difflculties which best the path of a historical researcher, and of the manner in which he himself has surmounted them by keeping fast to his purpose under all circumstances and against heavy odds. How he has been able to achieve success in his work by overcoming all hindrances has been very realistically delineated by him towards the end of his book. Dr. Bhuyan's singleminded devotion to the chosen mission of his life has added a charm to this work which reads like a literary classic with an appeal which is at once local and universal.

An interesting feature of the book is its account of the extensive contacts made by Dr. Bhuyan with scholars of both India and Europe; and this is in itself very creditable to one who began as a solitary scholar working in a remote corner of India. This is no doubt due to the innate charm of his personality and winning manners.

I whole-heartedly commend this work to the attention of scholars and all those who are interested in the great contributions made by Assam towards India's history and culture through the ages of which a most competent exponent has been Dr. Suryya Kumar Bhuyan.

Radha Kumar Mookerji

24, North Avenue
New Delhi, The 23rd Dec. 1953.

সংকলক-সম্পাদক ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

বৰফুকনৰ গীত ঃ নৰ্বৈ পৃষ্ঠাৰ এই সৰু গ্ৰন্থখনিত ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই বহুত কষ্ট কৰি মগনীয়া গায়ক এজনৰপৰা ধৰি লৈ এটি গীত লিপিবদ্ধ কৰি ৰাখিছে। এটা ঐতিহাসিক গীত। সম্পাদক ড° ভূঞাৰ ভাষাত "বৰফুকনৰ গীতটি অসমীয়া জাতিৰ অন্তৰ ভেদি ওলোৱা; সেই দেখি ইয়াৰ ভাষা মৰ্মস্পৰ্শী নিভাঁজ বিশুদ্ধ অসমীয়া ভাষা। ই আমাৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি অমূল্য সম্পদ।" 'বৰফুকনৰ গীত'ৰ মাজত অনুসন্ধিৎসু পাঠকে বিচাৰি পাব অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰতি থকা ড° ভূঞাৰ গভীৰ ৰাপ আৰু আগ্ৰহৰ পৰিচয়। অসমীয়া বেলেড নামেৰে পৰিচিত এই গ্ৰন্থ ১৯৫২-৫৩ চনত আই-এ, আই-এছচি. পাঠ্যক্ৰমৰ অন্যতম বিষয় আছিল।

শৰাইঘাটৰ সুবচনী ঃ শৰাইঘাটৰ যুদ্ধ হোৱাৰ সময়ত আহোম স্বৰ্গদেউসকলে, ডা-ডাঙৰীয়াসকলে, সেনাপতিকে লৈ বিষয়াকলৈ কৰা বাণীসমূহ ইয়াত সংগৃহীত কৰি বান্ধি ৰখাৰ প্ৰয়াস দেখা যায়। ঐতিহাসিক ঘটনাৰ ইয়ো এক ঐতিহাসিক তথ্য। গ্ৰন্থৰ পাতনিত সংকলক-সম্পাদক ড° ভূঞাই কৈছে, "শৰাইঘাটৰ সমৰ সংকট অৱস্থাত অসমীয়া নেতাসকলে কোৱা কথাসমূহৰ মূল্য অধিক। সেইদেখি এই বচনসংগ্ৰহৰ নাম দিয়া হ'ল 'শৰাইঘাটৰ সুবচনী'।" দূৰদৃষ্টিসম্পন্ন ঐতিহাসিক হিচাপে ড° ভূঞাই এটা সুন্দৰ কাম কৰি থৈ গ'ল।

এনেকৈয়ে ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই সংকলন কৰি সম্পাদনা কৰা গ্ৰন্থৰাজিয়ে আমাৰ সাহিত্যৰ ভঁৰাল আজি চহকী কৰিছে।

ৰাজ্যসভাৰ সদস্য ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা আছিল স্বাধীন ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰথম ৰাজ্যসভাৰ সদস্য। ১৯৫২ চনৰ মে' মাহৰপৰা ১৯৫৪ চনৰ এপ্ৰিল মাহ পৰ্যন্ত ৰাজ্য সভাত কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰা ড° ভূঞাৰ সময়ছোৱা লক্ষ্য কৰিলে, ৰাজ্যসভাত দিয়া তেওঁৰ ভাষণ পৰ্যালোচনা কৰিলে দেশ আৰু জাতিৰ প্ৰতি থকা তেওঁৰ দায়বদ্ধতা আৰু সমাজ-চেতনাৰ এখন সুন্দৰ ছবি আমাৰ চকুৰ আগত ভাহি উঠে। তেওঁৰ এই ভাষণবিলাকত প্ৰতিফলিত হৈছিল নৱ প্ৰতিষ্ঠিত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কথা, অসমত নাৰীশিক্ষাৰ প্ৰসাৰ তথা গুৱাহাটীৰ সন্দিকৈ মহিলা মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰতি চৰকাৰে আৰ্থিক অনুদান আগবঢ়োৱাৰ কথা, অসমৰ চাহ-শ্ৰমিকসকলৰ কথা, বানপীড়িত অসম ৰাজ্যৰ কথা ইত্যাদি। চৰকাৰী চাকৰিত থাকিও দেশৰ স্বাৰ্থত উত্থাপন কৰা বিষয়বস্তুৰ ভাষণে স্বাভাৱিকতে চৰকাৰৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছিল।

"...The newly established University at Gauhati is crippled in its progress for want of funds. Expansion has becomes impossible and the buildings which can be created with the funds available now will rarely meet the actual needs... The University can be developed, fund permiting, into a centre where intellectuals of Eastern India of both the categories, advanced and backward, can meet their compatriots from other parts of the Union for the study of that unique civilisation which has sprung and grown on the banks of Brahmaputra, representing the best that can be given by the culture of the Aryans and the habits and customs of the non-Aryans tribes. The University may ultimately grow into a Purba Bharati, as a torch to illuminate the corners of Eastern India."

(১৯৫২ চনৰ ১৬ ডিচেম্বৰত প্ৰদত্ত ভাষণৰ অংশ বিশেষ)

দেশপ্ৰেমিক ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা অসমৰ এটি চিৰপৰিচিত নাম। ইতিহাসবিদ হিচাপে তেওঁৰ নাম জন্মভূমি ভাৰতৰ উপৰি দেশে-বিদেশে অম্লান হৈ বিয়পি আছে। বিন্দু মাত্ৰ সময়ৰ অপচয় নকৰি বুৰঞ্জী-সাহিত্যৰ যি এক মেটমৰা ভাৰ আমাৰ কান্ধত এৰি থৈ গ'ল সিয়েই তেওঁক চিৰকাল অমৰ কৰি ৰাখিব, তাত সন্দেহ নাই। জীৱনকালত এক কিংবদন্তিত পৰিণত হোৱা এক অনুষ্ঠান সদৃশ সফল কবি, সাহিত্যিক, শিক্ষক, শিক্ষাবিদ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দ্বিতীয়গৰাকী সফল উপচাৰ্য ড° ভূঞাৰ জীৱনপৰিক্ৰমাৰ বৰ্ণাঢ্য ব্যক্তিত্ব সঁচাকৈয়ে অতুলনীয়। দুৰ্নীতিৰ বহু উৰ্ধত থাকি জীৱন অতিবাহিত কৰা ড° ভূঞাই উত্তৰ পুৰুষৰ বাবে এৰি থৈ যোৱা অম্লান আদৰ্শই যুগে-যুগে আমাক অনুপ্ৰাণিত কৰিব তাত সন্দেহ নাই। তেওঁ এৰি থৈ যোৱা পথত গৱেষক-ছাত্ৰসকলে লাভ কৰিব গৱেষণাৰ সহায়ক বহুতো অভিনৱ সমল।

সামগ্ৰিক বিচাৰত এইগৰাকী বহুমুখী প্ৰতিভাসম্পন্ন মনীষী আছিল প্ৰকৃততে দেশপ্ৰেমিক। তেওঁ নিজৰ দেশক প্ৰাণভৰি ভাল পাইছিল। অসমৰ প্ৰাচীন ঐতিহ্য, সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ প্ৰতি আছিল গভীৰ শ্ৰদ্ধাশীল। তেওঁ আছিল প্ৰকৃত মানৱতাবাদী। বেলেগে এই কথা অৱশ্যে আমি ক'ব নালাগে; তেওঁৰ লেখাসমূহৰ মাজতে ইয়াৰ স্বাক্ষৰ অম্লান হৈ জিলিকি আছে। তেওঁ অসমৰ সম্মোহিত গুণ, সৌন্দৰ্য তথা ইয়াৰ ঐতিহ্যৰ প্ৰতি নিজে মুগ্ধ হোৱাই নহয় অসমৰ বাহিৰৰ লোককো ইয়াৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। এই ক্ষেত্ৰত তেওঁৰ তীক্ষ্ণ পৰ্যবেক্ষণ শক্তি আছিল অন্যতম উল্লেখনীয় চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য। তেওঁ কৈছিল, "Great things can also be achieved in small places. Assam has her invaluable treasures, and it is our duty to humanity and to God to make the good things of Assam known to the outside world. That way only we can make Assam great." (**Some Literary Reminiscences**)

স্বদেশ, স্বজাতিৰ প্ৰতি থকা অকৃত্ৰিম ভালপোৱা ভাবে ড° ভূঞাৰ মন সততে আচ্ছন্ন কৰি ৰাখিছিল। সেই বাবেই তেওঁ ক'ব পাৰিছিল, "Assam has always looked towards India for guidance and inspiration; it is now the turn for India to cast its eyes towards the east, to our Pragjyotish, the land of early enlightenment." (**Some Literary Reminiscences**)

ভাৰতবৰ্ষৰ বৌদ্ধিক আৰু ৰাজনৈতিক বিকাশত অসমৰ সাহিত্য আৰু বুৰঞ্জীয়ে কেনেকৈ প্ৰভাৱিত কৰিব পাৰে সেই কথাও বাঙালী, মনিপুৰী, উৰিয়া আদি ভাষিক আৰু সাংস্কৃতিক বৈশিষ্ট্যৰ মিল থকা ৰাজ্যসমূহৰ মাজত সমন্বয়ৰ কথা কোৱা ড° ভূঞাই তিনিচুকীয়াৰ এখন সভাত ১৯৫১ চনতে দিয়া এটা ভাষণত কৈছিল ঃ "I beg to reiterate my deep and earnest conviction that the message embodied in the literature and history of Assam, if properly disseminated, will exercise a vitalising influence upon the cultural and political progress of India." (**Some Literary Reminiscences**)

বুৰঞ্জীবিদ হ'লেও ড° ভূঞাই বুৰঞ্জী ৰচনাৰ মাজেদি অতীত ঐতিহ্যৰ কথা কৈ আমাক দেশপ্ৰেমৰ প্ৰতি উদ্বুদ্ধ কৰিছিল। ঐতিহাসিক মূল্যৰে ভৰা **শৰাইঘাটৰ সুবচনী** ইয়াৰ জ্বলন্ত উদাহৰণ। ইয়াৰ বাদেও তেওঁ এৰি থৈ যোৱা অনেক কথা আৰু কাহিনী, গীত-মাত, কবিতা আৰু গল্পই আমাক প্ৰতিক্ষণত দেশপ্ৰেমৰ প্ৰতি উদ্বুদ্ধ কৰি তোলে।

ইংলেণ্ডত পঢ়িবলৈ যোৱা ড° ভূঞাই ইংলেণ্ডৰ ব্ৰিটিছ মিউজিয়ামত থকা **ত্ৰিপুৰা বুৰঞ্জীখন** ফটোকপি কৰি সংগ্ৰহ কৰি লৈ অহা আৰু তেওঁৰ সেই চিনাকি পথেৰেই আজীৱন বুৰঞ্জী-সাহিত্য সৃষ্টিত আগুৱাই যোৱা তেওঁৰ অনুৰাগ আৰু তথ্যপিপাসু মন কিমান দ-লৈ শিপাইছিল তাক ভাবিলে সঁচাকৈ আচৰিত লাগে।

ৰজা মিডাছৰ দৰে ড° ভূঞাই য'তেই হাত দিছিল তাতেই বুৰঞ্জী বা পুৰাতত্ত্বই হওক, কবিতা সাহিত্যই হওক, সোণৰ চেঁকুৰাৰ দৰে চিকমিকাই উজলি উঠিছিল। তথাপি তেওঁৰ কোনো অহংবোধ নাছিল; নাছিল অহংকাৰ। মাথোঁ মিছাতে আক্ষেপ কৰিছিল ঃ

"এই যে ৰচিলোঁ গান সকলো মিছাই
বীণাত আপোন সুৰ বাজি উঠা নাই।"

তেওঁৰ কবিতাই আমাক লৈ যায় দূৰ-দূৰান্তৰৰ কোনোবা এক শান্ত শীতল সুন্দৰ ৰাজ্যলৈ ঃ

"জীৱন সংগীতময়, সৃষ্টি বিতোপন,
অমৃতৰ ৰহঘৰা, সুৱলা শাসন।"

১৯২৭ চনতে প্ৰকাশ হৈ ওলোৱা **পঞ্চমী** গল্পপুথিখনৰ চৰিত্ৰবিলাকেও আমাক লৈ যায় তেওঁৰ মানৱপ্ৰেমৰ সোণসেৰীয়া বাটৰ কাষলৈ।

১৮৯২ চনত জন্ম গ্ৰহণ কৰি ১৯৬৪ চনৰ ৫ জুলাইত মৃত্যু বৰণ কৰা আধুনিক বুৰঞ্জী-চচাৰ অন্যতম বাটকটীয়া, অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ভঁৰাল চহকী কৰা কবি-সাহিতিাক, অপ্ৰতিদ্বন্দ্বী ইতিহাসবিদ ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাক যুগ-যুগান্তৰলৈ অসমীয়াই সন্মান দেখুৱাবই লাগিব।

জাতিৰ প্ৰতি ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ আহ্বান

অধ্যয়ন মানৱজীৱনৰ এটা বৰ ডাঙৰ গুণ। উন্নতিৰ জখলাত বগাবলৈ হ'লে মানুহে সকলোৱেপৰাই এই গুণ আয়ত্ত কৰিব লাগিব। ই জীৱনক মহত্ত্ব দান কৰে। তাতে লক্ষ্য আৰু আদৰ্শ থাকিলে এনে অধ্যৱসায়ী জীৱনে সঠিক ৰূপত সুন্দৰ ভাবে গঢ় লয়। সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা আছিল এনে এক জীৱনৰ জীৱন্ত নিদৰ্শন। সময় বালিত অক্ষয় অমৰ হৈ ৰোৱা তেওঁৰ জীৱনৰ আৰ্হি যুগে-যুগে আমাৰ বাবে প্ৰেৰণাদায়ক হৈ ৰ'ব নিশ্চয়। অসীম ধৈৰ্য আৰু ত্যাগৰ মাজেদি ইতিহাস সৃষ্টি কৰা এই মানুহজন আজি নিজেই এক ইতিহাস; এক কিংবদন্তি। গভীৰ অধ্যয়ন আৰু পৰ্যবেক্ষণৰ মাজেদি উপলব্ধি কৰা এই নিৰহংকাৰী মানুহজনে অসম বুৰঞ্জীৰ অনাবিষ্কৃত বিশাল সমুদ্ৰৰ সম্পদ তথা মণি-মুকুতা উদ্ধাৰ কৰিবলৈ অসমৰ 'Culture and Heritage' অধ্যয়ন কৰাৰ বাবে আমাক বিশেষকৈ বুৰঞ্জীবিদসকলক আহ্বান কৰি থৈ গৈছে, "brother historions, I invite you all to study the culture and herigage of Assam" (Indian History Congress Twenty Second Session, Gauhati,1959) কাৰণ, Assam is now an integral part of India. Its situation on the easternmost frontier in immediate proximiety to such independent foreign states as the Empire of China, the country of Burma, the Kingdom of Bhutan, and Eastern Pakistan, has endowed it with stratagic importance to the whole of India. A thorough knowledge of Assam is therefore a matter of vital necessity to Indians in general and to the people of the province in particular." (Indian History Congress, Gauhati, 1959)

সাগৰৰ গভীৰতা যেনেকৈ জুখিব নোৱাৰি, মহাকাশৰ বিশালতা যেনেকৈ অনুভৱ কৰিব নোৱাৰি, তেনেকৈ ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ জীৱনবীক্ষাৰ পৰিচয় চকুৰ পচাৰতে জানিব নোৱাৰি. তেওঁ গঢ়ি তোলা আজীৱন সাধনাৰ সৌধ, সৃষ্টিৰ ৰংঘৰ কাৰেংঘৰ তলাতল ঘৰ সহজতে বিচাৰি উলিয়াব নোৱাৰি। তেওঁ দি থৈ যোৱা সৃষ্টিসমূহৰ ওপৰত গভীৰ আন্তৰিকতাৰে চকু ফুৰাই চাই আমি জানিব পাৰোঁ দেশ আৰু জাতিটোক ড° ভূঞাই কিমান ভাল পাইছিল।

এক মুহূৰ্তও অবাবত নষ্ট নকৰি জীৱন আগুৱাই নিয়া উত্তৰ পুৰুষে চিনি নোপোৱা কৃতী পুৰুষ কৃচ্ছ্ৰসাধক ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা সঁচাকৈয়ে জাতিটোৰ বাবে গৌৰৱৰ বিষয়।

সামৰণি

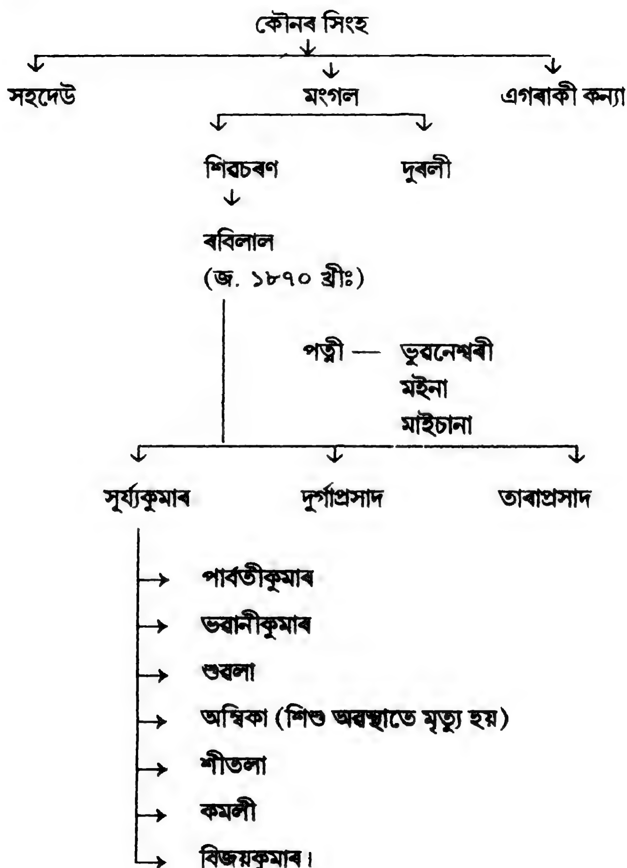
ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ কৰ্মময় জীৱনৰ বিৰামহীন গতি দেখি আমাৰ মন ৰেনেছাঁছ যুগলৈ উৰা মাৰে। মনত পৰে, ১৪/১৫শ শতিকাৰ ইটালীৰ প্ৰসিদ্ধ চিত্ৰকৰ আৰু স্থাপত্যবিদ মাইকেল এঞ্জেলোকে লৈ বিজ্ঞানী গেলিলিও, লিওনাৰ্ড ডা ভিঞ্চি আদি ব্যক্তি সকলৰ ত্যাগ, কষ্ট স্বীকাৰ তথা চিন্তা-চৰ্চা, কৰ্ম আদিলৈ। এইসকলৰ কোনোবাজনে কেতিয়াবা ধৰ্মৰ বলি হৈ স্ব স্থান এৰিব লগা হৈছিল। তথাপি নিজৰ চিন্তা-চৰ্চাৰে নিজৰ মতত অলৰ-অচৰ হৈ থাকি যুগান্তকাৰী কাম সম্পাদন কৰিছিল, যি আজিও যুগে-যুগে মানৱ-সভ্যতাৰ প্ৰগতিত অৰিহণা যোগাই আহিছে। তেওঁলোকৰ কৰ্মাৱলী অথবা চিন্তা-চৰ্চাৰ ওপৰত যেনেকৈ কোনো ব্যক্তি বিশেষৰ প্ৰভাৱ পৰা নাছিল, বৰঞ্চ যুগৰ প্ৰভাৱ পৰিছিল, তদ্ৰূপ আমাৰ ড' ভূঞাৰ ওপৰতো প্ৰকৃতপক্ষে কাৰো প্ৰভাৱ পৰা নাছিল, ক'ব পাৰি নিজা প্ৰচেষ্টাত নিজৰ চিন্তা-চৰ্চাৰ মাজেদি কৰ্মময় জীৱনক আগুৱাই নিছিল। একাষাৰে ক'ব পাৰি যুগৰ প্ৰভাৱে তেওঁক দেশ আৰু জাতিৰ বুকুৰ মাজলৈ টানি আনিছিল।

'শুকান জেওৰাৰ ৰস উলিওৱা'ৰ দৰে নিৰস বুৰঞ্জী সাহিত্যৰ বুকুত অমৃতৰ ৰহঘৰা তৈয়াৰ কৰা ড° ভূঞাৰ জীৱনৰ গভীৰতাত প্ৰবেশ কৰাটো 'কেহেলি-কেন্দেলিকৈ থকা' আমাৰ দৰে মানুহৰ বাবে খুব এটা সহজ কাম নহয়। তথাপি অধ্যয়নৰত ব্যক্তিবিশেষৰ বাবে এই কথা বুজাটো কঠিন নহ'ব যে, মুহূৰ্তৰ বাবেও সময়ৰ অপচয় নকৰা 'কাউৰী কুকুৰা মাটিত নৌ পৰোতেই' নিজৰ কামত ব্যস্ত হৈ পৰা মানুহজনেই আছিল 'ভৰিৰ ধূলি' যেন মানুহৰ প্ৰতিও সহানুভূতিশীল ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা।

সন্দেহ নাই, সময় বালিৰ খোজ বুটলি সেই খোজে-খোজে আগবাঢ়ি যোৱা শত-সহস্ৰ জনে এদিন যেতিয়া ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ সম্পূৰ্ণ জীৱনচৰিত জানিব পাৰিব অথবা দেশমাতৃৰ প্ৰতি থকা তেওঁৰ অবিচল ভালপোৱাৰ কথা উপলব্ধি কৰিব, তেতিয়া নিশ্চয় শ্ৰদ্ধাৰ্ঘ্য জনাব লাগিব ঃ

"হে বন্ধু তুমি, জয় মাল্যখানি
সেথা হতে আনি
দীন হীনা জননীৰ লজ্জানত শিৰে
পৰায়েছ ধীৰে।" — ৰবীন্দ্ৰনাথ

বংশাৱলী

কৌনৰ সিংহ
সহদেউ
মংগল
এগৰাকী কন্যা
শিৱচৰণ
দুৰলী
ৰবিলাল
(জ. ১৮৭০ খ্রীঃ)
পত্নী — ভুবনেশ্বৰী
মইনা
মাইচানা
সূৰ্য্যকুমাৰ
দুৰ্গাপ্রসাদ
তাৰাপ্রসাদ
পাৰ্বতীকুমাৰ
ভৱানীকুমাৰ
শুৱলা
অম্বিকা (শিশু অৱস্থাতে মৃত্যু হয়)
শীতলা
কমলী
বিজয়কুমাৰ।

পৰিশিষ্ট ১

১৯৪৭ চনৰ ১২ অক্টোবৰত গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত
বাঙালী ছাত্ৰ সম্মিলনৰ বিংশতিতম অধিৱেশনৰ উদ্বোধনী ভাষণ।

কৃষ্টি সংযোগ ঃ ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

১৯৪৭ চনৰ ১২ অক্টোবৰত গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত
বাঙালী ছাত্ৰ সন্মিলনৰ বিংশতিতম অধিৱেশনৰ উদ্বোধনী ভাষণ

কৃষ্টি সংযোগ

দুই জাতি বা দুই দেশৰ পৰস্পৰৰ সদ্ভাবৰ কাৰণে ৰাজনীতিজ্ঞ পুৰুষসকলে চেষ্টা কৰা দেখা যায়। কিন্তু এই চেষ্টাত এটা কথা বৰ বলৱন্ত বুলি প্ৰমাণিত হয়, সেয়ে হৈছে ইতিহাস আৰু ভূগোলৰ অৱশ্যম্ভাৱী প্ৰভুত্ব, যাক ইংৰাজীত কোৱা হয় Logic of history and geography, ইয়াৰ প্ৰভাৱ কোনেও খণ্ডন কৰিব নোৱাৰে; আৰু কোনোবাই কৰিলেও তেনে চেষ্টা কেতিয়াও কৃতকাৰ্য নহয়।

অসম আৰু বংগ দুয়োখন ওচৰা-উচৰি দেশ, আৰু দুয়ো পূৰ্ব ভাৰতীয় সভ্যতাৰ প্ৰভাৱত বৰ্ধিত হৈছে। এই দুই দেশৰ সভ্যতাৰ ভিতৰত বহুত স্বাভাৱিক মিল আছে, যথেষ্ট সুকীয়া পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাত বৰ্ধিত হোৱাৰ কাৰণে দুয়োৰে ভিতৰত পাৰ্থক্য আৰু বিশেষত্বও যথেষ্ট আছে। গতিকে দুয়ো সভ্যতাৰ মাজত মিলন আৰু পাৰ্থক্যৰ সাঁজুলি অধ্যয়ন আৰু অনুশীলন কৰিবৰ নিমিত্তে পৰস্পৰৰ ঐকান্তিক চেষ্টা হোৱাটো বাঞ্ছনীয় আৰু প্ৰয়োজনীয়। অসমৰ ভিতৰত আৰু ওচৰে-পাজৰে বিবিধ জাতিৰ বসতি। এই সকলো জাতিকে একে কৃষ্টিমূলক আৰু ৰাজনৈতিক মজিয়াত বহুৱাব নোৱাৰিলে অসমৰ মংগল সাধন হোৱাৰ সম্ভাৱনা নাই। সদৌ অসমৰ সমস্যা একে, অভাৱ একে আৰু উন্নতিৰ পন্থা হৈছে অসমৰ কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰ। সুদূৰ অতীতৰপৰা সমগ্ৰ অসমে এক জাতি হিচাপে কাম কৰি আহিছে। যেতিয়া অসমক বিদেশীয়ে আক্ৰমণ কৰিছিল, তেতিয়া সদৌ অসমবাসীয়ে এক গোট হৈ সেই আক্ৰমণ ব্যৰ্থ কৰিছিল। নানা জাতিৰ সমন্বয়ত অসমত যি বিশেষ ধৰণৰ কৃষ্টি আৰু সভ্যতাৰ উদ্ভৱ হৈছে, সি বাস্তৱিকতে

অপূৰ্ব, মনোমোহা আৰু প্ৰগাঢ়। সেই সভ্যতা অকল অসম আৰু বংগদেশৰে নহয়, গোটেই ভাৰত আৰু পৃথিবীৰে আলোচ্য বিষয়।

বিদেশীসকলৰ প্ৰতি আচৰণৰ নীতি এটা জাতিৰ সভ্যতা আৰু ইতিহাসৰ এটি উল্লেখযোগ্য অংগ। ব্ৰিটিছ অহাৰ আগতে স্বাধীন অসমীয়াই বিদেশীক কি চকুৰে চাইছিল সেইটো জানিবলগীয়া। অসমলৈ আহি বসতি কৰা প্ৰত্যেক বিদেশী অসমীয়াৰ লগতে জীণ গৈছিল। তেওঁলোকে অসমীয়া মাত-কথা শিকি আৰু অসমীয়া ছোৱালী বিয়া কৰাই এটি-এটি অসমীয়া পৰিয়ালৰ প্ৰতিষ্ঠাপক হৈছিল। কালক্ৰমে তেওঁলোকৰ সতি-সন্ততিসকল একেবাৰে খাচ অসমীয়া হৈ গৈছিল, আৰু অন্যান্য অসমীয়াই ভোগ কৰা কোনো সুবিধাৰপৰা তেওঁলোক বঞ্চিত নহৈছিল। বাঙালী দুৰ্গাচৰণ বসু আৰু পীতাম্বৰ ঘোষ এই দুজনৰ সতি-সন্ততি আজিও অসমীয়া সমাজত জাকতজিলিকা।

কিন্তু ইংৰাজ অহাৰ লগে-লগে অসমীয়াৰ লগত জীণ যোৱা নীতিটো অন্তৰ্হিত হৈ আহিবলৈ ধৰিল। বাঙালীয়ে বাঙালী ভাষা ক'বলৈ নেৰিলে, এনেকি অসমীয়াৰ ওপৰতো তেওঁলোকে সেই ভাষা জাপি দিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। তাৰ ফলত বাঙালী বাঙালী হৈয়ে থাকিল, তেওঁলোকৰ লগত অসমীয়াৰ বৈবাহিক মিলন আদিৰ প্ৰথা নচলিল। ক'বলৈ গলে ব্ৰিটিছ অহাৰ পূৰ্বে অসমত অসমীয়া অৰু বাঙালীৰ মিলনৰ গংগা-যমুনা স্ৰোত বৈছিল, তাৰ ঠাইত আহিল বিভেদ আৰু সামান্য চাকৰি লৈ খোৱা-কামোৰাৰ অভ্যাস। তথাপি ভালেমান গণ্য-মান্য বাঙালীয়ে অসমীয়াৰ লগত সম্পূৰ্ণ মিলনৰ বাট দেখুৱাই গৈছে।

নগাঁও জিলাৰ কেইজনমান বাঙালী ভদ্ৰ লোকৰ নাম ল'ব পাৰি— জানকীনাথ সেন, মদনমোহন বিশ্বাস আৰু জন্মেজয় দাস। এই তিনিওজনে অসমীয়া ছোৱালী বিয়া কৰাইছিল আৰু তেওঁলোকৰ সতি-সন্ততি গণ্য-মান্য অসমীয়া বুলি পৰিগণিত হৈছিল। জানকীনাথ সেনে পতা ৰংগমঞ্চত পোনপ্ৰথম অসমীয়া ঐতিহাসিক নাটক দেৱনাথ বৰদলৈৰ হেমপ্ৰভা অভিনীত হয়। মদনমোহন বিশ্বাসে ধৰমতুলত এখন ডাঙৰ গৃহস্থী পাতি থৈ যায়। জন্মেজয় দাসক অসমৰ 'টমাচ আৰ্নল্ড' বুলিব পাৰি, তেওঁৰ অনুপ্ৰেৰণাত আনন্দৰাম বৰুৱা, জালনূৰ আলি আহমদ, শিৱৰাম বৰা আৰু বলিনাৰায়ণ বৰা —এওঁলোকে বিলাতত উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰি কীৰ্তিমন্ত অসমীয়া পুৰুষ বুলি পৰিচয় দিব পাৰিছিল। ৰামদুৰ্লভ মজুমদাৰ উকিলে এজন অসমীয়া ল'ৰাক নিজৰ পো বুলি তুলি-তালি ডাঙৰ-দীঘল কৰিছিল, তেৱেঁই হৈছে কলিকতাত অসমৰ বৰ্তমান বাণিজ্য-প্ৰতিনিধি শ্ৰীযুত শিশিৰকুমাৰ মজুমদাৰ।

আপোনালোকে কোনেও নাজানে যে চিপাহী বিদ্ৰোহৰ সময়ত মণিৰাম দেৱানৰ উদ্‌গনিত কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহ চাৰিং ৰজাক অসমৰ সিংহাসনত বহুৱাবলৈ যি চেষ্টা কৰা হৈছিল, তাৰ এজন প্ৰধান নায়ক আছিল বাঙালী মুক্তিয়াৰ, চাৰিং ৰজাৰ শিক্ষক মধু মল্লিক। বিচাৰত তেওঁৰ দ্বীপান্তৰ শাস্তি হয়। এই মধু মল্লিক কোন সেই বিষয়ে আপোনালোকে অনুসন্ধান কৰক।

স্বাধীন অসমত অসমৰ বৈদেশিক নীতি এতিয়া পুনৰ প্ৰচলন হ'ব লাগিব। কাৰণ অসমৰ পূৰ্বৰ পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থা আকৌ উভতি আহিছে। অসমৰ সকলো সমস্যা অসমে সমাধান কৰিব

লাগিব একমত একধ্যান হৈ। ইয়াত বিভেদৰ ঠাই নাই। বিভেদ সৃষ্টি হলে অসমৰ অধোন্নতি এনেকি ধ্বংসও অনিবাৰ্য। ইমান দিনৰ মূৰত অসমীয়াই আত্মপ্ৰতিষ্ঠা আৰম্ভ কৰিবলৈ সুবিধা পাইছে আৰু এই আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ চেষ্টাত আমি সকলো বন্ধুকে অনুৰোধ কৰোঁ যেন তেওঁলোকে অসমীয়াৰ লগত জীণ গৈ এখন নতুন অসম, এখন বৃহৎ অসম পুনৰ গঠন কৰাৰ চেষ্টা কৰে। এই বিষয়ে তৰুণ ছাত্ৰবৃন্দই, যিসকলৰ দেশপ্ৰেম প্ৰগতিশীল আৰু কোবাল, তেওঁলোকে যেন এই মিলনৰ সোণালী আলি নিৰ্মাণ কৰাত কাচি-পাৰি লাগে।

দুয়ো জাতিৰ মিলনৰ প্ৰথম সোপান হৈছে ভাষা। অসমত থকা প্ৰত্যেক বাঙালীয়ে অসমীয়া ভাষা শিকাটো নিতান্ত প্ৰয়োজনীয়। বংগদেশত যেনেকৈ চৰকাৰী বাঙালী ভাষা চলাৰ আয়োজন হৈছে, তেনেকৈ সমগ্ৰ অসমত অসমীয়া ভাষা প্ৰচলন হোৱাটো অৱশ্যম্ভাৱী। বাঙালীসকলে অসমীয়া ভাষা শিকি নল'লে অসমৰ উন্নতিমূলক প্ৰচেষ্টাত অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ টান পাব। ওচৰ-চুবুৰীয়া দেশত ইজনে সিজনৰ ভাষা শিকাটো নিয়ম। প্ৰত্যেক শিক্ষিত অসমীয়াই বাঙালী জানে। আপোনালোকে ক্ষমা কৰিব, তাহানি কলেজীয়া অৱস্থাত মই বাঙালী কবিতা লিখি ছাৰ গুৰুদাস বন্দ্যোপাধ্যায়ৰপৰা পুষ্পমাল্য লাভ কৰিছিলোঁ আৰু বংগীয় সাহিত্য পৰিষদ পত্ৰিকাতো বাঙালী প্ৰবন্ধ লিখিছোঁ। সেইবুলি মোৰ মাতৃভাষা অসমীয়া আৰু অসমীয়া কৃষ্টিৰ প্ৰতি কিমান ধাউতি তাক সকলোৱে জানে। অসমীয়া ভাষা শিকিলে অপোনালোকৰ অসমীয়াৰ লগত মিলনৰ বাট বহুত প্ৰকাৰে সুগম হ'ব। সেইদৰে প্ৰতি অসমীয়াই বংগীয় সাহিত্য অধ্যয়ন কৰি তাৰ সৌৰভ অসমীয়া সাহিত্যলৈ অনাৰ চেষ্টা কৰিব লাগে।

অসমীয়া ভাষাক ইয়াৰ পূৰ্বে বাঙালীসকলে ওপৰে-ওপৰে চাইছিল মাত্ৰ। কিন্তু কোনো বিশেষজ্ঞই তাৰ লক্ষণ পৰীক্ষা কৰা নাছিল। তেনেকুৱা অলপীয়া জ্ঞানৰ বলত বাঙালীয়ে কৈছিল অসমীয়া ভাষা বাঙালী ভাষাৰ অপভ্ৰংশ মাথোঁ। এনে কথাত অসমীয়াই মনত মৰ্মান্তিক বেদনা পাইছিল। বিশেষজ্ঞসকলে বৰ্তমানে সকলো ফালৰপৰা পৰীক্ষা কৰি অভিমত দিছে অসমীয়া ভাষা এটা সুকীয়া স্বতন্ত্ৰ ভাষা। মই আপোনালোকক অনুৰোধ কৰোঁ যেন ভৱিষ্যতে কোনো বাঙালীৰ মুখৰপৰা অসমীয়া ভাষা সম্পৰ্কে অপভ্ৰংশ শব্দটো প্ৰয়োগ নহয়। এই বিষয়ে কাৰো যদি ন্যায়সংগত সন্দেহ আছে, তেওঁলোকক মই অনুৰোধ কৰোঁ যেন তেওঁলোকে ড° সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়দেৱে লিখা বাঙালী ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ আৰু ড° বাণীকান্ত কাকতিদেৱৰ অসমীয়া ভাষাৰ বিষয়ে তেনেধৰণৰ গ্ৰন্থ —এই দুখন এবাৰ পঢ়ি চায়।

অসমীয়া সাহিত্যত যি বিপুল সম্পদ আছে তাৰ পিনে মই বাঙালীসকলৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰোঁ। প্ৰাচীন অসমীয়া পদ্য সাহিত্যৰ ভাষা একপ্ৰকাৰ সৰ্বভাৰতীয় বুলি ক'লেও অত্যুক্তি কৰা নহয়। অপ্ৰমাদী কবি মাধৱ কন্দলি আৰু মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে যি অসমীয়া পদ্যভাষাৰ অৱতাৰণা কৰিলে, সেই ভাষা বাঙালী, উৰিয়া আৰু বিহাৰী সকলোৱে বুজিব পাৰিব। এই ভাষা ইমান সাৰ্বজনীন যে অসমীয়া পদ্য গ্ৰন্থক বাঙালীয়ে নিজৰ বুলি কোৱাও দেখা গৈছে।

অসমীয়া গদ্য সাহিত্যত যি দৃঢ়তা আছে, তাক বাঙালীসকলে উপলব্ধি কৰা উচিত। অসমীয়াই যেতিয়া পূৰ্বে স্বাধীনতা ভোগ কৰিছিল, বাঙালীসকলে তেতিয়া পৰৰ অধীনত কাল

কটাইছিল। স্বাধীনতা ৰক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে অসমীয়াই নানান সমস্যা মীমাংসা কৰিব লগাত পৰিছিল। অসমীয়াৰ গদ্য সাহিত্যত, বিশেষকৈ অসমীয়া বুৰঞ্জীত অসমীয়াৰ বাস্তৱ মনোবৃত্তি হাড়ে-মগজুৱে সোমাই গৈছিল। বাঙালীৰ বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ কোমলতাই বাঙালীৰ মন-প্ৰাণ দয়াশীল, মৰমিয়াল কৰি পেলাইছে। অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ অধ্যয়নত এই কোমলতাৰ ওপৰত বাস্তৱ মনোবৃত্তিৰ ফোৰণ পৰিলে সকলো প্ৰকাৰে মংগল। অসমীয়া ভাষা কওঁতা মানুহৰ সংখ্যা কম বুলি তাক তাচ্ছিল্য কৰাটো উচিত নহয়, কাৰণ সেই সাহিত্যৰ মাজতো বিশ্বসাহিত্যৰ চানেকী থাকিব পাৰে। নৰওৱে, ছুইডেন আৰু ডেনমাৰ্কৰ প্ৰজা-সংখ্যা অতি তাকৰ, তথাপি ইয়াৰ ভালেকেইজন সাহিত্যসেৱীয়ে নোবেল পুৰস্কাৰ লাভ কৰিছে।

অসমৰ বুৰঞ্জী অধ্যয়ন কৰিবলৈ আপোনালোকক মই অনুৰোধ কৰোঁ। এই বুৰঞ্জীৰ বংগদেশৰ বুৰঞ্জীৰ লগত ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ। প্ৰাচীন অসমীয়া গ্ৰন্থমালাত বংগদেশৰ বিষয়ে বহুত কথা আছে, যিবোৰ বাঙালী গ্ৰন্থত পাবলৈ নাই। ত্ৰিপুৰা দেশৰ বিষয়ে জানিবলৈ হলে, খ্ৰীষ্টিয় অষ্টাদশ শতিকাৰ আদিভাগত অসমীয়াত লিখা **ত্ৰিপুৰা বুৰঞ্জী** নপঢ়িলে আপোনালোকৰ উপায় নাই। বাঙালীৰ পক্ষৰপৰা এইখন বুৰঞ্জী যে কিমান মূল্যবান, সেইবিষয়ে যোৱা বছৰৰ পূজা সংখ্যা **আনন্দবাজাৰ পত্ৰিকাত** স্বৰ্গীয় ড° নলিনীকান্ত ভট্টাচাৰ্যদেৱে সকলোৰে মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰিছিল। অলপতে স্বৰ্গী হোৱা ত্ৰিপুৰাৰ মহাৰাজাই কৈছিল— "এই **ত্ৰিপুৰা বুৰঞ্জী**খন এখন আচৰিত গ্ৰন্থ। মই ইয়াক নিজে ইংৰাজীলৈ অনুবাদ কৰিব ধৰিছোঁ।" ঐতিহাসিক অনুসন্ধানৰ ফলত **ত্ৰিপুৰা বুৰঞ্জীৰ** শাৰীৰ বহুত গ্ৰন্থৰ আৱিষ্কাৰ হ'ব, তাৰ পৰিণামত অকল অসমৰে নহয়, বংগদেশ আৰু ভাৰতবৰ্ষৰো ঐতিহাসিক উপাদান ওলাব।

বাঙালী ঐতিহাসিকৰ ঐকান্তিক চেষ্টাত অতীত ভাৰতৰ নানান বিষয়ত নতুন পোহৰ পৰিছে। তেওঁলোকৰ প্ৰচেষ্টাত অসমীয়াই ইতিহাসৰ ফালে ধাবিত হ'লে অসমৰ অতীত বিশ্বৰ চকুত পৰাৰ পৰম সহায়কাৰী হ'ব।

অসমীয়াৰ আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ এই প্ৰথম উদ্যম হৈছে অসমত বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন। আজি ৯০ বছৰ (১৮৫৭-১৯৪৭) কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ে শিক্ষা সম্পৰ্কীয় সকলো বিষয়তে গুৰি ধৰি আহিছে। তেওঁলোকে বিপুল যত্ন কৰি নিৰ্মিত কৰা অনুষ্ঠানবোৰত অসমৰ ছাত্ৰক আনন্দেৰে ঠাই দিছে। কিন্তু কেতিয়াও তেওঁলোকে খৰচৰ দায়িত্ব ল'বলৈ আমাক অনুৰোধ কৰা নাই। সেই দেখি সদৌ অসমবাসী কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ। আজি ৯০ বছৰে একেলগে থকাৰ পিছত অসমত বিশ্ববিদ্যালয় পাতিবলৈ আয়োজন হোৱা সময়তো কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ে সহায় কৰিবলৈ আগবাঢ়িছে। সিদিনা ৩ অক্টোবৰ তাৰিখে ভাইচ্ চেন্সেলাৰ প্ৰমথ বন্দ্যোপাধ্যায়ে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সমাবৰ্তনত মুক্তকণ্ঠে কৈছে, "ন-কৈ পাতিব খোজা অসম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰতি মই সম্বৰ্ধনা জনাইছোঁ, আৰু এই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ মই যি সহায় কৰিব পাৰোঁ, তাক কৰিবলৈ সন্মত আছোঁ।" কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এক সহায়শীল মনোবৃত্তিৰ কাৰণে আমি তেওঁলোকলৈ কৃতজ্ঞতা নিবেদন কৰিছোঁ।

অসমীয়াই আজি আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ যজ্ঞ আৰম্ভ কৰিছে। সেই যজ্ঞত যোগদান কৰিবলৈ মই

আপোনালোকক সনিৰ্বন্ধ অনুৰোধ কৰিলোঁ। অসমত বসতি কৰা সকলো বিদেশী অসমত জীণ গৈ এক বৃহৎ অসম গঢ়ি তুলিব বুলি প্ৰত্যেক অসমীয়াই কামনা কৰে। এই যজ্ঞত বিভেদ নাই, জাতিভেদ নাই, পৰ্বত-ভৈয়াম নাই, সকলো সমান, সকলো এক। আমি সকলো অসমবাসীৰে আনন্দ এক, হাঁহি এক, বাসনা এক, দুখ এক, কান্দোন এক, আমি সকলোটি এক মাৰৰ পো, এই আদৰ্শত আমি আগবাঢ়িম। তেনে কৰিলেহে আমি এখন বৃহৎ, সমৃদ্ধিশালী আৰু শান্তিপূৰ্ণ অসম গঢ়ি তুলিব পাৰিম। তেতিয়া আমাৰ সৰ্বাংগীন উন্নতিৰ জিলিকনি পৰিব বংগদেশত, ভাৰতবৰ্ষত আৰু গোটেই পৃথিৱীত। জয় অসম। (সম্পাদিত)

[নকছাৰী মহাবিদ্যালয়ৰ শ্ৰীকুমুদ ঘোষৰ সৌজন্যত]

পরিশিষ্ট ২

Presidential Address by S.K. Bhuyan, M.P., M.A., B.L. (Cal.), Ph.D. (Lond.), D.Lit. (Lond.). at the Modern History Section of Fifteenth INDIAN HISTORY CONGRESS SESSION held at Gwalior on December 1952

Indian History Congress
Modern History Section

Ladies and Gentlemen,

I am grateful to you for the honour you have bestowed on me by asking me to preside over the Modern History Section at this fifteenth session of the Indian History Congress. I have been a lonely worker trying to unfold the history of an obscure corner of India. Publicity was outside the orbit of my activities as I considered work to be its own publicity; nor had limelight entered into the sphere of my achievements. But I have been animated throughout my life by a religious zeal to let the world know the great and good things of Assam which forms an integral part of Mother India. I am sure, it is in the way of recognition of my humble labours in the field of history that you have honoured me with the privilege of presiding over your deliberations.

But in taking my stand before you I am seized with a feeling which amounts almost to diffidence. I am not a professed student

or a trained teacher of history like many of you assembled here. I had to earn my bread by teaching Shakespeare and Milton. But history has been my beloved pursuit to which I have consecrated all my thoughts and my energy.

Since the Indian History Congress met last at Jaipur we have lost some distinguished workers in the field of Indology. Sri Brajendranath Bandopadhyaya of Calcutta died a few months ago. His was a life of ceaseless devotion to the cause of historical learning as will be known from his numerous papers read at the different sessions of the Indian Historical Records Commission, and his contributions to **Bengal : Past and Present**, and the vernacular journals of Bengal, and his history of the Begums of Bengal published in English.

Assam has also her own share of bereavement. Only six weeks ago we lost Dr. Banikanta Kakati, a brilliant product of Calcutta University, a literary critic and philologist of rare acumen, and an interpreter of the social and religious history of Eastern India.

In January 1952, died Srijut Radhakanta Handique at the ripe old age of 95. He made liberal donations for promoting the cause of education and learning and it was through his munificence that the Department of Historical and Antiquarian Studies in Assam obtained a permanent building for the location of its office and library of manuscripts and printed books.

Amongst the notable achievements, mention may be made of Colonel R.H. Phillimore's two volumes of the Historical Records of the Survey of India, packed with valuable information and citations of sources which can be explored by generations of scholars interested in the early phase of British administration in India. Dr. N.K. Singha has brought out the long-awaited volume of records containing the correspondence between Fort William and India House. Though it is the story of the administration of Governor Verelst, 1967-69, the records, in the words of the reviewer Prof. P.C. Gupta, are indispensable for writing an adequate history of the company's early rule in Bengal. The Ministry of Defence are bringing out two volumes of the history of the Indian Armed Forces in World War II. Though there have been several publications relating to the history of the Indian Army the present

series represents a laudable attempt to write a part of that history in a systematic manner under the direct auspices of our countrymen. India is awaiting the result of the project initiated by the Government of India for compiling a history of the Freedom Movement.

The history of the period with which this section is mainly concerned has been dealt with by many distinguished historians both British and Indian. The materials at our disposal are voluminous and almost endless. Correspondence played an important part in the Government of the East India Company on account of the distance between the administrators in India and the authorities at home. It is a good sign that steps have been taken to publish some of these materials which can be used for scientific reconstruction of Indian History by future investigators.

The main trends of the history of this period have been examined by scholars undoubtedly more qualified than myself, and I cannot add a word to them. But I feel that one aspect has not been brought out in a pronounced manner. Now that we are independent we can afford to engage ourselves in self-scrutiny in order that this self-scrutiny may produce a beneficent result in future. We have to answer the question, how was it that a handful of foreign traders could establish their political supremacy in India so rich in resources and man-power? Some will attribute their success to a superior navy and a superior strategy. Though the foreigners could draw upon their naval strength the conflicts were not coastal or maritime; and foreign strategy was effective because the soil was fertile for its successful implantaion. How was it that the Marathas, the Rajputs and the Sikhs, Hyderabad and Mysore could not pool their resources together for counteracting the designs of the foreigners, and for establishing a strong power to replace that of the tottering Timurids?

The answer leads me to a story in the old history of Assam. King Rajeswar Singha, 1751-69, was sitting in his amusement paviolion watching games, contests and dances in a vast field in front of him. There was a great concourse of people, and the king was seized with the apprehension as to what the assembled crowd could not do if they aimed at any mischief. He expressed his fears to his chief

executive Kirti Chandra Barbarua. The shrewd official pointed out that the king's fears were baseless as two men could never be united into one. It was India's incapacity to unite and adopt concerted measures that, led to its servitude for nearly 200 years. The effect was marvellous when India offered a united resistance to its foreign masters under the inspiration and guidance of Mahatma Gandhi, culminating in the recovery of our long-lost independence in 1947 I will implore historians, scholars, poets, journalists, artists, and all and sundry, who form a part of the great Indian nation, to do all that is in their power in order to foster the spirit of unity so that India may never undergo again the consquences of disintegration and divided political ambitions. In the reconstruction of history there should be no mincing of matters and no attempt to wash out our faults; our blunders and pitfalls should be thoroughly analysed so that their repetition may be averted. I would request them to remember the saying of Confucius: "The inferior man blames others, the superior man blames hiself". Periodic introspection is good for the spiritual health of an indiviual as well as of a nation.

I am one of those who believe in the existence of a divine programme in all human relations and endeavours. India suffered the humiliation of enslavement, and it is a common question as to why a spirtual-minded and civilised nation like the Indians should be subjected to the humiliation. India's heritage is glorious and magnetic. It has enriched the blood of China and of South-East Asia; its message of peace and good-will has even in this age of conflicting ideologies elicited the admiration of the great countries of the world. The ocean that had girdled the Indian sub-continent had offered a barrier for its free intercourse with the western world. The West now came to India and saw for itself what India stands for; and it should be admitted that western scholars were amongst the pioneers to interpret India's culture and civilisation to the rest of mankind. India in her own way has seen for itself what the West has to give. The intense realism of western thought and practice has not failed to influence the Indian mind, and India which had been over-spiritual in the past has imbibed from the West many elements of practical code of life. The West has not very much assimilated India's ideology till now, though there is a feeling that

it is drawing their attention more pointedly as an instrument of peace and international amity. India has thus become complete, its spiritual nature being reinforced by the science and realism of the West. With this over-all completeness India is bound to emerge triumphant in its future undertakings in all spheres. It may be said that the price we paid for this contact was exorbitant. India became impoverished, but it has got a wonderful capacity for recoupment, and its eternal wealth lies in the Himalayas and the monsoons of which it can never be deprived. Besides, during this period of our western contact India has become politically unified by virtue of a common administration and a common language, and independent India has been able to march ahead with the advantages appertaining to a united territory. Let us look into the future and shape it on the basis of what we possess both in strength and in weakness.

The old conception of history has become entirely changed. History was for long a record of the transactions of the rulers; and in fact an Assamese monarch, King Siva Singha, 1714-44, distinctly instructed his historiographer that "the histories of his predecessors should be compiled, the succession of the Ahom monarchs mentioned in detail, and that the history should only contain the names and transactions of the Swargadeos or Kings". Rulers are now regarded as representatives and symbols of the nation, and therefore new elements like the condition of the masses and the progress of art and literature have entered into the texture of historial reconstruction.

I for myself will not be satisfied by merely giving a picture of the externals of a nation; and I would ask historians to explore how moral superiority has led to the peace, prosperity and solidarity of a nation, and how moral degradation has been the cause of its downfall and decay. It will be seen that a country has gone to the depth of political ruination because its morals are too low, because selfishness plays an important part in the day-to-day actions of its rulers and nobles, because they can not subordinate themselves to the interests of their country. A nation may be well-equipped with all the paraphernalia of success in arms, but defeat is sure if its commanders are corrupted at the sight of an ass laden with gold

coming from the opposite quarters, if its officials justify iniquities by sophistries and subterfuges, if the poeple lose confidence in their security, and if their expectations of justice are blurred by apprehensions to the contrary. History will show that the wellbeing of a nation has been dependent on an all-pervasive moral force, on rigid elimination of unjustness and selfishness in the minutest details of administration.

Of all the countries of the world, India has the greatest opportunities for the enforcement of this moral order. It has been enjoined in its scriptures and classics, in its religious code and the daily worship of the people. The great emperor Asoka engraved moral teachings in his edicts on rocks and pillars. Moral degradation on the part of India will doubtless be a nullification of our glorious heritage and culture. I will therefore ask my brother historians to emphasise on this aspect of things so that India may tread on careful grounds in order to avert the tragedies which befell us in the past.

The saints of India have not as yet received the attention they deserve at the hands of our academic historians though their lives and teachings are a very powerful instrument for the strengthening of our moral fervour and for the propagation of the message of peace and brotherhood. Their influence on the life and society of the masses has been deep, enduring and extensive; and its study will give us a genuine picture of the evolution of Indian rationalism. Monographs on each one of our saints can be compiled on scientific lines for which there are plenty of materials in the shape of contemporary literature, traditions, relics and monuments. What can be more inspiring than the fact that both Hindus and Muslims quarrelled over the possession of the mortal remains of their master Kabir for performing the funeral obsequies according to their respective customs? Similarly, men and women of different faiths, from the highest to the lowest, sought the blessings of the great Muslim saint Niazmuddin Aulia. Each of our saints, living on the droppings into his begging bowl and clad in the scantiest habiliments, was a monarch in the spiritual sphere, and his life has shed a more beneficent and far-reaching influence upon his age and posterity than that of many and anointed head of the temporal

order.

In our own field of historical activities a lessening of sustained efforts has been clearly perceptible in recent years. As my predecessors have often remarked, and as we have all experienced, historical research is a matter of expense. The results are unremunerative from the economic point of view. Living is becoming gradually harder on account of the rise in the price of essential commodities. The historical workers, however earnest he may be, is tempted to abandon his unprofitable chase and take to labours where the needed money may be obtained. The great personalities who are with us till now belong practically to the past; and there is a marked paucity of devoted workers among the new generation. The Indian History Congress representing the interests of historical research should, in my opinion, take up the question of evolving practical measures which will attract talented young men to the field. Preferments in the hierarchy of academic appointments may come sometimes as a reward for original work; but this is not always the case. Preferments depend on many factors, and approved capacity for substained work and scientific reconstruction may not always carry weight in selection to higher positions. Of course, love of learning has its own merit; but, in Shakespeare's words, we must have "our cakes and ale". The Government can come to our rescue directly, or through the numerous Universities, educational institutions and research organisations. Unless something tangible is done in this direction the genuine worker will be tempted to seek fresh woods and pastures new.

The object of the Indian History Congress is to produce an atmosphere in which historical investigations may thrive properly and steadly. Continued application to historical pursuits may appear repelling to people who have neither the time nor the equipment to engage themselves in it. The real historian's work must be supplemented by ancillary workers. They can pave the way for future historians by collecting materials and compiling works which are not purely historical. India has been very earnest and active in the domain of political warfare during the last thirty years; many great deeds have been done, and many great patriots

have worked and died in the cause of India's liberation. The accounts of these events and these patriots have not come out as profusely as they ought to have come. There are still amongst us the stalwart participants and eye-witnessess, and narratives complied by them will be of immense value to the future historian inspite of the possibility that the narratives will be tinged by sentiments and emotions inseparable from proximity.

We may refer particularly to the history of the greatest period of the national movement, under Mahatma Gandhi. Several biographies and some reminiscences have come out; but we wish that some academic historian will compile a history of Mahatma Gandhi and his times so that it may be a distinct work of scientific reconstruction. Amongst the co-workers and disciples of the Mahatma there is a galaxy of talents still living; and the Indian History Congress should approach them to write out their personal reminiscences in order that the spirit of the great movement with all its attendant details may be preserved and transmitted to posterity.

The great Mahatma himself is believed to be abundantly represented in his writings and in contemporary literature, but his utterances made on different occasions to different individuals and groups and the little incidents of his life occurring in different corners of India have still to be recorded. His contemporaries are not immortal, and it will be regrettable if they have to leave the world before they have handed down the story of their contacts with Mahatmaji. As you all know, soon after the Mahaparinirvana of Lord Buddha his eminent disciples gathered together at Rajagriha and recorded the Master's sayings and instructions and constituted them into the Tripitakas. I have always been wondering as to why the disciples and co-workers of Bapuji could not meet in different places and record all that they had seen and heard in their contacts with the Mahatma. Time is flitting, and there should be no delay. The resources of the sovereign republic of India are certainly more extensive then those of Ajatasatru, king of Magadha, under whose patronage the First Buddhist Council was held. The work undertaken by the Gandhi National Memorial Trust to perpetuate the living presence of Bapuji is epical, historic and

unprecedented.

The greatest landmark in the history of modern India is undoubtedly the attainment of our long-lost independence preceded by a non-violent struggle in which India's moral strength was brought to full play under the leadership of the Father of the Nation. The moral outlook thus invigorated has become visible in the idealistic trends of the administration both in its domestic affairs and its foreign relations. It has synchronised with the growing popularity of Buddhism as an easily comprehensible code of correct conduct in thought, speech and action. Buddhism has come back to the land of its nativity after centuries of sojourn in neighbouring lands. The installation of the relics of the two chief disciples of Lord Buddha— Arahans Sariputta and Moggallano–– at Sanchi Vihara last month be speaks the fervency of India's love and respect for the message of the Tathagata. We only regret that Buddhism did not stay all the time in India. Just imagine the lessons of peace and brotherhood, of forbearance and love which generations of our countrymen would have learnt and practised. and the sorrows which would have been assuaged if the Indian mind had passed through the simple and matter-of-fact teachings enshrined in the literature of Buddhism. Signs are not wanting to show that the coming centuries will witness the rallying of the progressive mind of the world round the banner of *Ahimsa* and *Metta*— non-violence and love— which the study of Buddhism kindles in the hearts of humanity.

Brother historians, I would venture to draw your attention to the inadequate representation of the subject of Indian History in the curriculum of our University studies. It does not generally find a place in the Intermediate stage; it is taken up by a limited number of students going up for the B.A. and M.A. Examinations. A large majority of our Indian students can thus obtain the highest degrees of a University with only a smattering of the knowledge of Indian History acquired durinng their school days. Now the Government of the country is in the hands of our own poeple, and every citizen must take an intelligent interest in its affairs to ensure its welfare and prosperity. But, how can one do so if he does not possess a critical knowledge of the country's past on which the present is

based? In this audience their are many scholars associated with diffierent Universities, and I would request them to consider whether Indian History could not be made a compulsory subject for the Intermediate and Degree Examinations in Arts as well as in Science.

I must refer to a regrettable experience which must have fallen to the lot of us all in one shape or other. A historian, after strenuous labour on his part, unearths a fact and writes and account thereof. Another man repeats that fact in a compilation of his own without acknowledging his indebtedness. The second writer sometimes quotes the authorities, cited by the first, without having seen or consulted them for hiself. I am told that an eminent Indian scholar gave up the habit of citing references lest a subsequent writer mentions them without first-hand examination. This hesitation to asknowledge one's indebtedness amounts certainly to intellectual dishonesty; and no credit should ever be given to a performance which bears evidence of this unscholarly and discourteous practice. An author is naturally reluctant to seek the protection of law for remedies against infringement of copyright; this does not mean that one should take advantage of another man's labours and appropriate the credit to himself.

As a worker in the field of Assam History I cannot resist the temptation of saying a few words about it. Assam has been an organic part of India from time immemorial. It is mentioned in the **Ramayana**, the **Mahabharata** and the Puranas, and the classics and inscriptions of northern India.

No Asoka pillar has yet been discovered in Assam. There are however traces to show that it had once been swayed by the influence of Buddhism. Remote from the main currents of thought in Aryyavarta, Assam has evolvod a code of life in a sort of semi-isolation. The non-Aryan tribes, both inside the state and on its frontiers, have contributed towards the growth of a unique culture and civilisation. Recorded materials are plentiful, specially from the thirteenth century when the Ahom first conquerred the province. The Assamese chronicles, known as Buranjis, throw light not only on the history of Assam but on the history of India as well. There were distinct monographs on the Muslim conquerors of India

complied so early as the seventeenth century. Many phases of Indian History come out in the diplomatic letters exchanged between Assam and the Mogul courts. Some of these sources have been published; but a voluminous mass of materials is still to be published for which workers and money are urgently needed.

The story of Assam of the modern period is mostly of the same tenure as that of other parts of India. The disintegration of the Mogul empire after the death of Emperor Aurangazeb had its repercussions in Assam. King Rudra Singha, 1696-1714, after having brought the neighbouring states within his hegemony wrote letters to the Rajas of Hindusthan seeking their co-operation in his plan to invade Mogul India, In one such letter the Assam king wrote— "Reports have been received that owing to the hostile conduct of the Moguls the religion of the Vedas is not receiving any protection. If you are interested in the counteraction of this situation then you should consult your nobles and supporters and inform me of your resources and the extent to which you can help me." The Hindu Rajas wrote back that they would support the patriotic enterprise of the king of Assam as they had become tired of saluting the Moguls. Rudra Singha collected an army of four lacs, and halted for sometime at Gauhati to perfect his preparations, but he died there in September 1714, just on the eve of marching into Bengal.

His successor Siva Singha was not able to push forward the unfulfilled scheme of his ambitious father. About the year 1756, the French merchant and soldier J.B. Chevalier who had gone to Assam on a trading excursion was prevented from leaving his boat, and was made to return to Bengal without setting his foot on the soil of Assam.

Peace reigned in Assam up to the year 1969, and no European, not even the great geographer Major James Rennell was allowed to enter the kingdom.

Assam's relations with the East India Company commenced from the year 1771 when the Court of Directors first accepted the desirability of establishing a commercial intercourse and instructed the Government of Fort William to adopt the necessary measures The relations continued till the year 1826 when Assam passed into

the hands of the company by the treaty to Yandabo, concluded on the termination of the war with the Burmese who had acquired possession of the country four years earlier.

The people of Assam were grateful to the British for having relieved them of the oppressions and ravages of the preceding period. But when they found that the British had firmly entrenched themselves in Assam having first entered it for the purpose of expelling the Burmese, they took steps, though abortively, to get rid of their new masters. "The inhabitants of Upper Assam", wrote David Scott, the first Commissioner, "are far from being reconciled to our rule, and it may be expected that the higher classes will continue to cherish hopes and engage in schemes for the re-estblishment of the ancient form of Government under a native prince". Things happened as expected. There were several uprisings which were however suppressed, and the principal leaders executed or sentenced to banishment. In May 1831, Scott urged that "by establishing a native prince and end will be put to the plots and intrigues, and we shall without loss of revenue avoid the odium necessarily attached to the exclusion of the royal family, the depression of the nobles, the neglect of the national religion and the disgust occasioned by frequent executions for criminal offences of a popular character". Raja Purandar Singha was in consequence installed as a tributiory ruler of Upper Assam, but he was deposed in 1838 for his inability to fully pay up the stipulated amount.

During the Sepoy Mutiny, the dispossesed princes and nobles again raised their head and rallied round Puranddar Singha's grandson Kandarpeswar Singha, whom they now planned to set up on the throne. The plot was soon detected; the prince was put under detention and sent down to Bengal as an externee. Maniram Dewan who had encouraged the plot by despatching emissaries and epistles from Calcutta was arrested and hanged together with the prince's local adviser and friend Mahes Chandra Sarma Barua. Other accomplices were sentennced to transportation or imprisonment.

From the transfer of the Company's territories to the Crown in 1858 Assam enjoyed the fruits of peaceful administration though

there were sporadic manifictations of discontent here and there. The Assamese put their heart and soul into the national movement under the leadership of Mahatma Gandhi. The movement permeated the masses, and women also gallantly participated in the common effort for gaining the independence of the Country.

The most notable feature in the history of Assam is the fact that it had enjoyed sovereignity while the rest of India was subjected to foreign domination, and Assam was one of the last provinces to be occupied by the British. Assam was therefore able to develop itself on its own national lines. The nobles patronised literature, art and religion, and the political leaders evolved and perfected measures for the successful resistance of foreign invaders. Assam's cultural live and its social and political outlook were based on intense realism; and the manner in which its people devised methods of utilising their resources to the full advantage was an achievement of great significance. It is desirable that the versatility and vigour of the Assamese people which came into being in consequence of their long-continued independence, and which is so extensively represented in their literature and their ecomonic and social systems should be the subject of special investigation at the hands of our historians, and it will be soon realised that the way in which Assam solved its political problems will be a source of inspiration and guidance to the rest of India.

Assam has also got its own quota of historians. Dr. John Peter Wade and Dr. Francis Buchanan-Hamilton were interested in Assam when it was still independent. After British occupation, Assam's principal historians were Capt. Pemberton, Robinson, Johnstone, Mackenzie, Col. Shakespeare, and Gait, besides a number of writers whose contributions are mostly buried in the pages of oriental journals. Amongst the Assamese historians mention may be made of Kasinath Tamuli Phukan, Maniram Dewan, Harakanta Barua and Gunabhiram Barua, and a number of workers who are still on the stage, the most outstanding compiliations in recent years being Srijut Benudhar Sharma's **Life of Maniram Dewan** and Dr. Birinchi Kumar Barua's **Cultural History of Assam**. Srijut Krishna Kanta Handiqui's book on the Jaina classic **Jasastilaka** is a remarkable contribution on the history

of medieval India.

There are several institutions in Assam for the avowed purpose of promoting historical studies. The Assam Government Department of Historical and Antiquarian Studies has collected a large number of manuscripts, transcripts and rare books on Assam, and has brought out several old chronicles or Buranjis as well as constructive historical compilations. The Kamarupa Anusandhan Samiti, or the Assam Research Society, possesses a valuable collection of old Assamese manuscripts; it also publishes a journal which is appreciated in learned circles in India. The old relics of Assam are permanentle housed in the speacious halls and corridors of the Assam Provincial Museum. A number of teachers and students are engaged in historical research under the auspices of the new University of Gauhati. These four institutions are situated at Gauhati. At Shillong, the capital of the State, good work is being done by the Shillong Historical Society which holds occasional discourses on historical subjects.

I hope to be excused for the length of my reference to Assam, but I crave your indulgence because I feel that Assam has so many good things and they are so little known.

In conclusion, I would request all historians to realise the part they can effectively play in the rehabilitation of India. The destiny of our country should not be left to the hands of politicians alone. Historians are trained in estimating the unrefutable logic of geography, and the operation of the law of cause and effect They can take a detached view of situations of the law of cause and effect, and can predict the shape of things to come. This training and this detachment should be harnessed for the correct evaluation of problems the real character of which cannot always be gauged by politicians who are absorbed too deeply in the discovery of immediate solutions and remedies.

Let the aim and purpose of historians be extended towards a wider horizon; and instead of merely providing materials for teaching and discussion in class-rooms let them also plant milestones to record our achievements, guide-posts to direct us on the road to our destination, and signs of caution to warn us against impending catastrophes.

অসম সাহিত্য সভা

২২শ অধিবেশন। ছিলং।

সভাপতিৰ অভিভাষণ

শ্ৰদ্ধেয় আই-বাই সকল আৰু সমবেত বন্ধুসকল, আপোনালোকে মোক ছিলং [illegible] অসম সাহিত্য সভাৰ এই বাইশতম অধিবেশনৰ সভাপতি ৰূপে বৰণ কৰাৰ কাৰণে মই আপোনালোকক আন্তৰিক ধন্যবাদ জনাইছোঁ। মোৰ বিবেচনাত এই সন্মান অতি ডাঙৰ আৰু, কাৰণ এই সাহিত্য সভাৰ উদ্দেশ্য-সমূহত সাম্প্ৰদায়িকতাৰ গোন্ধ নাই, ইয়াত নাই ৰাজ-নৈতিক [illegible], ইয়াত নাই দলীয়-বিদলীয় প্ৰভেদ, ইয়াত নাই কূটনীতিৰ [illegible]। এই সাহিত্য সভা কেৱল অসমীয়া জাতিৰ সাৰ্বজনীন আৰু [illegible] মনোবৃত্তি আৰু আকাংক্ষাৰ বিকাশ, উন্নতি আৰু পৰিণতিৰ সন্ধানৰ [illegible] আৰু লক্ষ্য। ইয়াক মনোপূতকৈ গঢ়ি তুলিব পাৰিলে অস[illegible] স্বাবলম্বী [illegible] আৰু বহুমুখী প্ৰতিভাৰ [illegible] আৰু [illegible] অসমীয়া জাতি [illegible] [illegible] উন্নতিৰ উপায় [illegible] আৰু অসমীয়াৰ জীৱন-যাপন নিৰ্ভৰ কৰিছে [illegible]। সেইদেখি এই অনুষ্ঠান অসমীয়াৰ [illegible] বিত্ত সম্পত্তি, ইয়াক অসমীয়াই [illegible] আৰু [illegible] এনেহেন জীৱ-[illegible] আৰু ভূমিকা অনুযায়ী কিবা অৰ্পণ কৰিব পাৰিলে [illegible] জীৱন চৰিতাৰ্থ হব বুলি ভাবো, সেইদেখি [illegible] সভাৰ এই [illegible] আপোনালোকৰ [illegible] মই পুনৰ [illegible] কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ।

পৰিশিষ্ট ৩

১৯৫৩ চনত শ্বিলঙত অনুষ্ঠিত অসম সাহিত্য সভাৰ দ্বাবিংশতম অধিৱেশনত ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই প্ৰদান কৰা সভাপতিৰ অভিভাষণ।

অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ

২২শ অধিবেশন, শ্বিলং

শ্ৰদ্ধেয়া আই-মাতৃসকল আৰু মৰমৰ বন্ধুসকল, আপোনালোকে মোক শ্বিলং ৰাজধানীত বহা অসম সাহিত্য সভাৰ এই দ্বাবিংশত অধিবেশনৰ সভাপতি ৰূপে বৰণ কৰাৰ কাৰণে মই আপোনালোকক আন্তৰিক ধন্যবাদ জনাইছোঁ। মোৰ বিবেচনাত এই সন্মান অতি গুৰ ভাৰ, কাৰণ এই সাহিত্য সভাৰ উদ্দেশ্যসমূহত সাম্প্ৰদায়িকতাৰ গোন্ধ নাই, ইয়াত নাই জাতি-বৰ্ণৰ পাৰ্থক্য, ইয়াত নাই ধনী-নিৰ্ধনীৰ প্ৰভেদ, ইয়াত নাই কূটনীতিৰ বা-বতাহ। এই সাহিত্য সভা হৈছে অসমীয়া জাতিৰ সাৰ্বজনীন আৰু চিৰন্তন মনোবৃত্তি আৰু আকাংক্ষাৰ বিকাশ, উন্নতি আৰু পৰিণতিৰ সৰ্বপ্ৰধান মাৰ্গ আৰু সংঘ। ইয়াক মনোপূতকৈ গঢ়ি তুলিব পাৰিলে অসমীয়াৰ গৌৰৱপূৰ্ণ কৃষ্টি আৰু বহুমুখী প্ৰতিভাৰ জেউতি জগতৰ আগত বিলাব পৰা যাব, আৰু তাৰ ফলত অসমীয়া জাতি আত্মসম্ভ্ৰমৰ পোহৰত উজ্জ্বল হৈ উঠিব। একপ্ৰকাৰে ক'বলৈ গ'লে অসমীয়াৰ উন্নতিৰ উপায় এই সভাতে নিহিত আছে, আৰু অসমীয়াৰ জীৱন-মৰণ নিৰ্ভৰ কৰিছে এই সাহিত্য সভাৰ কল্যাণ-অকল্যাণৰ ওপৰতেই। সেই দেখি এই অনুষ্ঠান অসমীয়াৰ কেন্দ্ৰীভূত চেনেহৰ বিশুদ্ধ সম্পত্তি, ইয়াক অসমীয়াই জীৱন গ'লেও বুকুৰ বান্ধোনৰপৰা আঁতৰাই পেলাব নোৱাৰে। এনেহেন অনুষ্ঠানৰ উন্নতিকল্পে সময় আৰু সুবিধা অনুযায়ী কিবা অকণমান কৰিব পাৰিলে নিজৰ জীৱন চৰিতাৰ্থ হ'ব বুলি ভাবোঁ, সেই দেখি আজিৰ সভাই এই সুযোগ দিয়াৰ কাৰণে আপোনালোকৰ ওচৰত মই পুনৰ নতশিৰে কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ।

মাৰ্ঘেৰিটাত হোৱা ২১শ অধিবেশনৰ পাছত যিসকল সাহিত্যসেৱী আৰু সাহিত্য হিতাকাংক্ষী পুৰুষে আমাক চিৰকাললৈ এৰি থৈ গৈছে তেওঁলোকৰ কথা আমাৰ পোনপ্ৰথমে মনত পৰিছে। অসমৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী লোকপ্ৰিয় গোপীনাথ বৰদলৈদেৱে ৰাজনীতিৰ ক্ষেত্ৰত বিচক্ষণতা দেখুউৱাৰ উপৰি সাহিত্যৰ এজন নীৰৱ সেৱক আছিল। আদৰ্শ মানৱ বুদ্ধদেৱ, যিশুখ্ৰীষ্ট

আৰু হজৰত মহম্মদৰ জীৱনচৰিতে তেওঁৰ সাহিত্যসেৱাৰ পৰিচয় দিছে। ৰাধাকান্ত সন্দিকৈ ডাঙৰীয়াৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰতি অনুৰাগ সকলোৰে জনাজাত। তেখেতৰ দানৰ সহায়েৰে নিৰ্মিত চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ মন্দিৰত নিজা কৰ্মচ'ৰা পাতিবলৈ সুবিধা পাই সাহিত্য সভাই ঠন ধৰি উঠিছিল। তেখেতৰ সহায়তে চন্দ্ৰকান্ত অভিধান সংকলিত হয়। তেখেতৰ সংকল্পৰ বাকীখিনি কাম সমাধা কৰিব পাৰিলে সাহিত্য সভাৰ খ্যাতি আৰু সমৃদ্ধি দুয়ো বাঢ়িবৰ আশা। অধ্যাপক বাণীকান্ত কাকতিদেৱৰ লোকান্তৰত অসমীয়াই এজন একনিষ্ঠ সাহিত্যসেৱক আৰু ভাষাবিদ পণ্ডিত হেৰুৱালে। অসমীয়া ভাষাৰ উৎপত্তি আৰু ক্ৰমবিকাশৰ বিষয়ে বৈজ্ঞানিকভাৱে গ্ৰন্থ লিখি কাকতিদেৱে এই ভাষাক স্বতন্ত্ৰ ভাষা ৰূপে প্ৰতিষ্ঠিত কৰি গ'ল। কাকতিদেৱৰ সমালোচনাপদ্ধতি ভৱিষ্যত লেখকসকলৰ কাৰণে আদৰ্শ হৈ থাকিব। অসমৰ ঐতিহাসিক উপাদানৰ প্ৰতি পোন প্ৰথমে চকু মোকলাওঁতা ছাৰ এডোৱাৰ্ড গেইটৰ মৃত্যুত অসমীয়াই এজন পৰম উপকাৰী বন্ধু হেৰুৱালে। অসমীয়া সাহিত্য আৰু শিক্ষা এই দুয়ো বিষয়তে অগ্ৰগামী উপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱাদেৱৰ মৃত্যুত অসমৰ পূৰ্ব যুগৰ শেষ বন্তি নুমুৱাৰ নিচিনা হ'ল। এওঁলোকে কোন-কোন ক্ষেত্ৰত কি-কি কৰি গ'ল সেই বিষয়ে বিশদ আলোচনাৰ সূত্ৰপাত হ'লে ভৱিষ্যৎ যুগৰ অসমীয়াৰ সাহিত্যসেৱাৰ কাৰণে উদগনিৰ সম্বল হ'ব।

শ্বিলং চহৰত সাহিত্য সভাৰ অধিবেশন বহা এয়ে প্ৰথম। ৰাজনীতিৰ কেন্দ্ৰ বুলি শ্বিলং চহৰে খ্যাতি লাভ কৰিছে, কাৰণ ই অসমৰ ৰাজধানী আৰু ইয়াতে বিধানসভাৰ অৱস্থিতি। কিন্তু ৰাজধানীত সাহিত্যসেৱাৰ উদ্যোগ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ বাটত কোনো প্ৰতিবন্ধক নাই, কাৰণ ইয়াতো সাহিত্যৰ চিৰসম্ভাৰ অন্তৰৰ সুখ-দুখ, আশা-নিৰাশাৰ খলকনি অৱৰ্তমান নহয়। আগৰ দিনত অসমৰ ৰাজধানী গড়গাঁও নগৰ সাহিত্যসাধনাৰ কেন্দ্ৰভূমি আছিল। স্বৰ্গদেৱ, ডাঙৰীয়া, ফুকন, বৰুৱা এই সকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ভালেমান গ্ৰন্থকাৰে সুবৃহৎ উপাদেয় আৰু মূল্যবান গ্ৰন্থ লিখি থৈ গৈছে। ৰজা-ৰাজকোঁৱৰৰ পৃষ্ঠপোষকতাৰ দিন আজি উকলিছে, তাৰ পৰিবৰ্তে সাহিত্যৰ উন্নতিৰ কাৰণে চৰকাৰৰ সহায় বিশেষ লাগতিয়াল হৈ পৰিছে। ৰাজনৈতিক মনোবৃত্তিৰ লগত সাহিত্য-অনুৰাগৰ কোনো অলংঘনীয় বিৰোধ নাই, বৰং ৰাজনৈতিকৰ কৰ্মপন্থাত সাহিত্যৰ চিৰন্তন আদৰ্শৰ ৰশ্মিপাত হ'লে প্ৰজাৰ মংগল। ইংলণ্ডৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী ছাৰ উইনচটন চাৰ্চিলে অলপতে নোবেল প্ৰাইজ পোৱাৰ উদাহৰণৰপৰা অসমৰ ৰাজনৈতিক নেতাসকলে এটি নতুন আদৰ্শৰ বাট নিশ্চয় দেখা পাইছে। বিবিধ কৰ্মত পোনপটীয়াকৈ লিপ্ত থকা পুৰুষে ৰচনা কৰা সাহিত্যত বাস্তৱতাৰ অৱদান পোৱা যায়। সেই সম্বল সংসাৰৰ ওচৰে-পাঁজৰে বিচৰণ কৰা ভাবুক কবি আৰু গ্ৰন্থকাৰৰ লিখনিত পোৱাটো টান। অইন নহ'লেও শ্বিলঙত থকা প্ৰতিজন ৰাজনৈতিক পুৰুষে নিজ-নিজ জীৱনৰ সকলো কাহিনী সাহিত্যৰ সাজেৰে যদি লিপিবদ্ধ কৰে তাৰপৰা দেশবাসীৰ পৰম উপকাৰ সাধিত হ'ব। ৰোম সম্ৰাট মাৰ্কাছ অৰেলিয়াছৰ আত্মজীৱনচৰিত জগতৰ সাহিত্যৰ এখনি উদ্দীপনামূলক গ্ৰন্থ। আজি ওঠৰশ বছৰেও তাৰ সৌৰভত মোলান পৰা নাই। ভূৰ্বি চাওক, কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্মা, মোমাই তামুলী বৰবৰুৱা, পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই আৰু মণিৰাম দেৱান —এইসকলে এখন-এখনকৈ আত্মজীৱনচৰিত লিখি থৈ যোৱা হ'লে আজি অসমীয়াই

তাক কিমান হেঁপাহেৰে পঢ়িলেহেঁতেন। আত্মজীৱনচৰিত লিখিবলৈ সংকল্প কৰোঁতাজনে জীৱনৰ কাৰ্যাৱলীক এক নিৰ্দিষ্ট উদ্দেশ্যৰ মালাৰে সংযুক্ত কৰিবলৈ বিচাৰে, আৰু যাউতি-যুগীয়া সমাদৰৰ কাৰণে সম্বল থৈ যাবলৈ চেষ্টা কৰে।

শ্বিলং আৰু তাৰ ওচৰৰ গাঁওসমূহৰ আদিম বাসিন্দা হৈছে আমাৰ ভাই-ভনী খাচী আৰু জয়ন্তাসকল। তেওঁলোকৰ ৰাজ্য আৰু আমাৰ ৰাজ্য অতীজৰেপৰা লগালগি। বাণিজ্যৰ কাৰণেও হওক বা অন্যান্য সূত্ৰেই হওক, তেওঁলোকৰ লগত প্ৰাচীন কালৰেপৰা আমাৰ অহা-যোৱা চলি আহিছে। তেওঁলোকৰ বস্ত্ৰসম্ভাৰ ঘাইকৈ অসমীয়াই যোগান দি আহিছে। খৈৰামী আৰু জয়ন্তা ৰজাৰ দূত অসমলৈ গ'লে তেওঁলোকক যিদৰে আদৰ অভ্যৰ্থনা কৰা হৈছিল তাৰ সাংগোপাংগ বিৱৰণ অসমীয়া বুৰঞ্জীৰ পাতত আজিলৈকে সংৰক্ষিত হৈছে। মোগলৰ সেনাপতি নবাব মীৰজুমলাই অসম আক্ৰমণ কৰি উভতি যোৱাৰ পাছত জয়ন্তীয়া ৰজা আৰু তেওঁৰ তলতীয়া নৰ্তংগীয়া ৰজাই অসমৰ স্বৰ্গদেৱলৈ লিখি পঠিয়াইছিল— "আমি শুনিছোঁ মোগলে আহি তোমাৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিলে, এই বাৰ্তা তুমি আমলৈ নিদিলা কিয় ? জয়ন্তা আৰু গড়গাঁও দুই নহয়। তোমাৰ দেশ নামাৰিছে যেন আমাৰ দেশহে মাৰিছে, আমাৰ মনত এনে দুখ লাগিছে। আমাৰ দুজন মানুহ বঙ্গালৰ হাতত পৰা বুলি তুমি লিখিছা। দুজন কিয়, তোমাৰ কাৰণে দহ-বিছ হেজাৰ মানুহ পৰিলেও আমাৰ অসন্তোষ নাছিল। তোমাৰ দেশ বঙ্গালে মাৰিলে আমি কুশলে বহি আছিলোঁ, হুকুম নকৰিলোঁ দহ-বিছ হেজাৰ মানুহ আমাৰ নগ'ল, এই কথাতহে আমাৰ মনত অধিক দুখ লাগিছে, আৰু তোমাৰ আমাৰ প্ৰীতি নতুন নহয়, পূৰ্বাবধি চলি আহিছে।" এই চিঠি হৈছে প্ৰায় তিনিশ বছৰৰ পূৰ্বৰ কথা, কিন্তু অসমীয়া, খাচী আৰু জয়ন্তীয়া ভাই-ভনী সকলোৰে অন্তৰত চিৰকাল প্ৰতিধ্বনিত হৈ থাকিব, "জয়ন্তা আৰু গড়গাঁও দুই নহয়। তোমাৰ আমাৰ প্ৰীতি নতুন নহয়, পূৰ্বাবধি চলি আহিছে।" এই খিলঞ্জীয়াপ্ৰীতি যাতে উত্তৰোত্তৰ বৃদ্ধি পায় তাৰ কাৰণেহে আমি সকলো প্ৰকাৰে চেষ্টা কৰিব লাগিব।

খাচী আৰু জয়ন্তীয়াসকলৰ বাহিৰেও অসমৰ অন্তৰ্গত আৰু ইয়াৰ দাঁতিকাষৰত থকা অন্যান্য আদিমবাসীৰে সৈতে আমাৰ চিৰকলীয়া মিত্ৰ সম্বন্ধ। তেওঁলোকৰ প্ৰায় সকলোৱেই সুদূৰ অতীতৰপৰা অসমত বাস কৰিছে, আৰ্যসকল পাছতহে আহিছে, সোমাইছে। দুয়োৰে ভিতৰত হোৱা আদান-প্ৰদানে পৰস্পৰৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক জীৱনত প্ৰভাব বিস্তাৰ কৰি আহিছে। অসমীয়া ভাষাৰ শব্দসম্পদ, অসমীয়া সমাজনীতিৰ উদাৰতা, অসমীয়া নৃত্যগীতৰ বহুমুখী উৎস —এই সকলো ক্ষেত্ৰতে আদিমবাসীসকলৰ সৈতে সংসৰ্গৰ প্ৰভাব পৰিছে। যুদ্ধ-বিগ্ৰহ আদিত তেওঁলোকৰ ক্ষত্ৰশক্তি অসমীয়াৰ একান্ত লাগতিয়াল আছিল। তেওঁলোকক দেখা পালে আমি 'মিতা' বা মিত্ৰ বুলি সম্বোধন কৰোঁ। তেওঁলোকৰ বহুত মানুহ অসমৰ হিন্দুসমাজৰ অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। তেওঁলোকৰ আলমত এটি বৃহৎ অসমীয়া জাতিৰ সৃষ্টি হৈছে। এওঁলোক আমাৰ বুকুৰ বাঢ়ৈ, গাৰ মঙহ, এওঁলোকক এৰি আমি এখন্তেকো তিষ্ঠিব নোৱাৰোঁ। কবলৈ গ'লে, অসমত ন-কৈ সোমোৱা জাতিবৃন্দ তেওঁলোকৰ তুলনাত আলহিৰ নিচিনা। চ্যুকাফা ৰজাই পূৰ্ব অসম জয় কৰি বৰাহী, মৰাণ আদিৰ ৰজাসকললৈ কৈ পঠিয়াইছিল, বোলে, "আমি দেখাদেখি হওঁ,

সিবিলাক আহক। আমি উজনি ৰাজ্যৰপৰা আহিছোঁ। সিবোৰ হৈছে স্থান-গিৰি, আমি আলহি। আমাক গাঁও-ভূঁইখনৰো পৰিচয় কৰাব লাগে।"

এই স্থান-গিৰিসকলক অতীজৰেপৰা আমি আপোন কৰি লৈছোঁ, দুয়োৰে সংযোগ আৰু সংমিশ্ৰণত এটি অভিনৱ জাতি আৰু সভ্যতাৰ সৃষ্টি হৈছে, সেই দেখি আমি আগলৈকো তেওঁলোকক বকুত সাবটি ল'ব লাগিব, কাৰণ অসমৰ সকলো উন্নতি পৰস্পৰৰ মিত্ৰতাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে, এজনক এৰি সিজনে প্ৰবৰ্তিবলৈ বিচাৰিলে দুয়োৰে শক্তি টুটি অহাৰ বিষম আশংকা। বৰ্তমান যুগৰ চাল-চলন আৰু বাক্য-তৰ্কত তেওঁলোক পৰিপক্ক নহ'ব পাৰে, কিন্তু তেওঁলোকৰ সৰল সহজ বুদ্ধি অতি চোকা, এই বুদ্ধিৰ সহায়েৰে কৃত্ৰিম আৰু আন্তৰিক ব্যৱহাৰৰ পাৰ্থক্য তেওঁলোকে অনায়েসে ধৰিব পাৰে। আন্তৰিক চেনেহৰ টোপোলা লৈ আমি তেওঁলোকৰ কাষ চাপিব লাগিব, তেনেহ'লে পৰস্পৰৰ মিত্ৰতাৰ বান্ধোন আৰু কটকটীয়া হ'ব। জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ উন্নতিৰ পৰিমাণে আমি আজিকালি সভ্যতা নিৰূপণ কৰোঁ, সেই সভ্যতাৰ হিচাপত জনজাতিসকল অতি পিছপৰা— কেঁচুৱা। মুখত সৰল হাঁহি, মৰম লগা মাত-কথা, পমি যোৱা ভংগী নেদেখিলে কেঁচুৱা কেতিয়াও কোলালৈ নাহে। কেঁচুৱা জনজাতিসকলক আপোন কৰাৰ দায়িত্ব আমাৰ ওপৰতহে বেছিকৈ পৰিছে। আমাৰ মনেৰে আদিমবাসীসকলৰ হৃদয় জয় কৰাৰ উপায় উদ্ভাৱনৰ কামত অসম সাহিত্য সভাই বিশেষ ৰূপে সাহায্য কৰিব পাৰে। শ্বিলঙত বহা অধিৱেশনে এই বিষয়ে বাট দেখুৱাব বুলি সকলোৱে আশা কৰিছে।

আৰ্য আৰু অনাৰ্যৰ সংসৰ্গ আৰু আদান-প্ৰদানত অসমীয়া কৃষ্টি আৰু সভ্যতা পৰিপুষ্ট হৈছে, আৰু ইয়াৰপৰা ভাৰতীয় হিন্দুধৰ্মৰ ওপৰতো ছাব পাৰিছে। বৈদিক আৰু পৌৰাণিক ধৰ্মৰ তান্ত্ৰিক আৰু আৰু শক্তি ঠাল-ঠেঙুলি অসম বা পূৰ্ববংগ এই অঞ্চলতে উৎপত্তি হোৱা বুলি খেনো পণ্ডিতে বিশ্বাস কৰে। কিন্তু বিস্ময়ৰ কথা হৈছে, এমুঠি আৰ্যই এই অনাৰ্যবহুল দেশখণ্ডত নিজৰ মাত কথা প্ৰভাৱ এনে বিস্তৃতভাৱে বিয়পাব পাৰিলে কেনেকৈ? অনাৰ্যসকলৰ মাজত প্ৰচণ্ড প্ৰতাপী ৰজাৰো আৱিৰ্ভাৱ হৈছিল, তেওঁলোক আদিতে আৰ্যমাৰ্গৰ বাহিৰে থাকিলেও পাছলৈ হিন্দুধৰ্মৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ তাৰ পৃষ্ঠপোষকতাৰ পদ অধিকাৰ কৰিছিল। আৰ্য আৰু অনাৰ্যৰ সংমিশ্ৰণ অসমত কেনেকৈ সৃষ্টি হৈছিল, কি-কি বিষয়ত সেই সংগমৰ সোঁত প্ৰবাহিত হৈছিল, এই সম্পৰ্কে বিশদ আলোচনাৰ প্ৰয়োজন। জনজাতিসকলৰ বিৱৰণী পুথি এখন সংকলনৰ কাৰণে সাহিত্য সভাই এটা পুৰস্কাৰ ঘোষণা কৰাটো বৰ্তমান সময়ৰ পৰিস্থিতিলৈ চাই বৰ সমীচীন হৈছে। অসমীয়া জাতিৰ কলেৱৰ কেনেকৈ পৰিপুষ্ট হ'ল এই বিষয়ে সাহিত্য সভাৰ সপ্তম অধিৱেশনত স্বৰ্গীয় লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াই কোৱা কথাখিনি চিৰকাল মনত ৰাখিব লগীয়া, "নানা দেশৰ নানা জাতিৰ নানা পৰিয়ালৰ আৰ্য-অনাৰ্য মানুহ অসমলৈ আহি অসমত দীৰ্ঘ কাল বাস কৰি অসমীয়া হৈছিল। আৰু এইদৰেই পিছৰ কালডোখৰতো, আনকি আজিলৈকে, অসমীয়া জাতিৰ ৰে জালখন গোঁথা হৈ আহিব লাগিছে। কনৌজীয়া, হিন্দুস্থানী, পঞ্জাবী, বঙালী, উড়িয়া, নেপালী, গুজৰাটী আদিৰ পোহ পৰি অসমীয়া জাতিৰ কলেৱৰ দিনক-দিনে বৃদ্ধি হোৱাটো কোনে নাজানে? কত বিজয়ী আহোম বংশৰ মানুহ, কত চিংফৌ, মৰাণ, নগা মিকিৰ, মিৰি, ডফলা, গাৰো লাহে-

লাহে হিন্দুধর্ম আৰু হিন্দুৰ প্ৰভাৱলৈ আহি কোঁচ, কেওত আদি জাতৰ ভিতৰত সোমাই চিন নাইকিয়াকৈ একেবাৰেই অসমীয়া হিন্দু হৈ অসমীয়া জাতিক হৃষ্ট-পুষ্ট বলিষ্ঠ কৰিছে, তাৰ সীমা-সংখ্যা নাই। এইদৰে মুছলমানৰ অসম আক্ৰমণৰ কালৰপৰা অনেক বিদেশী মুছলমান আহি অসমত বাস কৰি অসমীয়া জাতিৰ সংখ্যা আৰু বল বৃদ্ধি কৰিব লাগিছে।" মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ উদ্ভাৱিত আৰু প্ৰচাৰিত ভাগৱতী ধৰ্মৰ মৃদু নিমন্ত্ৰণত জনজাতিসকল কেনেকৈ অসমীয়াৰ বুকুত চিৰকাললৈ লীন হৈ পৰিছে তাৰ কাহিনী অতি উদাৰতা-সম্পন্ন শিক্ষাপ্ৰদ আৰু উদগনিমূলক।

পণ্ডিতসকলে শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰকে কেন্দ্ৰ কৰি অসমীয়া সাহিত্যৰ কেইবাটাও যুগ নিৰূপণ কৰিছে, আৰু সেই বিষয়ে যথেষ্ট গৱেষণাও চলিছে। তাৰ পুনৰুক্তি কৰি অভিভাষণ দীঘলীয়া কৰাৰ অভিপ্ৰায় আমাৰ নাই। ৰাজনৈতিক দৃষ্টিভংগীৰে চালে এই সাহিত্যক দুই যুগত ভগাব পাৰি: প্ৰথম, স্বাধীনতা যুগৰ সাহিত্য; দ্বিতীয় পৰাধীনতা যুগৰ সাহিত্য। স্বাধীনতা যুগৰ সাহিত্যৰ কাল উনবিংশ শতাব্দীৰ আদিছোৱালৈকে; আৰু পৰাধীনতা যুগৰ সাহিত্যৰ কাল অসমত ব্ৰিটিছ শাসনৰ ছ-কুৰি বছৰ। ১৯৪৭ চনৰপৰা স্বাধীনতা যুগৰ সাহিত্যৰ পুনৰ অৱতাৰণা হৈছে। স্বাধীনতা যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ লক্ষণ হৈছে বাধামুক্ত প্ৰৱাহ, আৰু পৰাধীনতা যুগৰ সাহিত্যৰ বিকাশত অহোৰহ প্ৰতিবন্ধক।

স্বাধীনতা যুগৰ অসমীয়াৰ জাতীয় আদৰ্শ কেইশাৰীমান বাক্যত ভালকৈ ফুটি ওলাইছে: মোগলক কৰভাৰ দিবলগীয়া হোৱাত স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজ সিংহই সিংহাসনত বহি গৰ্জি উঠিছিল—"বঙ্গালৰ অধীন হৈ থকাতকৈ মৰণেহে যুগুত।"

হাজোৰ সমীপৱৰ্তী গাঁওবোৰত মোগলৰ সৈন্য বিয়পি পৰাত বীৰবৰ লাচিত বৰফুকনে আক্ষেপ কৰি কৈছিল, "মই ফুকনৰ দিনতে দেশৰ এনে দশা হ'ল! মোৰ ৰজা ৰক্ষা হ'ব কেনেকৈ? মোৰ ৰাইজ ৰক্ষা হ'ব কেনেকৈ? পাছলৈকো বা ৰক্ষা হ'ব কেনেকৈ?"

মোগলৰ অধীনত থকা বংগদেশ আক্ৰমণ কৰি কৰতোৱা নদীলৈকে বিস্তৃত হৈ থকা প্ৰাচীন কামৰূপ ৰাজ্যৰ পুৰণা সীমা উদ্ধাৰৰ মানসে স্বৰ্গদেৱ ৰুদ্ৰসিংহৰ প্ৰস্তাৱ সমৰ্থন কৰি ডাঙৰীয়াসকলে কৈছিল, "কৰতীয়া-গংগা সীমা কৰি আমাৰেহে ৰাজ্য। আমি মনকাণ নিদিবৰ দ্বাৰাইহে শত্ৰুৱে লৈছে। ৰজা হ'লে তাৰ শত্ৰুক মাৰি আপোনাৰ সীমনা ৰাখি ৰাজ্য লবনেসে যোগ্য। স্বৰ্গদেৱৰ পূৰ্বে পুলিন ৰজাদেৱে তেজ-শকতিৰ বলে ৰঙ্গামাটি চড়াই কৰতোয়া গংগাত খাণ্ডা পখালি গৈছে।"

স্বৰ্গদেৱ লক্ষ্মীসিংহ ৰজাৰ দিনত কীৰ্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাই এবাৰ কৈছিল, "ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম, শৰীৰ থাকে মানে যুদ্ধ কৰিব। জয় লভিলে ৰাজ্যভোগ হয়, যুদ্ধত পৰিলে স্বৰ্গভোগ হয়। শৰীৰৰ লগত কাতৰ হ'লে পৰলোকলৈকো পাপ হয়, ইহলোকতো পৰাধীন হয়, লোকৰ আজ্ঞাত প্ৰৱৰ্তি অনেক ভয়-লাজ-ক্লেশক পায়। মৃত্যু বাঞ্ছা কৰি থাকিব লগা হয়, অতি কুৎসিত দুখ।"

স্বাধীনতাৰ মৰ্মবাণী এইদৰে ভাৰতৰ কিমান জাতিয়ে বুজিব পাৰিছিল? বুজিব পাৰিলেও কিমানে তাক কাৰ্যত পৰিণত কৰিব পাৰিছিল?

স্বাধীনতাৰ বৰগছ অসমত পাতে-ফুলে জকমক হৈ ফুলিছিল। সেই বুলি অসমীয়াই

পাৰমাৰ্থিক আৰু মানসিক অৱদানত পিছ পৰা জাতি নাছিল। প্ৰাচীন এথেন্‌ছবাসী নাগৰিকসকলৰ দৰে অসমীয়াৰ মাজতো মেধাশক্তি আৰু শৌৰ্য-বীৰ্য দুয়োৰে বিচক্ষণ সমাবেশ ঘটিছিল। অসমৰ স্বাধীনতা দিনৰ সাহিত্যলৈ দৃষ্টিপাত কৰিলে আমি স্তম্ভিত নহৈ নোবাৰোঁ। এই সাহিত্য হিমালয় গিৰিৰ দৰে উচ্চ, পৰ্বতীয়া নৈৰ দৰে কোবাল আৰু বনৰ চৰাইৰ মাতৰ দৰে সুৱদি। অসমত বিদগ্ধ পণ্ডিতসকলৰ আবিৰ্ভাব হৈছিল। চীন পৰিব্ৰাজক হিউয়েন-চাঙে অসমলৈ আহি ইয়াৰ মানুহৰ বিদ্যাচৰ্চা আৰু স্মৃতিশক্তিৰ প্ৰশংসা কৰি থৈ গৈছে। ৰজায়ো বিদ্যাচৰ্চা কৰিবলৈ ভাল পাইছিল, আৰু দূৰবিদেশৰ পণ্ডিত আৰু জ্ঞানী মানুহে অসমত আশ্ৰয় লাভ কৰিছিল। মহাৰাজ ৰত্নপালৰ দিনতো কামৰূপৰ ৰাজধানী নানান পণ্ডিত আৰু কবিৰদ্বাৰা অলংকৃত হৈছিল। প্ৰাচীন ফলিবোৰৰ প্ৰশস্তিখণ্ডত বিবিধ কাব্যৰ ঝংকাৰ শুনা যায়। এই কামৰূপতে তন্ত্ৰ, স্মৃতি আৰু ব্যাকৰণ এই তিনি শাস্ত্ৰ নতুন ঠাচেৰে সংকলিত হয়। সবাতোকৈ আনন্দৰ কথা যে মহাপৰাক্ৰমী যোদ্ধা বীৰ শুক্লধ্বজেও গীত-গোবিন্দ গ্ৰন্থৰ টীকা এখন প্ৰণয়ন কৰি থৈ গৈছে।

অতীত কামৰূপত পণ্ডিত্যৰ প্ৰাচুৰ্য থকা সত্বেও অসমীয়া গ্ৰন্থ ৰচনাৰ প্ৰমাণ আমাৰ হাতত পৰা নাই। সেই যুগত ভাব প্ৰকাশৰ ঘাই মাধ্যম আছিল সংস্কৃত ভাষা, তাৰ অধ্যয়ন আৰু আলোচনা ঘাইকৈ ব্ৰাহ্মণসকলৰ মাজতে আবদ্ধ আছিল। নিজৰ ভাষাতো যে ৰচনা লিখিব পাৰি, আৰু সজ ভাব আৰু উপদেশমূলক আখ্যান যে সাধাৰণ মানুহৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰিব লাগে, এই ধাৰণা আহিল বৈষ্ণৱধৰ্মৰ অভ্যুদয়ৰ লগে-লগে। এই নতুন আদৰ্শক মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে পৰিষ্কাৰকৈ ভাষাবদ্ধ কৰিছিল এই বুলি—

"সম্প্ৰতিকে স্ত্ৰীয়ে শূদ্ৰে পঢ়িব যতনে।
কিছু শেষ ভৈলে পঢ়িবেক বিপ্ৰগণে।।
এহি মতে পণ্ডিতসবক বুলিলন্ত।
তেবে কলি যুগে শাস্ত্ৰ লোপ নহৈবন্ত।।
ভাল বুলি প্ৰশংসা কৰিলা সৰ্বজন।
ভাগে ভাগে গ্ৰন্থ কৰিলেক নিবন্ধন।।
সেই গ্ৰন্থ নিয়া সবে ৰাজাক দেখাইলা।
তাক চাই মহাৰাজা আনন্দক পাইলা।।
পণ্ডিত সবক পাচে কৰিলা সন্মান।
ধন ৰত্ন বস্ত্ৰ অলংকাৰ দিলা দান।।
সমস্তক পঢ়াইলন্ত কৰিয়া দণ্ডিত।
স্ত্ৰী শূদ্ৰ আদি সবে ভৈলন্ত পণ্ডিত।।"

মৌখিক প্ৰচাৰৰ বাহিৰেও দেশজ ভাষাত লিখা ৰচনাৰ সহায়েৰে জ্ঞান বিস্তাৰ কৰি সৰ্বসাধাৰণক সদাচাৰী আৰু ভগৱৎপৰায়ণ কৰিব লাগে, এয়ে আছিল বৈষ্ণৱধৰ্মৰ আদৰ্শ। এই আদৰ্শৰ প্ৰেৰণাত অসম দেশত প্ৰাচীন ৰামায়ণ-মহাভাৰত, পুৰাণ-উপপুৰাণ আদি সংস্কৃত গ্ৰন্থৰ টৈভলদী ভাঙনি প্ৰস্তুত হ'ল, আৰু তাৰ কোনো-কোনো কাহিনীৰ আশ্ৰয় লৈ কবিসকলে নাট

আৰু উপাখ্যান লিখিবলৈ ধৰিলে। গ্ৰন্থ ৰচনাৰ বাট মুকলি হৈছিল ঘাইকৈ দুটা কাৰণত, কবি আৰু পণ্ডিতসকলক পোহ্‌পাল দিছিল ৰজা আৰু বিষয়াসকলে, আৰু কিছুমানে সত্ৰ-সভাৰ আশ্ৰয়ত থাকি গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিছিল। আজিকালি মানুহে কোনো পণ্ডিতক কয়, "অমুক বিষয়ে আপুনি এখন গ্ৰন্থ লিখিব লাগে।" কিন্তু লিখাৰ সঁজুলি মাল-মচলাৰ ব্যৱস্থা হ'লে কোনেও নিদিয়ে, আৰু গ্ৰন্থকাৰে পোহপাল গৈ পুথি ৰচনাত কেনেকৈ একানপতীয়াকৈ লাগিব তাৰ বিষয়েও কোনেও চিন্তা নকৰে। আগৰ দিনত কোনো পণ্ডিতক গ্ৰন্থ লিখিবলৈ দিয়াৰ লগে-লগে তেওঁৰ পোহপালৰ বন্দবস্ত কৰা হৈছিল। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে কবিৰ ৰামসৰস্বতীক মহাভাৰত ভাঙিবলৈ আদেশ কৰাৰ সময়ত কবিক মাটি-বৃত্তি দাস-দাসী উপহাৰ দি অন্ন আৰ্জোনৰপৰা চিন্তাৰহিত কৰি দিছিল, আৰু গৰুৰ গাড়ীৰে দামে-দামে পুস্তক কবিৰ ঘৰলৈ পঠিয়াই দিছিল।

অসমৰ স্বৰ্গদেৱৰ চ'ৰাত বিদগ্ধ পণ্ডিতবৃন্দই শাস্ত্ৰ সাহিত্য আলোচনা কৰিছিল। তেওঁলোকৰ হতুৱাই ৰজা আৰু কুঁৱৰীসকলে গ্ৰন্থ ৰচনা কৰাইছিল। দুষ্যন্ত আৰু শকুন্তলাৰ কাহিনীত প্ৰেমিকপ্ৰৱৰ শিৱসিংহ মহাৰাজে নিজৰ প্ৰণয় কাহিনীৰ প্ৰতিবিম্ব পোৱাত কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীৰ হতুৱাই কালিদাসৰ শকুন্তলা নাটকৰ আখ্যানভাগ অসমীয়া ভাষাত যুগুত কৰায়। ৰাজেশ্বৰ সিংহ মহাৰাজৰ পুত্ৰ চাৰুসিংহ যুৱৰাজ আৰু তেওঁৰ পত্নী প্ৰেমদা সুন্দৰীৰ দাম্পত্য জীৱন মধুময় কৰিবৰ নিমিত্তে কবিশেখৰ ভট্টাচাৰ্যই হৰিবংশ নামে এখনি আদিৰসাত্মক পদ্যগ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। খেনো-খেনো ৰজাই নিজে নাটক আৰু গীতপদ ৰচনা কৰিছিল। ডাঙৰীয়া, ফুকন, বৰুৱা আদি বিষয়াসকলৰ চ'ৰাতো পণ্ডিত কাকতী আছিল, তেওঁলোকেও বহুবিধ গ্ৰন্থ ৰচনা কৰি থৈ গৈছে। ইয়াৰ বাহিৰেও সত্ৰসমূহৰ নাম-প্ৰসংগ, নামঘৰৰ নৃত্য-গীত-ভাৱনাৰ জৰিয়তে অসমীয়াৰ মাজত প্ৰাচীন সংস্কৃত সাহিত্যৰ গোটেইখিনি উপাদেয় সম্পদ প্ৰচাৰিত হৈছিল— সুশ্ৰাব্য পৰিমাৰ্জিত অসমীয়া শব্দভংগীৰ সহায়েৰে। ইয়াৰ ফলত নিৰক্ষৰা আইসকলে হাত চাপৰি বাই গাবলৈ পাৰিছিল—

"এ হৰি এ, কুন্তিৰ তনয়।
যুদ্ধ কৰি জিৰাইলন্ত বীৰ ধনঞ্জয়।।"
"মাধৱৰ ৰংগা দুয়ো চৰণে ধৰিয়া।
হৰিনাম ৰস পিবোঁ আঁজলি ভৰিয়া।"
"কালীজল কলীয়া সৰ্পে আছে বেৰিয়া,
কিকৈ হলা ভৱনদী পাৰ।
নৰসিংহ ৰূপ ধৰি হিৰণ্যক বধ কৰি
গকুলত কৃষ্ণ অৱতাৰ।।"

এনে সৰল সুৰুচিপূৰ্ণ ভাষা অশিক্ষিতা আইসকলৰ মুখে আন ক'ৰবাত ওলায় নে?

এই যুগত, ৰামায়ণ, মহাভাৰত, পুৰাণ আদিৰ কথা আমাৰ দেশত ইমান ৰাষ্ট্ৰ হৈ পৰে যে সাধাৰণ অশিক্ষিত খেতিয়ক মানুহেও হিন্দু দেৱ-দেৱতাৰ মহিমা আৰু মহাকাব্য পুৰাণৰ কাহিনীবোৰ জানিবলৈ ধৰে। এনে বিস্তৃত জনশিক্ষা বোধকৰোঁ ভাৰতৰ কোনো ৰাজ্যতে হোৱা নাছিল। মাথোন ইউৰোপৰ ৰিনেইছেন্সৰ যুগত এই সৰ্বব্যাপী জনশিক্ষাৰ আভাস পোৱা যায়.

যাৰ ফলত সামান্য ৰণুৱায়ো মহাবীৰ আলেকজেণ্ডাৰৰ কথা আলোচনা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। এই জনশিক্ষাই অসমৰ প্ৰজাক সুৰুচিপূৰ্ণ আৰু পৰিমাৰ্জিত কৰি থৈ গৈছে। অসমত নামকীৰ্তনৰ মহিমা শুনি আতংকিত হৈ ৰাজপুতনাৰপৰা অম্বৰাধিপতি ৰামসিংহলৈ তেওঁৰ মাক আৰু ঘৈণীয়েকে সতৰ্কবাণী লিখি পঠিয়াইছিল— "আমি শুনিছোঁ সিদেশত নামকীৰ্তন অনেক প্ৰকাশ হৈ আছে। এনে দেশ মাৰিলে তাৰ পৰিণাম কি হ'ব তুমি জানা। এই দেশ মাৰি মীৰজুমলাই কিমান দিন খাবলৈ পালে? তেওঁ নিজৰ ঠাঁয়ো উভতি নাপালেহি। গতিকে ইয়াকে দেখি যি ভাল পোৱা কৰিবা।"

অসমৰ বৈষ্ণৱ সাহিত্যত হৰিনামৰ মাহাত্ম্য আৰু তাৰ লগে-লগে প্ৰবল অধ্যাত্মিকতা আৰু সদাচাৰৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ বাণী ঘোষিত হৈছে। এই সাহিত্যৰ গদ্য অংশ বিশেষ চকুত লগা। ভক্তপ্ৰৱৰ ভট্টদেৱৰ **কথাগীতা** আৰু **কথা-ভাগৱত** অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ আপুৰুগীয়া সম্পত্তি। সেই কালত এনে উচ্চ গদ্য ৰচনা ভাৰতৰ অতি কম ভাষাতে পোৱা গৈছিল বুলি পণ্ডিতসকলৰ মত। বৈষ্ণৱ সন্তসকলৰ চৰিত্ৰপুথিও বিশেষ আদৰৰ বস্তু। অসমৰ সকলো সন্ত-মহন্তৰ উৎপত্তি কাহিনী লৈ ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত দক্ষিণপাটৰ শিষ্য গোবিন্দদাস নামে এজন ভক্তই **সন্তসম্প্ৰদা** নামে এখন গ্ৰন্থ লিখিছিল। তাত থকা কথাখিনিৰ বৰ্তমান যুগৰ ভাবধাৰাৰ লগত আচৰিত ৰূপে মিল। মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ জীৱন আলোচনা কৰোঁতে গোবিন্দদাসে লিখিছে, "পাচে কুসুমৰ ভাৰ্যা সত্যসন্ধ্যা আইৰ গৰ্ভে শুভ তিথি শুভ দিনে শুভ লগ্নে শ্ৰীশঙ্কৰ ৰূপে হৰি অৱতাৰ হলা। যাতো সংসাৰী জীৱক হৰি ভক্তি প্ৰচাৰ কৰি মোক্ষ দিলা। এতেকে দেৱজ্ঞসৱে জাতকোষ্ঠি কৰিলা। গুপ্তনাম শ্ৰীগঙ্গাধৰ হৈলা, যাতো গৰ্ভধান সময়ত মহাদেৱ ৰহিবাৰ স্বপ্নত মাতৃত স্থান খুজিলা, এতেকে পিতৃমাতৃ গঙ্গাধৰ হেন বুলিলা, লোকত শঙ্কৰ নাম প্ৰখ্যাত কৰিলা। ভৱিষ্যত পুৰাণত শঙ্কৰ বাসুদেৱ অংশ হেন শঙ্কৰে পাৰ্বতীত কহিছে, আৰু সেই কালৰ লোকে ঠাই ঠাই ঈশ্বৰ শক্তি দেখিলা, তাক বংশাৱলীত বৰ্ণনা কৰিছে। যাড়ক মৰ্দি লোকৰ ভয় দূৰ কৰিলা। চিহ্নযাত্ৰা কৰি লোকক ঈশ্বৰভাব দেখায়া হৰিত শৰণ কৰিলা। টেমনীয়া বান্ধি লোকৰ দুখ দূৰ কৰিলা। পণ্ডিতসৱকো বাদে জিনি গীতা ভাগৱত শালগ্ৰাম শৰণ ভজন ভক্তি লোকত প্ৰচাৰ কৰিলা। ভাগৱত শ্লোক ভাঙ্গি পদ-পয়াৰ নাটগীত ভটিমা গুণমালা লীলামালা এৱমাদি গ্ৰন্থসৱ কৰি লোকসৱক হৰিত দৃঢ়মতি কৰাইলা।

"এতেকে তাক শূদ্ৰ বুলি যি অমান কৰে সি অৱশ্যে অধোগতি যাইব। শিশুপালে গোপৰ ছৱাল বুলি অসূয়া পৰক্ৰিয়া কৰি ৰাজসভাত অনেক নিন্দা বুলিলা, আপোনাৰ আয়ুশ্ৰী নাশ কৰিলা। যেহেন শিলাত মুষ্টি হানিলে আপুনি দুখ পায়, তেমনে সন্তক নিন্দিলে আপুনি অধোগতি যায়।

"বুলিবা যদি ঈশ্বৰ হয় তেনে অনিত্য শৰীৰ কিয় ধৰা? তাক কওঁ শুনা, ব্ৰহ্মাৰ কি বিভাগ আছে? এতেকে কাৰ্যৰ নিমিত্তে শূকৰাদি জন্মও ধৰে। তেবে কি ঈশ্বৰ নোহে? শূদ্ৰকুলে জাত হৈবাৰ অভিপ্ৰায় আছে। সত্যযুগে হৰিভক্তিৰ পথ কেৱলে ব্ৰাহ্মণে মাত্ৰ ৰাখিলা। ই তিনি জাতিয়ে ৰাখিব নাপাৰিলে। ত্ৰেতাযুগত ক্ষেত্ৰিয় ব্ৰাহ্মণ দুয়ো ৰাখিলে। দ্বাপৰত ক্ষেত্ৰিয়ে বৈশ্যে ৰাখিলে। কলিযুগত ই তিনি জাতিয়ে হৰিভক্তি ৰাখিতে নাপাৰিলে। বেদৰ বশ্যকৰ্মে বদ্ধ হৈল। শূদ্ৰসৱ

হৰিভক্তিপাত্ৰ হৈল। আকে দ্বাদশ স্কন্ধ শ্ৰীভাগৱতত কহিছে। এতেকে শূদ্ৰকুলে অৱতৰি আচাৰ্য হুয়া হৰিভক্তি প্ৰকাশ কৰিলা, আৰু হৰিভক্তিয়ে জাতি অজাতি নবাছে। ভক্তিমন্ত হ'লে বিপ্ৰতো কৰি চণ্ডাল গৰিষ্ঠ হয়। সপ্তম স্কন্ধত প্ৰহ্লাদে নৃসিংহৰ আগে বুলিছা, 'ভক্তিমন্ত হলে অন্ত্যজো আচাৰ্যৰ যোগ্য হয়।' মহাতপস্বী শৌনকাদি মুনিসবে শুকক গুৰু মানি উচ্চাসন দিয়া মধ্য কৰি শ্ৰীভাগৱত শুনিলা। শ্ৰীগুৰুদেৱে দেৱঋষি ব্ৰহ্ম ঋষি, ৰাজঋষি সভাত থাকি তেওঁ আঙুলি উদ্দেশ্যি ঋষিসৱৰ আগে ভাগৱত কহিবে বুলিলা। এতেকে ভক্তি ভৈলে সকল গুণৰ পাত্ৰ হয়।

"শ্ৰীশঙ্কৰো পূৰ্ণ সাক্ষাতে ঈশ্বৰ। এতেকে তাঙ্ক পৰম গুৰু মানি হৰি-গুণ শ্ৰৱণ-কীৰ্তন কৰা। ইদেশত পূৰ্বে লোকসবে কাক হৰি বোলে হৰিকথাও নাজানিলে, অন্য দেৱ-দেৱীক ভজিল, কতোসৱে বৌধ মতে প্ৰৱৰ্তিল। আবে শঙ্কৰ অৱতাৰ বৰদ্ৰৱা বেহাৰত সত্ৰ কৰিলা, ভক্তিৰত্ন থাপিলা, সেই ভক্তিৰত্ন সন্তসৱে বেসাই সৱেদেশ পৰিপূৰ্ণ কৰিলা। হেনয় কৃপালু শঙ্কৰ মই কোটিবাৰ প্ৰণাম কৰোঁ।"

বংশীগোপালদেৱৰ বিষয়ে গোবিন্দদাসে কি কৈছে শুনক, "পাচে গোপালে বিবাহ নকাৰ ব্ৰহ্মচাৰী হৈল। একেসন্ধ্যা আতপ তণ্ডুল অন্ন ভুঞ্জিলা, মৎস মাংস উষুৰা বৰ্জিলা, দেহত অভিমান এৰিলা, ভূমিত বস্ত্ৰ পাৰি শয়ন কৰিলা, দুয়ো বেলা স্নানিলা, বিষয়ক তুচ্চ হেন দেখিলা, সদায়ে অভিমান এৰিলা, সদায় হৰিনাম কীৰ্তন কৰিলা, স্ত্ৰী নাচাহিলা, অসন্ত সমে আলাপ নকৰিলা, মৌনে ৰহিলা, ব্ৰেথা বাক্য নুবুলিলা।"

দেৱগোপালৰ বিষয়ে গোবিন্দদাসে আৰু কৈছে— "ধোয়ালোৰ বেলৰ শাখাও এক ব্ৰাহ্মণে শ্ৰীশঙ্কৰৰ মূৰ্তি মদনগোপালক পাই দেৱগোপালক নিবা দিলা। গোপালে পৰম হৰিষে ঠাকুৰ সমে একে আসনত থৈয়া সেৱা কৰিলা। সেইদিনা হন্তে দেৱগোপালৰ সম্পদ হৈলা, তথাপি তাত কিঞ্চিত প্ৰিয় নাছিল, যাতো সম্পদক মহন্তে আপদ হেন মানে, মূঢ় জনেহে আনন্দ মানে। এমন সম্পদ পাই ঢকুৱা পাৰি বসিলা, ভাল বস্ত্ৰ পৰিধান নকৰে, মিষ্ট দ্ৰব্যকো ভোজন নকৰে, স্ত্ৰী-সুবৰ্ণকো চক্ষুৱে নাচাহে। ৰাত্ৰি ভৈলে দীঘে প্ৰস্থে চতুৰ্থ হাতত মশৰিক তৰি নিদ্ৰা আছে বুলি মাটিত বসি মালা জাপ্য কৰি থাকা। হেন দেৱগোপাল সম সাধু পূৰ্বেও নাছিল, পাছত লাগিও নহৈব্য।"

গোবিন্দদাসৰ সন্ত-সম্পদাৰপৰা দীঘলীয়া টোকা মাতি শুনুৱাত আপোনালোকে মোক ক্ষমা কৰিব। মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱদ্বাৰা হৰিভক্তি প্ৰচাৰ, ভক্তিমন্ত হ'লে শূদ্ৰ আৰু চণ্ডালৰো গৰিষ্ঠ আসন লাভ, ব্ৰহ্মচাৰী দেৱগোপালৰ কঠোৰ সাত্বিক জীৱন, ইয়াৰ মূলতত্ত্বই হৈছে অসমৰ বৈষ্ণৱধৰ্মৰ বাণী, সেই বাণীৰ অমৃতৰস অসমীয়াই আঁজলি ভৰি পিবলৈ ভাল পায়, তেও তেওঁলোকৰ নামুৱায়। জড়বাদী সংসাৰত 'সৰ্বে গুণাঃকাঞ্চণমাশ্ৰয়ন্তি' অৰ্থাৎ ধন হ'লেহে মানুহ সৰ্বগুণৱন্ত হয়, এই মন্ত্ৰ প্ৰচাৰিত হৈছে; অসমীয়াই কিন্তু কৈছিল, "ভক্তি ভৈলে সকল গুণৰ পাত্ৰ হয়।' এই আদৰ্শক সাৰোগত কৰি মনা অসমীয়া জাতিৰ চিৰকল্যাণ অৱশ্যম্ভাৱী, তেওঁলোকৰ পৰিহানি কেতিয়াও সংঘটিত নহয়।

স্বাধীনতা যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত এটি বিশিষ্ট অংগৰ বিষয়ে এইখিনিতে অলপ উনুকিওৱা

উচিত। বৈষ্ণৱসাহিত্যত অসমীয়াৰ আধ্যাত্মিকতাৰ পূৰ্ণ বিকাশ হৈছে। কিন্তু জগতৰ ঘাত-প্ৰতিঘাতত বিকাশ হোৱা মনোবৃত্তি লিপিবদ্ধ হৈ আছে অসমৰ বিপুল ৰজাঘৰীয়া সাহিত্যত। যি কালত ভাৰতৰ অনেক ৰাজ্য পৰাধীন অৱস্থাত আছিল সি কালত অসমত স্বাধীনতাৰ বিজয় নিচান উৰিছিল। এই স্বাধীনতাক অটুট ৰাখিবৰ কাৰণে দেশৰ শাসনকাৰ্য সুচাৰু ৰূপে পৰিচালনাৰ ব্যৱস্থা কৰিবলৈ অসমীয়া জাতি বাধ্য হৈছিল; তাৰ হন্তে ইয়াত নানান বিষয়ৰ লাগতিয়াল গ্ৰন্থ লিখাৰ আৱশ্যক হৈছিল, তেনে আৱশ্যকতা পৰাধীন জাতিয়ে অনুভৱ নকৰে, কাৰণ পৰাধীনতাৰ যুগত শাসনৰ জটিল সমস্যাবোৰৰ সমাধান কৰে ভিন দেশী বিজেতাই, পৰাভূত জাতিৰ মানুহৰ পক্ষে সেই সমস্যাবোৰ 'খাই নে কাণত পিন্ধে' এনে অগোচৰ বিধৰ। অসমৰ ৰাজনৈতিক সমস্যাবোৰৰ সমিধান ইয়াৰ বিপুল বুৰঞ্জী সাহিত্যত চিৰকাললৈ লিপিবদ্ধ হৈ আছে। অকল ৰজা আৰু মন্ত্ৰীকে লৈ ৰাজকাহিনী গঠিত হ'ব নোৱাৰে। তাত দেশৰ অৱস্থা, প্ৰজাৰ মনোভাব, নানা সময়ত জাতীয় পৰিস্থিতি —এই সকলোবোৰৰ আভাস বুৰঞ্জী সাহিত্যত পোৱা যায়। অসমৰ বুৰঞ্জী সাহিত্যই অসমৰ বাহিৰে ভাৰতৰ ইতিহাসতো পোহৰ পেলাব পাৰিছে। অসমৰ ওচৰত থকা কাছাৰ, জয়ন্তা আৰু ত্ৰিপুৰাৰ বিশ্বাসযোগ্য সমসাময়িক বুৰঞ্জী অকল অসমীয়াই মাথোন ৰক্ষা কৰিছে।

ৰাজ-ৰাজোৱানৰ কথা-বাৰ্তা লেন-দেনৰ বাহিৰেও আগৰ দিনৰ বুৰঞ্জী সাহিত্যই অসমীয়াৰ উচ্চ মনোবৃত্তিৰ আভাস দিছে। তাৰে গোটাচেৰেক দৃষ্টান্ত তলত দাঙি ধৰিলোঁ—

ৰজা যদি আত্মসুখত নিমগ্ন হৈ থাকে তেন্তে তেওঁৰ ৰাজ্য অতি শীঘ্ৰে ধ্বংসৰ বাটলৈ আহে। মোগল সম্ৰাট হুমায়ুন বাদশ্বাহৰ অসংখ্য বিশ্বাসী কৰ্মচাৰী আছিল, তথাপি তেওঁ নিজৰ দোষত ৰাজ্য এৰি পলাতকভাৱে দেশ-দেশান্তৰে ফুৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। ইয়াতে দুখ কৰি পাৰশ্যৰ বাদশ্বাহে হুমায়ুনক গৰিহণা দি কৈছিল— "এনে চাকৰ থাকোঁতেও দিল্লীৰপৰা তই কিয় পলাই আহিলি? দিল্লী হেন জেগাত তই তিনি পিৰীৰ পাদশ্যা, তোৰ আগত তই মৰ বুলিলে অলপকৈ হ'লেও লাখ লোক মৰিলেহেঁতেন তোৰ নিমিত্তে। আপোনাৰ সুখ-দুখৰ ইচ্ছা কৰিহে বাদশ্বাহী কৰিলি। ৰাজ্যৰ সুখ-দুখৰ বিচাৰ নলৈছিল। অলপ সূত্ৰ হলতে লোকজনৰ মন বিগৰি গ'ল। এতেকে ই কথাটো যাৱত দিল্লী তাৱত থাকিল, মুছলমান কুলটো হাঁহিয়াত হল।"

এইদৰে, মীৰজুমলাই গড়গাঁও পাওঁ-পাওঁ হওঁতে অসমৰ স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজ সিংহই ৰাজধানী এৰি পৰ্বতলৈ পলাই যায়। বাটত পোহাৰীয়ে লগ পাই স্বৰ্গদেৱক এই বুলি বিকৰ্থনা কৰিছিল, "স্বৰ্গদেৱ, তুমি ৰং-আনন্দতহে মন দিলা! এই পোন্ধৰ বছৰে যদি দিব লগা ঠাইত পোন্ধৰ চপৰা মাটি দিলাহেঁতেন তেন্তে তোমাৰ কিয় এনে অৱস্থা হ'ব?"

স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজ সিংহই জেশাহুৱেকৰ লগত গোপনে খোৱা-বোৱা কৰাত ভনীয়েক আইকুঁৱৰীদেৱে স্বৰ্গদেৱক এই বুলি বিকৰ্থনা কৰিছিল, "পৃথিৱীৰ ওপৰত স্বৰ্গদেৱ হৈছে, মোৰ বাই তোৰ জেশাহুৱেৰ, তেও যে এনে কৰ্ম কৰ, লাজ-কাজ ধৰ্ম-মৰ্যাদা ক'ত থলি?"

অসমৰ কেইবাজনা কোঁৱৰ কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ তাত ওলৰূপে বন্দী হৈ আছিল, তেওঁলোকৰ প্ৰত্যেকৰে যুৱত অৱস্থা, সংসাৰৰ নিয়ম মতে তেওঁলোকৰ এই বয়সত ল'ৰা-

তিৰুতাৱে সৈতে ঘৰ-গৃহস্থী কৰি খোৱাৰ সময়। সেইদেখি চিলাৰায়ৰ পটেশ্বৰীসকলে গিৰিয়েকক ক'লে, "অসম ৰজাৰ চাৰিটা কোঁৱৰ আনি বন্দী কৰি থৈছা। ইহঁতো ৰূপে-গুণে যুৱা অৱস্থা হৈছে। এতেকে ইহঁতক স্বদেশলৈ বিদায় দিয়ক।" পটেশ্বৰীসকলৰ অনুৰোধ মতে কিবা এটা ছেলু উলিয়াই বন্দী কোঁৱৰ কেইজনক অসমলৈ পঠিয়াই দিয়া হ'ল।

শৰাইঘাটৰ যুদ্ধৰ দিনা সেনাপতি লাচিত ফুকন নৰীয়া পৰাত উত্তৰ পাৰৰ এভাগ সৈন্যই যুদ্ধজয়ৰ আশা এৰি ৰণথলি এৰি যাবলৈ উপক্ৰম কৰিছিল। এনে অৱস্থা দেখি নৰা হাজৰিকা নামে সেনাপতি এজনে অশ্বক্ৰান্তত স্বৰ্গদেৱৰ শৰণ দি ৰাইজৰ ফালে চাই চিঞৰি ক'লে, "ৰাজ্য অই, সুনীয়া কাঁহীত বিহ ঢালিব খুজিছ যদি ভাগ।" অসমীয়াৰ স্বাৰ্থত জলাঞ্জলিক দি কোনোবাই দেশৰ অনিষ্ট সাধিবৰ উদ্যম কৰিলে অসমীয়াই যেন তেওঁক নৰা হাজৰিকাৰ কথাশাৰী সোঁৱৰাই দিয়ে— "ৰাজ্য ঐ, সুনীয়া কাঁহীত বিহ ঢালিব খুজিছ যদি ভাগ।"

উচ্চ মনোবৃত্তি আৰু ঐকান্তিক দেশপ্ৰেমৰ বতাহ-পোহৰ নাপালে স্বাধীনতা বৃক্ষ কেতিয়াও জীয়াই থাকিব নোৱাৰে। সেই মনোবৃত্তি আৰু দেশপ্ৰেমৰ দৃষ্টান্ত অসমীয়াৰ অতীত কাহিনীত অগণনভাৱে সিঁচৰতি হৈ পৰি আছে।

বুৰঞ্জীৰ বাহিৰেও এইবোৰৰ বিষয়ে ৰজাঘৰৰ কাৰণে কিতাপ যুগুত হৈছিল, ৰাজচ'ৰাৰ নিয়মাৱলী, বিষয়াসকলৰ মৰ্যাদাৰ তাৰতম্য, আহোমৰ নানা ফৈদৰ বিৱৰণ, ৰজাই বিয়া কৰা কন্যাৰ বংশৰ পৰিচয়, গড় আৰু দুৰ্গ নিৰ্মাণৰ ব্যৱস্থা, ৰজাৰ নগৰ আৰু পুখুৰী দেৱালয় সজাৰ ব্যৱস্থা, ঘোৰাৰ প্ৰকাৰ আৰু চিকিৎসা, হস্তীৰ ব্যাধি আৰু চিকিৎসা, শেনৰ ব্যাধি আৰু চিকিৎসা, ৰজাৰ আগত দেখুউৱা খেল-ধেমালি। খামটি ভাষাত লিখা প্ৰাচীন দণ্ডবিধি এখন দুমাহমানৰ পূৰ্বে আমাৰ দেখাৰ সৌভাগ্য হৈছিল। বানপানী, ভূঁইকঁপ, অগ্নিকাণ্ড, উঁই আদিৰ উপদ্ৰৱ আৰু মাণ-মৰাণৰ বিপ্লৱত যে আমাৰ কিমান গ্ৰন্থ লোপ পালে তাৰ ইয়ত্তা নাই। তাৰ বাহিৰেও ইউৰোপৰ নানান গ্ৰন্থশালাত অসমীয়া পুথি ভালেমান সংৰক্ষিত হৈছে। অসমৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগে ব্ৰিটিছ মিউজিমৰপৰা ত্ৰিপুৰা বুৰঞ্জী পুথি আৰু ধৰ্মপুৰাণৰ ফটোষ্টেট কপি যুগুত কৰি আনিছে। এই মিউজিয়মতে বাৰস্কন্ধ ভাগৱতৰ এখন সচিত্ৰ পুথি আছে। কোচবিহাৰৰ ৰাজভঁৰালতো ভালেমান অসমীয়া পুথি সংৰক্ষিত হৈছে। বিদেশী গ্ৰন্থালয়ত থকা পুথিবোৰ ক্ৰমান্বয়ে গোটাবৰ সময় হ'ল।

এতিয়াও যিবোৰ প্ৰাচীন গ্ৰন্থ পোৱা যায় তাৰ সম্ভেদ ল'লে সকলোৱে বুজিব পাৰিব যে বিষয়বস্তুৰ উৎকৰ্ষতা আৰু বহুমুখী সৌষ্ঠৱত জগতৰ অতি কম সাহিত্যইহে অসমীয়া সাহিত্যক চেৰ পেলাব পাৰিব। অসমীয়াই যাতে এই কথাষাৰ হৃদয়ঙ্গম কৰিব পাৰে, যাতে তাৰ ফলত অসমীয়াৰ আত্মসম্ভ্ৰম বৃদ্ধি হয় আৰু অসমীয়াৰ প্ৰতি অনা-অসমীয়াৰ শ্ৰদ্ধা সৃষ্টি হয়, তাৰ কাৰণে সাহিত্য সভাই ঐকান্তিক চেষ্টা কৰাটো যুগুত।

অসমীয়াৰ স্বাধীনতা যুগৰ অৱসান হোৱাত অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ওপৰত মাধ মাৰ পৰিল। সাহিত্যৰ পৃষ্ঠপোষক ৰজা কুঁৱৰী বিষয়াসকল অন্তৰ্ধান হ'ল। তেওঁলোকৰ ঠাইত আহিল বিদেশী শাসকবৃন্দ আৰু দলে-দলে বিদেশী কৰ্মচাৰীসকল। অসমীয়া ভাষা যেন কোনো

ভাষাই নহয়, ই মাথোন বঙালীৰ অপভ্ৰংশ, আদালত-পঢ়াশালিত এই ভাষাক প্ৰচলিত কৰাৰ কোনো সকাম নাই —এই ধৰণৰ বুজনি পোৱাত নতুন শাসকসকলে অসমীয়া ভাষাৰ মূলোচ্ছেদ কৰিবলৈ সাজু হ'ল। তাৰ প্ৰতিবাদ কৰিছিল অসমত থকা আমেৰিকান মিছনেৰীসকলে আৰু কেইজনমান দেশপ্ৰেমিক অসমীয়াই। বহু বছৰ আন্দোলনৰ পাছত অসমীয়া ভাষা স্বতন্ত্ৰ বুলি স্বীকৃত হ'ল।

কিন্তু বিদেশীয়ে প্ৰবৰ্তন কৰা শিক্ষাপদ্ধতি অনুসাৰে ভাৰতীয় ভাষা আৰু সাহিত্যত— তাৰ লগে-লগে অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যত— কিবা যে মূল্যবান সম্ভাৰ আছে এইটো কোনেও স্বীকাৰ নকৰিলে। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰীক্ষাবোৰত ভাৰতীয় ভাষাই যৎসামান্য ভাবেহে ঠাই পাবলৈ ধৰিলে। এনেহে অনুমান হ'ল যেন মানবৰ চৰম উৎকৰ্ষ হৈছে ইউৰোপীয় সাহিত্যত আৰু প্ৰাচ্যৰ সাহিত্য সম্পদ আলমাৰীৰ এটা ঠাকত আবদ্ধ কৰিব পাৰি। ভাৰতীয় ভাষা আৰু সাহিত্যক মানুহে ইমান তল খাপৰ বুলি ভাবিবলৈ ধৰিলে যে গ্ৰামিক অনুন্নত যেই-সেই কথাকে 'ভাৰ্নেকুলাৰ' আখ্যা দিয়া হ'ল, যথা, "তুমি যিখন মিটিং পাতিলা, বা তুমি যিটো বক্তৃতা দিলা, বা তুমি যিটো ঘৰ সাজিলা, সি বৰ ভাৰ্নেকুলাৰ হ'লহে।"

কিন্তু এই আন্ধাৰ যুগত এজন মনীষীৰ আবিৰ্ভাব হ'ল, তেওঁ হৈছে ছাৰ আশুতোষ মুখাৰ্জী। তেওঁ যত্ন কৰি দেশজ ভাষাকো বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ওখ মহলালৈকে শৃঙ্খলাবদ্ধভাৱে অধ্যয়ন আৰু অধ্যাপনাৰ দিহা কৰিলে। সেই প্ৰচেষ্টাৰ সুফল অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যয়ো ভোগ কৰিবলৈ পালে, আৰু অসমীয়াৰ সাহিত্যিক চেতনা পুনৰ জাগ্ৰত হ'ল।

১৯৪৭ চনত ভাৰতৰ নতুন স্বাধীনতাৰ যুগ আৰম্ভ হৈছে। বিদেশীৰ প্ৰভুত্ব আঁতৰি যোৱাত ভাৰতীয়ই মুক্তকণ্ঠে মাত মাতিবলৈ ধৰিছে। ভাৰতৰ দেশজ সাহিত্যত যে ঐশ্বৰ্য সম্পদ যথেষ্ট পৰিমাণে আছে সেই কথালৈ মানুহৰ মন আকৃষ্ট হৈছে। ই ভাষাত কি সমৃদ্ধি আছে তাক জানিবলৈ অন্য ভাষাভাষী পণ্ডিতৰ মাজত কৌতূহল সৃষ্টি হৈছে। অসমীয়া সাহিত্যৰ বিষয়ে তেওঁলোকে আগেয়ে অলপ ইংগিতহে পাইছিলে, তেওঁলোকে মাত্ৰ জানিছিল যে অসমৰ গদ্য সাহিত্য অতি প্ৰাচীন আৰু অসমীয়া বুৰঞ্জীবোৰ ভাৰতীয় সাহিত্যৰ বিশিষ্ট সম্পত্তি। এতিয়া অসমীয়া সাহিত্যৰ বিষয়ে ভালকৈ জানিবলৈ পণ্ডিতসকলৰ বৰ ধাউতি হোৱা দেখা গৈছে। যিসকলে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ আৰু তেওঁৰ প্ৰবৰ্তিত ধৰ্ম আৰু সাহিত্যৰ বিষয়ে অলপ-অচৰপ জানিব পাৰিছে তেওঁলোকে আচৰিত হৈ কৈছে— "অসমত এনে এজন বহুমুখী প্ৰতিভাসম্পন্ন সন্তপুৰুষ আৰু সমাজসংস্কাৰক জন্মিছিল, তেওঁৰ বিষয়ে ভাৰতীয়ই একো নাজানে, এইটো বৰ দুখৰ কথা।" এইদৰে অসম বুৰঞ্জী চকুত লগা ঘটনাৰ অলপ মাত্ৰ আভাস পাই ভাৰতীয় পণ্ডিতসকলে অনুৰূপ মন্তব্য ব্যক্ত কৰিছে, "অমুকৰ বিষয়ে বা অমুক ঘটনাৰ বিষয়ে আমাক আৰু কওক।" তেওঁলোকে শুনিছে, অসমৰ ঘৰে-ঘৰে বোৱনী-শিপিনী, অসমীয়া তিৰুতাৰ কৰ্মকুশলতা, আৰু অস্পৃশ্যতা মহাব্যাধিৰ মাৰাত্মক আক্ৰমণৰপৰা অসমৰ নিষ্কৃতি। অসমৰ বিষয়ে সকলো কথা জানিবলৈ ভাৰতীয়সকল আজি গ্ৰহণোন্মুখ হৈ আছে। এয়ে হৈছে অসমীয়াৰ পক্ষে সোণালী সুযোগ। বৈষ্ণৱধৰ্মৰ বিস্তৃতিৰ যুগত যেনেকৈ উঁভেনদী গ্ৰন্থ ওলোৱাত মানুহৰ মাজত উচ্চ আদৰ্শ প্ৰচাৰিত

হৈছিল, এতিয়াও অসমীয়া কৃষ্টি-সভ্যতা জাতীয় আৰু সামাজিক জীৱনৰ বিষয়ে অবিৰত গ্ৰন্থ প্ৰকাশিত হ'লে অসমীয়াৰ কপালত ঘটা চিৰ অৱজ্ঞাৰ ঠাইত অপূৰ্ব সম্ভ্ৰম আৰু মৰ্যাদাই দেখা দিব, ই ধ্ৰুৱপ।

সুখৰ কথা যে ভাৰতীয় সাহিত্যৰ কাৰণে স্বাধীন চৰকাৰেও যথেষ্ট মনোযোগ দিবলৈ ধৰিছে। দুখীয়া সাহিত্যিকক বৃত্তি আদি দি সহায় কৰাৰ ব্যৱস্থা ভাৰত গৱৰ্নমেণ্টে হাতত লৈছে, সেই বৃত্তিৰ কাৰণে অসমৰপৰা ৫৪ জন প্ৰাৰ্থীয়ে আবেদন কৰিছে। তদুপৰি, বিহাৰ আৰু উত্তৰপ্ৰদেশৰ গৱৰ্নমেণ্টে সাহিত্যিকক সহায় কৰিবলৈ আগ বাঢ়িছে। পশ্চিমবংগৰ গৱৰ্নমেণ্টে বছৰত ওলোৱা সৰ্বোৎকৃষ্ট গ্ৰন্থৰ লেখকক পুৰস্কাৰ দিয়াৰ দিহা কৰিছে। প্ৰগতিশীল অসম চৰকাৰেও তদনুৰূপ ব্যৱস্থা অচিৰে হাতত ল'ব বুলি সাহিত্য সভাই আশা কৰিছে।

সাহিত্যৰ উন্নতি সাধন দেশীয় প্ৰশাসনৰ এটি প্ৰথম খাপৰ আৱশ্যকীয় কৰ্তব্য, কাৰণ সাহিত্যৰ জৰিয়তে মানুহৰ মন উন্নত কৰিব নোৱাৰিলে নাগৰিকৰ আশা-আকাংক্ষাও হয় তলখাপৰ আৰু শাসনকাৰ্যৰ গতিবিধিও হয় তেনেকুৱা। গণতন্ত্ৰৰ যুগত প্ৰজাৰ মংগল নিৰ্ভৰ কৰিছে নাগৰিকৰ অভিমতৰ ওপৰত, নাগৰিকসকল নৈতিক আদৰ্শত উন্নত নহ'লে গণতন্ত্ৰ ভেকো-ভাৱনাত পৰিণত হোৱা স্বাভাবিক। নাগৰিকে ভোটৰ সহায়েৰে সংসদৰ সদস্য নিৰ্বাচিত কৰে, সদস্যসকলে মন্ত্ৰীসকলক ভৰ দি তেওঁলোকৰদ্বাৰাই যাৱতীয় শাসনকাৰ্য চলায়। নাগৰিকসকলে গহীনভাৱে সকলো কথা ভাবি-চিন্তি যদি উপযুক্ত মানুহক সদস্য বাছি পঠিয়ায় তেনেহ'লে দেশৰ শাসনভাৰ উপযুক্ত মন্ত্ৰীৰ হাতত পৰিব। স্বায়ত্ত শাসনৰ প্ৰথম খাপ হৈছে ভোট দান। এই প্ৰথম খাপতে যদি কেৰোণ লাগে তেনেহ'লে দেশৰ শাসনকাৰ্য চলাবৰ কাৰণে উপযুক্ত শাসকৰ অভাৱ ঘটিব, আৰু নৈতিক বলত বলীয়ান নহ'লে অন্যায় মতে দেশ-শাসনৰ কথা চকুত পৰিলেও সদস্যসকলে মাত মাতিবলৈ সাহস নকৰিব। প্ৰজাৰ মংগলেই হৈছে শাসনৰ একমাত্ৰ উদ্দেশ্য— এই আদৰ্শত স্থিৰচিত্ত হৈ থাকিবলৈ হ'লে মনত নৈতিক বলৰ প্ৰয়োজন। এই নৈতিক বলৰ প্ৰেৰণা দিব পাৰে অকল সাহিত্যই। নহ'লে, দেশত সংসদ সদস্যৰে উভৈনদী হ'লেও ৰাইজৰ মংগল সাধন নোহোৱাকৈ থাকিব পাৰে। সেইদেখি গণতন্ত্ৰৰ যুগত সজ সাহিত্যৰ প্ৰচাৰ নিতান্ত আৱশ্যকীয়, যাতে সাধাৰণ নাগৰিক ভোটাৰৰপৰা আৰম্ভ কৰি সৰ্বোচ্চ শাসকলৈকে সকলোৱে নৈতিক আদৰ্শৰদ্বাৰা প্ৰণোদিত হৈ দেশ শাসনৰ কাম পৰিচালনা কৰিব পাৰে। এই নৈতিক আদৰ্শৰ অভাৱ ঘটিলে, আমি হয়তো তৰ্কযুদ্ধৰ জয় পৰাজয়ৰ লীলা সদায় চকুৰে দেখা পাই থাকিম, কিন্তু ৰাইজৰ অৱস্থা সেই কৌটিকলীয়া আন্ধাৰতে পৰি থাকিব। স্তৰে-স্তৰে শাসকসকলৰ প্ৰকৃত কৰ্তব্য নিৰূপণ কৰাটো গণতান্ত্ৰিক যুগৰ সাহিত্যৰ এটি প্ৰধান উদ্দেশ্য হোৱাটো বাঞ্ছনীয়। আদৰ্শত অৰাজকতা-আন্ধাৰ হ'লে জাতি লক্ষ্যভ্ৰষ্ট হোৱাৰ আশংকা। মহাজ্ঞানী ছক্ৰেটিছৰ শিষ্য প্লেটোৰ ৰিপাব্লিকৰ চানেকিৰে কোনোবাই এখন ভাল গ্ৰন্থ লিখিলে সেই পুথি গণতন্ত্ৰৰ বেদ বুলি পৰিগণিত হ'ব।

সাহিত্যই হৈছে দেশত ঐক্য সাধনৰ প্ৰধান উপায়। প্ৰত্যেক জাতিৰে অতীজ সম্ভাৰ আছে, এই অতীজ সম্ভাৰ হৈছে জাতিৰ এজমালি সম্পত্তি। এই এজমালি সম্পত্তিৰ ভাগ বিতৰণ

যিমানেই ব্যাপক হয় তিমানেই জাতিৰ ভিন-ভিন মানুহৰ মাজত একে মনোভাব সৃষ্টি হয়। অসমৰ গৃহস্থালি আৰু খেতি-বাতিত অতীজৰেপৰা ডাকৰ বচন মানুহে শিৰোধাৰ্য কৰি আহিছে। সকলো অসমীয়াই এই 'ডাকৰ বচন বেদৰ বাণী' অপৰিহাৰ্যভাৱে মানি চলাত তেওঁলোকৰ জীৱনযাত্ৰাৰ পদ্ধতি একে আদৰ্শতে চলি আহিছে। সেইদৰে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ আৰু তেওঁৰ পূৰ্ববৰ্তী আৰু পৰৱৰ্তী আধ্যাত্মিক কবিসকলৰ বাণী সকলো অসমীয়াই অধ্যয়ন আৰু আলোচনা কৰাৰ ফলত তেওঁলোকৰ অন্তৰ একেডাল ডোলেৰে গোঁঠা হৈ পৰিছে। আৰু সেইদৰে লাচিত ফুকনৰ বীৰত্ব, জয়মতীৰ স্বাৰ্থত্যাগ মানৰ আক্ৰমণত দেশজুৰি কান্দোন-হাহাকাৰৰ ঢৌ, এইবোৰ কথা সকলো অসমীয়াই সমস্বৰে সোঁৱৰাত তেওঁলোকৰ মাজত উমৈহতীয়া সুখ-দুখৰ অস্তিত্বৰ ভাব উপজিবলৈ ধৰে। বান-বাৰিষাৰ প্ৰকোপত ব্ৰহ্মপুত্ৰত ঢল আহিলে আমি সকলো অসমীয়াই একে নিৰ্যাতন ভোগ কৰোঁ, ডাঙৰ ভূমিকম্প হ'লে সকলো অসমীয়াৰে অৱস্থা পানীত হাঁহ নচৰা হয়, জাতিৰ ঐক্য সাধনত এই দুৰ্যোগবিলাকো বিশেষ কাৰ্যকৰী হৈ পৰে। ভাৰতৰ সমাজপ্ৰণালীত ভেদভাবৰ আধিক্যৰ কথা সকলোৱে উপলব্ধি কৰিছে, ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰতো তাৰ ছাঁ নপৰাকৈ থকা নাই, তাৰ ফলত বেদপ্ৰধান ভাৰত ভেদপ্ৰধান ভাৰত হৈ পৰাৰ আশংকা জন্মিছে। ভেদভাব নিৰাকৰণ কৰাৰ একমাত্ৰ উপায় হৈছে— সাহিত্যৰ জৰিয়তে মানুহৰ মনত এক চেতনা আৰু এক মনোবৃত্তিৰ প্ৰৱৰ্তন কৰাটো।

মহামানৱ মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বত স্বাধীনতা আন্দোলনৰ দিন ধৰি অসমীয়াৰ জ্ঞানৰ পৰিসৰ ক্ৰমান্বয়ে বাঢ়িবলৈ ধৰিছে। অসমীয়া নেতাসকলৰ লগত অন্য প্ৰদেশৰ নেতাসকলৰ দেখা-সাক্ষাৎ আৰু ভাব বিনিময়ৰ সুবিধা ঘটিছে। ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইত নানান সভা-সমিতিত যোগ দি অসমীয়াই নানান মানুহৰ লগত সংসৰ্গ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে। ইয়াৰ ফলত ভাৰতৰ অন্য প্ৰদেশৰ মানুহে অসমীয়াক চিনি পাইছে। তাৰ উপৰি, যোৱা দুই মহাসমৰৰ ঘটনাৱলী অনুসৰণ কৰোঁতে অসমীয়াই দেশ-বিদেশৰ কথা জানিব পাৰিছে। অসমীয়া ছাত্ৰই শিক্ষাৰ কাৰণে ভাৰতৰ নানান ঠাইলৈ যাবলৈ ধৰিছে, আৰু ভালেমানে ইউৰোপ আৰু আমেৰিকালৈকো গৈছে। ভাৰতে এটা বিশিষ্ট বৈদেশিক নীতি গঢ়ি তুলিব লগা হোৱাত ভাৰতীয়ই দেশ-বিদেশৰ কথা জানিবলৈ আৰু আলোচনা কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে।

এইটো স্বীকাৰ কৰব লাগিব যে অসমীয়া সাংবাদিক আৰু গ্ৰন্থকাৰসকলে দেশবাসীৰ ক্ৰমান্বয়ে বাঢ়ি অহা প্ৰবল জ্ঞানস্পৃহা চৰিতাৰ্থ কৰিবলৈ নিজৰ সীমাবদ্ধ সুবিধাৰ মাজতো যৎপৰোনাস্তি চেষ্টা কৰিছে। তাৰ লগে-লগে বহু ছপাখানা আৰু বহু প্ৰকাশ ভৱন স্থাপিত হৈছে। নানা ঠাইত পুথিভঁৰাল পতাৰ আয়োজন হোৱাত সেই জ্ঞানস্পৃহা সন্তুষ্ট কৰাৰ বাট আৰু সুগম হৈ পৰিছে। আগৰ দিনত ভাল অসমীয়া গদ্য লিখাত অতি অল্পসংখ্যক মানুহৰহে কৃতিত্ব আছিল। কিন্তু বৰ্তমানে ভাল গদ্য ৰচনা কৰা সাংবাদিক আৰু গ্ৰন্থকাৰ প্ৰচুৰ পৰিমাণে ওলাইছে। অসমীয়া মানুহৰ আশা-আকাংক্ষাৰ ছবি ফুটাই তোলাত কেইজনমানে উপন্যাস আৰু চুটি গল্প লিখাত প্ৰবৃত্ত হৈছে। প্ৰগতিশীল চিন্তাধাৰা ব্যক্ত কৰাত পূৰ্বীয় কবিতাৰ সাজ অক্ষম বুলি ভাবি কোনো কবিয়ে নতুন ছন্দেৰে কবিতা লিখাত লাগিছে; ভাব আৰু ভাষাত যদি মৌলিকতা, ৰস আৰু হৃদয়গ্ৰাহী স্পন্দন

থাকে তেনেহ'লে এই নতুন সাজৰ কবিতা পঢ়ি অভ্যাসৰ ফলত পাঠকসকলে তাতো আনন্দ আৰু সোৱাদ পাবলৈ ধৰিব। সাজৰ কোনো ধৰাবন্ধা নিয়ম নাই, কবিয়ে ৰস সৃষ্টি কৰি সেই ৰসৰ মাদকতা পাঠকৰ চিত্তত ৰোপণ কৰব পাৰিলেই কবিৰ উদ্দেশ্যই সিদ্ধি লাভ কৰিব। নতুন যুগৰ ডেকাদলৰ মনোবৃত্তিলৈ চালে এনে অনুমান হয় যেন তেওঁলোকৰ চিত্তক বিচিত্ৰ আদৰ্শবাদে আন্দোলিত কৰিছে, আৰু সত্য অন্বেষণৰ ফালে তেওঁলোকৰ মন উধাও হৈছে। এই সন্ধিক্ষণত সাহিত্যৰ চিৰপ্ৰভাৰ সহায় বিশেষ লাগতিয়াল হৈ পৰিছে।

কিন্তু অসমীয়া সাহিত্যৰ উন্নতিৰ বাটত প্ৰধান প্ৰতিবন্ধক হৈছে— অসমীয়া পাঠক-পাঠিকাৰ সংখ্যা তেনেই তাকৰ। কোনোবাই খৰচ কৰি সাধাৰণৰ মনোৰঞ্জক কিতাপ ছপালে সেই কিতাপ বিক্ৰী কৰি লেখকে ছপা খৰচখিনি উলিয়াব পাৰে, আৰু হয়তো লেখকে দুপইছা লাভো কৰিব পাৰে। কিন্তু গৱেষণাপূৰ্ণ উচ্চ ধৰণৰ কিতাপ বিক্ৰী কৰাটো অতি টান, তেনে ধৰণৰ কিতাপ উলিয়াবলৈ গ্ৰন্থকাৰ আৰু প্ৰকাশক দুয়ো সাতবাৰ ভাবিব লগাত পৰে। তাৰ ফলত অনেক মূল্যৱান অসমীয়া কিতাপ হাতে লিখা অৱস্থাত এনেয়ে পৰি আছে। অনেক কিতাপ সেই অৱস্থাতে লোপ পাইছে। যাতে এই মূল্যবান গ্ৰন্থবোৰ প্ৰকাশ কৰিব পাৰি তাৰ কাৰণে সাহিত্য সভাৰ এটা শকত ধনৰ পুঁজি থকাটো বাঞ্ছনীয়।

ভাৰতৰ সংবিধান মতে পোন্ধৰ বছৰৰ মূৰত হিন্দী ভাষা ভাৰতৰ চৰকাৰী ভাষা ৰূপে পৰিগণিত হ'ব লাগিব। তাৰ কাৰণে হিন্দী ভাষা শিকোৱাৰ ব্যৱস্থা সকলো ঠাইতে কৰা হৈছে আৰু তাৰ অৰ্থে চৰকাৰৰ ঘৰৰপৰাও অৰ্থ সাহায্য দিয়া হৈছে। হিন্দী ভাষাৰ প্ৰচাৰৰ ফলত ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰাদেশিক ভাষাৰ প্ৰাধান্য টুটাৰ কোনো আশংকা নাই বুলি আমি ভাবোঁ। হিন্দী ভাষাৰ প্ৰচাৰ চলি থাকক, সি আইনসংগত কাম। তাৰ লগে-লগে অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিৰ অৰ্থেও আমি যথাসাধ্য চেষ্টা কৰি থাকোঁ। যদি কোনোবাই কয়, "হেৰা অসমীয়া, তুমি অসমীয়াত আৰু কিতাপ নিলিখিবা, হিন্দীতহে লিখিবা, কাৰণ তেনেহ'লে বহুত মানুহে তোমাৰ কিতাপ পঢ়িব।" বোধ কৰোঁ অসমীয়াৰ ভাষাক বিসৰ্জন দিবলৈ কোনেও তেনেকৈ নিমন্ত্ৰণ নকৰিব। অসমীয়াই সকলো এৰিব পাৰে, কিন্তু অসমীয়াই অসমীয়া মাত-কথা এৰিলে অসমীয়া হৈ থাকিব কিমান কাল?

সমজুৱাসকল, আৰু দুষাৰমান কথা কৈয়েই মই আপোনালোকৰপৰা মেলানি মাগিম। সাহিত্য সভাক টনকিয়াল কৰিব লাগে বুলি সকলোৱে বাঞ্ছা কৰিছে। এই কামৰ নিমিত্তে আমাৰ আৱশ্যক হৈছে নিস্বাৰ্থ কৰ্মীবৃন্দ। তেনে কৰ্মী ওলালে ধনৰ অনাটন নহ'ব, কাৰণ অগ্নিময় দেশপ্ৰেমৰ সংস্ৰৱত বজ্ৰকঠিন ধনাঢ্যৰ হৃদয়ো পমি-গলি লৱণুসদৃশ কোমল হৈ পৰে। মানুহৰ মনোভাৱ দুই তৰপৰ, নিজে খাই-বৈ সুখেৰে জীয়াই থকাকে প্ৰথম তৰপৰ মানুহে জীৱনৰ মুখ্য উদ্দেশ্য বুলি ভাবে। দ্বিতীয় তৰপে, নিজৰ জীৱন নিৰ্বাহৰ উপৰি পৰৰ উপকাৰ সাধনৰ কাৰণে অহোৰাত্ৰি চিন্তা কৰি থাকে। এই দ্বিতীয় তৰপৰ মানুহৰ পৰাই দেশৰ মংগল সাধিত হয়। খাই-বৈ থকাই জীৱনৰ একমাত্ৰ উদ্দেশ্য নহয়। এই কথা কবি-পণ্ডিত-দাৰ্শনিক-শাস্ত্ৰজ্ঞসকলে উৰ্দ্ধবাহু হৈ যুগযুগান্তৰে প্ৰচাৰ কৰি আহিছে। বিশেষত যি ভাৰতৰ প্ৰধান মন্ত্ৰ হৈছে পৰসেৱা, তাৰ এচুকত

থিয় হৈ এই বিষয়ে সৰহকৈ কোৱাটো অনাৱশ্যক। মুঠতে ক'ব পাৰি যে মনুষ্য জীৱন অতি দুৰ্লভ, ইয়াৰ ভিতৰতে পৰসেৱা নকৰিলে দেৱতাই দিয়া ফুল এপাহি যেন দলিয়াই পেলোৱা হয়।

প্ৰত্যেক অসমীয়াই উপলব্ধি কৰা উচিত যে সাহিত্য সভাৰ উন্নতি সাধন কৰি আমি অসমীয়া একতা ডোলত বান্ধ খাই থাকিম, আমাৰ কৃষ্টি আৰু সভ্যতাৰ সমৃদ্ধি দেশবাসী আৰু পৰদেশবাসী সকলোৱে জানিব পাৰিব, আৰু সাহিত্য সাধনাৰ সহায়েৰে আমাৰ মনোভাব উচ্চ কৰিব পাৰিম, সেই উচ্চ মনোভাবৰ সৌৰভ গোটেই জাতীয় জীৱনতে বিয়পি পৰিব। যিসকলে স্বাৰ্থসিদ্ধিৰ অভিসন্ধিকে জীৱনৰ একমাত্ৰ কৰ্মপন্থা বুলি ভাবে তেওঁলোকক সমাজে চিনি পাবলৈ সৰহ পৰ নালাগে। এই সুপবিত্ৰ সাহিত্য সভা অনুষ্ঠানত তেনে স্বাৰ্থান্বেষী মানুহৰ যেন হাট-বাট নহয়। তাৰ হন্তে সকলো সতৰ্ক সজাগ হৈ থকাটো উচিত। সাহিত্য সভাৰ নিয়ম-প্ৰণালী আঁচনি পৰিকল্পনা সকলো বিশুদ্ধভাৱে ৰচিত হ'ব পাৰে, কিন্তু নিঃস্বাৰ্থ পুৰুষে ইয়াৰ দৈনন্দিন কাৰ্য পৰিচালনা নকৰিলে সেই ৰচনাৰ পাৰিপাট্য তুলাপাততে জাহ যাব। সেই দেখি আপোনালোকক অনুৰোধ কৰোঁ যেন চহৰত ফুৰা চুৰিয়া কাপোৰ সলাই নিকা বস্ত্ৰ পৰিধান কৰি এই সাহিত্য সভাৰ কীৰ্তনঘৰত প্ৰবেশ কৰে।

সাহিত্য সভাই কি-কি কাম হাতত লোৱাটো উচিত তাৰ দীঘলীয়া তালিকা যুগুত কৰা অতি সহজ। কিন্তু কাম হাতত লৈ তাক সম্পাদন কৰিব নোৱাৰিলে সাহিত্য সভা হাঁহিয়াতৰ পাত্ৰ হোৱাতো স্বাভাৱিক। প্ৰাচীন অসমীয়া সাহিত্যৰ বৈজ্ঞানিক আলোচনা সম্বন্ধে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপকসকলে কাম হাতত লৈছে, আৰু কিছু কাম সম্পন্নও কৰিছে, আৰু গাইগুটীয়া হিচাপে অন্যান্য পণ্ডিতেও এই কামত আগবাঢ়িছে। নলবাৰী নিবাসী শ্ৰীযুত হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাদেৱে ৰামায়ণ, মহাভাৰত, ভাগৱত আৰু অন্যান্য বৈষ্ণৱ সাহিত্য প্ৰকাশৰ বিৰাট চেষ্টাত লিপ্ত হৈ অসমীয়া জাতিক চিৰঋণী কৰিছে। এনে স্তৰত অসম সাহিত্য সভাৰ ওপৰত পৰা ভাৰ বহু পৰিমাণে সুচল আৰু লঘু হৈ আছে।

তথাপিও আমি কওঁ যে সাহিত্য সভাই সদ্যহতে তলত লিখা কামখিনি হাতত ল'ব পাৰে।

অসমীয়া ভাষাত প্ৰকাশিত সকলো আলোচনী আৰু বাতৰিকাকত গোটাই কোনো ঠাইত একেলগ কৰি থোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে, কাৰণ বৰ্তমান যুগত অসমীয়াৰ সাহিত্যিক প্ৰতিভা ঘাইকৈ সাময়িক কাকততে লুকাই-সোমাই আছে।

অসমীয়া ভাষাত প্ৰকাশিত প্ৰাচীন আৰু আধুনিক গ্ৰন্থৰ এখন সম্পূৰ্ণ তালিকা সাহিত্য সভাই যুগুত কৰি উলিওৱা উচিত। তেনে এটি চেষ্টা আগেয়ে কৰা হৈছিল বুলি আমি জানো।

প্ৰাচীন গ্ৰন্থকাৰসকলৰ প্ৰায় প্ৰতিজনে স্বৰচিত গ্ৰন্থৰ আদিতে, মাজতে বা শেহৰ ফালে, নিজৰ পৰিচয় দি গৈছে। সেইবোৰ ভণিতা একেলগে গোটাব পাৰিলে তাৰপৰা অসমীয়া সাহিত্যৰ ধাৰা বিশ্বাসযোগ্যভাৱে নিৰূপণ কৰাৰ বিশেষ সম্বল হ'ব।

জীৱিত গ্ৰন্থকাৰসকলৰ, আৰু পাৰিলে অতীতৰ গ্ৰন্থকাৰসকলৰো চমু বৃত্তান্ত থকা এখনি গ্ৰন্থ বা 'হু-ইজ-হু' সংকলন আৰু প্ৰকাশৰ ভাৰ সাহিত্য সভাই ল'ব পাৰে।

ইয়াৰ বাহিৰেও, ফকৰাসংগ্ৰহ, পুৰণি গীত-মাতসংগ্ৰহ, জিকিৰসংগ্ৰহ, সাধুকথাসংগ্ৰহ,

পুথিসংগ্ৰহ, চন্দ্ৰকান্ত অভিধানৰ সংশোধনী আৰু পৰিবৰ্ধনী সংকলন আৰু প্ৰকাশ —এইবোৰ আৰু এনে ধৰণৰ অন্যান্য কাম সাহিত্য সভাৰ চলন্তি কামৰ ভিতৰতে ধৰিব পাৰি। পৰিকল্পনাৰ সংখ্যা ধন আৰু কৰ্মী, আৰু সম্পাদনৰ সম্ভাৱনাৰদ্বাৰা সীমাবদ্ধ হোৱা উচিত। পোনতে কিছু কাম হাতত লৈ সম্পূৰ্ণ কৰি পাছলৈ আন কাম হাতত ল'ব পৰা যাব, তেনেহ'লে আমাৰ অভিজ্ঞতাও বাঢ়িব আৰু ৰাইজৰো বিশ্বাস অৰ্জন কৰিব পাৰিম। পৰিকল্পনাৰ প্ৰাচুৰ্যত কোনো গৌৰব নাই; গৌৰৱ আছে তাকৰীয়াকৈ হ'লেও তাক নিখুঁতভাৱে সম্পাদন কৰি তোলাতহে। এশজোপা বৰগছৰ পুলি ৰুই তাক অযত্নত মৰিবলৈ দিয়াতকৈ এজোপা বকুলৰ পুলি প্ৰতিপাল কৰি তাক জীয়াই ৰাখি ফলে-ফুলে জাতিষ্কাৰ কৰি তোলাটোহে বেছি কৃতিত্বৰ কথা।

সাৰশেহত, এটা প্ৰশ্নৰ সমিধান বিচাৰি মই আপোনালোকৰপৰা বিদায় ল'ম। সাহিত্যসেৱী অসমীয়া আৰু অসমীয়াৰ বন্ধু-সজ্জনেৰে আজিৰ সুধীসমাজ পৰিপূৰ্ণ হৈছে। এনে সমাজৰ সম্মুখীন হৈ কথা ক'বলৈ পোৱাটো সৌভাগ্য বুলি ভাবিব পাৰি। সেইদেখি মই আপোনালোক সকলোকে এই প্ৰশ্নৰ সমিধান দিবলৈ অনুৰোধ কৰোঁ— অসমীয়া সাহিত্যৰ চূড়ান্ত উদ্দেশ্য কি? কি উদ্দেশ্য সাধনৰ নিমিত্তে অসমীয়া জাতিয়ে এই ভূ-ভাৰতত জন্ম গ্ৰহণ কৰিছে? অসমীয়া জাতিয়ে অন্যান্য জাতিৰ দৰে খাই-বৈ জীয়াই আছে অতীতৰেপৰা, তেওঁলোকৰ ভাগ্যচক্ৰও উঠা-নমা কৰিছে যুগে-যুগে, তথাপি অসমীয়া জাতিয়ে স্বতন্ত্ৰ ৰূপ ধৰি বৰ্তি আহিছে আজিলৈকে। জগতৰ কি উপকাৰৰ নিমিত্তে অসমীয়া জাতিক ইমানখিনি পোহৰ, ইমানখিনি বতাহ, ইমানখিনি পানী, ইমানখিনি মাটি ভোগ কৰাৰ সুবিধা দিছে পৰমনিয়ন্তা সৃজনকৰ্তাই? শদিয়াৰপৰা ধুবুৰীলৈকে লুইতৰ পানী বৈ গৈছে অবাৰিতভাৱে, কি উদ্দেশ্যৰ সোঁত অসমীয়াৰ প্ৰতি প্ৰাণে প্ৰৱাহিত হৈছে? তাৰ উত্তৰ বিচৰাৰ সময় আহিল। বিশ্বৰ সভ্যতালৈ ভাৰতৰ অৱদান হৈছে সত্যৰ সন্ধান আৰু পাৰমাৰ্থিক চিন্তাৰ উৎকৰ্ষতা, মৈত্ৰী ভাব আৰু অহিংসা; গ্ৰীচৰ অৱদান হৈছে ন্যায়ৰ প্ৰভুত্ব, আৰু শিৱ আৰু সুন্দৰৰ অনুশীলন; ৰোমৰ অৱদান হৈছে সাম্ৰাজ্য সংগঠনৰ পদ্ধতি, আৰৱৰ অৱদান হৈছে সাম্যবাদ; ফ্ৰান্সৰ অৱদান হৈছে গণতন্ত্ৰ; ইংলণ্ডৰ অৱদান হৈছে উচ্চ আদৰ্শ আৰু পাৰ্থিৱতাৰ সামঞ্জস্য; আৰু আমেৰিকাৰ অৱদান হৈছে যান্ত্ৰিক উদ্যোগৰ সহায়েৰে দ্ৰব্য-সামগ্ৰীৰ উৎপন্ন বৃদ্ধি কৰি দেশৰ সৰ্বাংগীন উন্নতি সাধন। অসমীয়াই জগতৰ সভ্যতালৈ কি অৰিহণা আগবঢ়াব? অসমীয়াৰ জীৱন নিৰৰ্থক আৰু উদ্দেশ্যবিহীন নে?

অসমীয়াই নিজৰ অৱদানৰ কণ্ঠহাৰ ৰচিব লাগিব সকলো বিষয়ৰ উৎকৰ্ষতাৰ পাৰিজাতপুষ্পেৰে। আমাৰ উৎকৰ্ষতা কিহত?

আমি অসমীয়াই বিভিন্ন জাতিক বুকুত সুমুৱাই ল'ব পাৰিছোঁ, কাৰণ আমাৰ সমাজনীতি উদাৰ আৰু আমাৰ হৃদয় প্ৰশস্ত। প্ৰেম অমৃতৰ নদীয়ে অসমীয়াৰ অন্তৰ প্লাৱিত কৰিছে। অসমীয়াই ঘোষণা কৰিছে যে ভক্তিমন্ত পুৰুষহে প্ৰকৃত গুণৱন্ত, জন্ম আৰু ঐহিক ঐশ্বৰ্যৰ তাৰতম্য হৈছে আকস্মিক আৰু খন্তেকীয়া।

অসমীয়াৰ পাণ্ডিত্যই দেশ-বিদেশৰ পণ্ডিতক মুগ্ধ কৰিছে, আৰু অসমীয়াৰ জ্ঞানস্পৃহা দেখি বিদেশীসকলো বিস্ময়ান্বিত হৈছে।

কর্মক্ষেত্ৰতো অসমীয়া আগৰণুৱা। অসমীয়া গৃহস্থালি আৰু অসমীয়া গাঁও-ভূঁইৰ দৰে চকু ৰোৱা দৃশ্য, মুনিহ-তিৰোতাৰ বহুমুখী কাৰ্যকুশলতা, আৰু অসমীয়াৰ দৰে মাৰ্জিত গাঁৱলীয়া সমাজ পৃথিৱীত ক'তো পাবলৈ নাই। সামাজিক আৰু ৰজাঘৰীয়া খেল-সংগঠনে অসমীয়াক চিৰকাললৈ একতা ডোলেৰে বান্ধি থৈছে। অসমীয়াৰ সমৰশক্তি ভুৱনবিজয়ী বীৰসকলৰ আতংকৰ বস্তু আছিল, যুদ্ধৰ কাৰণে অসমীয়াই গুৱাহাটীৰ উত্তৰে-দক্ষিণে দেৱৰো-দুৰ্গম বিশ্বকৰ্মা নিৰ্মিত হেন গড় সাজিব পাৰিছিল।

ভক্তি, জ্ঞান আৰু কৰ্ম —এই তিনি মাৰ্গৰ এনে সুমধুৰ সংমিশ্ৰণ পৃথিৱীত বিৰল। এই সংমিশ্ৰণেই হৈছে জগতৰ সভ্যতালৈ অসমীয়াৰ অভিনৱ অৱদান।

এই সংমিশ্ৰণৰ বাণী অসমীয়াই দেশ-দেশান্তৰে প্ৰচাৰ কৰক, আৰু সাহিত্য সভাৰ উদ্দেশ্য আৰু কাৰ্যাৱলী এই বাণীৰ মন্ত্ৰদ্বাৰা প্ৰণোদিত হওক। এয়ে হৈছে আজিৰ শুভলগ্নত মোৰ অন্তৰৰ একান্ত কামনা।

নৱেম্বৰ, ১৯৫৩ চন

শ্ৰীসূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

[illegible] YAR
[illegible] OAD,
[illegible], INDIA
26/8/58

INDIAN HISTORY CONGRESS

TWENTY-SECOND SESSION
Gauhati, December 1959.

Address of the President, Local History Section

Brother Historians, Ladies and Gentlemen present,

I thank you from the bottom of my heart for having asked me to preside over the Local History Section of the twenty-second session of the Indian History Congress held at Gauhati. In doing this honour to me you have honoured all workers in the field of historical investigation relating to the state of Assam. It is in the fitness of things that there should be a section in each session of the Indian History Congress devoted to the past history of the province where the session is held. This is more appropriate in the case of Assam which has unlimited possibilities of historical research, to which the attention of Indian historians should be drawn, because the facts of Assam history if properly disseminated will convince our countrymen in India and our fellow human beings in other parts of the world that the people of Assam are inheritors of great achievements in the political as well as in the cultural and spiritual fields. The knowledge of these achievements is [illegible]

পৰিশিষ্ট ৪

Presidential Address by Dr. S.K. Bhuyan
at the Local History Section of
Twenty-Second Session of
INDIAN HISTORY CONGRESS
held at Gauhati in December 1959

Address of the President

Local History Section
Indian History Congress
Twenty-Second Session, Gauhati, December, 1959

Brother Historians, Ladies and Gentlemen present,

I thank you from the bottom of my heart for having asked me to preside over the Local History Section of the twenty-second session of the Indian History Congress held at Gauhati. In doing this honour to me you have honored all workers in the field of historical investigation relating to the state of Assam. It is in the fitness of things that there should be a section in each session of the Indian History Congress devoted to the past history of the province where the session is held. This is more appropriate in the case of Assam which has unlimited possibilities of historical research, to which the attention of Indian historians should be drawn, because the facts of Assam history if properly disseminated will convince our countrymen in India and our fellow human beings in other parts of the world that the people of Assam are inheritors of great achievements in the political as well as in the cultural and spiritual fields. The knowledge of these achievements is practically confined to the four corners of the state. It is a good sign that our countrymen in India are gradually taking interest in the heritage and glory of Assam. The fixation of the venue of the twenty second session of the Indian History Congress in Assam is a visible symbol of this growing interest

I welcome you all, brother historians, to Gauhati and Assam, where you will see nature in all her luxuriance and grandeur, and also monuments of its past greatness. This is not the first occasion that scholars and savants have set their feet on the sacred soil of Assam. So early as the seventh century A.D., the Chinese pilgrim Hieun Tsiang found that 'the king is found of learning and the people are so likewise in imitation of him, Men of high talent from distant regions, seeking after office, visit his dominions'. In an inscription of King Ratnapala of the eleventh century, the capital of Kamarupa is described as being 'adorned by learned men, religious preceptors and poets who have made it their place of resort, just as the sky is adorned by Mercury, Jupiter and Venus.' Coming to later times, we find the great ruler of Cooch Behar, King Naranarayan, inviting to his court all the Pundits of Bengal and Kamarupa, and commissioning them to translate Sanskrit Classics into Assamese, 'so that the books will be read by women and Sudras in the present age, and by Brahmans in later times; it is only by this means that the scriptures can be prevented from loss in this Kali-yuga'. King Rudra Singha of Assam invited to his court the Brahmans and Pundits of Bengal, and sent them back with rich presents, and those who could not come had presents sent to them in Bengal. The king's courtesy to scholars can be judged from the manner in which he rescued a visiting Pundit from embarrassement. A Pundit from Tripura, Rameswar Nyayalankar, came to Assam in charge of a diplomatic mission; Jaigopal, the Pundit of King Rudra Singha's court, took advantage of his presence amidst them, and entered into a dialectical contest with him. The discussion having assumed some degree of animation, the king intervened and said, 'Rameshwar Nyayalankar Bhattacharyya has come her in the role of an ambassador; the contest would have been proper if he had come here as a Pundit.'

We in Assam have always honoured learned men for we know that by honoring honorable men we honour ourselves. Brother historians, you have come to this land of glorious traditions; and we feel proud of your presence here in our midst. We thank the authorities for having invited the History Congress to Assam.

which has given an opportunity for the congregation of such a galaxy of talents from all parts of India and even from outside India.

Assam was, and is still to some extent, and unknown country, and desire for information about the kingdom was in evidence even during the days of the East India Company. Lord Cornwallis while sending and expedition to Assam which was then independent, asked the leader of the expedition Captain Thomas Welsh to collect all possible information about the kingdom. This information is embodied in Captain Welsh's despatches, and in the sustained compilations about Assam's history and geography by Dr. John Peter Wade, the Surgeon attached to the expedition. Dr. Buchanan Hamilton wrote a very valuable account of Assam in 1807-14 with the help of the information collected by him from the Assamese refugees whom he met in Goalpara and Rungpore.

Assam passed into the hands of the East India Company in 1826 by the Treaty of Yandabo. There is a large mass of historical materials in the despatches of Assam's first Commissioner David Scott; besides, he compiled a short history of Assam based on the Buranjis, and his report on slavery in Assam is a piece of genuine historical contribution. In 1831-32, Captain Francis Jenkins and Captain Richard Boileau Pemberton toured in Assam, Khasi Hills and Manipur, and collected information about the resources and products of these territories. A microfilm copy of their report has recently been obtained by Gauhati University through the courtesy of the authorities of the India Office Library. Jenkins visited Upper Assam in 1838 in his capacity as Commissioner, and he met the ruling tributary Raja Purandar Singha and the faineant members of the Ahom royal family; he also made a thorough survey of the economic condition of the villagers. The diary of this tour, a transcript of which is in the Department of Historical and Antiquarian Studies, will be useful to all who are interested in the study of the condition of the province immediately after its occupation by the British. At the instance of Jenkins, and account of Aassam was compiled in 1841 by William Robinson. A number of writers contributed articles on different aspects of Assam in the Journal of the Asiatic Society of Bengal,

and other oriental magazines.

But the first organised effort to institute and enquiry into the ancient history of Assam was made in the year 1894. The measure was first taken up during the Chief Commissionership of Sir William Ward, and pushed forward by his successor Sir Charles James Lyall. The prime mover in this matter was Mr. (afterwards Sir) Edward Gait, I.C.S. The Department of Ethnography was established in 1894, with Mr. Gait as its first Honorary Director. He drew up a scheme for the collection of coins, inscriptions, historical documents, quasi-historical writings, religious works and traditions; and District Officers and Heads of Departments were requested to furnish all possible assistance. As a result of the operations undertaken in pursuance of this plan, the Government of Assam collected during the following years a large quantity of materials for historical investigation. The results of this measure are embodied in Mr. Gait's **Report on the Progress of Historical Research in Assam**, published in 1897. He worked at the collected materials, and compiled his monumental single-volume **History of Assam** which was first published in 1906. Mr. Gait left Assam in 1898. The impetus he gave to historical research in Assam will be enshrined for ever in the memory of the people. It may be added, that as Lieutenant-Governor of Bihar and Orissa he was chiefly instrumental in establishing a research society in that province.

The Ethnography Department began to busy itself with the compilation and publication of monographs on the tribes of Assam, and the volumes published hitherto have proved useful both for the purpose of administration and anthropological studies. The following tribes are represented in the series : The Mikirs, by E. Stack and Sir Charles James Lyall; Kacharis, by R.S. Endle; Khasis, by P.R.T. Gurdon; Garos, by A. Playfair; Naga Tribes of Manipur, and Meithis, by T.C. Hodson; Ao Naga Tribe of Assam, by W.C. Smith; Lhota Nagas, Ao Nagas and Rangma Nagas, by J.P. Mills; Angami, Angami Nagas, and Sema Nagas, by J.H. Hutton; Lushei-Kuki Clans, by J. Shakespeare; Lakhers, by N.E. Parry; and Thadou Kukis, by W. Shaw. Dr. Verrier Elwin is continuing the tradition by compiling several informative

volumes about the tribes of the North-East Frontier Agency. Col. Gurdon collected materials for compiling a volume on the Ahoms, and he proposed to work upon them after his retirement, but he could not do so on account of failing health. His note on the Ahoms, contributed to Hastings's **Encyclopedia of Religion and Ethics**, and a few stray articles in journals however give some basic information on the subject.

The part played by the American Baptist Mission which first came to Assam in 1836 was a very notable one. It collected a number of old historical manuscripts three of which, viz., **Kamrupar Buranji**, **Purani Assam Buranji**, and **Lakshmi Singhar Buranji** were published serially in the pages of the Mission's Assamese magázine **Arunoday**. The Mission also published a history of Assam, compiled by Radhanath Barbarua and Kasinath Tamuli Phukan at the instance of Maharaja Purandar Singha.

Very valuable articles on the history of Assam were published in the Journal of the Asiatic Society of Bengal. Henry Blochmann contributed a paper on Assam and Cooch Behar giving a summary of the relevant portions of the **Akbarnama**, **Padishahnama** and **Fathiyahi-Ibryiah**. A.F. Rudolf Hoernle gave scientific descriptions of the copperplate grants of several kings of Kamarupa. One going through the pages of the old issues of the J.A.S.B. will be struck by the variety and richness of the information about Assam embodied in the articles contributed to it.

The role of Bengali writers in unearthing the past history of Assam is significant. Rangalal Banerji made an attempt to identify certain tribes of the Puranas with those noticed in Dalton's **Ethnology of Bengal**. Ramkumar Vidyaratna published an account of Assam containing a historical and an economic survey; he also inserted a number of the texts of old inscriptions. Tarachand Chakravarti wrote a review of Haliram Dhekial Phukan's **History of Assam** in Bengali first published in 1829. Jogesh Chandra Datta compiled an account of the old relics of Kamarupa with reproductions of the texts of several copper-plate and rock inscriptions. M.N. Ghose published an account of the

religious beliefs of the Assamese people, and Nagendra Nath Basu of the social history of Kamrup. Khan Choudhury Amanat-ullah Khan compiled in Bengali a history of Cooch Behar which throws ample light on the relations of that state with Assam. Mahamahopadhyaya Padmanath Bhattacharyya first brought to light the copper-plate grant of Kumar Bhaskaravarman, king of Kamarupa, generally known as the Nidhanpur Copper-plate. He collected and published, with editorial elucidation, all the copper-plate inscriptions of ancient Kamarupa under the title **Kamrup Sasanavali** and it has become an indispensable source-material for all who attempt to reconstruct the ancient history of Assam.

The Assamese people are renowned for their devoted passion for knowledge of their country's past. They developed the practice of recording all important events that happened in the country. The records were mainly compiled under official auspices, and they are known as Buranjis. They are invaluable for reconstructing the past history, not only of Assam, but also of other parts of India. The Buranjis contain accounts of Assam's relations with Mogul India, and the neighbouring states. We have Buranjis dealing with the rulers of Delhi. A very valuable account of Tripura was compiled in 1724 A.D. by the two Assamese ambassadors who led the diplomatic missions to that state during the years 1710 to 1715.

It is therefore natural that the past history of Assam should be investigated into by assamese scholars. The results of their labours have been published to some extent in book-form, but unfortunately, most of them still lie buried in the pages of contemporary journals. An attempt has been made recently to compile a list of historical articles contributed by assamese scholars to magazines and periodicals. Of Assamese historical scholars who are no longer in the land of the living, mention may be made of : Haliram Dhekial Phukan, Radhanath Barbarua and Kasinath Tamuli Phukan, Maniram Datta Barbhandar Barua Dewan, Gunabhiram Barua, Harakanta Sarma Barua Sadar-amin, Visweswar Vaidyadhipa and Dutiram Hazarika, Indibar Barua and Upendra Nath Barua, Benudhar Rajkhowa, Ananda Chandra Agarwala, Rajani Kumar Padmapati, Ratneswar Mahanta,

Sonaram Choudhury, Hem Chandra Goswami, Lakshminath Bezbarua, Padmanath Gohian Barua, Hiteswar Barbarua, Sarat Chandra Goswami, Banikanta Kakati, Kanaklal Barua, Khetradhar Bargohain, Kaliram Medhi, Sarveswar Kataki, Bhramar Chandra Saikia, Rajanikanta Bardoloi, Golap Chandra Barua, and Harinarayan Datta Barua. A full narrative of their works will be a very valuable conribution to the study of the progress of historical investigation in Assam.

A considerable number of scholars have now interested themselves in historical investigation, and they have produced works which throw light on different aspects of Assam's history and culture. Mention may be made of the thesis on Assam subjects which have won for their writers the Doctorate degrees of Universities.

Dr. Nagendra Nath Acharyya, Ph.D. (Lond.), The subject of the thesis– The History of Medieval Assam, 1228-1603.

Dr. A. C. Banerji, Ph.D. (Cal.), The Eastern Frontier of British India.

Dr. Aswini Kumar Barkakati, Ph.D. (Lond.), Local Self Government in Assam.

Dr. Heramba Kanta Barpujari, Ph.D. (Lond.), British Administration in Assam, 1826-45.

Dr. Birinci Kumar Barua, Ph.D (Lond.), A Cultural History of Assam.

Dr. Sudhindra Nath Bhattacharya, Ph.D. (Cal.), A History of Mughal North-East Frontier Policy.

Dr. Suryya Kumar Bhuyan, Ph.D. (Lond,), Anglo-Assamese Relations, 1771-1826. D.Lit. (Lond).

Dr. Bhupendra Narayan Chaudhury, Ph.D. (Lond.), British Rule in Assam, 1845-58.

Dr. Pratap Chandra Chaudhury, Ph.D. (Lond.), The History and Civilisation of the People of Assam to the Twelfth Century A.D.

Dr. Hariprasanna Das, Ph.D. (Lond.), Forests in Assam : A Study in Economic Geography.

Dr. Bhuban Mohan Das, D.Phil. (Cal.), Somatic Cariability among some population of South Goalpara, Assam.

Dr. Prafulladatta Goswami, D.Phil. (Gau.), Folk-literature of

Assam : Ballads and Marchen,

Dr. Prabhas Chandra Goswami, Ph.D. (Lond.), Economic Development of Assam.

Dr. Banikanta Kakati, Ph.D. (Cal.), Assamese : Its Formation and Development.

Dr. Rebati Mohan Lahiri, D.Phil (Cal.), Annexation of Assam.

Dr. Maheswar Neog, D.Phil (Gau.), Sankaradeva and His Times.

Dr. Jagadish Narayan Sarkar, D.Phil. (Cal.), Life of Nawab Mir Jumla.

Dr. Satyendra Nath Sarma, D.Phil. (Gau.), Vaisnava Institutions of Assam.

Dr. Upendra Nath Goswami, D.Phil. (Gau.), The Kamrupi Dialect of the Assamese Language.

There are other scholars who are working wholeheartedly in the field of historical research, and mention may be made of Shri Benudhar Sharma, Shri Rajmohan Nath, Shri Sarvananda Gohain Rajkumar, Shri Keshab Narayan Datta, Shri Lila Gogoi, Shri Padmeswar Gogoi, Shri Bhuban Chandra Handique, and Shri Dimbeswar Neog.

There are several institutions now in Assam which are engaged in the promotion of historical studies. The Kamarupa Anusandhan Samiti, or the Assam Research Society, was established in 1912. Its collection of old historical relics, potteries and manuscripts formed the nucleus of the Assam State Museum. The Museum has since been replenished by fresh collections, and it has become a popular resort for scholars, students and the general public. The Kamarupa Anusandhan Samiti also publishes a journal which has been appreciated in learned circles in India. The Assam Sahitya Sabha with its headquarter at Jorhat has collected a large number of manuscripts and books on Assam, and has published several old Assamese classics. Its annual conferences are scenes of great enthusiasm and a historical section is also held in each annual session. The Sabha has recently published a collection of the presidential addresses in two volumes, and it contemplates to publish the presidential speeches

of the history section as well. The Assam Government Department of Historical and Antiquarian Studies, established in 1928, has collected a large number of manuscripts, transcripts and rare books on Assam, and has published several old chronicles, and also constructive historical compilations. The University of Gauhati has also taken all possible steps to promote historical studies about Assam, and a number of scholars are engaged in research under its auspices. A systematic attempt is being made for the collection of old manuscripts, and old ballads; folksongs and folktales. The Publication Bureau of the University is arranging to publish old classics and historical compilations. Historical societies and museums have also been started in several parts of Assam. There appears to be a great deal of enthusiasm at present for exploring into its past history both through institutional and individual efforts.

Facilities for research are available in the institutions named above. The records of the Government of Assam deposited at the secretariat Record Room at Shillong contain valuable documents about the British period of Assam history. The Central State Library situated at the same place contains the early volumes of the J.A.S.B. and other oriental Journals where valuable information can be obtained from the articles and notices published in them. For researches into the past history of Assam, scholars are induced to go to London where in the India Office Library they can consult the old records and all published books and reports on Assam. A number of scholars from Assam have worked for their doctoral thesis at the India Office Library, as students of the School of Oriental and African Studies, under the encouraging guidance of eminent historians like Professor C.H. Philips, Prof. D.G. E. Hall, Dr. A.L. Basham, Mr. K. De B. Codrington, Dr. K.A. Ballhatchet, and the late Professor H.H. Dodwell. They never failed to bel moved by the traditional courtesy which has so distinguished the staff of the Library and of the school. The time has now come to build up in Assam a central research centre where scholars can work with the help of all needed recordes and published works.

Lastly, brother historians, I invite you all to study the culture

and heritage of Assam. There was a complaint about the paucity of books on the subject, but the complaint is no longer tenable at present as there is a growing mass of printed materials. You will see that physically remote, Assam was not outside the cultural hegemony of Aryyavarta and Dakshinatya. Its inhabitants had been influenced by the great religious upheavals that swept over India. The Vaisnava movement in Assam conformed in basic principles to the upsurge in the rest of India, but on the social side it developed a form which established the equality of all human beings irrespective of their birth and origin. The mighty power of the Timurids found a set back here in Assam as in Rajputana and Maharashtra. Assam enjoyed its independence when most other states in India had been brought under foreign yoke. It will be realised that Assam's civilisation is not a growth of the unilateral type; it has evolved out of the twin threads of Aryan and non-Aryan culture; and the repprochement which has been effected in Assam will constitute an energising factor in India's civilisation.

Assam is now an integral part of India. Its situation on the easternmost frontier in immediate proximity to such independent foreign states as the Empire of China, the Country of Burma, the kingdom of Bhutan, and Eastern Pakistan, has endowed it with strategic importance to the whole of India. A thorough knowledge of Assam is therefore a matter of vital necessity to Indians in general and to the people of the province in particular.

I thank you again for giving me an opportunity to say a few words, and I am confident your visit to Assam will be followed by world wide dissemination of the great and good things of our little known province.

Dr. Suryya Kumar Bhuyan

পৰিশিষ্ট ৫

১৯৫৯ চনত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চতুৰ্থ সমাবৰ্তন অনুষ্ঠানত উপাচাৰ্য
হিচাপে ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই প্ৰদান কৰা অভিভাষণ।

Address by the Vice Chancellor

Gauhati University
Fourth Convocation
November 11, 1959

Mr. Chancellor, Dr. Deshmukh, Young Graduates, and Ladies and Gentlemen,

I, on behalf of the University, offer you a hearty welcome, Mr. Chancellor, to preside over the fourth convocation of the University of Gauhati. India is aware of your distinguished record in the field of military leadership as is evidenced by the fact that you rose to be the head of the Indian Army occupying the position of the chief of the Army Staff. It is now less than a month that you have assumed charge of the headship of the problem province of Assam. Our University is fortunate that it has as its Chancellor a personality of your varied talents and attainments.

I welcome Dr. C.D. Deshmukh who has so very kindly accepted our invitation to address the convocation. We know how

busy he is, preoccupied as he is in the welfare of the Universities in India in his capacity as Chairman of the University Grants Commission. He has acquired a wide recognition as an administrator in different fields. His engrossment in solving the intricacies of finance has not be dimmed his love of literature, specially in the sphere of Sanskrit learning. He has found time to expound the message of Mahatma Gandhi in Sanskrit verse. Whenever I think of him I am reminded of William Ewart Gladstone and Arthur James Balfour about whom it has been said that had they not taken to public affairs as their life's pursuit they could have earned immortal fame for their scholarship and creative production. As Chairman of the University Grants Commission he occupies a vital position in the 'quadrangular partnership' for the promotion of University education, the other members of the partnership being the University authorities, the teachers and the students. We are grateful to him for the sympathy which he has been showing towards our young University. We also welcome Mrs. Durgabai Deshmukh, Chairman of the central Welfare Board, whose service in the struggle for independence and for the uplift of Indian women are well-known in the country.

The demise of Shri Syed Fazl Ali, Governor of Assam and Chancellor of this University, has cast a gloom over the hearts of us all, and it has been deeply mourned all over India. Apart from his attainments as a jurist and an administrator his sweetness and warmth won the hearts of all who came in contact with him. He presided over the third convocation of the University, and the words he uttered on the occasion are still ringing in our ears.

We also mourn the loss of serveral gentlemen who were closely associated with the University in one capacity or other, and whose death has taken place during recent months– Dr. B.N. Banerji, Principal of the Assam Medical College and Dean of the faculty of Medicine; Professor R.R. Thomas, sometime Principal of the Cotton College, and member of the Executive Council; Shri Saphaqat Mazid, Director of Agriculture, and member of the Faculty of Agriculture; Shri Pratap Chandra Sarma, sometime member of the Executive Council; Shri Bhavananda Datta, Lecturer in philosophy, Gauhati University; and Shri S.

Jambunathan, retired lecturer in English, Gauhati University.

The first convocation of the University was held in 1951, the second in 1955, and the third in February 1959.The University has now decided to make the convocation an annual function so that the interval between the announcement of the degree results and the award of diplomas may be reduced as much as possible. We propose to-day to award diplomas to those graduates who have obtained their degrees in 1959 up to the end of last month. The Examinations represented are B.A., B.Sc., B.Sc (Agriculture), B.Com., L.L.B., M.B.B.S. and Bachelor of Veterinary Science and Animal Husbandry, M.A., M.Sc., M.Com., and D.Phil. Most of the Masterate Examinations were held towards the end of 1958, and their results announced early in 1959. The M.B.B.S. Degree will be awarded to those candidates who after passing the final examination have completed the course of Practical Clinical Instruction to the satisfaction of the Executive Council.

Our University is now about twelve years old having been founded in January 1948. This period is comparatively a short one in the life of a university which takes decades for its full-fledged development. Thanks to the generosity of the State Government, the Government of India and the University Grants Commission, the University has been able to rear its framework both on the academic and constructional side, providing ample scope for expansion as funds come in.

Teaching at the postgraduate level is imparted in twenty subjects, and the number of students admitted to the university classes comes up to nearly 1,700, while there are about 23,000 students in the affiliated colleges. Research work in both Humanities and Science is being done by members of the University staff and the staffs of the affiliated colleges, and the results have been accepted for publication in learned journals. The University has adopted the scheme of publishing its journal in two parts, one for Humanities and the other for Science; and the articles published in the recent issues have been admitted to be of a high order.

Several extra-curricular research schemes are implemented under the auspices of the University : Arecanut Scheme, Argot

Production Scheme, Pine-apple Scheme, and researches on the study of the factors influencing the responses of excised pearoot sanctions; a survey of the handloom industry in Assam, Tripura and Manipur; collection of manuscripts; and promotion of folklore and tribal culture. The Publication Bureau of the University established last year has initiated measures for bringing out a number of old classics. Several students have recently been admitted to the degree of D.Phil. on the results of their researches both in Arts and Science.

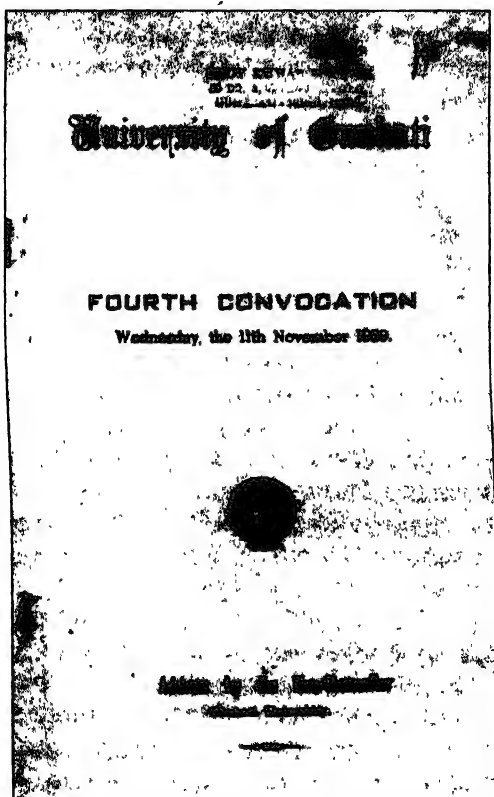
The problem of large failures in University examinations has drawn the attention of the University. We have begun by probing into the question of failures at the matriculation stage; and a conference of the educational officers of the State Government, university teachers and officers and other educationists, convened by the university, met recently to examine the problem and suggest remedial measures.

A new move in the realm of university education in India is the Three-Year Degree Course. The necessity to fit the present system with the new one has presented a problem of considerable complexity. The Government of Assam in the Department of Education has already taken steps to establish a number of Higher Secondary Schools of eleven years; course at the end of which students will take the Higher Secondary School Examination the first of which is scheduled to be held in 1962 Matriculates under the present system will have to pursue an one-year pre-University Course to be able to join the Three year Degree Course, The syllabii of the present degree course will have to be modified for adjustment with the Three-year one. Intermediate Colleges, desiring to present candidates for the Three year degree will have to provide for the Pre-University course and be upgraded into degree colleges. The University has decided to introduce the new course from the session 1962-63; and committees have been formed to draw up the syllabii. The colleges have been advised to formulate their financial requirements and to approach the State Government and the Government of India for allotment of funds.

The affiliated colleges represent an indispensable arm of the university, and there are many directions in which their

improvement is desired. The improvement of the prospects of the teaching staff has been taken into consideration by the state Government an the University Grants Commission; and a regular scale of pay has been fixed for them. The number of colleges has grown in recent years, and new ones are being established in different parts of the State. The maintenance of close contacts between the university and the affiliated colleges has become a matter of growing necessity, and the university is considering the adoption of measures to meet this necessity.

The constructional programme of the university is carried on by the University Development Committee of which the

Education Minister of Assam is the Ex-officio Chairman. The university is thankful to the committee for having provided it with the nucleus of buildings within a comparatively short time and to the state and Central Governments, and also the University Grants Commission, for allotting funds to carry out the construction work. We are thankful to Dr. Deshmukh, Chairman of the U.G.C., for showing special consideration to our university by paying adhoc grants towards the buildings which have been already constructed. We are also thankful to our present Chairman of the Development Committee, Shri Debeswar Sarmah, for prompt action in arranging for the construction of seven Assam-type hostels. Two of them have been completed and the rest are nearing completion. Accommodation will be provided in these hostels to about 350 boarders, and they will thus meet a pressing problem of the university to a considerable extent.

The other building now under construction is the R.C. Library building which is expected to be completed in about a year. Work in connection with the construction of another R.C. building, Science Block No. 1 for chemistry, has just begun. Work has also been taken in hand for the construction of a hall for students where they will rest during their recess from class lectures. The construction of this building has been made possible by a donation from the Reception Committee of the Indian National Congress held at Gauhati in January 1958, and a grant from the Government of Assam.

The picture of a Residential University will be completed only when we would be able to bring all the elements together, and offer proper amenities to the teachers, students and administrative staff. The programme as far as it can be envisaged at present includes the following works of construction : Senate House Auditorium, Museum, Astronomical Observatory, University Press Building, Examination Hall, Building for examination, Records and Stores, Quarters for Officers, Quarters for Office Assistants, Quarters for Fourth Grade Employees, Market for the Residents of Jalukbari, Canteen and Co-oprative Stores, Guest House, a fully developed Playground, Stadium, Swimming Pool, Cinema House, Building for the Telephone Exchange, Building

for the State Bank of India, Washermen Colony, Harijan Colony, and Imporvement of roads and culverts.

The University campus at Jalukbari is situated at a distance of about six miles and a half from the town of Gauhati. The distance is too long for pedestrians and cyclists, and a vast population of students, teachers and University employees have to go to the Jalukbari everyday from Gauhati. They have therefore to depend solely on public conveyances. The Government of Assam have very generously placed at the disposal of the University a number of Transport Service Buses, and charged concession rates from the passengers. The Brahmaputra Bridge which is now under construction will necessitate the railway line to pass by the eastern boundary of the University campus. A regular station or a siding at a convenient point may, it is hoped to solve the transports difficulty.

Lastly, I congratulate you, young graduates on the successful termination of your academic journey. Some of you will pursue your journey a little further to gather more laurels. The few years that you have remained at the University will be remembered by you ever afterwards. The learned speaker of this evening had, on a similar occasion, quoted the words of an educational expert, "The characteristic gift of a university is the gift of an interval... Here is a period in which to look round upon the world and upon oneself without the sense of an enemy at one's back, or the insistent pressure to make up one's mind; a moment in which to taste the mystery without the necessity of at once seeking a solution." And then the learned speaker observes, "This interval comes once in a life time, and if it is lost or misused, it is lost or misused for ever. There will be no such leisure in later life, no such comparative remoteness from controversy and from immediate purpose; not another such chance to acquire the kind of wisdom which only a university can provide." (— Convocation Address, Andhra University, 1956) I extend my heartiest felicitations to you, young graduates, for properly utilising this gift of an interval as is indicated by your success in university examinations.

Now you will be entering into the arena of struggle and

competition where the contest will be grim and unrelenting, and the many roses of your dream and ambition will lose the lustre of their petals in your impact with the world. Here again I will quote the advice given by our learned speaker to university graduates at Poona,— "What is your duty in milieus like these? To my mind, it is to grit your teeth, clench your fists, brace your feet, gird up your loins, and work and stint as you have never been taught to do before."

A great deal of discomfort in your struggle for existence will be mitigated if you cultivate a new outlook in your endeavours. Instead of resting on your ears after your degree you should augment qualifications, and prove by your earnestness and zeal that you are capable of discharging responsibilities. Here again I will quote the words of a former Chancellor of this university, Shri Sriprakasa, uttered at the recent, convocation of the Marathwada University, "Those who come out of the portals of their universities after receiving their degrees search for avenues of employment in those directions alone that have been recognised and prescribed as the only ones that are right and proper for them. When they do not succeed, they naturally feel that nobody cares for them, and nobody needs them. Let us not forget that our greatest need in life is to be needed by others; and so long as we feel that others need us, we are happy and we work."

The words reproduced above represent the sum-total of the advice which ought to be remembered by our youths leaving the portals of a university, coming as it does from two masterminds and eminent sons of India. I will add only one word gathered from my own experience as a teacher for more than forty years.

There are many amongst you, my young graduates, who are imbued with a feeling that you have a distinct mission in life. This feeling will weave a golden thread round your activities, animate your thoughts and deeds, and enable you to face all disappointments with calmness and fresh resolve. You are fire-baptised as it were, and you will, from your own inward strength, carve out your path of progress and fulfillment. That mission may be a high and lofty one, like regeneration of mankind, alleviation

of the miseries of your fellow human beings, and the discovery of untrodden regions in earth and space of in the realm of truth. The mission may also be a humble one, like growing two blades where there was one, search for ways of progress in your own limited environment, and bringing smiles of joy when sorrow clouds the face. The greatest men of the world are born of this matal, and no obstacle can retard them in their march to the destined goal of their mission.

There are others who are not able to find out any set of purpose for themselves. They take things as they come, and they refrain from establishing a link between one activity and another. This life of ours, however long lived it may be, is a tiny speck in the ocean of eternity. It is the gréatest gift of heaven, and He has adorned it in the words of the great thinker Thomas Paine, "With a fair creation prepared to receive us the instant we are born a world furnished to our hands, that cost us nothing. Is it we that light up the sun, that pour down the rain, and fill the earth with abundance? Whether we sleep or wake, the vast machinery of the universe still goes on. Are these things, and the blessings they indicate in future, nothing to us?" Then, the question may be asked, should we not give something in return for the bounties we have received at the hands of the Creator?

Just ponder over the vast potentiality which a man has got; the only thing needed is the realisation that he has this vast potentiality. There was Lord Buddha who set upon himself the task of eliminating human sorrow; there was Mahapurush Sankardeva who poured the nectar of love in the hearts of his fellow mortals; there was Mahatma Gandhi who inspired his countrymen with the gospel of Ahimsa or non-violence. They were after all men, though supermen. You have the same spark which they possessed. You have only to harness the latent energy in that spark to illumine your actions so that you may leave the world better than you saw it.

Surya Kumar Bhuyan

আজিকালি বিদ্যালয়সমূহত বুৰঞ্জী শিক্ষা বাধ্যতামূলক নহয়। ফলত আজিৰ ছাত্ৰই বুৰঞ্জীৰ প্ৰয়োজনীয়তা সম্পৰ্কে উপলব্ধি নকৰে। জানিবলগীয়া বহুতো কথা নাজানে। অনেক অতীত কথা আৰু কাহিনীৰে প্লাৱিত অসম তথা অসম বুৰঞ্জী সম্পৰ্কে ড° ভূঞাই গভীৰভাৱে অধ্যয়ন কৰিছিল। তেওঁ এই বুৰঞ্জীৰ জ্ঞানচৰ্চা আজীৱন অব্যাহত ৰাখিছিল। তেওঁ মনে-প্ৰাণে উপলব্ধি কৰিছিল যে 'অসমৰ অতীত গৌৰৱৰ চিনাকি দিবলৈ অসমৰ বুৰঞ্জীচৰ্চা কৰা প্ৰধান আৱশ্যক'। তেওঁৰ এই উপলব্ধি আৰু তাৰ বাবে কৰা কষ্ট স্বীকাৰৰ প্ৰামাণ্য দলিল বুৰঞ্জী শাখাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ। এই অভিভাষণত তেওঁৰ অনেক পাণ্ডিত্যৰ চিনাকি পোৱা যায়। বিভিন্ন বিষয়ত থকা তেওঁৰ দক্ষতা আৰু পাণ্ডিত্যৰ প্ৰতিফলনেৰে উজ্জীৱিত এই অভিভাষণ দুষ্প্ৰাপ্য হোৱাৰ বাবে মূল গ্ৰন্থৰ সৈতে সংযোগ কৰি দিয়া হ'ল।

পৰিশিষ্ট ৬

১৯৬০ চনৰ ১৯ অক্টোবৰ তাৰিখে ধুবুৰীত অনুষ্ঠিত
অসম সাহিত্য সভাৰ বুৰঞ্জী অধিৱেশনৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ

সভাপতিৰ অভিভাষণ

১৯৬০ চনৰ ১৯ অক্টোবৰ তাৰিখে ধুবুৰীত অনুষ্ঠিত অসম সাহিত্য সভাৰ বুৰঞ্জী অধিৱেশন

অসম সাহিত্য-সন্মিলনৰ সভাপতি ডাঙৰীয়া,

উপস্থিত ভদ্ৰ মহিলা আৰু ভদ্ৰ মহোদয়সকল,

অসম সাহিত্য-সন্মিলনে এই বুৰঞ্জী বিভাগৰ সৃষ্টি কৰি অসমীয়াৰ পুৰণিকলীয়া বুৰঞ্জী অনুৰাগৰ খতিয়ন কামটিত মাথোন এটি সিংহ-চাব দিছে। অসমীয়া সাহিত্যত যি গৌৰৱৰ সম্ভাৰ আছে, তাৰ ভিতৰত এই বুৰঞ্জী এটা প্ৰধান অংগ নহয় নে? ভাৰতৰ অন্যান্য জাতিয়ে অতীতৰ লিপিবদ্ধ বুৰঞ্জীৰ কাৰণে হা-হুতাশ কৰি মৰিছে, কিন্তু আমি অসমীয়াই আমাৰ পূৰ্বপুৰুষসকলৰ দেশপ্ৰেমৰ সুফল আজি হাতে-হাতে ভোগ কৰিছোঁ। আমি অসমীয়া সেই কাৰণে অসভ্য, আধা সভ্য আৰু কিম্বদন্তীৰ ওপৰত জাতীয় গৌৰৱৰ মহা মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব লগীয়া হোৱা নাই। অসমীয়া বীৰপুৰুষ, বীৰাংগনা, ধৰ্মবীৰ, কৰ্মবীৰসকলৰ কাহিনীৰে অসমৰ অতীত প্লাবিত হৈ আছে। তেওঁলোকৰ আদৰ্শৰপৰা যুগ-যুগান্তৰ অসমীয়া জাতিয়ে সঞ্জীৱনী মন্ত্ৰ গ্ৰহণ কৰিব আৰু তেওঁলোকৰ মহৎ কাৰ্যাৱলীৰ ফালে সকলো অসমীয়াই একেলগে দৃষ্টিপাত কৰি ঐক্যতানৰ মন্ত্ৰেৰে একত্ৰীভূত হ'ব পাৰিব।

বুৰঞ্জী কি, বুৰঞ্জীৰ প্ৰয়োজনীয়তা কি বিষয়ে অসমীয়া সমাজক ন-কৈ কোনো কথা কোৱাৰ আৱশ্যক নকৰে। বৰ্তমান যুগৰ সভ্য জগতৰ চাৰিওফালে চকু মেলি চাওক। অতীতৰ ৰহস্য ভেদ কৰা কাৰ্যত সাত সমুদ্ৰৰ মাণিক আৰু সাত ৰজাৰ ধন ব্যয় কৰা হৈছে। বুৰঞ্জীৰ অন্তৰ্গত এটি সত্য, এটি ঘটনাৰ কাৰণে বুৰঞ্জীগৱেষকসকলে অপৰিমেয় পৰিশ্ৰম

কৰিছে। বুৰঞ্জী অধ্যাপনাৰ কাৰণে প্ৰত্যেক শিক্ষাকেন্দ্ৰতে উপযুক্ত শিক্ষকৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। কাৰণ সভ্য জগতে আজি বুজিব পাৰিছে যে অতীত অভিজ্ঞতাৰ সম্বল নহ'লে কোনো জাতিৰ ভৱিষ্যৎ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব নোৱাৰি। ইংলণ্ডৰ সুপ্ৰসিদ্ধ ইতিহাসবিদ দাৰ্শনিক Frederic Harrison-ৰ ভাষাৰে ক'বলৈ গ'লে, All our hopes of the future depend on a sound understanding of the past. (**The Meaning of History**)

বিশেষকৈ, আমাৰ নিচিনা পতিত জাতিৰ কাৰণে অতীতৰ আদৰ্শৰ সম্বল নিতান্ত আৱশ্যকীয়। জগতত সভ্য সমাজত আমি ছাল ছিগা ভিকহু। তাত আমাৰ কোনো মাত-বোল কৰিবৰ শক্তি নাই। অন্য দেশৰ মানুহে আকাশ-সমুদ্ৰ, গিৰি-ভৈয়ামৰ ব্যৱধান ছেদ কৰি বিজ্ঞানৰ বিজয় নিচান উৰাব লাগিছে। আমি সেই সভ্য জগতৰ সভ্যতা ইঞ্জিনত পেট্ৰ'ল, কয়লাৰ যোগান দিছোঁ মাথোন। অসমীয়া ভিকহু, কিন্তু আপোনালোকে মন কৰিছে নে অসমীয়াৰ দেশপ্ৰেম আন কোনো জাতিতকৈ কম নহয়। আপুনি এজন অসমীয়াক ব্যক্তিগতভাৱে গালি পাৰক, তেওঁ একো নামাতে, কিন্তু তেওঁৰ স্বদেশ বা ভাষাৰ বিষয়ে দুআশাৰ বিকৰ্থনা কৰক, তেওঁৰ চকু ৰঙা হ'ব, তেওঁৰ আত্মমৰ্যাদা ক্ষুণ্ণ হ'ব, তেওঁ বিকৰ্থনাকাৰীক দুআষাৰ স্পষ্ট জবাব দিহে এৰিব। আমাৰ এই দেশ সুপ্ত সিংহৰ দেশ। অসমীয়া মানুহৰ গাত থকা সুপ্ত প্ৰতিভা জাগ্ৰত কৰিবলৈ জানিব লাগে, তেতিয়া অসমীয়া অপৰাজেয় শক্তি হৈ সংসাৰ সংগ্ৰামত অগ্ৰসৰ হ'ব। আমি আজি উঠ বুলিলে উঠোঁ-বহোঁ, কিন্তু সদায় যে আমাৰ এনে অবস্থা নাছিল সেইটো কোনোবাই পতিয়াব নে? ভিকহুৰ ধৰ্ম নাই। আমাক দেখিলে কোনে বিশ্বাস কৰিব যে আমিও এটি ৰবকলীয়া অখণ্ড প্ৰদীপ সদৃশ সভ্যতাৰ অধিকাৰী আছিলোঁ।

এই অসমৰ বীৰপুৰুষ কৌৰৱৰ মিত্ৰ ভগদত্তই সুদূৰ ধৰ্মক্ষেত্ৰ কুৰুক্ষেত্ৰত চীন কিৰাত সৈন্য গজ-বাজী-পৰিবেষ্টিত হৈ যেতিয়া থিয় হ'ল, তেতিয়া যুযুৎসুসকলৰ সম্যক দৃষ্টিকৰ্ণ অসমীয়া সৈন্যৰ সমৰ-সজ্জা, অসমীয়া ৰণ-মাতংগৰ কুম্ভনিনাদৰ ফালে নিক্ষিপ্ত হৈছিল। এই ভগদত্ত বংশৰে হৰ্ষদেৱ নামে কামৰূপাধিপতিৰ ৰাজ্যদেৱী নামে কন্যাক নেপালৰ লিচ্ছুভি বংশীয় জয়দেৱ নামে নৃপতিয়ে বিবাহ কৰে। ৭৬৯ খ্ৰীষ্টাব্দৰ নেপালৰ এখন শিলালিপিত এই হৰ্ষদেৱক গৌড়-ওড্ৰ-কলিংগ-কোশলপতি বুলি বৰ্ণোৱা আছে। ভগদত্ত ৰজাৰ পৰাক্ৰমসূচক কীৰ্তিচিন সুদূৰ ভাগলপুৰতো আজিলৈকে ৰক্ষিত হৈছে। বুকানন-হেমিলটনে ১৮০৯ খ্ৰীষ্টাব্দত লিখা **Topography of the District of Gorukhpur in Behar** নামে গ্ৰন্থৰ এঠাইত আছে ঃ

"Immediately opposite to Bhagalpore, on the other side of the Dewha, and in the district of Ghazeepore, is a very old ruin called Khay-ra-gar, and evidently a fortress, which may contain thirty acres, although part has suffered from the river. This place was

built by Bhagodutt, King of Kamrup, when he came to the assistance of Duryodhana, at the commencement of the iron age. Not far from this post is a stone pillar, which is a mere cylinder, with a small flat top, and totality destitute of elegance. There are no traces of buildings round it, and a considerable portion is probably sunk in the ground. It has contained a long inscription in a ancient character which the Pandits cannot entirely read, many of the letters being obsolete forms. The inscription is, besides very much defaced, partly by the action of time, and partly by some bigot having attempted to cut through the pillar just in the middle of the inscription. This Lath or pillar, it is alleged, was errected by Bhagodutt." (Ancient Assam, **Calcutta Review**, May, 1876, Vol. XLV, p. 515)

খ্ৰীষ্টীয় প্ৰথম শতাব্দীত এই অসমতে কোনো এজন ৰজাৰ কন্যাক সুদূৰ কাশ্মীৰৰ দিগ্বিজয়ী সম্ৰাট মেঘবাহন ৰজাই বিয়া কৰাইছিল। সেই কন্যাৰ নাম আছিল অমৃতপ্ৰভা। কাশ্মীৰৰ ৰাজমহিষী অমৃতপ্ৰভাই বৌদ্ধ শ্ৰমণ আৰু থেৰাথেৰীসকলৰ কাৰণে অমৃতভৱন নামে এটি মনোৰম বিহাৰ নিৰ্মাণ কৰি দিয়ে। সেই অমৃতভৱন বা অমিত ভৱনৰ ভগ্নাৱশেষ এতিয়াও কাশ্মীৰ ৰাজ্যত দেখা যায়। সিংহল দ্বীপত বৌদ্ধধৰ্ম বিস্তাৰ কৰাৰ বাবে মেঘবাহন নৃপতি যেনেকৈ বৌদ্ধ সম্প্ৰদায়ৰ আৰাধ্য হৈ আছে, সেইদৰে অসমৰ জীয়ৰী কাশ্মীৰ ৰজাৰ কুঁৱৰী অমৃতপ্ৰভা আইদেউৰ নামো বৌদ্ধ জগতত বন্দনীয় হৈছে। এই মেঘবাহন আৰু অমৃতপ্ৰভাৰ কাহিনীৰ অংশ M.A. Stein চাহাবৰ অনুবাদিত কাশ্মীৰৰ বুৰঞ্জী ৰাজতৰঙ্গিনীৰপৰা তুলি দিলোঁ ঃ

"Book II : Verse 147. By the advice of his father, Gopaditya, Meghavahana went to the land of the King of Pragjyotisa who was descended from the race of Visnu, for the Svayambar of that King's daughter.

148. There in the presence of the king he received from the Princess Amritaprabha the bride-groom's garland while the parasol of Varuna cast its shade upon him.

149. By this sign the people know his future greatness as by the west wind the gathering of the clouds.

150. Because this parasol, which, King Naraka had carried away from Varuna, cast its shade on no one but a sovereign of the

whole Globe.

Book III : Verse 9, Meghavahana's queen Amritaprabha caused a lofty Vihara called Amritbhavana to be constructed for the benefit of foreign Bhiksus.

10. The spiritual guide of her father, who had come from a foreign country called Loh, and who in the language of that country was designated as 'Stunpa' built the stupa called Lo-stonpa."

মেঘবাহনৰ মৃত্যুৰ পিছত কামৰূপনন্দিনী অমৃতপ্ৰভাৰ গৰ্ভজাত শ্ৰেষ্ঠসেন বা প্ৰৱৰসেন নৃপতিয়ে চীন বা পূৰ্ব কামৰূপৰ অশান্তি-উৎপাতৰ বাৰ্তা পাই কামৰূপলৈ আহি এই ৰাজ্য কাশ্মীৰৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰায়, কিন্তু কাশ্মীৰত নানান অন্তৰ্বিপ্লৱ হোৱাত শ্ৰেষ্ঠসেন ৰজাই কামৰূপৰ ফালে মন-কাণ দিবলৈ অপাৰগ হোৱাত কামৰূপে অচিৰে স্বাধীনতা লাভ কৰে। খ্ৰীষ্টিয় অষ্টম শতিকাত কাশ্মীৰৰ নৃপতি মুক্তাপীড় ললিতাদিত্যই ৰাজচক্ৰবৰ্তী হ'বৰ মনেৰে উত্তৰ ভাৰত দিগ্বিজয় কৰি আহি প্ৰাগজ্যোতিষত পদাৰ্পণ কৰে; কিন্তু ইয়াত সৰহ দিন তেওঁ থিতাপি ল'ব নোৱাৰিলে।

আগৰ অসমীয়া কূপমণ্ডুক নাছিল। ভাৰতীয় সভ্যতাৰ সৈতে অসম ঘনিষ্ঠভাৱে জড়িত আছিল। কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্মাই উত্তৰ ভাৰতৰ একছত্ৰ সম্ৰাট হৰ্ষবৰ্ধনৰ লগত মিত্ৰতা স্থাপন কৰিছিল। কামৰূপৰ কটকী হংসবেগে শিলাদিত্যক, তাহানি অমৃতপ্ৰভাৰ স্বয়ম্বৰত যুবৰাজ মেঘবাহনৰ শিৰত ছায়া-নিপাত কৰোঁতা সেই বৰুণ ছত্ৰ উপহাৰ দিয়ে। এই ছত্ৰৰ মায়া কি অলৌকিক। হংসবেগে সম্ৰাট হৰ্ষবৰ্ধনক কৈছে ঃ

"My master Bhaskaravarman, in his endeavour to add substance to his message has fulfilled the destiny of this umbrella derived from Varuna, a family heirloom— Abhoga its name, — by consigning it to a worthy charge. It manifests many wondermoving miracles ...whose, like Varuna, is or is to be sovereign of the four— acans, him and no other does it honour with its shade." (Bana's **Harsa-Charita**, trans. by Cowell, Book VII).

তাৰ পিছত সম্ৰাট হৰ্ষবৰ্ধনে স্নান কৰি পূত কলেৱৰ হৈ আভোগৰ তলত বহিল। বহা মাত্ৰে ৰজাৰ ওপৰত চন্দ্ৰমাৰ হিমকৰ বৰ্ষিবলৈ ধৰিলে, তেওঁৰ ললাট বক্ষ শীতল হৈ এক অপৰূপ শান্তি প্ৰদান কৰিলে, অৱশেষত সম্ৰাটে ক'লে, "এনে এটা অমূল্য উপহাৰৰ প্ৰতিদান আমৰণ মিত্ৰতাৰ বাহিৰে আন কি হ'ব পাৰে?"

চীন পৰিব্ৰাজক হিয়েনচাঙে কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্মাৰ আতিথ্য গ্ৰহণ কৰি শাস্ত্ৰ অধ্যয়ন

কৰিছে। অসমীয়া পণ্ডিতৰ জ্ঞানলিপ্সা আৰু অসাধাৰণ ব্যুৎপত্তিৰ সোৱাদ পাই জ্ঞানপিপাসু বৌদ্ধ পৰিব্ৰাজকে অসম এৰি যাবলৈ বিলম্ব কৰিবলৈ ধৰিলে। ভাস্কৰবৰ্মাৰ পিছতো ভাৰতীয় পাণ্ডিত্যত অসমে সুখ্যাতিপূৰ্ণ ঠাই অধিকাৰ কৰিছিল। মধ্য যুগৰ হিন্দু ভাৰতবৰ্ষৰ ইতিহাস প্ৰণেতা চি.ভি. বৈদ্যই কয় ঃ

"Bhaskarvarman was a lover of learning, men of ability came from afar to study him (Hiuen-tsang) ...The fame of Assam for learning continued for some centuries more down to the days of Sankara." (**History of Mediaeval Hindu India**, Vol. I, p. 30)

আগৰ দিনত অসমীয়া জাতি ভাৰতত শিক্ষা-দীক্ষা সকলোতে আগৰণুৱা আছিল। আমি যদি আজিৰ জগতক এই কথাষাৰ জনাব পাৰোঁ, তেন্তে অসমীয়াৰ ওপৰত ভক্তি আৰু শ্ৰদ্ধাৰ পৰিমাণ নাবাঢ়িব নে? আপোনালোকক এটা ঘটনাৰ কথা কওঁ। ইংৰাজী ১৯১৭ চনৰ শেষ ভাগত ভাৰতক স্বায়ত্তশাসন দান কৰোঁতা মহামতি মিঃ মণ্টেগু চাহাবে কলিকতা নগৰীত মুখিয়াল সম্প্ৰদায় আৰু সভা-সমিতিৰ মতামত গ্ৰহণ কৰিছিল। সেই সূত্ৰে অসম এছচিয়েছনৰ তৰফে স্বৰ্গীয় গংগাগোবিন্দ ফুকন, স্বৰ্গীয় ঘনশ্যাম বৰুৱা, ৰায় চাহাব পদ্মনাথ গোহাঁই বৰুৱা, শ্ৰীযুত তৰুণৰাম ফুকন, শ্ৰীযুত প্ৰসন্নকুমাৰ বৰুৱা, শ্ৰীযুত নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ —এইসকলক মিঃ মণ্টেগুৰ আগত সাক্ষ্য দিছিল। কথাৰ মাজতে এবাৰ মিঃ ফুকনে ক'লে, "চাহাব, তুমি জানানে? আমি অসমীয়াই মাথোন নবৈ বছৰ আগলৈকে স্বায়ত্তশাসন ভোগ কৰিছিলোঁ। আমাৰ নিজ ৰজা আছিল আৰু তোমালোকৰ কেবিনেটৰ দৰে আমাৰো এটি ক্ষমতাৱন্ত মন্ত্ৰী-পৰিষদ আছিল। আমাৰ সৈন্যই প্ৰবল পৰাক্ৰান্ত মোগল বাদছাহৰ লগত যুঁজিছিল আৰু সেই যুদ্ধত জয়লাভো কৰিছিল। আজানুলম্বিত-বাহু বাৰ্ধক্য-সতেজ গংগাগোবিন্দ ফুকন ডাঙৰীয়াৰ মুখৰপৰা এনে এষাৰ কথা শুনি মণ্টেগু চাহাব স্তম্ভিত হ'ল। আৰু অসমে যে আজি ৰিফৰ্মছ বা স্বায়ত্তশাসন ভোগ কৰিছে, তাৰ বাবে মিঃ ফুকনৰ সময়োপযোগী কথাষাৰে যে কিছু দূৰ কাম দিছিল তাক অনুমান কৰিব পাৰি।

সেই দেখি সভ্য জগতৰ আগত অসমৰ অতীত গৌৰৱৰ চিনাকি দিবলৈ অসমত বুৰঞ্জীচৰ্চা কৰা প্ৰধান আৱশ্যক। তেনেহ'লেহে আমাক সকলোৱে সন্মানৰ চকুৰে চাব আৰু আমাৰ নিজৰ মাজতো আত্মবিশ্বাসৰ ভেটি বন্ধোৱা হ'ব। যি দেশত মহাপ্ৰাণ কৰ্মী পুৰুষসকলে জন্ম গ্ৰহণ কৰিছে, সেই দেশত সেই ধৰণৰ মহাপ্ৰাণ কৰ্মী পুৰুষসকলৰ পুনৰ আবিৰ্ভাব হ'ব পাৰে, এয়ে বুৰঞ্জীৰ বাণী।

আমি আজি যি ঠাইত সমবেত হৈছোঁ, সেই ঠাই অসমৰ অতীত কাহিনীৰে জড়িত, মহাসতী বেহুলাই মৃত পতিৰ দেহা লৈ যাওঁতে এই নেতাই ধুবুনীৰ ঘাটতে আশ্ৰয় লৈছিল। এই ধুবুৰীতে অম্বৰাধিপতি মোগল সেনাপতি আৰু বীৰবৰ লাচিত বৰফুকনৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী ৰজা মানসিংহৰ লগত শিখ গুৰু তেগ বাহাদুৰ আহি মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰি থৈ গৈছে। আগৰ দিনত ৰে'ল-জাহাজ বিবৰ্জিত এই ধুবুৰীলৈ আহোঁতে উজনি অসমৰপৰা বহু দিন লাগিছিল,

তাৰেপৰা 'কোনোবা ধুবুৰী পালেগৈ' এই বাক্যৰ সৃষ্টি হৈছে। ধুবুৰী ঠাইডুখৰি সৰু, কিন্তু ই অসমীয়াৰ অতীতৰ সোণৰ শিকলিৰে মেৰ খোৱা।

আজিকালি যিখন জিলাক আমি গোৱালপাৰা বোলো, ইয়াৰ বুৰঞ্জীৰ বিষয়ে সবিশেষ আলোচনা হোৱা নাই। আমি যিমান দূৰ জানো গোৱালপাৰা নামেৰে আগৰ দিনত কোনো এখন সুকীয়া ৰাজ্য নাছিল। ই সদায় ডাঙৰ এখন ৰাজ্য বা সাম্রাজ্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত হৈ আছিল। খ্রীঃ ১৮২২ চনত ইংৰাজৰ অধীনত গোৱালপাৰা এখন সুকীয়া জিলাত পৰিণত হয়। আহোমৰ দিনত বংগদেশ আৰু অসমৰ মাজত যি ব্যৱসায় আৰু আমদানি-ৰপ্তানি হৈছিল, সেই সকলোবিলাক গোৱালপাৰাৰ অন্তৰ্গত হাদিৰাচকী বা বঙালহাটত নির্দিষ্ট অসমীয়া কৰ্মচাৰীৰদ্বাৰা পৰীক্ষিত হৈছিল আৰু নিৰিখ মতে সেইবোৰ বস্তুৰপৰা মাচুল আদায় কৰা হৈছিল। ১৭৮০ চনত গোৱালপাৰাত এই কেইজন য়ুৰোপীয় বণিকে কাৰবাৰ কৰিছিল— Lear, Dow, Williams, Rausch, Wheatland, Macenllum আৰু Bigger। এই গোৱালপাৰাতে বংগ-অসমৰ আমদানি-ৰপ্তানি তদাৰক কৰিবৰ নিমিত্তে আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ পিতামহ পৰশুৰাম বৰুৱা আৰু পিতৃদেৱ হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে কিছুদিন দুৱৰীয়া বৰুৱা হৈ বঙালহাটত আছিল। ডেভিড স্কট চাহাবে অসমলৈ আহিবলৈ খোজোতে এবাৰ হলিৰামৰ পিতৃ পৰশুৰাম দুৱৰীয়া বৰুৱাৰ অনুমতিৰ কাৰণে কেইবা দিনো বাট চাই থাকিব লগাত পৰিছিল। কিন্তু ভাগ্যবিপর্যয়ত যেতিয়া সেই হলিৰাম তেতিয়া স্কট চাহাবৰ চিৰস্তাদাৰ হ'ল এদিন চাহাবৰ লগত তয়াঁ-তোকা লগাত স্বাধীনচেতা হলিৰামে গৰ্জি উঠি ক'লে— "চাহাব। তুমি আমাৰ ৰজাক দৰিদ্র বুলি কৈছা, কিন্তু ৰজাৰ কাৰ্যকাৰকৰ ভিতৰত বৰভাণ্ডাৰ বৰুৱা এজনা থাকে, সেই জনাৰ লগত ভঁৰালী লিগিৰা থাকে, সেই ভঁৰালী লিগিৰাৰ অধীনত মোৰ পিতা পৰশুৰাম দুৱৰীয়া বৰুৱা আছিল। পিছে সেই দুৱাৰত আপুনি হেনো চাহাবে পল্টনে সৈতে সাত দিন বাট চাই আছিল। সেই সাত দিন মোৰ পিতাই আপোনাৰ সকলোবোৰ ফৌজৰ ৰচদ যোগাইছিল। তাৰ পিছতহে আপুনি মোৰ পিতাৰে সাক্ষাৎ পাইছে আৰু পিতাই সকলোবিলাক বন্দবস্ত কৰি দিয়াতহে উজাই যাব পাৰিছিল।" এই গোৱালপাৰাত গৰ্গৰাম বৰুৱা সদৰামিনৰ লগত পুতেক আনন্দৰাম বৰুৱাই সৰু কালত শিক্ষা লাভ কৰিছিল আৰু ইয়াতেই বুৰঞ্জীবিদ অসমীয়া পণ্ডিত ৰায়বাহাদুৰ গুণাভিৰাম বৰুৱা ডাঙৰীয়াই বহু কাল মুন্সিফি কাম কৰিছিল।

অতি প্রাচীন কালত আজিকালি গোৱালপাৰা নামে ঠাইডুখৰি ভাৰতপ্রসিদ্ধ কামৰূপ ৰাজ্যৰ অন্তৰ্গত আছিল। এই কামৰূপ ৰাজ্যৰ বিস্তৃতি পশ্চিমে কৰতোৱা আৰু পূবে শদিয়া আছিল। সেইবোৰ কথা আপোনালোকে সকলোৱে জানে। অকল গোৱালপাৰা নালাগে, গোৱালপাৰাৰ সমীপৱৰ্তী ৰংপুৰ, জলপাইগুৰি আৰু ময়মনসিংহো এই কামৰূপ ৰাজ্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত আছিল। এইবোৰ কথা আমাৰ মনে পতা কিম্বদন্তী নহয়।

বি.চি. এলেন-প্রণীত অসম ডিষ্ট্রিক্ট গেজেটিয়াৰৰ গোৱালপাৰা খণ্ডত আছে :

"Goalpara was originally included in the ancient Hindu

Kingdom of Kamarupa, which is mentioned in the **Mahabharata**, and which at one time occupied North Eastern Bengal and a greater part of what is now known as the Province of Assam." (**Assam District Gazetteers**, Goalpara, p.16).

জে.এ. ভাস-প্রণীত ৰংপুৰৰ গেজেটিয়াৰত পোৱা যায় ঃ

"Rangpur was originally included, together with Assam, Manipur, Jaintia, Cachar and part of Mymensingh and Sylhet, in the kingdom of Kamarupa or Pragjyotish. The Karatoya river forming the boundary between that dominion and Matsya or Bengal. One of its earliest rulers, Raja Bhagadatta espoused the side of Durjodhana, in the war of the Mahabharata and was slain by Arjun. The name of Rangpur is alleged to be connected with the fact that this monarch possessed a country residence on the banks of the Ghaghat, Rangpur being explained as equivalent to 'Rangapur' the 'place of pleasure' or the 'city of delights'. There is another Rangpur to the south of Sibsagar in Assam which also lays claim to this distinction. Pargana Pairaband, which lies south and west from the Ghaghat, a few miles only from Rangpur town, is said to be named after Pairavati, a daughter of Bhagadatta, who held it as an appanage." (**Eastern Bengal District Gazetteers**, by J.A. Vas, p. 19).

জে.এফ. গ্ৰুনিং-প্ৰণীত জলপাইগুৰি গেজেটিয়াৰত আছে ঃ

"In prehistoric times Jalpaiguri district formed part of the kingdom of Pragjyotisha, or as it was afterwards called Kamarupa, which is extended as far west as the Karatoya River. The third of the Assam kings, mentioned in the **Yogini-Tantra**, the first of whom flourished in the first century A.D. was Jalpeshwar. According to one legend the Jalpeslinga appeared first in his time and he built a temple on the sight of the present temple at Jalpes. The next king mentioned by tradition is Prithu Raja, the extensive remains of whose capital may still be seen at Bhitagarh, south of the road from Jalpaiguri to Titalya. After him we hear of a prince named Dharmapal, who is said to have ruled

West Kamrup up to the Brahmaputra, traces of his rule can still be found in the Cooch Behar State." (**Eastern Bengal District Gazetteers**, Jalpaiguri, by J.F. Gruning, p.18)

Bengal District Gazetteers, Mymensingh by F. A. Sachse (p. 22) পুথিত আছে ঃ

"At the time of the **Mahabharata**, Mymensingh formed part of Pragjyotish, which 3000 years later in Buddhist times was known as Kamrup. The western boundary of Kamrup was Karatoya river, which still runs out of Nepal parallel to the Atrai through Rungpur and Pabna; so the present bed of Jamuna and considerable strips of the Rajshahi Division district as well as the northern paraganas of Mymensingh must have been included in Kamrup."

গতিকে ইয়াৰপৰা দেখা গ'ল যে আগৰ প্ৰাচীন কামৰূপৰ ভিতৰত আজিকালিৰ অসম প্ৰদেশৰ বাহিৰে ৰংপুৰ, জলপাইগুৰি আৰু মৈমনসিংহ —এই তিনিখন জিলা অন্তৰ্ভুক্ত হৈছিল। প্ৰাচীন কামৰূপ আৰু বংগৰাজ্যৰ সীমা স্বৰূপ বৰ্তমান কৰতোৱা নদীকে ধাৰ্য কৰা হৈছিল। আজিকালিৰ কৰতোৱা এখনি ক্ষীণকায় কটাৰী নলীয়া নৈ; কিন্তু প্ৰাচীন কৰতোৱা নদী অতি বিশাল আছিল। বক্তিয়াৰ খিলিজিয়ে কামৰূপ আক্ৰমণ কৰিবলৈ আহোঁতে দেখিছিল, সেই কৰতোৱা গংগাতকৈ তিনিগুণ বেছি বহল আছিল। **Riyazu-s-Salatin** নামে গ্ৰন্থ আছে ঃ

"The Karatoya river must have been much larger in 1203 A.D. when Bakhtiyar Khiliji marched along its banks on his invasion of Tibet for it is said— "He was guided to a country, the town where of is called Abardhan. Facing that town flows a river which in its depth and breadth is thrice as much as the river Ganges." (**Riyazu-s-Salatin**, tr. by Abdus Salam, quoted in the **Rungpur Gazetteer**, p.8)

হিউয়েনচাঙৰ ভাৰত ভ্ৰমণ কাহিনীতো এই কৰতোৱাক এখন ডাঙৰ নদী বুলি বৰ্ণোৱা হৈছে।

পশ্চিমে কৰতোৱা আৰু পূবে শদিয়া এই খণ্ডৰ ভিতৰতে আজিৰ অসমীয়াৰ ভাগ্যচক্ৰ অতীজ কালত উঠা-নমা কৰিছিল। কামৰূপ ৰাজ্য ভাঙি যোৱাৰ পিছত সৰু-সৰু ৰাজ্য সৃষ্টি হয়। অনুমান খ্ৰীষ্টিয় ত্ৰয়োদশ শতাব্দীত পশ্চিমে কামৰূপত কমতা নামে এখন ক্ষমতাশালী ৰাজ্যৰ উদ্ভব হয়। কোচবিহাৰৰ চৈধ্য মাইল দক্ষিণত গোসাঁনী মাৰি নামে ঠাইত

কমতাপুৰৰ ভগ্নাৱশেষ আজিলৈকে দেখা পোৱা যায়। কমতা নগৰৰ পৰিধি পোন্ধৰ মাইল আছিল। এই কমতা ৰাজ্যৰে অধীশ্বৰ দুৰ্লভনাৰায়ণ অসমীয়া কবি আৰু পণ্ডিতবৃন্দৰ পৃষ্ঠপোষক আছিল। কবিবৰ হেম সৰস্বতীয়ে প্ৰহ্লাদচৰিত্ৰত কৈছে ঃ

কমতামণ্ডল দুৰ্লভনাৰায়ণ
নৃপবৰ অনুপাম।
তাহান ৰাজ্যত ৰুদ্ৰ সৰস্বতী
দেৱযানী কন্যা নাম।।
তাহান তনয় হেম সৰস্বতী
ধ্ৰুবৰ অনুজ ভাই।
পদবন্ধে তেহো প্ৰচাৰ কৰিলা
বামন-পুৰাণ চাই।।

আকৌ ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ শঙ্কৰ-চৰিত্ৰত এই দুৰ্লভনাৰায়ণ ৰজাই মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ পূৰ্বপুৰুষ চণ্ডীবৰ পণ্ডিতৰ পৰিচয় পাই তেওঁক নানা বস্ত্ৰ-অলংকাৰ উপহাৰ দিছিল।

হেন দেখি সবে দুৰ্লভনাৰায়ণ
ৰাজ্যৰ আগে জনাইলা।
চণ্ডীবৰ ৰাজা গৌড়েশ্বৰ সঙ্গে
পূৰ্ব্ব প্ৰীতি নুগুচিলা।।
এই মতে কত দিন চণ্ডীবৰ
বন্দীশালে আছে পৰি।
নদীয়াৰপৰা পণ্ডিত আসিল
নানা দেশে বাদ কৰি।।
নানা বিধ শাস্ত্ৰ বলধি যোড়াইয়া
সঙ্গে শিষ্য অসংখ্যাত।
কামৰূপে আসি বাদ কৰিবাক
জনাইলা পাছে ৰাজাত।।
চণ্ডীবৰ সমে বাদক কৰন্তে
দ্বিজশক্তি ভৈল ছাই।
ৰাজাৰ সভাৰ লোকে হাসিলেক
দ্বিজ ভৈলা মৃতপ্ৰায়।।
সামান্য যোড়াতে ভঙ্গ মানি সবে
বিপ্ৰগণ ভাগি গৈল।
হেন দেখি ৰাজা অনেক প্ৰশংসি
বহু ৰত্ন দ্ৰব্য দিল।।

এহিমতে তৈতে চণ্ডীবৰ দেৱ
আছে নৃপতিৰ সঙ্গে।
দিনে চণ্ডীবৰে দেৱী পূজা কৰি
গীত গান কৰে ৰঙ্গে।।

এই কমতা ৰাজ্যৰ শেষ নৃপতি নীলাম্বৰৰ দিনত কামৰূপৰ সৰহ গাঁও ৰংপুৰ আৰু বঙ্গ বা মৎস্য ৰাজ্যৰ এক অংশ কমতাৰ অধীনত আছিল। কিন্তু তেওঁৰ ৰাজত্বতে ষোড়শ শতিকাৰ আগছোৱাৰ হুছেইন ছাহ নামে এজন আফগান বংশীয় ৰজাই কমতা আক্ৰমণ কৰি নীলাম্বৰক বন্দী কৰে। হুছেইন ছাহৰ বিজয়ী সৈন্য অসমীয়া সৈন্যৰ হাতত পৰাজয় মানে, কিন্তু কমতা ৰাজ্যত বহু দিনলৈ অৰাজকতা প্ৰবৰ্তিত হয় আৰু এই প্ৰবল পৰাক্ৰমত ৰাজ্য কিছুমান স্থানীয় শাসনকৰ্তাৰদ্বাৰা শাসিত হয়।

হাজো মানে এজন কোচ-বংশীয় ৰজা সেই সময়ত ক্ষমতাপন্ন হৈ উঠে। এৱেঁই কোচবিহাৰ ৰাজ্যৰ স্থাপনকৰ্তা বিশ্বসিংহৰ মাতামহ। ১৫২২ খ্ৰীষ্টাব্দত বিশ্বসিংহই কোচবিহাৰৰ সিংহাসনত বহি ৰাজ্য শাসনৰ নতুন প্ৰণালী অৱতৰণ কৰে। সেই মতে ২০ জন পাইকৰ ওপৰত এজন ঠাকুৰীয়া, ১০০ জনৰ ওপৰত এজন শইকীয়া, ১০০০ জনৰ ওপৰত হাজাৰি, ৩০০০ৰ ওপৰত এজন ওম্ৰা আৰু ৬৬০০০ জনৰ ওপৰত এজন নবাব নিযুক্ত হ'ল। এই বিশ্বসিংহই নেপাল, কামৰূপ, কাশ্মীৰ, কাশী, শোণিতপুৰ আৰু মিথিলাৰপৰা ওঠৰগৰাকী কন্যা আনি তেওঁলোকক বিবাহ কৰায়।

বিশ্বসিংহৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ বৰ পুতেক নৰসিংহই ৰাজ্য শাসনভাৰ লয়, কিন্তু কিছুদিনৰ পিছত তেওঁ সেই ৰাজ্যভাৰ ভায়েক নৰনাৰায়ণক সমৰ্পণ কৰি দিলে। কোচবিহাৰৰ বুৰঞ্জীপ্ৰণেতা হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ মতে খ্ৰীষ্টিয় ১৫৫৫-১৫৮৭ লৈকে মহাৰাজ নৰনাৰায়ণ ৰাজত্ব। ভায়েক শুক্লধ্বজ কোঁৱৰৰ সহায়েৰে এওঁ নানান দেশ কৰতলীয়া কৰিব পাৰিছিল। এওঁৰ দিনত আহোম ৰাজ্য, কাছাৰ, মনিপুৰ, জয়ন্তা, খৈৰাম, ডিমৰুৱা, শ্ৰীহট্ট কোচবিহাৰৰ কৰতলীয়া হয়। কোচবিহাৰৰ বুৰঞ্জীপ্ৰণেতাই কয় :

"In the time of Maharaja Naranarayan, Cooch Behar was an extensive kingdom, and comprised, in addition to the little State of Cooch Behar of the present day, almost the whole of Northern Bengal, Bhutan and Assam, as well as the modern State of Kachar, Jaintia, Manipur and Tiperah, and up to the coast of the Bay of Bengal. Naranaranyan was decidedly the most powerful of kings of the large extent of the country which once formed the Hindu Kingdom of Kamrupa." (**The Cooch Behar State** by Harendra Narayan Chaudhury, p.232)

কিন্তু অকল ৰাজ্য দিগ্বিজয়ৰ কাৰণে মহাৰাজ নৰনাৰায়ণ আজি অসমীয়াৰ বন্দনীয়

হোৱা নাই। ৰাজকীয় ক্ষমতা বিস্তাৰৰ লগে-লগে মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে তেওঁৰ প্ৰজাসকলৰ মানসিক আৰু আধ্যাত্মিক উন্নতিৰ কাৰণে বিশেষ যত্নবান হৈছিল। তেওঁ বংগদেশৰপৰা বামুণ পণ্ডিত আনি নিজ ৰাজ্যত মাটি-বৃত্তি দি স্থাপন কৰিছিল। তেওঁৰ ৰাজ্যসভাত নানা বিষয়ত পাৰদৰ্শিতা থকা বিদগ্ধ পণ্ডিত বহিছিল। প্ৰকৃতপক্ষে চাবলৈ গ'লে আগৰ প্ৰণালী মতে মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ৰাজচ'ৰাও সৰুসুৰা এটি বিশ্ববিদ্যালয় আছিল।

আমাৰ অসমীয়াৰ গৌৰৱৰ সৰ্বপ্ৰধান বস্তু কি, যিকেইটা বস্তুৰ অধিকাৰী সূত্ৰত অসমীয়াৰ মাজত ঐক্যতাৰ জাগ্ৰত হয় —এই দুই বস্তু হৈছে, প্ৰথম কামাখ্যাৰ মহামন্দিৰ, যাৰ কাৰণে অসম-কামৰূপৰ নাম ভাৰতত দিগদিগন্তত প্ৰচাৰিত হৈছে, যাৰ কাৰণে সন্ত-মহন্ত ধৰ্মপ্ৰাণ যাত্ৰীয়ে অসমৰ পুণ্যভূমি দৰ্শন কৰি ইয়াৰ শান্ত স্নিগ্ধ সৌন্দৰ্যত মুগ্ধ হৈছে আৰু আমাৰ গৌৰৱৰ দ্বিতীয় বাহানি হৈছে, শঙ্কৰদেৱৰ যুগত ৰচিত গ্ৰন্থাৱলী, যাৰ কাৰণে অসমীয়া অশিক্ষিত মানুহৰ মাজতো ধৰ্ম, মোক্ষ আৰু সাহিত্যৰ ত্ৰিৱেণীসংগম হৈছে। অসমীয়াই সকলো এৰিব পাৰে কিন্তু কামাখ্যা গোসাঁনী, শঙ্কৰদেৱৰ ভাগৱত আৰু ৰামসৰস্বতী মহাভাৰত এৰিলে অসমীয়াৰ অস্তিত্ব নিৰৰ্থক, নিষ্প্ৰভ। মহামতি কাৰ্লাইলে কৈছে, ইংৰাজসকলে ভাৰতবৰ্ষ পৰিত্যাগ কৰিব পাৰে, কিন্তু মহাকবি শ্বেইক্সপীয়েৰক কেতিয়াও এৰি নিদিয়ে।

"Shakespeare is the grandest thing we ever yet had done. For our honour among foreign nations, as an ornament to our English household, what item is there that we would not surrender rather than him? Consider now, if they asked us, will you give up your Indian Empire, or your Shakespeare, you English never have had any Indian Empire or never have had any Shakespear? Really it were a grave question. Official persons would answer doubtless in official language : but we, for our part too, should not we be forced to answer : Indian Empire; or no Indian Empire, we cannot do without Shakespear. India will go at any rate, some day; but this shakespeare does not go, he lasts forever with us; we cannot give up our Shakespeare." (**Hero and Hero Worship** : 'The Hero as a man of Letters')

গোৰা চুলতান কালাপাহাৰৰ বজ্ৰাঘাতত কামাখ্যামন্দিৰ ভূমিসাৎ হ'ল। যি বেদীত যুগ-যুগান্তৰ ধৰি দৈনন্দিন পূজা-বন্তি চলিছিল, সেই ঠাই মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষেৰে স্তূপীকৃত হ'ল। এই দৃশ্য দেখি ধৰ্মৰাজ নৰনাৰায়ণ নৃপতিৰ প্ৰাণে নসহিলে। তেওঁৰ আদেশত কামাখ্যাৰ ভগ্ন মন্দিৰৰ পুনৰ সংস্কাৰ হ'ল আৰু আগৰ দৰে পূজা-বিধি চলিবলৈ ধৰিলে। লোকানুগ্ৰহকাৰক মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ অনুগ্ৰহত আজিও অসমীয়াই কামাখ্যাৰ মাহাত্ম্য

গৌৰব অনুভৱ কৰিছে। দৰং ৰাজবংশাৱলীত আছে ঃ

যুৱৰাজে পাইলা যেবে আপোন ভাল।
পৰম আনন্দ ভৈলা নৰনাৰায়ণ।।
সুধিলন্ত কেমনে আসিলা চিলাৰায়।
বোলে মোক কৃপা কৰিলন্ত কামাখ্যা আই।।
শুনিয়া সবাৰ মনে আনন্দিত ভৈলা।
মেঘামুকদুমক আনি দুয়ো আকা কৈলা।।
বোলে নৈত এতিক্ষণে সৈন্যক জণ্টাই।
নীলাচলে দেৱী মঠ সজায়োক যাই।।
প্ৰথমতে শিলাৰ মঠ নিৰ্মাণ কৰিলা।
এক ৰাত্ৰি থাকি যিটো খসিয়া পৰিলা।।
দেৱী বোলে পূৰ্বে মঠ যৱনে ভাঙ্গিলা।
আৰু কলি যুগ আসি আপুনি মিলিলা।।
এতেকে শিলাৰ মঠ নুহিকন্ত ভাল।
কুমাৰে পাগোক ইটা বান্ধি অগ্নিশাল।।
ছয় মাসমানে মঠ যেবে বান্ধা ভৈলা।
তেবে নৃপতিৰ ঠাই দূতক পঠাইলা।।
তেবে নৃপতিব মন আনন্দিত হৈলা।
উছৰ্গা কৰিবে দুয়ো ভাই বহি গৈলা।।
বিধিমতে মঠক প্ৰতিষ্ঠা কৰাইলন্ত।
যতেক দক্ষিণা দিলা নাহি আদি-অন্ত।। ৫৪৬।।

মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে উপলব্ধি কৰিছিল যে হিন্দু ভাৰতৰ প্ৰাণ আৰু আদৰ্শ সংস্কৃত গ্ৰন্থাৱলীত গুপ্ত হৈ আছিল। যি যি সকলে সংস্কৃত জানিছিল তেওঁলোকে হিন্দুশাস্ত্ৰ আৰু সাহিত্যৰ সোৱাদ ল'ব পাৰিছিল। কিন্তু সাধাৰণ মানুহে সেইবোৰ গ্ৰন্থ খায় নে কাণত পিন্ধে একো ক'ব নোৱাৰিছিল। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে আদেশ কৰিলে সেইবোৰ সংস্কৃত গ্ৰন্থ অসমীয়া ভাষালৈ অনুবাদ কৰা হওক। সেই অনুবাদ কৰি সম্প্ৰতিকলৈ স্ত্ৰী-পুৰুষ শূদ্ৰই হিন্দুধৰ্ম আৰু আদৰ্শৰ আভাস পাব, আৰু পিছলৈ ব্ৰাহ্মণসকলৰ মাজত সংস্কৃত-চৰ্চাৰ লোপ পাই আহিলে সেই ভাঙনিবোৰ ভবাৰ্ণৱ-তৰণৰ নৌকা স্বৰূপ হ'ব।

গৌড় কামৰূপে যত পণ্ডিত আছিলা।
সমস্তকে আনি সত্ৰ দেৱাল পাতিলা।।
বোলে বিপ্ৰ পণ্ডিত সমস্তে শুনিয়োক।
কলিৰ যুগত বৃদ্ধি হৈব ভয় শোক।। ৬০৪।
অল্প বায়ু অল্প বুদ্ধি হৈবেক নিশেষ।

লোপ হৈব পূৰ্ব শাস্ত্ৰ গ্ৰন্থাদি বিশেষ।।
শুনিয়ো পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্য দ্বীজ।
কৰিয়োক ৰত্নমালা ব্যাকৰ্ণৰ বীজ।। ৬০৫।
সম্প্ৰতিকে স্ত্ৰীয়ে শূদ্ৰে পঢ়িব যতনে।
কিছু শেষ ভৈলে পঢ়িবেক বিপ্ৰগণে।।
শুনিয়োক আজ্ঞা মোৰ ৰাম সৰস্বতী।
ভাৰতৰ পদ তুমি কৰিয়ো সম্প্ৰতি।। ৬০৬।
আৰু আছে সপ্তকাণ্ড ৰামায়ণ যত।
শ্লোকক ভাঙ্গিয়া পদ কৰিয়ো সাম্প্ৰত।।
অষ্টাদশ পুৰাণৰ কৰিয়োক পদ।
তাকে শুনি নৰলোকে পাইব পৰম পদ।। ৬০৭।
শুনিয়ো শঙ্কৰ তুমি ভক্ত মহাজন।
বাঢ়য় কন্ধৰ পদ কৰা নিবন্ধন।।
হৰিৰ ভক্তিক তুমি কৰিয়ো প্ৰচাৰ।
হৰি ভজি নৰে হৌক সংসাৰৰ পাৰ।। ৬০৮।
শুনিয়ো শ্ৰীধৰ তুমি মোৰ বাক্য ধৰা।
জ্যোতিষক ভাঙ্গি তুমি সাধ্যখণ্ড কৰা।।
বকুল কায়স্থ তুমি ভাঙ্গা লীলাৱতী।
অল্পতে বুজয়ে যেন কায়স্থে সম্প্ৰতি।। ৬০৯।
এহিমতে পণ্ডিতসবক বুলিলন্ত।
তেবে কলি যুগে শাস্ত্ৰ লোপ নহৈবন্ত।।
ভাল বুলি প্ৰশংসা কৰিলা সৰ্বজন।
ভাগে ভাগে গ্ৰন্থ কৰিলেক নিবন্ধন।। ৬১০।
সেই গ্ৰন্থ নিয়া সবে ৰাজাক দেখাইলা।
তাক চাই মহাৰাজ আনন্দ লভিলা।।
পণ্ডিতসবক পাছে কৰিলা সন্মান।
ধন ৰত্ন বস্ত্ৰ অলংকাৰ দিলা দান।। ৬১১।
সমস্তকে পঢ়াইলন্ত কৰিয়া দণ্ডিত।
স্ত্ৰী শূদ্ৰ আদি সবে ভৈলন্ত পণ্ডিত।।
দেৱ দামোদৰ আদি সন্ত বাঢ়জন।
ধৰ্ম প্ৰকাশিলা সবে শ্ৰৱণ কীৰ্তন।। ৬১২।
শিষ্যগণে সৎসংগৰ ভকতি কৰন্ত।
দুষ্টচিত্ত শুচি সবে বৈষ্ণৱ ভৈলন্ত।।

ধৰ্ম-শিক্ষা দিয়া ৰজা পালি নিজ প্ৰজা।
সেহি দিনা ধৰি নাম ভৈলা ধৰ্মৰজা।। ৬১৩।

নৰনাৰায়ণ যুগৰ আৰু ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষিত কবি আৰু পণ্ডিতসকলৰ নৃপতিৰ উদ্দেশ্যালৈ লিখা কবিতাৱলী অতি মনোৰম। কবিবৰ মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে দ্বাত্রিংশক ভটিমাত লিখিছে ঃ

জয় জয় মল্ল নৃপতি ৰসজান।
জাকেৰি গুণ গান সম নাহি আন।।
নিজ কুল-কুমুদ প্ৰকাশিত ইন্দু।
গহীন গম্ভীৰ ধীৰ পেখিতে সিন্ধু।।...
জয় জয় ঈশ্বৰ পদ-প্ৰসাদ মল্লদেৱ কৰু ৰাজ।
নাটক ভাটক পশ্চিম দেশক,
যত যত পণ্ডিত আৱে।
ঘোটক কম্বল বহুত ৰজত
আপনহি মন পুৰি পাৱে।।
অস্ত্ৰত শস্ত্ৰত শাস্ত্ৰত পাৰ্গত
বিপক্ষত আপোন জান।
দেৱ ব্ৰাহ্মণক পিতৃক অৰ্চনে
জাকেৰি নাহি সমান।।
আপন নৃপবৰ ধৰ্ম যুধিষ্ঠিৰ
বিচাৰত আপন সুজান।
কাব্য কবিত্ব শশধৰ পণ্ডিত
ধনুৰ্দ্ধৰ অৰ্জুন সমান।।...
কহলোঁ তয গুণ হামু শিশুমতি
মৰষ সকল মুহু দোষ।
কহয়ে শঙ্কৰে নাজানো সভাসদ
পাত্ৰ মধ্যে ই কথা পুছ।।

কবিবৰ ৰাম সৰস্বতীয়ে পুষ্পহৰণ বনপৰ্বত লিখিছে ঃ

জয় নৰনাৰায়ণ ৰাজ-শিৰোমণি।
সন্তৰ পৰম মিত্ৰ দুষ্টৰ অগনি।।
আমাক কৰিলা আজ্ঞা সাদৰ বচনে।
ভাৰত পায়াৰ তুমি কৰিয়ো যতনে।।...
ধন বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিলা বহুতৰ।
দাস দাসী দিয়া মান কৰিলা বিস্তৰ।।

এতেকে তাহান আজ্ঞা ধৰিয়া মনত।
কৃষ্ণৰ চৰণ যুগ কৰি শিৰোগত।।
বিৰচিবো পদ ইটো আতি অনুপাম।
পুষ্প যে হৰণ বনপৰ্ব্ব যাৰ নাম।।

প্ৰয়োগ ৰত্নমালা ব্যাকৰণৰ ভণিতাত পুৰুষোত্তম বিদ্যাবাগীশে লিখিছে ঃ

শ্ৰীমল্লদেৱস্য গুণৈক-সিন্ধোৰ্ম্মহী-মহেন্দ্ৰস্য যথানিদেশম্।
যত্নাৎ প্ৰয়োগোত্তমৰত্নমালা ৱিতন্যতে শ্ৰীপুৰুষোত্তমেন।।

এই মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ চৰিত্ৰ কেনে মহীয়ান। ইপোনে যেনে দিগ্বিজয়ী অদ্বিতীয় বীৰপুৰুষ, সিপোনে তেনে জ্ঞানধৰ্ম বিস্তাৰত তৎপৰ আৰু উৎকণ্ঠিত। তেওঁৰ যুগত তেওঁ ধৰ্মনাৰায়ণ আৰু মল্লদেৱ এই দুই উপাধিৰে বিভূষিত হৈছিল। সাত্ত্বিক আৰু ৰাজসিক এনে অভিনৱ সমাৱেশ জগতৰ বুৰঞ্জীত কেইজন নৃপতিৰ গাত পোৱা যায়। এই নৰনাৰায়ণ ৰজা অসমীয়াৰ বিক্ৰমাদিত্য, অসমীয়াৰ মাৰ্কাচ অ'ৰেলিয়াচ, অসমীয়াৰ আলফ্ৰেড, অসমীয়াৰ আকবৰ। কৰতোৱাৰপৰা দিক্‌ৰাইলৈকে অসমীয়া ভাষা কোৱা আৰু পঢ়া মানুহ মাত্ৰেই মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ধৰ্মপ্ৰাণতা আৰু সাহিত্য-সহানুভূতিৰ আদৰ্শ পূজা কৰি থাকিব। মহামায়া কামাখ্যা, শঙ্কৰদেৱ আৰু ৰাম সৰস্বতীৰ গ্ৰন্থাৱলী যেনেকৈ অসমীয়াৰ আদৰণীয় সেইদৰে মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ স্মৃতিও অসমীয়াৰ তৃতীয় গৌৰৱৰ সম্ভাৰ হ'ব। সুদূৰ অসমীয়া গাঁৱত যেতিয়া নামতীসকলৰ কণ্ঠৰপৰা ঃ

আই ঠাকুৰাণী আই
কেন্দুকে চাপৰি বাই,
কুদ্ৰাক্ষৰ জলাইদি ৰজাই জুমি চায়,
নাচে ঠাকুৰাণী আই।

—বুলি গীতৰ অমৃতধাৰা ব'বলৈ ধৰে, তেতিয়া মহামায়াৰ নৃত্যদৰ্শন কুতূহল মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ছবি চকুৰ আগত ভাহি আহে।

মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ স্থাপিত সুবিস্তৃৰ্ণ কোচবিহাৰ ৰাজ্য ভাঙি-ছিঙি এখুদমান হয়গৈ। তেওঁৰ সন্ততিসকলে দৰং-বেলতলা, বিজনি আদি সৰু-সৰু ৰাজ্য স্থাপন কৰে, ইপোনে ৰংপুৰৰ বৈকুণ্ঠপুৰ জমিদাৰীৰ ভোগ দখল বিশ্বসিংহৰ ভ্ৰাতৃ শিৱসিংহৰ সতি-সন্ততিয়ে কৰি আহিছে। আজি হাৰিয়া মৰলৰ সতি-সন্ততিসকলে কোনো এখন সংলগ্ন ৰাজ্যৰ অধিপতি হৈ থকা নাই সঁচা, কিন্তু তেওঁলোকে য'তে শাসন কৰিছে ত'তে জ্ঞানলিপ্সা আৰু ধৰ্মপ্ৰাণতাৰ কাৰণে অক্ষুণ্ণ গৌৰৱ উপাৰ্জন কৰিব পাৰিছে। এই কোচ বংশৰে ধৰ্মনাৰায়ণ আৰু সমুদ্ৰনাৰায়ণ ৰজা অসমীয়া সাহিত্যৰ পৰম অনুৰাগী আৰু উৎসাহদাতা আছিল, তাৰ উপৰি কোচবিহাৰৰ নৃপতি মহাৰাজ হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণ ভূপ বাহাদুৰ নিজে এজন প্ৰসিদ্ধ কবি আছিল। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ৰাজত্বকালত অতীজ যুগৰ কামৰূপ ৰাজ্যৰ পুনৰ সংগঠন হোৱা যেন হৈছিল। অৰ্থাৎ প্ৰাচীন কামৰূপ ৰাজ্যৰ চামিলত যিবোৰ ৰাজ্য

আছিল, মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ কোচবিহাৰ ৰাজ্যৰ অধীনতো প্ৰায় সেইবোৰ ৰাজ্য আছিল। কিন্তু নৰনাৰায়ণৰ পৰৱৰ্তী কোনোজন ৰজাই সেই প্ৰাচীন কামৰূপ ৰাজ্যৰ পুনৰ সংগঠন কৰিব নোৱাৰিলে।

মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ মৃত্যুৰ প্ৰায় দুশ বছৰৰ পিছত আহোম স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহই কৰতোৱা সমীপৱৰ্তী সকলো ৰাজ্য বশ কৰি অসমৰ চামিলত ৰাখি পুনৰ প্ৰাচীন কামৰূপ ৰাজ্য সংগঠিত কৰিব খুজিছিল। তেওঁৰ দিনত তেওঁৰ পিতৃদেৱ স্বৰ্গদেউ গদাধৰসিংহই আৰু ৰঙামাটিৰ নবাব মনচুৰখা নিৰ্ধাৰিত সন্ধি মতে মানাহা নদী অসম আৰু বংগদেশৰ পশ্চিম সীমা আছিল। ইয়াৰ চুহুংমুং দিহিঙীয়া ৰজাৰ দিনত কনচেং বৰপাত্ৰ গোহাঁই ডাঙৰীয়াই খেদি নি কৰতোৱাৰ পানীত নিজৰ হাতেৰে তুৰ্বকৰ ৰক্তেৰে ৰঞ্জিত তৰোৱাল ধুইছিল। তেতিয়া কৰতোৱাৰ সন্নিকটত অসমৰ বিজয়চিহ্ন স্বৰূপে এটি মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠিত হয় আৰু কৰতোৱালৈকে অসমৰ সীমা নিৰ্ধাৰিত হয়। ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে থিৰ কৰিলে, অসমত এই পশ্চিম সীমা কৰতোৱালৈকে ৰাজ্য বিস্তাৰ কৰিব লাগিব। সেই উদ্দেশ্যে অসমত সীমান্তৱৰ্তী অসমৰ বাহুস্বৰূপ কছাৰী আৰু জয়ন্তীয়া ৰাজ্য নিজৰ কৰতলীয়া কৰি যুদ্ধৰ সৈন্য আৰু আহিলা-পাতি বন্দবস্ত কৰিলে। অসমৰ প্ৰজাসকলৰ মাজত এটি ঢৌ উঠি গ'ল, যে মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহই পবিত্ৰ গংগানদীক নিজৰ ৰাজ্যৰ অন্তৰ্গত কৰিব খুজিছে ঃ

হিন্দুৰ পবিত্ৰ গঙ্গা বহে বঙ্গদেশে,
লৈলে ৰঙ্গ গঙ্গা নিজ ৰাজ্যত প্ৰৱেশে।
বঙ্গ আক্ৰমণ ৰুদ্ৰসিংহে কৈলা থিৰ,
ভগীৰথ হুয়া আনিবোহো গঙ্গানীৰ।
বঙ্গক আক্ৰমি নিজ ৰাজ্য ভুক্ত কৰি
বোৱাইবোহো গঙ্গা মোৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰি।

ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে নিজৰ মহা সংকল্পৰ কথা পাত্ৰমন্ত্ৰীসকলক ভাঙি ক'লে, "মানাহৰপৰা যিবিলাক ৰাজ্য আমি সম্প্ৰতিকে হেৰুৱাইছোঁ সেই সকলোবিলাক আমাৰ পূৰ্বপুৰুষসকলৰ শৰণীয়া আছিল। এতিয়া আমি সংকল্প কৰোঁ, সেই ৰাজ্যবোৰ পুনৰ অধিকাৰ কৰি অসমৰ পুৰাকলীয়া পশ্চিম সীমা ওভোতাই অনা হওক।" মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ এই দিগ্বিজয়ী প্ৰস্তাৱ তেওঁৰ পাৰিষদসকলে কি ওজস্বী ভাষাৰে গ্ৰহণ কৰিছিল, সেই পৰামৰ্শৰ বিৱৰণ হাতে লিখা অসম বুৰঞ্জীত লিপিবদ্ধ হৈ আছে। তাৰে দুবচ টোকা আমি তলত দিলোঁ ঃ

"ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ তিনিজনা গোহাঁই ডাঙৰীয়া, বৰুৱা ফুকন সমস্তকো সুধিলে, মই ঢকা সীমাকৈ ৰঙাগৰাৰপৰা এই ৰাজ্য মাৰিবলৈ মন কৰোঁ. তোমালোকে কি বোলা? কেন্দুগুৰীয়া বৰপাত্ৰ গোহাঁয়ে কথাতে ভৰ দি বোলে— স্বৰ্গদেৱে উত্তমহে সুধিছে, কৰতোৱা গঙ্গাক সীমা কৰি আমাৰহে ৰাজ্য। আমি মন কাণ নিদিবৰ দ্বাৰাইহে শত্ৰুৱে লৈছে। ৰজা হ'লে পৰ শত্ৰুক মাৰি, আপোনাৰ সীমনা ৰাখি ৰাজ্য লবলৈসে যোগ্য। আৰু

নাও-নাওৰা আহিলা-পাতি বহুতো হৈছে। স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা হ'লে তাক মৰা যাব। কুৰৈগাঁয়া ফুকন বুঢ়াগোহাঁই বোলে, স্বৰ্গদেৱে উত্তমহে কৈছে। স্বৰ্গদেউৰ পূৰ্বে পুলিন ৰজাদেৱে তেজশক্তিৰ বলে ৰঙামাটি চৰাই কৰতোৱা গঙ্গাত খাণ্ডা পখালি গৈছে। তেতিয়া তাক আচল হেন দেখি গুৱাহাটীত থানা কৰি মানাহা সীমা কৰি গৈছে। জয়ধ্বজ ৰজাদেৱৰ দিনত এনে আহিলা-পাতি বহুতো আছিল, তত্ৰাপি তেওঁৰ নাম হ'ল ভগনীয়া ৰজা। অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আহিলা-পাতি সমস্তো জড়, স্বৰ্গদেউৰ বন্দীবেটাহে চেতন, সেয়ে চলালেহে চলে— তাৰো বলাবল বুজিব লাগে। শত্ৰুৰ বলাবল বুজিব লাগে, জয় পৰাজয় দুয়ো আছে, আকৌ বিশেষ ৰূপে বুজিহে বাঢ়িবলৈ ভাল হেন দেখি, তথাপি স্বৰ্গদেৱে যি বুলিব সেয়েহে হ'ব।" —ৰজাদেৱে খং কৰি বোলে, সৰ্বকালে গোহাঁইবোৰৰ এনেহে কথা, এই বুলি বিদায় দিলে। পাছত বৰুৱা ফুকন সমস্তে বোলে স্বৰ্গদেউ, গোহাঁইবোৰক নালাগে, আমাক আজ্ঞা কৰক, ঢকা সীমা কৰি আমি মাৰোগৈ।

এই প্ৰস্তাৱ মতে ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে ছয়লক্ষ সৈন্য আৰু সকলো যুদ্ধৰ সম্ভাৰ লৈ গুৱাহাটীত বাহৰ কৰিলে, কিন্তু ৰজাদুৱাৰত বাহৰ কৰা কালত স্বৰ্গদেৱৰ বসন্ত ওলাই মৃত্যু হোৱাত তেওঁৰ মহান সংকল্প তেওঁৰ মৃত্যুৰ লগে-লগে অৱসান হ'ল। মুমূৰ্ষু ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে তেওঁৰ পাঁচোটা পুতেকক মাতি আনি ক'লে— "সদায় মিত্ৰভাৱে থাকিবা, তেনেহ'লে তোমালোকৰ সকলো চেষ্টা সিদ্ধ হ'ব, অমিত্ৰ হৈ থাকিলে একো সিদ্ধ নহ'ব। বুঢ়া হোৱা ডেকা হোৱা তোমালোক আটাই কিজনে অনুক্ৰমে ৰজা হ'বা। মই মোৰ ওচৰ-চুবুৰীয়া ৰাজ্যবিলাকক দমালোঁ, আৰু কৰতোৱা নৈৰ সংলগ্ন দেশবোৰ কৰতলীয়া কৰিবলৈ মই অভিলাষ কৰিছিলোঁ। মোৰ কামনা মোৰ মৃত্যুৰ লগে-লগে ধ্বংস হ'ব। হায়! মোৰ বাসনা কাৰ্যত পৰিণত কৰিবলৈ কোন সামৰ্থ্য হ'ব?"

ইংৰাজী ১৭৯৩-১৮০০ চনত ড° জে.পি. ৱেডে লিখা অসম বুৰঞ্জীত ইয়াৰ বিৱৰণ কি দৰে আছে শুনক ঃ

"Four years had elasped since the conquest of Kachar and Jayantia, when Swargodeo summoned a general assembly of his nobles at Rungpoor. He expatiated on his brilliant success in every part of the neighbouring countries, and proposed expedition into that part of Bengal which borders on the Korotoya river and was formerly in the possession of his ancestors. The Gohains, Borowas, Phukons declared their alacrity to proceed to the reduction of the country as far as the Korotoya river, and their confidence of success. Under the king's auspicious banners which had enabled them to subdue the kingdom of Kachar, Jayanta and Naga...

In this manner the king sent ambassadors to all Nawabs (Nababs) and princes of Bengal with letters expressed in the following terms:

"We formerly possessed the provinces on the side of the Korotoya river and we are now desirous to resume them. Do not prove inimical to us. If we remain friendly everything will succeed. Be yours the countries, the Government and mine the name. Act in a manner to preserve peace. Fear not our approach; send firendly answers respecting your welfare without delay."

Swargodeo ordered Seosingha and his four sons to attend him in person and after embracing them with parental tenderness addressed them in the following terms:

"Take your seats; remain in firendship; you will be monarchs in your turns. Nothing will succeed if you are inimical to one another. If any attempts are made to place you at variance, and many will be made, listen not to suggestions of that kind, but remain united. I had formerly two (?) brothers but listening to the suggestions of the enemies drove away the younger. I now perceive my error; continue therefore in friendship, and all your pursuits will succeed; if you prove enemies, nothing. Old and young you shall all be kings successively. I have subdued the countries that surround my dominions. I proposed the reduction of the provinces contiguous to the Korotoya river, but my design will perish with me, for who will be found capable to pursue my plans." (**An Account of Assam**, by J.P. Wade, F.A.S.B., 1799-1800)

ৰুদ্ৰসিংহৰ মৃত্যুৰ পিছত অসমৰ ৰাজশক্তি আত্মকন্দলত ক্ষীণ হৈ আহিল, গতিকে কৰতোৱালৈকে সকলো ৰাজ্য কৰতলীয়া কৰিবলৈ কাৰো কামনা আৰু শক্তি নহ'ল। লাহে-লাহে প্ৰবল পৰাক্ৰান্ত কোচবিহাৰ ৰাজ্যৰো ক্ষমতা টুটি আহিল। কালৰ গতিত কৰতোৱাৰ সমীপৱৰ্তী ৰাজ্য সমষ্টি বঙ্গদেশৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'ল। শদিয়াৰপৰা কৰতোৱা এই গোটেইখন ৰাজ্যত যে আগেয়ে একে ভাষা একে সভ্যতাৰ নিচান উৰিছিল সিয়ো আজি প্ৰত্নতাত্ত্বিকৰ আলোচনাৰ অপেক্ষা হৈ পৰিছেহি। আমাৰ স্বদেশীয় প্ৰত্নতাত্ত্বিকসকলে এই ৰাজ্যখণ্ডৰ ভাষা আৰু সভ্যতাক দাবী কৰি ৰহিছে। অসমীয়াৰ আজি আৰ্থিক বল নাই, প্ৰত্নতাত্ত্বিক

ঔপন্যাসিকৰ কলমত ভাষাৰ প্ৰবাহ নাই, অসমীয়াৰ কৰ্মবীৰৰ অঘটন-ঘটন-পটীয়সী প্ৰতিভা নাই, সেইদেখি আমাৰ বুকুৰ মঙহ জাতি ভাইসকলক আমাৰ নিজ বুলি জগতৰ হতুৰাই স্বীকাৰ কৰাবলৈকো আমি আজি অসমৰ্থ হৈছোঁ। আপোনাৰ চাৰি পুৰা মাটি আছে। তাৰ দুপুৰাত আপোনাৰ ওচৰ-চুবুৰীয়া ধনী গৃহস্থ এজনে নিজৰ বুলি দাবী কৰি বহিছে। সেই সমুদায় মাটিখণ্ড পিতৃ-পিতামহৰ দিনৰপৰা আপোনাৰ পৰিয়ালে ভোগ দখল কৰি আহিছে, সেই সত্য কথাষাৰকে প্ৰমাণ কৰিবলৈ আপুনি বিচক্ষণ ব্যৱস্থা শাস্ত্ৰজ্ঞ উকিল বেৰিষ্টাৰ নিযুক্ত কৰিব লাগিব, আপোনাৰ যদি তাৰ কাৰণে ধন-বিত নাই তেনেহ'লে আপুনি আপোনাৰ প্ৰতিবেশীক নীৰৱে নিৰ্বিবাদে মাটি দখল কৰি থাকিব দিয়ক আৰু চাৰিপুৰাৰ ভিতৰত আপোনালৈ যে দুপুৰা মাটি এতিয়াও আছে তাৰ বাবে কাম্যাখ্যাৰ উদ্দেশ্যে ফুল বেলপাত আগ কৰক। অসমীয়াৰ আজি এই দুৰ্যোগৰ দিনত ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গেদেৱৰ সেই অন্তিম বাণীৰ মাথোঁ পুনঃ-পুনঃ অসমীয়াৰ কাণত প্ৰতিধ্বনি হৈছে, "মই মোৰ দাঁতিয়লীয়া ৰাজ্যবিলাক দমালোঁ আৰু কৰতোৱা নৈৰ সংলগ্ন দেশবোৰ কৰতলীয়া কৰিবলৈ মই অভিলাষ কৰিছিলোঁ। মোৰ বাসনা মোৰ মৃত্যুৰ লগে-লগে ধ্বংস হ'ব। আই! মোৰ বাসনা কাৰ্যত পৰিণত কৰিবলৈ কোন সমৰ্থ হ'ব?"

কোচবিহাৰ আমাৰ অসমীয়াৰ। ৰংপুৰ, জলপাইগুৰি, মৈমনসিংহ আমাৰ অসমীয়াৰ। কোচবিহাৰত ৰজা নৰনাৰায়ণে যেতিয়া অসমীয়া ভাষাৰ ভেটি বান্ধিছিল, যেতিয়া তেওঁ মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ আৰু কবিবৰ ৰাম সৰস্বতীৰদ্বাৰাই ভাগৱত, মহাভাৰত আৰু পুৰাণ অনুবাদ কৰাই—

সম্প্ৰতিকে স্ত্ৰীয়ে শূদ্ৰে পঢ়িব যতনে।
কিছু শেষ ভৈলে পঢ়িবেক বিপ্ৰগণে।।

—বুলি সেই গ্ৰন্থ ৰাজ্যত প্ৰচাৰ কৰিছিল। তাৰদ্বাৰা তেওঁ নিজ ৰাজ্যত বিদেশী ভাষা আৰু সাহিত্যৰ উন্নতিৰ বাট মোকলোৱা নাছিল। সদৌ কোচবিহাৰ ৰাজ্যৰে তেতিয়া অসমীয়া ভাষা আছিল আৰু নৰনাৰায়ণ ৰজাই নিজ দেশৰ ভাষাৰে আৰু নিজ প্ৰজাৰ উন্নতিৰ অৰ্থেহে পণ্ডিতৰদ্বাৰা সংস্কৃত গ্ৰন্থ দেশীয় ভাষালৈ অনুবাদ কৰাইছিল। ৰজা বিক্ৰমাদিত্যই সুদূৰ পাৰস্য দেশৰ ভাষাত গ্ৰন্থ নিলিখাইছিল। ইংলেণ্ডৰ ৰজা মহামতি আলফ্ৰেডে স্পেইন ভাষাত লেটিন আৰু গ্ৰীক গ্ৰন্থ অনুবাদ নকৰাইছিল।

অসম ৰাজ্য ১৮২৬ চনত ইংৰাজৰ তললৈ অহাত অসমৰ ৰাজকাৰ্য চলাবলৈ ইংৰাজ শাসনকৰ্তাসকলে বিদেশীসকলক নিযুক্ত কৰিবলৈ ধৰিলে। কাৰণ সেই বিদেশী কৰ্মচাৰীসকলে ইতিপূৰ্বে ইংৰাজৰ তলত থাকি ইংৰাজৰ শাসনপ্ৰণালী ভালকৈ জানিছিল। চেঙা অসমীয়াই তেতিয়াও ইংৰাজৰ ফুটত উঠা নাছিল। এই বিদেশী কৰ্মচাৰীসকলৰ উমৈহতীয়া প্ৰভাৱত অসমৰ অফিচ-আদালত আৰু পঢ়াশালিবিলাকৰপৰা অসমীয়া ভাষাক খেদাই কলীয়াপানীলৈ দ্বীপান্তৰিত কৰা হ'ল। খাৰখোৱা অসমীয়া ছাত্ৰই তলত লিখাৰ দৰে সাধুভাষা ৰচিবলৈ ধৰিলে—

"অহং স্থানত অনেক বালক স্থিত হৈছে। অহং এই গ্রাম ছাৰি ভঙ্গ হইয়া গমন কৰা হইল। দীনহীন ব্যক্তিয়ে নিত্যে বৃহৎ কৰিয়া কৰ্ম কৰে, আৰু অন্ন উলিয়ায়।" স্বৰ্গীয় আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন ডাঙৰীয়াই অনুমান ১৮৫৪ চন মানত স্কুল পৰিদৰ্শন কৰিবলৈ যাওঁতে কিছুমান ছাত্ৰৰপৰা ওপৰত দিয়া বাক্যটি পাইছিল। সেই ছাত্ৰবোৰে তিনি চাৰি বছৰ ধৰি বঙলা ভাষা শিকিছিল, তথাপি তেওঁলোকৰ ভাষা শিক্ষাৰ এনে চানেকি। অসমৰ আদালতবোৰত বঙালী ভাষা চলিত হোৱাত বিচাৰ কাৰ্যত কেনে ব্যাঘাত হৈছিল, অসমৰ এজন দেশপ্ৰেমিক ভক্ত স্বৰ্গীয় পূৰ্ণানন্দ ডেকাবৰুৱা চোটচাহাবে শিৱসাগৰৰ আসাম হিতৈষী সভাৰ সম্পাদক ৰূপে ১৮৫৬ চনৰ মাৰ্চৰ অৰুণোদয়ত কি লিখিছিল শুনক ঃ

"আমাৰ দেশৰ বিচাৰ আসনত বঙালী ভাষা চলাত ৰায়তে বঙালী ভাষা নুবুজা হেতুকে গোচৰৰ সম্বন্ধীয় সিহঁতৰ ছুৱাল, জবাব, উত্তৰ, প্ৰত্যুত্তৰ একোকে কৰিব নোৱাৰে; আৰু যদি ভুলত থাকি কোনো কথা লিখোঁতে সিহঁতৰ কোৱা মতে লিখা নহয়, তথাপি সিহঁতে তাৰ সংশোধন কৰিব নোৱৰাত তাতে মাস্তি হ'ব লগা হয়; কাৰণ লিখাই এটাই মাতি শুনালেও সিহঁতে তাৰ একো বুজিব নোৱাৰে।"

আৰু কিছুদিন অসমৰ সোণৰ সঁফুৰাত বিদেশী ভাষা সোমোৱাহেঁতেন আজি অসমীয়া ভাষাৰ অস্তিত্ব নাথাকিলেহেঁতেন। আপোনালোকে ক'ব পাৰে স্কুল-আদালতৰপৰা অসমীয়া ভাষা বহিষ্কৃত হ'লেও অসমৰ গাঁৱে-ভুঞে শত-সহস্ৰ বুঢ়া-মেঠা মুনিহ-তিৰোতাই অসমীয়া ভাষা কৈ তাৰ জীৱনগছৰ গুৰিত গোবৰ-পানী দি থাকিলহেঁতেন। কিন্তু সেইটো ভুল। পঢ়াশলীয়া ছাত্ৰ, কাছাৰীৰ আমোলাই বঙলা ভাষাত অৰ্ধ পণ্ডিত হৈ গাঁৱলৈ গৈ সেই ভাষাৰ প্ৰচলন কৰি নিভাঁজ অসমীয়া ভাষাক বাৰেখিচুৰি কৰি পেলালেহেঁতেন। গাঁৱলীয়া মানুহেও শিক্ষিতসকলৰ ভাষা অনুকৰণ কৰি লাহে-লাহে নিজৰ স্বদেশী নিভাঁজ ভাষা পাহৰি গ'লহেঁতেন। কাৰণ, ভাষা-ব্যাধি মহা সংক্ৰামক, অশিক্ষিত মানুহে শিক্ষিতৰ ভাষা উধামুধাকৈ অনুকৰণ কৰে। এপুৰুষত বঙলা ভাষাই অসমীয়া ভাষাক বনবাসলৈ পঠিয়াব নোৱাৰিলেও এই তিনি-চাৰি পুৰুষৰ ভিতৰত এই বনবাস যাত্ৰা সম্পূৰ্ণ হ'লহেঁতেন।

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন আৰু আমেৰিকাৰ বেপটিষ্ট মিছনেৰীসকলে অসমীয়া ভাষাৰ এই বনবাস যাত্ৰাত বিধি-পথালি হৈ থিয় দিলে। আনন্দৰাম ফুকনে অসমীয়া ভাষাৰ স্বাতন্ত্ৰ্য আৰু প্ৰাচীনত্ব বৈজ্ঞানিক প্ৰণালীৰে প্ৰমাণ কৰি **A Few Remarks on the Assamese Language** নামে ইংৰাজী গ্ৰন্থ লিখিলে। ফুকনে ক'লে ঃ

"Some, from their imperfect acquaintance with the Assamese language, have contended that the Bengali the medium of instruction in Bengal, ought also to be adopted in Assam. Others, again better aquainted with the comparative difference between the Bengali and Assamese languages, have been led to take a more correct view of the subject and have expressed their

conviction of the necessity of strictly adhering to the Assamese as the most successful means of education. Unfortunately, however, for our country, those in whose hands the management and control of public instruction are entrusted, have been of the former opinion. They have been led to believe that the Assamese and the Bengali are one and the same language, and have accordingly, during the last ten or twelve years, introduced Bengali into our schools, as the vernacular language of the country.

The time, however, appears to have now arrived, when it seems necessary that the Government (as its attention is daily directed towards devising fresh measures for new and important improvements) should be apprized of the injuries that have resulted from the adoption of a foreign language in imparting education, and administering justice of the Assamese and that we should no longer suffer the existing misconceptions as to the identity of the Assamese and Bengali language to remain unrefuted; but that we should appeal to the judgement of the public and of the Government, for maintenance of that right, of which we conceive, we have been unjustly deprived by errors and misconceptions; we allude to our right to use our native language, both in the education of the people and in the dispensation of justice.

Here we may as, why have not the Assamese been able to improve their own literature, or create one for themselves in the same manners, as the Bengali have done? Our reply is, that he dissemination of European knowledge, and enlightened ideas of the present age among native population, is alone likely to lead to any marked improvement on the ancient literature of the country; and the communication of a knowledge of the modern arts and sciences in a native dress, is the best and only means of raising a useful and profitable library for the Assamese." (**A Few Remarks on the Assamese Language and on Vernacular**

Education in Assam, by Anandaram Dhekial Phukan, **pages** 1-2, 52).

আমেৰিকান মিছনেৰীসকলৰদ্বাৰা পৰিচালিত **অৰুণোদয়** কাকতত পূৰ্ণানন্দ ডেকাবৰুৱাই লিখিলে ঃ

"যি দেশৰ যি ভাষা, তাক সেই দেশৰ সকলো কাৰ্য্যত ব্যবহাৰ কৰিবলৈ দিয়া উচিত; কিয়নো দেশীসকলে আপোনাৰ ভাষাৰ ভাব সংকেত আদি যেনেকৈ বুজে অন্য ভাষাৰ তেনেকৈ বুজিব নোৱাৰে। এতেকে যি ভাষা মানুহবিলাকে ভালকৈ বুজিব নোৱাৰে, তাৰ দোৱাৰাই মানুহবিলাকক চলাচলত মহৎ কষ্ট হ'ব আৰু আমাৰ দেশত অনেক বছৰৰপৰা গৱৰ্ণমেণ্টৰ খৰচেৰে বঙালী ভাষাৰ বিস্তাৰ পঢ়াশালি পতা হৈছে; কিন্তু তাত পঢ়া বালকসকলে এই পৰ্যন্ত কৃতকাৰ্য হ'ব পৰা নাই। তাৰ কাৰণ বিচাৰি চালে আমি ইয়াকেহে জানিব পাৰোঁ যে ল'ৰাবিলাকে স্বদেশী মাতৃ ভাষাত বিশেষ পাৰগ নহ'লে বঙালী ভাষা শিকি কোনো ৰূপে কৃতকাৰ্য হ'ব নোৱাৰে... আমাৰ দেশ প্ৰথমে ইংৰাজৰ হাতলৈ অহাত এই দেশী লোক সেই সময়ত কৰ্মত তেনে নিপুণতা নোহোৱাত, বঙালী লোকৰ দোৱাৰাই কৰ্ম কৰিছিল। কিন্তু আমাৰ দেশৰ সমুদায় লোকে এতিয়া কৰ্ম কৰিব পৰা হৈছে আৰু কৰিছেও, এতেকে দেশী ভাষা চলিবলৈ এতিয়া একো বাধা নাই। এই নিমিত্তে আমাৰ দেশাধিকাৰসকলক জনাইছোঁ, যে অচিৰে মনোযোগ কৰি আমাৰ দেশত নিজ ভাষা চলাবলৈ আজ্ঞা দিয়ে। এয়ে হ'লে আমাৰ দেশৰ অশেষ মঙ্গল হ'ব।" (**অৰুণোদয়**, মাৰ্চ ১৮৫৬, ৩৫-৩৬ পিঠি)

অসমীয়া ভাষাৰ বনবাসৰ যি চিত্ৰ ওপৰত দিয়া হৈছে মানাহা কৰতোৱা অঞ্চলতো কিছুমান ঠাইত সেই চিত্ৰ খাটে। অসমীয়া ভাষা কওঁতাসকলৰ উগ্ৰ চেষ্টা আৰু প্ৰতিবাদ নোহোৱা হ'লে আজি অসমৰ অসমীয়া ভাষাৰ যি পৰিণাম হ'লহেঁতেন, সেই পৰিণামৰ প্ৰতিবিম্ব কৰতোৱা আৰু মানাহাৰ মাজত থকা ৰাজ্যখণ্ডৰ কিছুমান ঠাইত পৰিলক্ষিত হৈছে। কোনো আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা বা পূৰ্ণানন্দ ডেকাবৰুৱাই সেই অঞ্চলৰ স্বাভাৱিক আদিম ভাষা পুনৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ যত্ন কৰা নাই। সেই দেখি তাত এটি বাৰেমিহলি ভাষা প্ৰচলিত হৈছে আৰু সেই অঞ্চলত অসমীয়া ভাষা স্বৰূপা জানকী বনবাসৰ পঞ্চমাংক নাটকৰ তৃতীয় অংক অভিনীত হৈ গৈছে। এইখিনিত ভাষাবিদ প্ৰত্নতাত্ত্বিকসকলে কলাঘুমটিৰপৰা কাণমূৰ জোঁকাৰি একেবাৰে নুঠিলে, ভগদত্ত নৰনাৰায়ণৰ স্মৃতিৰে পৰিপূৰ সেই মানাহ-কৰতোৱা খণ্ডত অসমীয়া ভাষা জানকীয়ে 'ফাট দিয়া বসুমতী পাতালে লুকাওঁ' বুলি ভূগৰ্ভত বিলীন হৈ যাব।

১৮৭৩ খ্ৰীষ্টাব্দত প্ৰকাশিত **A Report on the District of Rungpur** নামে গ্ৰন্থত গ্লেজিয়াৰ চাহেবে লিখিছে ঃ "A long list might be procured, giving terms peculiar to the district of Rungpur which are probably derived from Assam district."

আমি আৰু শুনিছোঁ কিছুদিনৰ আগেয়ে মানসী মৰ্মবাণী পত্ৰিকাত ৰংপুৰৰ ভিতৰুৱা ঠাইত প্ৰচলিত প্ৰাদেশিক শব্দবোৰৰ এটা লিষ্ট প্ৰকাশিত হৈছিল। আমি সেই শব্দ সংগ্ৰহ নিজ চকুৰে দেখা নাই, কিন্তু দেখা মানুহে কৈছে যে যিবোৰ শব্দ ৰংপুৰত বৰ্তমানে ধৰা হৈছে সেইবোৰ শব্দ অসমীয়া ভাষাত সজীৱ হৈ এতিয়াও চলিব লাগিছে। এই বিষয়ে ভাষাবিদ প্ৰত্নতাত্ত্বিকৰ দৃষ্টি নিক্ষিপ্ত হোৱা উচিত।

অসমীয়া জাতীয়ত্বৰ প্ৰথম পৰিচায়ক ভাষা-সাদৃশ্য; দ্বিতীয় পৰিচায়ক হৈছে বেশ-সাদৃশ্য। অসমীয়া তিৰুতাৰ মেখেলা ব্যৱহাৰে অসমীয়া তিৰুতাৰ সাজক এতিয়াও স্বাতন্ত্ৰ্য দান কৰি আহিছে। এই মেখেলা ব্যৱহাৰ আমি শদিয়াৰপৰা আম্বালালৈকে অসমৰ বাহিৰে কোনো ঠাইত দেখা নাই। কিন্তু ৰংপুৰৰ কিছুমান ঠাইত তিৰুতাসকলে এই মেখেলা ব্যৱহাৰ কৰে।

সেই বিষয়ে গ্লেজিয়াৰ চাহেবে লিখিছে ঃ

"The indigenous inhabitants of Rungpure are the Koch and other allied Kamrup tribes, who founded the last local dynasty previous to the erruption of the Mahommedans, and their marked Mongol physiognomy is unmistakable in all the portion of the district which lies round about Cooch Behar. In Buchanan's time, the Kamrup tribes numbered half of the Hindu inhabitants of Govindgunge; but the line of demarcation has now been pushed further north. Above a line drawn about thirty miles north of Rungpore town, west of the Teesta, the women of the common people wear the old Kamrup dress which offers a marked contrast to the common 'saree' of Bengal. It consists of a square piece of colored, indigo-striped passed under the arms and round the back, so as to cross in front where the upper corners are tucked in, leaving the head and shoulders bare and reaching to the knees below. All the women, Hindus and Mahommedans alike, dress in this fashion and they also attend the markets and transact the buying and selling, to the almost total exclusion of the men." (**A Report on the District of Rungpore**, by E.G. Glazier, p.6).

আপোনালোকে কামৰূপাধিপতি ধৰ্মপাল ৰজাৰ নাম শুনিছে। এওঁৰ বোৱাৰীয়েক মইনামতী বা মীনাৱতী বিষয়ক গান পূৰ্ববংগৰ নানান ঠাইত প্ৰচলিত। মইনামতীৰ পুতেক গোপীচন্দ্ৰ। সন্তানবৎসলা বিধবা মইনামতীয়ে সংসাৰবিৰাগী পুতেকৰ মন পাহৰাবলৈ গোপীচন্দ্ৰক এশজনী দীপলিপ কন্যা বিয়া কৰাই দিয়ে। তথাপি গোপীচন্দ্ৰক সন্ন্যাস ধৰ্ম

গ্ৰহণ কৰাৰপৰা মাকে বিৰত কৰাব নোৱাৰিলে। পুতেকৰ সংসাৰ ত্যাগ অভিলাষত মাতৃ মীনাৱতী আৰু প্ৰধানা মহিষী অদুনা আৰু পদুনাৰ বিলাপ লৈ গোপীচন্দ্ৰৰ গীত ৰচিত হৈছে। সেই গীত ১৮৭৮ খ্ৰীষ্টাব্দত **Journal of the Asiatic Society of Bengal** কাকতত Grierson চাহাবে প্ৰকাশিত কৰিছিল আৰু বৰ্তমানে ঢাকা সাহিত্য পৰিষদ আৰু কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰপৰাও মইনামতীৰ গান বা গোপীচন্দ্ৰৰ গীত প্ৰকাশিত হৈছে। গ্লোজিয়াৰৰ ৰিপ'ৰ্টত এই বিষয়ে আছে ঃ

"Gopichandra succeeded to the vacant guddee, but he did not govern; Minavati would not so readily part with her authority. She provided him with hundred wives, and when he grew tired of their embraces his mother persuaded him to dedicate his life to religion... A poem called Sivar-Git, sung by yogi bards, and recounting the lamentations of Gopie's numerous wives at his departure, was said to be popular in Kamrup at the beginning of this country; an indication that the rule of the Pal kings included that province as well as Rungpore." (page 10)

পূৰ্ববংগত প্ৰচলিত এই গীতৰ লগত আমাৰ অসমীয়া এটা গীতৰ সাদৃশ্য দেখা গৈছে। আজি কিছুদিনৰ পূৰ্বে শ্ৰীমান ৰূপেশ্বৰ দত্ত নামে কটন কলেজৰ ছাত্ৰ এজনে 'জনা গাভৰুৰ গীত' নামে এটা প্ৰাচীন গীত সংগ্ৰহ কৰি প্ৰকাশ কৰিছে। সেই গীতৰ নায়ক গোপীচন কোঁৱৰ বা গোপীচন্দ্ৰ। এই গোপীচন কোঁৱৰৰ পিতাক সৰুতে ঢুকায়, মাকে বৰ যত্নেৰে কোঁৱৰক তুলি-তালি ডাঙৰ-দীঘল কৰে, আৰু এশ ভাৰ্যা বিবাহ কৰাই দিয়ে। কিন্তু জনা নামে এগৰাকী ৰাজকুমাৰীয়ে তেওঁৰ পাণিপ্ৰাৰ্থী সহস্ৰ কোঁৱৰক বন্দী কৰি থৈছে। গোপীচন্দ্ৰৰ সখিয়েক কলিধনো সেই জনাৰ ওচৰত অপমানিত হৈ আহিছে। জনা গাভৰুৰ বুদ্ধি আৰু বল পৰীক্ষা কৰিবলৈ গোপীচন কোঁৱৰ যাবলৈ ওলাল। তেওঁৰ এই উদ্দেশ্যত মাক আৰু ভাৰ্যাসকলে বিলাপ কৰিবলৈ ধৰিলে—

মাতক মাতি গ'ল বুকৰ বাৰী মাকে
কোঁৱৰৰ মুখলৈ চাই,
কেঁচুৱা কালতে বাপেৰো মৰি গ'ল,
সহায়-সাৰথি নাই।
এপতীয়াৰপৰা দুপতীয়া কৰিলে
সহায় কোন আছিলে তোৰ,
বুকুত বান্ধি ডাঙৰ কৰিলোঁ,
বোপাই, হাক দিয়া নুশুন মোৰ!
বাপেৰে আনিছিল ছপোন লিগিৰী

নপোন আনি দিলোঁ মই।
নপোন লিগিৰীয়ে গা জুৰ নকৰে
আৰু ছপোন আনি দিওঁ মই।।
মাতক মাতি গ'ল বুকুৰ কুঁৱৰীয়ে
কোঁৱৰৰ চিৰি মুখ চাই,
অতি হেঁপাহেৰে আয়ে বিয়া দিলে
পুৰুষত বিশ্বাস নাই।
অচিন কাঠৰে থোৰাকো নল'বা,
আৰু নেবানিবা ধান,
নেজানি নুশুনি আমাক বিয়া দিলে
কোঁৱৰে নেৰাখে মান।
গৰুচৰ ৰাজ্যলৈ নটৰ কলিধনে
কাৰে বুদ্ধি পাই গ'লে,
জনা গাভৰুয়ে নাক-কাণ কাটিলে
কাললৈ খিয়াতি থ'লে।
আখৈ খাই খাই পেট নভৰিলে
নিয়ৰত নিতিতিল ভৰি,
ন পোন কুঁৱৰীয়ে কান্দিব লাগিছে
কোঁৱৰৰ ভৰিতে পৰি।
শৰাইৰ গুৱাপাণ শৰাইতে শুকাল
নুশুকাই কৰিবা কি?
অভাগীৰ কপালত সুখ নেলেখিলে
কপালত লেখিলে যি?
পাটী পাৰি পাৰি নোশোওঁ আজিৰপৰা
নোশোওঁ পাটী-ঢাৰী পাৰি,
অবুজন কোঁৱৰক বুজাব নোৱাৰি
ফুলতে কৰিলে বাৰী।
মাতক মাতি গ'ল গোপীচন কোঁৱৰে
কুঁৱৰীৰ চিৰি মুখ চাই,
সত্যে শপতে মিছা নেমানিব
তিৰীৰ আশাত ওলোৱা নাই।

অৱশ্যে গোপীচন্দ্ৰৰ গীত হিন্দী আদি ভাষাতো পোৱা যায়। কিন্তু অসমীয়াৰ ভাষাত বিশেষ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া, কাৰণ ই প্ৰাচীন কামৰূপৰ ধৰ্মপাল ৰজাৰ বংশধৰ আৰু ভাই

বোৱাৰী আৰু ভতিজাৰ কথা লৈ লিখা। গোপীচন্দ্ৰৰ কাহিনীয়ে উজনি আৰু নামনি অসমত যেনেকৈ মানুহৰ মনত আঘাত কৰিছিল, সেইদৰে ৰংপুৰৰ মানুহৰ মনতো দ-কৈ সি শিপাব পাৰিছিল। কোনো প্ৰত্নতত্ত্ববিদে ৰংপুৰ, কোচবিহাৰ, জলপাইগুৰি আৰু মৈমনসিংহৰ ভিতৰ অঞ্চলত পৰিভ্ৰমণ কৰি সেইবোৰ ঠাইত থকা প্ৰাচীন কামৰূপ ৰাজ্যৰ ভগ্নাৱশেষ, পুথি, স্মৃতিচিহ্ন, কিম্বদন্তী, প্ৰবাদ আদি উদ্ধাৰ কৰিব পাৰিলে দেশৰ বিশেষ মংগল হয় আৰু তাৰদ্বাৰা কৰতোৱা-শদিয়ানিবাসী সদৌ কামৰূপী জাতিয়ে গৌৰৱ অনুভৱ কৰিব আৰু সকলোৱে যে অতীজকালত একে ৰজা আৰু শাসনৰ অন্তৰ্গত আছিল এই কথাষাৰৰ উপলব্ধিয়ে তেওঁলোকৰ অন্তৰত একতা আৰু মিত্ৰতাৰ সুৱৰ্ণ মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰিব।

এইখিনিতে আপোনালোকৰ আগত এখন বহুমূলীয়া গ্ৰন্থৰ পৰিচয় দিব খোজো। ই হৈছে হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ প্ৰণীত কোচবিহাৰ ৰাজ্যৰ বিৱৰণ। কোচবিহাৰৰ স্বনামধন্য অধিপতি স্বৰ্গীয় মহাৰাজ ছাৰ নৃপেন্দ্ৰনাৰায়ণ ভূপ বাহাদুৰৰ আদেশত সংকলিত হৈ এই গ্ৰন্থ ১৯০৩ খ্ৰীষ্টাব্দত প্ৰকাশিত হয়। ই এখন ৭০০ পৃষ্ঠাৰ সুবৃহৎ গ্ৰন্থ আৰু ইয়াত কোচবিহাৰ ৰাজ্যৰ মেপ আৰু নানান ছবি আছে। এই গ্ৰন্থ সংকলন কৰোতে লেখকৰ যে বহু বছৰ ব্যাপী উৎকট পৰিশ্ৰম হৈছিল তাক সকলোৱে স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য হ'ব। ইয়াত কোচবিহাৰ সংক্ৰান্ত সকলো জানিবলগীয়া কথা লিপিবদ্ধ আছে।

কোচবিহাৰৰ ভৌগোলিক বিৱৰণ, মাটি, হাৱা-পানী, হাট-বজাৰ, মহকুমা-পৰগনা, যাতায়াতৰ সুবিধা, উৎপন্ন বস্তু, প্ৰজাৰ অৱস্থা, প্ৰজা-বিভাগ, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, শিক্ষা, ব্যৱসায়, খেতি-বাতি, ভাষা-বুৰঞ্জী, শাসনপ্ৰথা, ভূস্বত্ব আদি সকলো ৰাজ্য সংক্ৰান্ত তথ্য সন্নিবিষ্ট আছে। ভৱিষ্যত যুগত এই গ্ৰন্থ কিমান আদৰণীয় আৰু মূল্যবান হ'ব তাক আপোনালোকে সহজে অনুমান কৰিব পাৰিব। আমাৰ দুখৰ বিষয় যে আহোম ৰাজ্যৰ বিষয়ে এনে এখনি পুথি নথকাত আমি সেই ৰাজ্যৰ শাসনপ্ৰথাৰ তথ্যৰ কাৰণে হাবাথুৰি খাই ফুৰিব লগাত পৰিলোঁ। হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ গ্ৰন্থত ২৪০ পৃষ্ঠা ব্যাপি কোচবিহাৰৰ বুৰঞ্জী দিয়া হৈছে, তাত প্ৰাচীন কামৰূপৰ ধাৰাবাহিক ইতিহাস, কমতাৰ বিৱৰণ আৰু নৰনাৰায়ণ আদি ৰজাসকলৰ শাসন কাহিনী দিয়া হৈছে। এই গ্ৰন্থ সকলো অসমীয়াই পঢ়া উচিত। আমি দেখি বিশেষ আনন্দ পালোঁ যে বুৰঞ্জীকাৰ হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰী সকলো কথাতে সত্য আৱিষ্কাৰ আৰু সত্য লিপিবদ্ধ কৰাৰ চেষ্টাৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হৈছে। কিছুমান বুৰঞ্জী লেখকে বুৰঞ্জী লিখিবলৈ আগবাঢ়ি উপন্যাস লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰে আৰু কেইটামান উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিত যুক্তিৰ অৱতাৰণা কৰি সেই বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাসখনকে বুৰঞ্জী বুলি জগতৰ আগত প্ৰচাৰ কৰে। এইসকল ঔপন্যাসিকে বুৰঞ্জীৰ হাঁহটোকে পাৰ কৰে, আৰু মেকুৰীটোকে বাঘ কৰে, এওঁলোকে নিজ উদ্দেশ্য সিদ্ধি কৰি তৃপ্তি লাভ কৰে সঁচা; কিন্তু সত্যপ্ৰিয় পাঠকে বুৰঞ্জী লেখকৰ কল্পনাৰ অধাৰিত লয়লাস নৃত্য-গীত দেখি, আঁৰে-বেৰে মিচিক-মিচিককৈ হাঁহিবলৈ ধৰে আৰু সেই লেখকক কেম্প্লিয়েষ্ট আদি সমানধৰ্মা পুৰুষৰে সৈতে সাঙুৰি পো-নাতিৰ বিচাৰৰ কাৰণে এৰি দিয়া হয়, কিন্তু হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰী ভাণ্ডৰীয়া এই শ্ৰেণীৰ

বুৰঞ্জী লেখক নহয়। তেওঁ এজন বুৰঞ্জীবিদ পণ্ডিত আৰু এই গ্ৰন্থ সংকলনৰ কাৰণ, পুৰাণ, ইতিহাস, দপ্তৰখানাৰ কাগজ-পত্ৰ বিশেষকৈ মথিব লগাত পৰিছিল।

গোৱালপাৰা জিলাত যিসকল জমিদাৰী আৰু সৰু ৰাজ্য আছে সেইবোৰৰো এখনি-এখনি বুৰঞ্জী বিৱৰণী উলিয়াব পাৰিলে প্ৰাচীন কামৰূপ আৰু অসমৰ বহুত অতীত তথ্য পোহৰলৈ আহিব। গোৱালপাৰাৰ বিজনী, গৌৰীপুৰ, মেচপাৰা, চাপৰ, পৰ্বত জোৱাৰ, কৈতবৰী, চিদলী, ৰূপচী, বগৰীবাৰী ইত্যাদি ৰাজ্যৰ বিৱৰণী পঢ়িবলৈ পালে আমি কিমান ৰং পাম আপোনালোকে জানে। অলপতে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এজন কৃতী ছাত্ৰ শ্ৰীমান হৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই নানান কাগজ-পত্ৰ চাই গৌৰীপুৰ ৰাজ্যৰ বিৱৰণ সংগ্ৰহ কৰি চেতনাত প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে আমাৰ পৰম শলাগৰ পাত্ৰ হৈছে। দৰং ৰাজবংশাবলী প্ৰণেতা সূৰ্যখৰি দৈৱজ্ঞৰ পৃষ্ঠপোষক দৰঙৰ অধিপতি সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ বংশধৰ কুমাৰ ভূপেন্দ্ৰনাৰায়ণ দেৱ ডাঙৰীয়াই পণ্ডিত জগন্নাথ ভট্টাচাৰ্যৰদ্বাৰা দৰং ৰাজ্যৰ সুবৃহৎ বুৰঞ্জী সংকলন কৰাই প্ৰকাশ কৰিবলৈ উদ্যত হোৱাৰ কাৰণে আমাৰ অসমীয়াৰ তেওঁ পৰম কৃতজ্ঞতাভাজন হৈছে। শ্ৰদ্ধেয় সমজুৱাসকল, কৰতোৱা মানাহৰ অন্তৰ্গত ৰাজ্যসমূহৰ বিক্ষিপ্ত আভাস দি, আপোনালোকৰ ধৈৰ্য হেৰুৱাব লগাত পৰিছোঁ। ইয়াৰ কাৰণ এই অঞ্চলৰ বিষয়ে আমি অসমীয়াই আজি ভালকৈ নাজানো; এই অঞ্চলৰ ভাষাৰ বুৰঞ্জী বিষয়ক সকলো তথ্য উলিয়াবৰ সময় হৈছে। কাৰণ আমি অসমীয়া আগেয়ে সুমহৎ সুবিখ্যাত জাতি আছিলোঁ। আমাৰ সংখ্যা আছিল অগণন, আমাৰ শক্তি আছিল অপৰাজেয়। কিন্তু আমাৰ হীন অৱস্থা দেখি বুকুৰ বান্ধে গাৰ নোম সদৃশ একে পিতৃ-মাতৃৰপৰা জন্ম পোৱা অতীজ কালৰপৰা এই অসমৰ হাৱা-বতাহ খাই বৰ্ধিত হোৱা আমাৰ ভাই-ককাইসকলে আমাৰ লগ এৰি বৰ্তমান জগতত জাকত-জিলিকা ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ লগলৈ যাবলৈ ধাউতি কৰিছে। কিন্তু ভাৰতীয় সভ্যতাৰ আদৰ্শ কি? নিজৰ জাতি-ভাই বাটৰ ভিক্ষাৰী হওক, তেওঁলোকৰ লগত মৰণে জীৱনে জাহ যোৱাই ভাল। তথাপি অন্য সমৃদ্ধিশালী লোকৰ আড়ম্বৰ জাকজমকত ভোল গৈ নিজৰ জ্ঞাতি ভাইক পৰ কৰাটো কেতিয়াও উচিত নহয়। আমি অসমীয়া আজি মুষ্টিমেয়, ইয়াৰ ভিতৰত আমাৰ জ্ঞাতি-ভাই ইষ্ট-কুটুম্বসকলে দলনিত পোনা মেলি আমাক পানীত হাঁহ নচৰাকৈ এৰি থৈ গ'ল আমি তিষ্ঠিম কি প্ৰকাৰে? মাতৃৰ বুকুৰপৰা সন্তানক আঁহ ফালি নি পৰ কৰাৰ অভিসন্ধি কিছুমান ওচৰ-চুবুৰীয়াই কৰিব পাৰে, কিন্তু মাতৃভক্ত সন্তানে অপৰৰ ফুচুলনিত কেতিয়াও ভোল নাযায়; কাৰণ হাজাৰ দৰিদ্ৰ নিছলা হওক, হাজাৰ কলুষিত কলিংকতা হওক, মাতৃ সদায় মাতৃ, 'জননী জন্মভূমিশ্চ স্বৰ্গাদপি গৰীয়সী'। বৰ্তমান সময়ত দুজন অসমীয়া খ্যাতনামা সাহিত্যিকে অসমৰ প্ৰাচীন যুগৰ বিষয়ে দুটি নতুন তথ্য উলিয়াই ৰাইজৰ আগত দাঙি ধৰিছে। তাৰ বিষয়ে বুৰঞ্জী বিভাগৰ অভিভাষণত উল্লেখ নকৰিলে সমীচিন নহ'ব। এই দুই তথ্য গৃহীত হ'লে ভাৰতৰ বুৰঞ্জীৰ ধাৰাও আনফালে প্ৰবাহিত হ'ব। প্ৰথম শ্ৰীযুত আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালা ডাঙৰীয়াই বহুত যুক্তিৰে প্ৰমাণ কৰিবলৈ বিচাৰিছে যে বৈদিক সভ্যতাৰ কেন্দ্ৰভূমি এই ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাই, আৰু আৰ্যসকলৰ এটা সুঁতি উত্তৰ-

পূবেদি ভাৰতবৰ্ষ প্ৰৱেশ কৰিছিল। দ্বিতীয় শ্ৰীযুত ৰজনীকুমাৰ পদ্মাপতি ডাঙৰীয়াই ক'ব খোজে যে ৰামায়ণৰ সৰযূ আৰু অযোধ্যা আদি ঠাই অসম উপত্যকা আৰু তাৰ ওচৰৰ পৰ্বতবোৰতে পোৱা যায়। এই দুই তথ্যৰ ঐতিহাসিক সত্যতা আছে নে নাই, সেই বিষয়ে আজিলৈকে কোনেও গভীৰকৈ পৰীক্ষা কৰি চোৱা নাই। বস্তুতে তেওঁলোকৰ চিৰন্তনীয় বিশ্বাস বা জ্ঞানৰ ওপৰত আঘাত পৰাত এই দুই তথ্যক উপলুঙা কৰি উৰাই দিছে, আৰু সেইদৰে যে উৰাই দিব সিও স্বাভাৱিক, কাৰণ মানুহে প্ৰাচীন মতৰ ব্যতিক্ৰম সহজে গ্ৰহণ কৰিব নোখোজে। কিন্তু এইখিনিতে ক'ব পাৰি যে ঐতিহাসিক সত্য বুলি কোনো এটা খাটাং কথা নাই। আমি আজি যাক সৰ্ববাদীসম্মত সত্য বুলি গ্ৰহণ কৰিছোঁ, কাইলৈ সেই সত্যৰ ঠাই নতুন এটা সত্যই গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। সত্যৰ ৰাজ্যত সদায় তোলপাৰ, সদায় অৰাজকতা, সদায় সিংহাসনচ্যুতি, সদায় উত্থান-পতন। আজি সকলোৱে কৈছে আৰ্যসকলে উত্তৰ-পশ্চিম কোণেদি ভাৰতবৰ্ষ প্ৰৱেশ কৰে। এই সত্য প্ৰত্যক্ষ নহয়, কাৰণ সেইদৰে কওঁতাসকলে আৰ্যসকলক উত্তৰ-পশ্চিম কোণেদি ভাৰতবৰ্ষ প্ৰৱেশ কৰা নিজ চকুৰে দেখা পোৱা নাই আৰু আৰ্যসকলেও 'Report on Aryan Migration into India' বুলি কোনো সমসাময়িক গ্ৰন্থ আমাৰ কাৰণে লিখি থৈ যোৱা নাছিল। সেইদেখি আৰ্যসকলৰ ভাৰত প্ৰৱেশ আৰু আদিম উপনিৱেশৰ বিষয়ে আমাৰ যি অভিমত সি হাকুটি যোৱা দিয়া অনুমান আৰু প্ৰমাণৰ সাপেক্ষ। সেইদৰে নতুন প্ৰমাণাৱলী উপস্থিত হ'লে পুৰণা অভিমতবোৰ ব্যতিক্ৰম ঘটিব। বস্তুত দিনলৈকে এইটো বিশ্বাস আছিল যে আৰ্যসকলৰ আদিম বসতি ঠাই মধ্য এছিয়া; কিন্তু পণ্ডিতপ্ৰৱৰ বালগংগাধৰ তিলক ডাঙৰীয়াই সেই মত সমৰ্থন কৰা নাই। বৰ্তমান কালত আৰু এটি মত ওলাবলৈ উন্মুখ হৈ আছে যে আৰ্যসকলৰ আদিম বসতি হয়তো এই ভাৰতবৰ্ষই।

গতিকে ঐতিহাসিক সত্যৰ অনিশ্চয়তা আৰু সঘনে ব্যতিক্ৰম হোৱাৰ কথা জানি-শুনি আমি কেনেকৈ কওঁ যে শ্ৰীযুত আগৰৱালা আৰু শ্ৰীযুত পদ্মপতিৰ মত অগ্ৰাহ্য? তেওঁলোকৰ মত যে সম্পূৰ্ণ গ্ৰাহ্য আৰু তেওঁলোকৰ যুক্তি যে সম্পূৰ্ণ অব্যৰ্থ আমি তাকো ডাঠি ক'ব নোৱাৰোঁ, কাৰণ তেখেত দুজনে নিজ-নিজ যুক্তিৰ অৱতাৰণা কৰোতে যিমান অধ্যয়ন, গৱেষণা আৰু পৰিশ্ৰম কৰিছে, সেই যুক্তি খণ্ডন বা গ্ৰহণ কৰিবলৈ হ'লে আমিও সিমান পৰিশ্ৰম কৰিব লাগিব আৰু তাৰ লগে-লগে আমি পূৰ্ব মতৰ ওপৰত আৰ পৰ্বত নিৰ্মাণ কৰিব লাগিব, তেহে আমি নিৰপেক্ষ বিচাৰকৰ শাৰীত বহিব পাৰিম। "আগৰৱালা আৰু পদ্মপতি ডাঙৰীয়াৰ মত শুদ্ধ হ'বই নোৱাৰে" —এনেকৈ ক'বলৈ আমাৰ দাম্ভিকতা নাই। মুঠতে কওঁ তেখেতসকলৰ মতত সত্যৰ শুং-সূত্ৰ আৰু বীজ থাকিব পাৰে, ভৱিষ্যতে তেখেতসকলে বা আন কোনো সমান ধৰ্ম পুৰুষে প্ৰচণ্ড যুক্তিৰ সহায়েৰে জগতৰ দৃষ্টি এই দুজন অসমীয়া ঐতিহাসিকৰ মতৰ ফালে আকৃষ্ট কৰিব পাৰিব।

কিন্তু এইটো সত্য যে এই ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত অতি আদিম কালত এটি প্ৰবল সভ্যতাৰ সোঁত বৈছিল। যি-যি কাৰণত সভ্যতাৰ প্ৰতিষ্ঠান হয়, সেইবোৰ অনুকূল কাৰণ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ

দাঁতিকাষৰীয়া গিৰি-ভৈয়ামত আছে নে নাই চাব লগীয়া। ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ মাটি পলসুৱা বা alluvial, ইয়াত অতি কম পৰিশ্ৰমতে খেতি-বাতি হয়। ইয়াৰ নৈবোৰে সমীপৱৰ্তী খনিজ ধাতুপূৰ্ণ পৰ্বতৰ গাইদি বাগৰি আহি খনিজ ঐশ্বৰ্য অসমৰ ভৈয়ামত বিলাই দিছেহি। এই ৰত্নগৰ্ভা ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকা মহামানৱৰ সংগমস্থান নহৈ, অনুৰ্বৰ মৰুভূমি প্ৰায় কটুৰ সিন্ধু প্ৰদেশৰ ৰাজ্যখণ্ড হ'বনে? আমি নিজ চকুৰে ভাৰতৰ উত্তৰ-পশ্চিম আৰু উত্তৰ-পূব অঞ্চল দেখিছোঁ। উত্তৰ-পশ্চিম অঞ্চলত মানুহে যি উৎকট পৰিশ্ৰমেৰে খেতি-বাতি কৰে তাক দেখিলে অসমীয়াই দূৰৈৰপৰা হুমুনিয়াহ নেকাঢ়ি নোৱাৰে।

অতীজৰ কালৰ সুপ্ৰসিদ্ধ টাইগ্ৰিচ আৰু ইউফ্ৰেটিচ নদী পাৰশ্য উপসাগৰত পৰিছেহি। এই দুই নদীয়ে যি খণ্ড ৰাজ্য ধুই-পখালি আনিছে তাৰ মাটিৰ উৰ্বৰতা হেতু সি আদিম সভ্যতাৰ কেন্দ্ৰভূমি হৈছিল। সেই দেখি এই দুখন নৈৰ দুয়োপাৰে অৱস্থিত বেবিলন আৰু এছিৰিয়া ৰাজ্য অতীজ কালত সভ্যতাৰ ওখ টিঙত থিয় হৈছিল। এই বিষয়ে **Extinct Civilisation of the East** নামে গ্ৰন্থত আছে ঃ

"The great country, the "Land of the Chaldees" in the Old Testament, had been named Babilu. "The Gate of God", by the Assyrians Babilu, or "Babel", meaning the same as Kadi-mirra, which was the name given to the capital of the monarchy in the original language. The obvious cause of the early population here was the alluvial soil spread over a wide, flat plain by the Euphrates and Tigris. The fertility and ease tillage attracted generations of squatter settlers, and cultivators from the first beginning of human life on our planet. The southern part of this region according to geologists, has been won from the sea; the twin rivers having brought down from the Armenian mountains abundant and constant supply of deposit, as not only fertilize the whole valley, but gradually convert the head of the Persian Gulf into splendid farms and gardens." (**Extinct Civilisation of the East**, by R.E. Anders, Chapter 2, Chaldea and Babylonia, pp. 24-25)

ওপৰত টোকাত কোৱা alluvial soil fertility and ease of tillage. abundant and constant supply of deposit from neighbouring mountains —এইবোৰ সুবিধা আৰু বিশেষত্ব অসম উপত্যকাত নাছিল নে? যাতে মানুহে অপ্ৰয়াসে জীৱিকাৰ বাট মোকোলাব পাৰে, তাতে সভ্যতাৰ বেদি হোৱা অস্বাভাৱিক নহয়, কাৰণ তাত অন্নৰ নিমিত্তে খোৱা-কামোৰা নাই, আৰু এই খোৱা-কামোৰৰপৰা যি বিষময় পৰিণাম হয়, সেইবোৰো তাত নাই। গতিকে তেনে অঞ্চলৰ মানুহে নিৰ্বিবাদে

মানসিক আৰু আধ্যাত্মিক উন্নতিৰ অৰ্থে পুৰুষাৰ্থ কৰিব পাৰে। স্বদেশপ্ৰেমৰদ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হৈ আমি অসমৰ আদি যুগৰ মনোমোহা চিত্ৰ অংকন কৰা নাই। অসমৰ স্বাভাৱিক অৱস্থা হাৱা-পানী আগৰ কালত সভ্যতাৰ লীলাভূমি হোৱাৰ উপযোগী আছিল নে নাই আমি তাকেহে মাথোন চিন্তনীয় বিষয় বুলি আগত দাঙি ধৰিছোঁ। বুৰঞ্জীয়ে ঢুকি পোৱা যুগৰ আগতো অসমত এটি সভ্যতাৰ সোঁত বৈছিল, তাৰ বিষয়ে এজন ইংৰাজ লেখকে কৈছে : "We must go back to a period beyond the boundary line of legitimate history for the earliest mention of Assam; for there can be no doubt that properly organised state existed in this region long before the struggle between Brahminist and Budhist illustrated in the **Mahabharata**, and that in those remote times, Assam had a powerful voice in the affairs of the Indian continent." (**Calcutta Review**, Vol. XIV, May, 1867, p. 510)

সমজুৱাসকল, অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি প্ৰধান অংগ হৈছে বুৰঞ্জী আৰু এই সাহিত্য সম্মিলনে বুৰঞ্জী বিভাগ সৃষ্টি কৰি অসমৰ বুৰঞ্জী আলোচনাক প্ৰাধান্য দান কৰিছে। অসমৰ বুৰঞ্জী বিভাগত এতিয়ালৈকে কি-কি কাম কৰা হৈছে, আৰু কি-কি কৰিবলৈ বাকী আছে সেই বিষয়ে বহলকৈ আলোচনা কৰি এখনি গ্ৰন্থ বৰ্তমান বক্তাৰদ্বাৰা সংকলিত হৈছে; বৰ্তমান অভিভাষণত সেই বিষয়ে বিশেষ ৰূপে নক'লেও হ'ব। সম্প্ৰতিকৈলে অতি সংক্ষিপ্তভাৱে বুৰঞ্জী বিভাগত আমাৰ কৰিবলগীয়া কামবোৰৰ এটি আভাস দিবলৈ চেষ্টা কৰিম :

১) A Bibliography of Assamese History অৰ্থাৎ বুৰঞ্জী সংক্ৰান্ত সকলো গ্ৰন্থ আৰু প্ৰবন্ধৰ নাম সংগ্ৰহ। এনে গ্ৰন্থ আজিকালি সকলো দেশৰে বুৰঞ্জী-চৰ্চাত বিশেষকৈ ব্যৱহাৰ হৈছে। ইয়াৰ অভাৱত অসম বুৰঞ্জীচৰ্চ্চা কৰোঁতাসকলে ওৱা কন দোৱা কৰিব লগাত পৰিছে। বাৰু ধৰক, মই মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ বিষয়ে এখন গ্ৰন্থ লিখিব খুজিছোঁ। তাৰ আগেয়ে শঙ্কৰদেৱৰ সম্পৰ্কে প্ৰকাশিত বা হাতে লিখা চৰিত্ৰপুথি আৰু আলোচনাৰ নাম জানি ল'ব পাৰিলে সেইবোৰ পঢ়ি লৈ মহাপুৰুষৰ বিষয়ে এটি সম্যক ধাৰণা কৰিব পাৰিম। আৰু যি প্ৰণালীত মহাপুৰুষৰ ধৰ্মপ্ৰণেতা, সমাজ গঠন শক্তি আৰু সাহিত্য প্ৰতিভাৰ আলোচনা হোৱা নাই, তাৰ বিষয়ে মোৰ গ্ৰন্থত আলোচনা কৰিব পৰা যাব। অৱশ্যে পূৰ্ববৰ্তী লেখকসকলৰ মতকে মোৰ গ্ৰন্থত সমৰ্থন বা দোহাৰি কৰিবলৈ মই বাধ্য নহওঁ। অত্ৰাচ পূৰ্ববৰ্তী লেখকসকলৰ অভিমত আৰু বক্তব্যৰ সম্পূৰ্ণ উপলব্ধি কৰি নিজৰ মত গঠন কৰা আধুনিক যুগৰ পণ্ডিতৰ আদৰ্শ। স্কটলেণ্ডৰ এবাৰ্ডিন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দুৱাৰত এই কথা কেইষাৰ অংকিত আছে— They have said. What say they? Let them say.

সম্প্ৰতি এনে এখন প্ৰমাণপঞ্জী বা bibliography সংকলিত কৰা হৈছে। তাত অসমৰ বুৰঞ্জী সম্পৰ্কে প্ৰায় দুহেজাৰ গ্ৰন্থ আৰু প্ৰবন্ধৰ নাম লিপিবদ্ধ কৰা হৈছে। কিন্তু তেনে গ্ৰন্থ সম্পূৰ্ণ কৰিবৰ বাবে বহু দিনৰ পৰিশ্ৰম আৰু বহুজনৰ সাহায্য বাঞ্ছনীয়।

২) অসমৰ কেয়োফালে সিঁচৰতি হৈ পৰি থকা পুথি সংগ্ৰহ।

৩) অসমীয়া সাধুকথা, গীত, ফকৰা আদি সংগ্ৰহ।

৪) অসমৰ ঠায়ে-ঠায়ে থকা মঠ, মন্দিৰ, পুখুৰী, কাৰেং, গড় বা আন কোনো কীৰ্তিৰ ভগ্নাৱশেষৰ বিৱৰণ সংগ্ৰহ।

৫) বুৰঞ্জীৰ লগত সম্পৰ্ক থকা বা প্ৰাচীন কালৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰৰ পৰিচায়ক আৰু কোনো প্ৰসিদ্ধ লোকৰ লগত সংশ্লিষ্ট থকা কোনো বাহানি যদি পোৱা যায়, তাত নাম দিয়া বস্তুবোৰ গোটাব পাৰিলে সেইবোৰ অসমীয়া মানুহৰ আদৰণীয় হ'ব।

ক) পিজৌ গাভৰুৱে দেউতাক বদনচন্দ্ৰলৈ সাৱধান কৰি দিয়া চিঠিখন।

খ) বদনচন্দ্ৰৰ গাত থকা অলৌকিক শক্তি সম্পন্ন বিবিধাৰ।

গ) ৰূপসিং বঙালে বদনচন্দ্ৰক কটা তৰোৱালখন।

ঘ) পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াই চেলেকা হীৰাপতা আঙঠিটো।

ঙ) দুৰ্গাপূজাৰ উপলক্ষে পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁয়ে চন্দ্ৰকান্ত স্বৰ্গদেৱক উপহাৰ দিয়া আৰু ৰজাই পিছলৈ সতৰাম ভূতৰ পুতেকক উপহাৰ দিয়া বহুমূলীয়া চোলাটো।

চ) হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে ব্যৱহাৰ কৰা লাখুটি, খৰম আৰু হোকা।

ছ) গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ নিজ হাতৰ আখৰৰ ৰাম-নৱমী নাটকৰ পাণ্ডুলিপি।

জ) হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ মাজত চলাচল হোৱা চিঠিবোৰ।

ঝ) কামৰূপৰ হৰদত্ত চৌধাৰীয়ে ব্যৱহাৰ কৰা তৰোৱালখন।

ঞ) তাহানি গোৱালপাৰাত বাস কৰোঁতা বণিক প্ৰৱৰ Rausch চাহাবৰ ফট' বা হাতৰ আখৰ।

ট) ডাক্তৰ আৰঙ্গছাৰ নিজ হাতে লিখা চিঠি।

আমি ওপৰত ঐতিহাসিক মূল্য থকা কিছুমান বস্তুৰ নাম মাত্ৰহে দিলোঁ। এই ধৰণৰ বস্তুৰ কাৰণে ইংলণ্ড আৰু আমেৰিকাৰ ছমজদাৰ বা Connoisseur সকলে শত সহস্ৰ ৰূপ ভগন কৰে। আমাৰ অসমতো এই ধৰণৰ বস্তুলৈ আগ্ৰহ সৃষ্টি কৰিব পাৰিলে এটা নতুন ব্যৱসায়ৰ উদ্ভাৱন হয়।

৬) অসমীয়া ৰজাৰ মোহৰ সংগ্ৰহ। অসমীয়া ৰজাসকলৰ মোহৰ ব্ৰিটিছ মিউজিয়াম, শ্বিলং ছেক্ৰেটাৰিয়েট লাইব্ৰেৰী, এছিয়াটিক ছ'চাইটি অৱ বেংগলৰ মিউজিয়াম আৰু কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ মন্দিৰত ৰক্ষিত আছে। কিন্তু কিমান মোহৰ মাজে-মাজে মানুহে হাল বাওঁতে কোব মাৰোতে, গাঁত খানোতে পায় আৰু পাছলৈ সেইবোৰৰ অৱস্থা কি হয় তাক ভাবিলে শোক কৰিব লাগে। এইবোৰ মোহৰ ধ্বংসৰপৰা উদ্ধাৰ কৰি ভালকৈ ৰক্ষা কৰা অসমীয়া মাত্ৰৰে কৰ্তব্য।

৭) অসমত প্ৰচলিত অৱশ্যে এতিয়া নহয়, যুদ্ধ সামগ্ৰী সংগ্ৰহ কৰাও বাঞ্ছনীয়। সেইবোৰ সংগ্ৰহ কৰিলে আমিও যে আগেয়ে দুই দণ্ড বেলি যুঁজি চাব পৰা জাতি আছিলোঁ তাক সকলোৱে পতিয়াব। আগৰ দিনৰ হিলৈ, দা, তৰোৱাল, ঢাল, বাৰুদ, ধেনু, কাঁড়, খাৰ-

বাখৰ, যাঠি-জোং ইত্যাদি য'তে পোৱা যায় তাৰেপৰা উদ্ধাৰ কৰি ভাল ঠাইত ৰক্ষা কৰাটো বাঞ্ছনীয়।

৮) অসমৰ আদিম যুগৰ প্ৰস্তৰ নিৰ্মিত দা, কুঠাৰ ইত্যাদি।

৯) অসমৰ বুৰঞ্জী প্ৰসিদ্ধ ঠাইবোৰৰ বিৱৰণ, যথা হাদিৰাচকী, যোগীঘোপা, হাজো, বিশ্বনাথ, গুৱাহাটী, ৰংপুৰ, গড়গাঁও।

১০) অসমৰ আৰু অসমীয়াৰ বিষয়ে পাৰস্য, উৰ্দু আৰু আৰবী ভাষাত লিখা বিৱৰণৰ সংগ্ৰহ।

১১) Hieun-tsang, Tavernier, Bernier, Manucci, Ralph Fitch আদি বিদেশী ভ্ৰমণকাৰীসকলে অসমৰ বিষয়ে লিখি যোৱা বিৱৰণৰ সংগ্ৰহ।

১২) অসম কামৰূপ বা প্ৰাগজ্যোতিষৰ সম্পৰ্কে সংস্কৃত গ্ৰন্থাৱলীত থকা বিৱৰণ বা উল্লেখ কৰা কথা সংগ্ৰহ।

১৩) অসমৰ জিলা, বিভাগ আৰু প্ৰাদেশিক ৰাজধানীৰ মহাপেছখানাৰ দপ্তৰত থকা ঐতিহাসিক মূল্যৰ কাকতপত্ৰৰ সাৰাংশ আৰু তাৰ প্ৰকাশৰ ব্যৱস্থা।

১৪) ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ আমোলৰ কাগজ-পত্ৰ আৰু পুথি-পাঁজিত অসমৰ সম্পৰ্কে থকা বিৱৰণী সংগ্ৰহ।

১৫) অসমৰ হিন্দু আৰু আহোম যুগৰ শিলালিপি আৰু তাম্ৰলিপি বা তাৰ পাঠৰ সংগ্ৰহ।

১৬) অসমৰ দাঁতিকাষৰীয়া জাতিবোৰৰ ব্যৱহাৰ কৰা সাজ-বাচন, যুদ্ধৰ সামগ্ৰী ইত্যাদি সংগ্ৰহ।

১৭) অসমৰ লুপ্ত হোৱা শিল্প, কাৰুকাৰ্য বা স্থপতিবিদ্যাৰ নমুনা।

১৮) অসমৰ প্ৰাচীন সংগীতৰ উপাদানসমূহৰ নমুনা, যথা, বীণা, টোকাৰি, ডম্বৰু, পাখোবাজ, মৃদঙ্গ, খোল, তাল, পেঁপা, টকা, গগনা, তাল-ঢোল, কালি, ডবা-কাঁহ, ঢাক।

অসম বুৰঞ্জীৰ অন্তৰ্গত আলোচনা আৰু সংগ্ৰহ কৰিবলগীয়া সকলো বিষয় লিপিবদ্ধ কৰা অসম্ভৱ; কাৰণ বুৰঞ্জীৰ শাখা-প্ৰশাখা কোনেও গণতি কৰি অন্ত কৰিব নোৱাৰে। এটা সাধাৰণ অসমীয়া মানুহে আজি ১৯২৬ চনৰ ২০ অক্টোবৰ তাৰিখে আন এটা মানুহলৈ এখন চিঠি লিখিছে। আজিৰপৰা এশ বছৰৰ পিছতে এইখন চিঠিৰ গাত বুৰঞ্জী হিচাপে মহামূল্য লম্ভিব। কাৰণ এইটো নিশ্চয় এশ বছৰৰ মূৰত মানুহে আজিৰ দৰে চিঠি লিখিবলৈ আৰু আজিৰ ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ এৰিব।

উপস্থিত ভদ্ৰ মহিলা আৰু ভদ্ৰ মহোদয়সকল, আৰু এটি কথা কৈ মই আপোনালোকৰ ওচৰৰপৰা বিদায় মাগিম; দেশৰ বুৰঞ্জীচৰ্চা বাঢ়ক, অতীতৰ বিবিধ সত্যৰ উদ্‌ঘাটন হওক। এই কথা সকলোৱে স্বীকাৰ কৰিব; কিন্তু একাণপতীয়া বুৰঞ্জীচৰ্চা কৰিবলৈ হ'লে কেনে ধৰণৰ একনিষ্ঠতা লাগে, আৰু সেই একনিষ্ঠতা অসমীয়াৰ ভাগ্যত আছে নে নাই, তাকো এবাৰ ভাবি চাবলগীয়া। প্ৰত্যেক অসমীয়াই সংসাৰ সংগ্ৰামত পেঁপুৱা লাগি জলাকলা হোৱাৰ নিচিনা। তাৰ ভিতৰত যি ক্ষন্তেকীয়া আজৰি পোৱা যায় তাকেহে আজিৰ অসমীয়াই

বুৰঞ্জী আৰু সাহিত্যৰ চৰ্চাত লগাব পাৰিছে। গতিকে সংসাৰ নিৰ্বাহৰ ফালে একেবাৰে নিশ্চিন্ত হৈ বুৰঞ্জীচৰ্চাত কোনো অসমীয়াৰে একাণপতীয়াকৈ লাগিবৰ শক্তি নাই। এই বুৰঞ্জীচৰ্চাৰ উদ্‌গতি কৰিবৰ হ'লে অৰ্থৰ প্ৰয়োজন। সেই অৰ্থৰে সত্যপিপাসু অনুসন্ধানকাৰীক জীৱনসংগ্ৰামৰপৰা অব্যাহতি দিব লাগিব। তেওঁৰ গ্ৰন্থাদি ৰচনাৰ সুবিধাৰ কাৰণে প্ৰাচীন পুথি-পাঁজি আৰু পুৰাতত্ত্ব বিষয়ক গ্ৰন্থভঁৰালৰ সাহায্য দিব লাগিব; তেওঁৰ ৰচিত, সংকলিত, সম্পাদিত গ্ৰন্থাৱলী প্ৰকাশ কৰিবৰো ব্যৱস্থা থাকিব লাগিব। তেহে ঐতিহাসিকে নিৰ্বিবাদে কাম কৰি যাব পাৰে। কিন্তু এইবোৰ সুবিধাৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ হ'লে বিপুল অৰ্থৰ প্ৰয়োজন। এই কথাষাৰ উপলব্ধি কৰি কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ত ঐতিহাসিক আলোচনাৰ সুচল কৰাৰ অৰ্থে জীৱন আহুতি দিয়াৰ কাৰণে স্বৰ্গীয় আশুতোষ মুখোপাধ্যায়ৰ নাম দেশপূজ্য আৰু চিৰস্মৰণীয় হৈ থাকিব। আৰু সেই কাৰণেই 'অস্ত্ৰত শস্ত্ৰত শাস্ত্ৰত পাৰ্গত' অসমীয়া নৃপতি মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ স্মৃতি আমি আজিও সদৌ অসমীয়াই পূজা কৰিছোঁ। এইজনা মহাৰাজে কবিবৰ ৰাম সৰস্বতীক অকল মহাভাৰত অনুবাদ কৰিবলৈ দিয়েই ক্ষান্ত নহৈছিল। কবিয়ে যাতে সংসাৰচিন্তাৰপৰা মুক্তি লাভ কৰি শাস্ত্ৰ আলোচনাত একনিষ্ঠভাৱে মনোনিৱেশ কৰিব পাৰে তাৰ কাৰণে গুণগ্ৰাহী ৰজাই কবিক পুথি-পাঁজি, ভাষ্য-টীকা, বস্ত্ৰ-অলংকাৰ, দাস-দাসী দান কৰিছিল ঃ

> জয় নৰনাৰায়ণ ৰাজ-শিৰোমণি।
> সন্তৰ পৰম মিত্ৰ দুষ্টৰ অগনি।।
> আমাক কৰিলা আজ্ঞা সাদৰ বচনে।
> ভাৰত পয়াৰ তুমি কৰিয়ো যতনে।।
> আমাৰ ঘৰত আছে ভাষ্য-টীকা যত।
> নিওক আপোন গৃহে দিলোহে সমস্ত।।
> এহি বুলি ৰাজা পাছে বলধি যোৰাই।
> পঠাইলা পুস্তক সব আমাসাৰ ঠাই।।
> ধন বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিলা বহুতৰ।
> দাস-দাসী দিয়া মান কৰিলা বিস্তৰ।।

এইদৰে ৰাজন্য আৰু আঢ্যৱন্তসকলৰ সহায় নেপালে শাস্ত্ৰ বুৰঞ্জী আলোচনা যে অসম্ভৱ তাক সকলো অসমীয়াই উপলব্ধি কৰিছে। লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনৰ এখন বুৰঞ্জীত এটা বৰ ভাল কথা পোৱা গৈছে। বিষয়ত লিপ্ত থকা এজন আহোম কোঁৱৰক বিদেশী গোসাঁইৰপৰা মন্ত্ৰ ল'বলৈ কিছু মানুহে অনুৰোধ কৰিছিল। তাৰ উত্তৰত কোঁৱৰজনে যি উত্তৰ দিলে সেই কথা বৰ্তমান যুগৰ সাহিত্য, বুৰঞ্জী বা পৰোপকাৰ ব্ৰতৰ মন্ত্ৰত দীক্ষিত হোৱা প্ৰতিজন অসমীয়াৰ গাতে ফলিয়াব।

"মই আহোমৰ ল'ৰা। আমাৰ কি মন্ত্ৰ? আমি বিষয় বৰশীত পৰি আছোঁ। মন্ত্ৰ ল'লে, মন্ত্ৰ জপিবলৈ ধৰিম, তেনেতে ল'ৰাই মাতিব, তিৰোতাই মাতিব, খিলতীয়াইও কোনো

আৰাও কৰিব, স্বৰ্গদেৱৰ ঠাইৰপৰাও শীঘ্রে যাব দিব, এতেকে আমি আহোমৰ ল'ৰা, আমাৰ বাসনা সকলো ভাগৱতধৰ্মতে প্ৰবৰ্তিছোঁ, আমি ইয়াতে ৰাজি হৈছোঁ। আমাক আহোমৰ ল'ৰাক কে'লৈ মন্ত্র যাচে?"

সেইদৰে সংসাৰ-লিপ্ত আৰু সংসাৰ-চিন্তাত বিবুধি হোৱা কোনো অসমীয়াই বুৰঞ্জীচৰ্চাৰ মন্ত্ৰত দীক্ষিত হৈ বুৰঞ্জী আলোচনাত বহিলে, ল'ৰাই মাতিব, তিৰোতাই মাতিব, ৰজাৰ ঘৰৰপৰা শীঘ্রে যাবলৈ ফৰ্মাচ আহিব, এতেকে আমি বুৰঞ্জী মন্ত্র সিদ্ধ কৰিম কেনেকৈ?

কিন্তু এই অৱস্থাত আমাৰ একমাত্র উদ্ধাৰকৰ্তা হৈছে, যিসকলে ঐশ্বৰ্যলক্ষ্মীৰ বৰপুত্ৰ হৈ জন্ম গ্রহণ কৰিছে, সেইসকলৰ সস্নেহ সহানুভূতি। ভৰসাৰ একমাত্র স্থল গোৱালপাৰা জিলাৰ জমিদাৰসকলে নিজ দেশৰ সাহিত্যবুৰঞ্জী আলোচনাত উৎসাহ আৰু সহানুভূতি দেখুৱাব, এইটো তেখেতসকলৰ জ্ঞাতি-ভাই সকলো অসমীয়াই বাঞ্ছা কৰে। আৰু এই আকাংক্ষা যে কেতিয়াও বিফলে নেযায়, সেইটো আমাৰ সদৌ অসমীয়া ৰাইজৰ দৃঢ় বিশ্বাস।

সহায় লোৱা গ্রন্থ আৰু আলোচনী

১ ড' সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ প্ৰকাশিত প্ৰায়বিলাক (এই গ্রন্থত উল্লেখিত) গ্রন্থ।

২ **নিৰ্মালি** (কবিতা)।

৩ **পঞ্চামী** (গল্প-সংকলন)।

৪ **Seven Hindrances**.

৫ **Some Literary Reminiscences**.

৬. **Men I have Met**.

৭ অপ্রকাশিত Bound up Volume :

ক. A Book of Appreciation.

খ. Story of my life, Chapter I, childhood and education.

গ. Bound up Volume containing papers of Dr. S.K. Bhuyan relating to the establishment of Gauhati University, January 1948.

৮. **ডেউকা**, দ্বাদশ সংখ্যা।

৯. **সূত্ৰধাৰ**, ১৬-৩১ আগষ্ট/৯৬।
১০. Bibliography of the works of Dr. S.K. Bhuyan (Compiled by the author).
১১. বিজয়কুমাৰ ভূএগ্ৰাৰদ্বাৰা সম্পাদিত আৰু প্ৰকাশিত ড° ভূএগ্ৰাৰ চমু জীৱনপঞ্জী (Bibliography)।
১২. অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ।
১৩. অসম সাহিত্য সভাৰ বুৰঞ্জী শাখাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ।
১৪ গোৱালিয়ৰত অনুষ্ঠিত ভাৰতীয় বুৰঞ্জী কংগ্ৰেছৰ আধুনিক বুৰঞ্জী শাখাৰ সন্মিলনৰ সভাপতি হিচাপে প্ৰদান কৰা অভিভাষণ।
১৫ গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত ভাৰতীয় বুৰঞ্জী কংগ্ৰেছৰ স্থানীয় বুৰঞ্জী শাখাৰ সন্মিলনত দিয়া সভাপতিৰ ভাষণ।
১৬ গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চতুৰ্থ সমাবৰ্তনত উপাচাৰ্য হিচাপে প্ৰদান কৰা অভিভাষণ
১৭ অসম সাহিত্য সভাৰ বুৰঞ্জী অধিবেশনৰ সভাপতিৰ ভাষণ।
১৮ ড° ভূএগ্ৰা প্ৰণীত আনন্দৰাম বৰুৱাৰ জীৱনী।
১৯. নিবাৰণ বৰাৰ **লুকিং বেক**।
২০. এডবাৰ্ড গেইটৰ **History of Assam**
২১. **Times of India**, ৩১ মে' ২০১০।
২২. বিজয়কুমাৰ ভূএগ্ৰাৰ হাতত সংগৃহীত অপ্ৰকাশিত ব্যক্তিগত আৰু আনুষ্ঠানিক চিঠি বিশেষকে লৈ ১৯৬৩ চনতে প্ৰকাশিত Railwary 'News Letter'।

পৰিশিষ্ট ৭

Photogallery of Dr. Surya Kumar Bhuyan

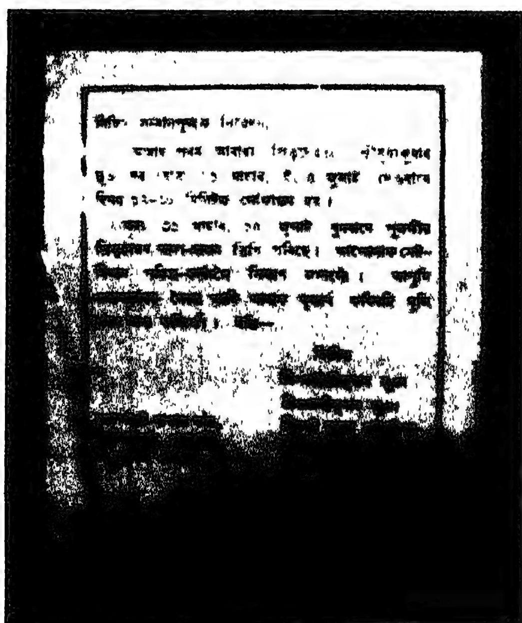
বয়সে হাৰ মনাব নোৱৰা ড° সূৰ্য্যকুমাৰ

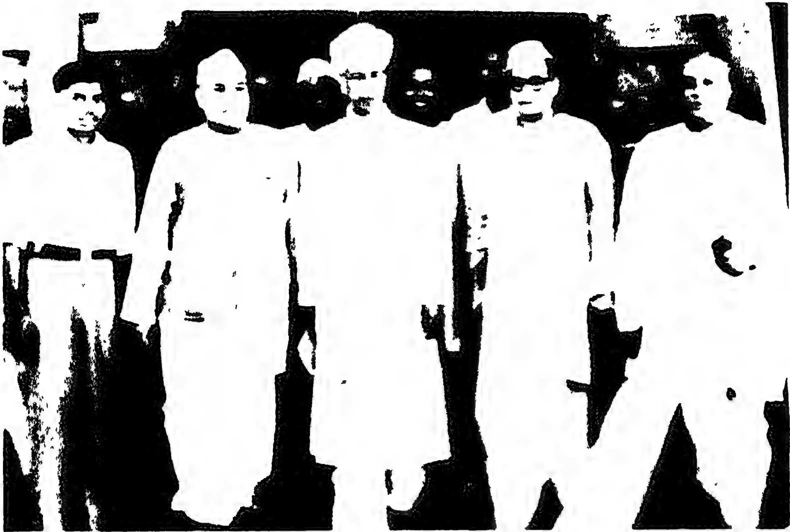
সহধৰ্মিণী লক্ষেশ্বৰী ভূঞাৰ সৈতে ড° ভূঞা

ডেকা বয়সত লণ্ডনত ড° ভূঞা

ড° ৰাধাকৃষ্ণণৰ সৈতে ৰাজ্যসভাৰ সদস্য ড° ভূঞা

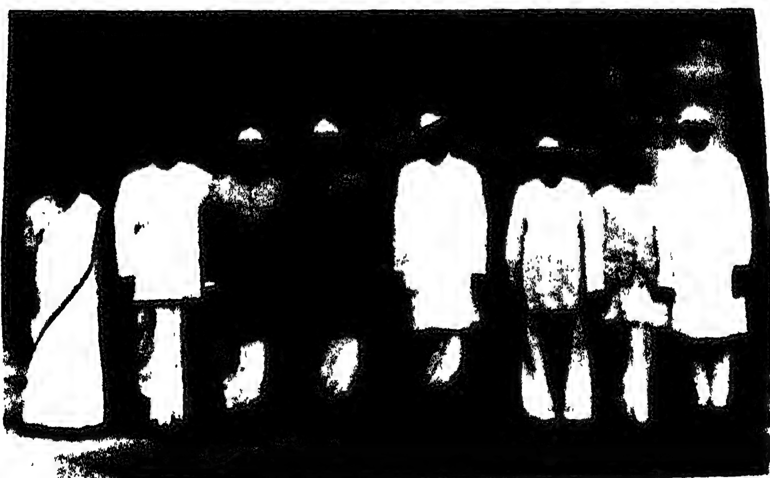
ড° সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ প'ঢ়া কোঠাৰ ভিতৰভাগ

নৰ্থ-ইষ্ট হিল ইউনিভাৰ্ছিটীৰ সদস্যসকলৰ সৈতে ড° ভূঞা

ৰাষ্ট্ৰপতি ড° ৰাজেন্দ্ৰপ্ৰসাদৰ সৈতে ড° ভূঞা

ড° সৰ্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণৰ সৈতে শুভেচ্ছা বিনিময়

লণ্ডনত অপূৰ্ব বৰদলৈ, সত্যেন বৰকাকতি, (থিয় হৈ) নয়নাভিৰাম বৰুৱা আৰু বিকাশ বৰগোহাঁই আদিৰ সৈতে ড° ভূঞা

বোৱাৰীৰ লগত ড° ভূঞা

বিকাশ গোহাঁই আৰু ড° ভূঞা

১৯৫১ চনত তিনিচুকীয়াৰ বঙালী-অসমীয়াকে লৈ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয়ে সম্বৰ্ধনা জনাওঁতে ড° ভূঞা

লণ্ডনত ড° ভূঞা

লণ্ডনত ড° ভূঞা

চিকাৰী ড° ভূঞা

[illegible] The past

[illegible]m's great link with India
Bridge over [illegible]hmaputra
Foundation stone laid by Nehru

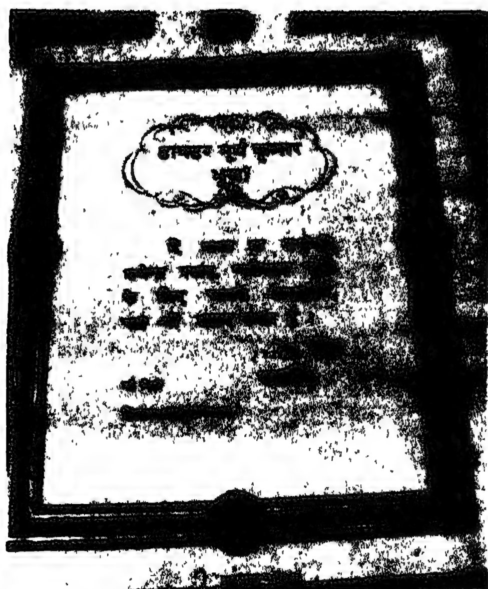
(By A Staff Reporter)

Gauhati, January 10—

Prime Minister Nehru declared today that the [illegible] Bridge, when completed, would be a great [illegible] the northern and [illegible] parts of Assam and with the [illegible] of India. Laying the [illegible] road [illegible] from [illegible] his [illegible] [illegible]

ড° ৰাধাকৃষ্ণণৰ লগত অন্যান্য এমপি সহ ড° ভূঞা

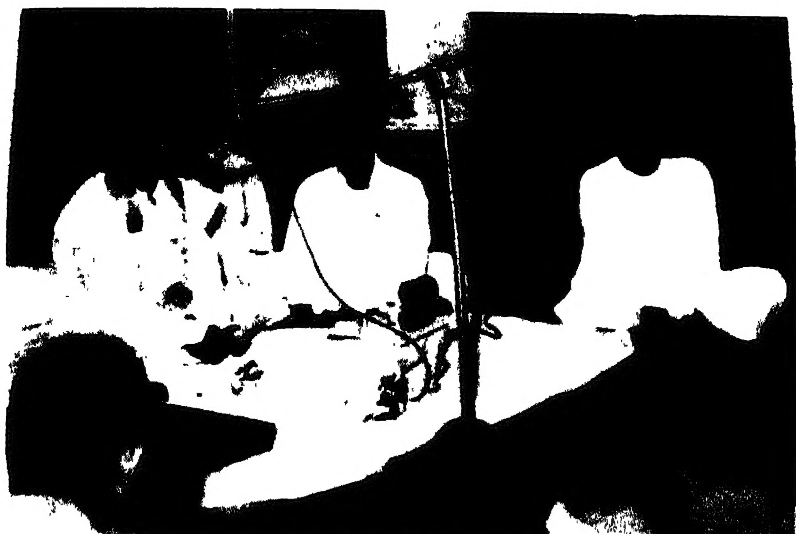

বাৰ্দ্ধক্যাৰ দুৱাৰডলিত ড° ভূএগ্ৰা

ড° ভূএগ্ৰাৰ সহধৰ্মিণী লক্ষেশ্বৰী ভূএগ্ৰা

দুয়োধন ছবিত বক্তৃতাৰত অৱস্থাত ড° ভূঞা

ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ পুত্ৰ বিজয় কুমাৰ ভূঞাৰ লগত এই গ্ৰন্থৰ লেখক

সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

প্ৰবীণ গগৈ